ARMIJA

BOSNE I HERCEGOVINE

kraj milenija

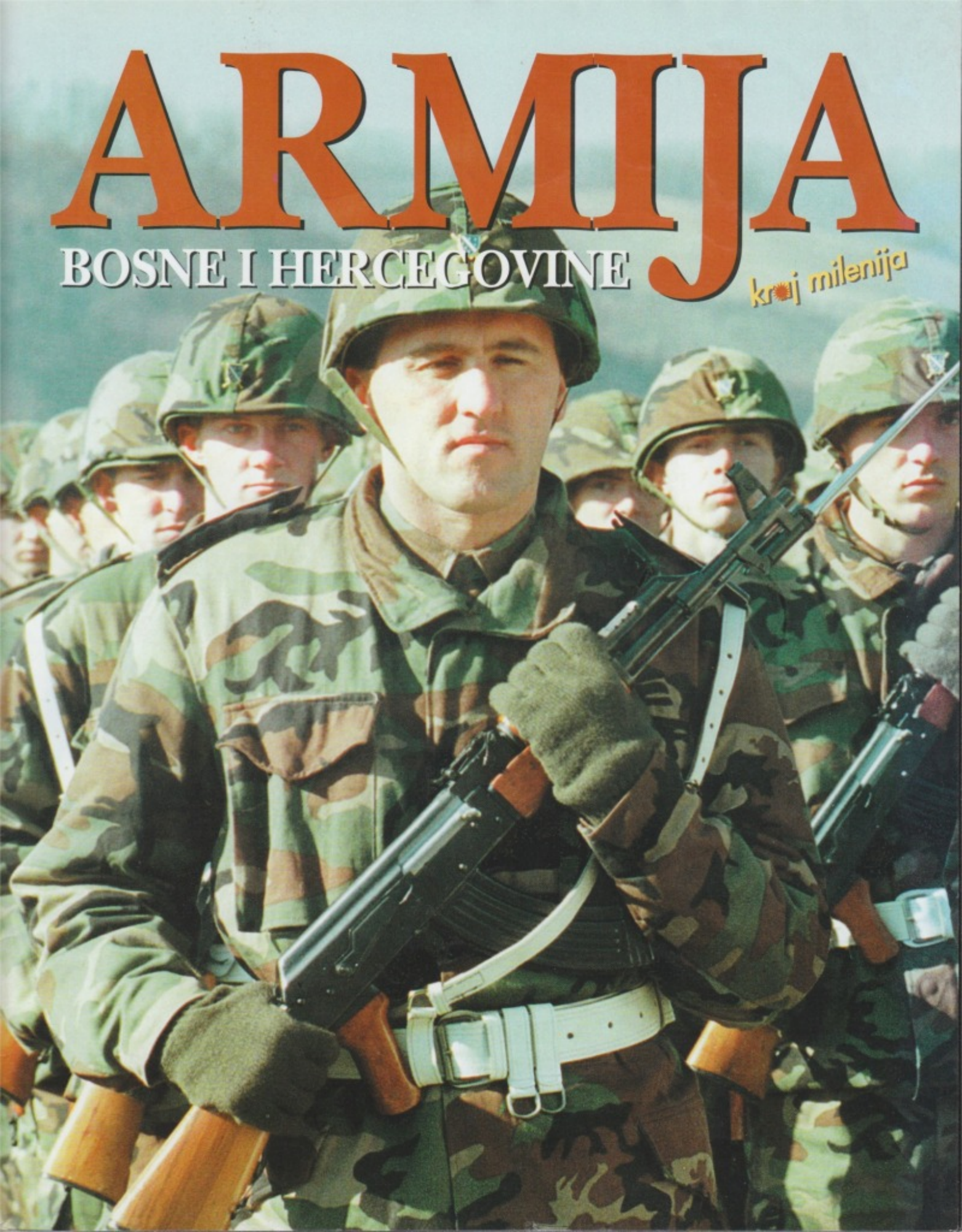

ARMIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Izdanje: **NIPP "Ljiljan"**
Za izdavača: **Mensur Brdar**
Biblioteka: **Kraj milenija**

Pripremili: **Zehrudin Isaković i Nedžad Latić**
Redakcija: **Fahrudin Đapo, Fahira Fejzić, Hadžem Hajdarević, Zehrudin Isaković, Džemaludin Latić,** Nedžad Latić, **Mustafa Spahić**
Recezenti: **Hadžem Hajdarević, Mustafa Spahić**
Lektori: **Lejla Mešanović i Sabina Šehović**
Design & computer layout: **"IPC" Sarajevo**
Fotografija sa naslovne strane: **Damir Šagolj**

Napomena: u pripremi publikacije korišteni su intevjui i reportaže objavljeni u domaćim i inozemnim medijima, u periodu od 1992. do 1995. godine.

Izuzev u posebnim slučajevima, publikacija *Armija Bosne i Hercegovine* lektorirana je prema bosanskom jezičkom standardu.

Tisak: **Delo-Tisk časopisev in revij d. d., Ljubljana**
Direktor: **Alojz Zibelnik, oec**

Tiraž prvog izdanja: **10.000**

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo
UDK 355.4:355.1(497.6)(047.53)
ARMIJA Bosne i Hercegovine / [priredili Nedžad Latić i Zehrudin Isaković]. - 1. izd. - Sarajevo : Ljiljan, 1997. - 140 str. : fotogr. u bojama ; 29 cm. - (Biblioteka Kraj milenija)
1. LATIĆ, Nedžad 2. ISAKOVIĆ Zehrudin

ARMIJA
BOSNE I HERCEGOVINE

1992. - 1995.

SADRŽAJ

Predgovor (Zehrudin Isaković, Nedžad Latić) 7
Velikim Bogom se kunemo da robovi biti nećemo (Alija Izetbegović) 8
Obračun sa snajperistima (Dragan Vikić) 12
Blokada Sarajeva još će dugo trajati (Sefer Halilović) 13
Bitka na Neretvi (Arif Pašalić) 15
Oružje i hrabrost njegov su zanat (Mustafa Hajrulahović - Talijan) 16
"Sinovi Drine" idu dalje (Senad Šahinpašić Šaja) 18
Korak po korak ka slobodi (Džemal Merdan) 19
Legenda s visova Medede (Hajrudin Mešić) 21
Čestitke u rovovima na Žući (Safet Zajko) 24
Ubrzan tempo vojnih pobjeda (Sefer Halilović) 25
Bosnu brane njeni patrioti (Stjepan Šiber) 27
Murate, Šabane...! (Murat Šabanović) 29
Uslijedit će žestoki sukobi između Armije BiH i HVO-a (Vehbija Karić) 31
Neki su opijeni medijskom slavom (Ramiz Šuvalić) 32
Tek sada pred nama su bitke (Mustafa Hajrulahović - Talijan) 34
Borbe u Konjicu i Jablanici, a u Mostaru je vrlo napeto (Arif Pašalić) 35
Nikad se ne varaćam nazad! (Mithat Hujdur Hujka) 37
Mi, ratnici, najbliži smo smrti (Zaim Imamović) 39
Pravedan mir ovdje je teško ostvariti (Rasim DelićH) 41
Ostali smo sa osam metaka (Avdo Palić) 44
Svaki moj borac poštuje odredbe Ženevske konvencije o zarobljenicima (Rasim Imamović) 45
Lovac: Gdje je Hujke stao ja sam nastavio (Semir Drljević, Sudo Muharemović, Nijaz Hodžić) .. 47
Uspjeh u borbi je odraz naše svijesti (Selmo Cikotić) 49
Stari most je srušen! - to nam je dalo novu snagu (Sulejman Budaković Tetak) 51
Zakon je isti za sve (Dževad Rada) 56
"Crni labudovi" su endemska vrsta (Hase Tirić) 57
U 1993. rođeno je 600 mališana (Ferid Buljubašić) 60
I na drugoj strani je naš narod (Amir Avdić) 62

Sedma muslimanska i Prva podrinjska muslimanska brigada dale su veliki doprinos borbi Armije Bosne i Hercegovine (Rasim Delić) 63
Uskro ćemo biti na vrhu Vlašića (Fikret Ćuskić) 65
Moralni principi utemeljeni u vjeri (Halil Brzina) 66
Nama ne treba mir, nama treba sloboda (Zaim Imamović) 68
Mi nikada nećemo srušiti crkvu (Asim Koričić) 71
Sve naše jedinice imaju manevarske sposobnosti (Hazim Šadić) 73
Srebrenica ne smije zazimiti u zaborav (Naser Orić) 75
Slom najveće četničke ofanzive (Izet Nanić) 77
Sa novooslobođenih teritorija možemo tući i Kalinovik i Nevesinje (Ramiz Dreković) 79
Posljednje tri operacije izveli smo bez ljudskih žrtava (Sakib Mahmuljin) 81
Iz Titove vile "Koprivnica" nazvao sam predsjednika Izetbegovića i lično mu predao raport (Mehmed Alagić) 83
Razbili smo elitni četnički korpus (Atif Dudaković) 85
Pet ovogodišnjih ofanziva Prvog korpusa (Vahid Karavelić) 87
Što budemo vojnički jači, to nam je mir bliži (Rasim Delić) 89
Osuđeni na pobjedu (Sead Delić) 91
Zajedničkom akcijom Armija BiH i HVO mogu lahko presjeći Posavski koridor, ali očito je da HVO to ne želi (Jovan Divjak) 96
Kako je oslobođena Lisača (Salih Malkić) 98
"Mojih devetsto dana u Goraždu" (Ferid Buljubašić) 100
Časno je biti vojnik ove Armije (Rasim Delić) 102
Život dat za slobodu sa osmijehom na usnama (Izet Nanić) 104
Kahva na Paljeniku (Fikret Ćuskić) 105
Iznenadili smo svjetske analitičare (Atif Dudaković) 107
Bosna će biti cijela (Atif Dudaković) 109
Ustanovio sam "upravu za moral" (Fikret Muslimović) 111
Ratna komedija u kojoj smo namagarčili Fikreta Abdića (Hamdija Abdić) 114
Kontroliramo 53 odsto bosanskohercegovačkog teritorija (Mustafa Hajrulahović Talijan) 116
Kada je Mladić okupio sve četnike oko Sarajeva, Armija i HVO krenuli su u oslobađanje drugih gradova (Mehmed Alagić) 118
Sa Bjelašnice do Goražda pješačili smo pet dana i pet noći (Hamid Bahto) 120
Kruzu Dejtonskog sporazuma neće razriješiti moja smjena (Hasan Čengić) 124
Foto prilog 128

Čudo bosanskog otpora

VELIKI HEROJI MALIH NARODA

Otpor koji su pružili bosanskohercegovački patrioti nešto je poput borbe mahovine na kamenu - svoju energiju crpio je iz golom oku potpuno skrivenih izvora. Pobijediti zakon gravitacije ponekad se činilo mnogo lakšim zadatkom nego zadržati linije na Gradačcu, Goraždu, Teočaku, Brčkom, Bihaću, Mostaru... Put svile, dug hiljedama kilometara, bio je puno kraći od prelaska sa jedne na drugu stranu Šantićeve ulice...

Možda se nekad i negdje stvarala vojska i pod težim uvjetima, možda je neka vojska vodila i herojskiju borbu od ovdašnje, ali ono što je napravila Armija Bosne i Hercegovine opire se svim naporima sjećenja, svim pokušajima da se u povijesti nađe sličan primjer. Upravo kao što se ono što je učinila Armija BiH ne može naći ni u jednoj ratnoj teoriji, ni u jednoj ratnoj praksi, od Sun Cu Vua do Napoleona.

U neku ruku, to je i razumljivo. Jer, koja to ratna teorija može smisliti, a kamoli izvesti nešto slično onome što je izveo Hamdija Abdić u operaciji Tigar - sloboda 94? *- kada je namagarčio Fikreta Abdića! Koja je ratna teorija mogla predvidjeti otpor u Sarajevu, gdje su bez ikakavog oružja, danima bez grama hrane, vode, bez ijedne egzistencijalne a kamoli civilizacijske potrepštine, taj grad odbranili njeni građani!? Kako objasniti rat u državi gdje je odbrana svakog grada predstavljala herojstvo za sebe? Kako objasniti...*

Otpor koji su pružili bosanskohercegovački patrioti nešto je poput borbe mahovine na kamenu - svoju energiju crpio je iz golom oku potpuno skrivenih izvora. Pobijediti zakon gravitacije ponekad se činilo mnogo lakšim zadatkom nego zadržati linije na Gradačcu, Goraždu, Teočaku, Brčkom, Bihaću, Mostaru... Put svile, dug hiljedama kilometara, bio je puno kraći od prelaska sa jedne na drugu stranu Šantićeve ulice... Tek kada se zapitate šta sutra jesti? - otkriva se sva jednostavnost Enstainove teorije relativiteta...

Kako objasniti čudo bosanskog otpora?

"U oslobodilačkim ratovima ima neka neuhvatljiva veličina koja se opire analizama. Stoga se neki vojni i politički analitičari na Zapadu stalno varaju u prognozama. Naš narod se bori za slobodu ili, više od toga, za goli opstanak. Takva borba se obično teško vodi, ali teško i gubi. Nijedan oslobodilački rat u posljednji 50 godina nije bio izgubljen. Ne znam zašto bi naš."

Ovo objašnjenje, koje je ponudio Alija Izetbegović, potpuno se slaže sa izjavama koje su - u ovoj publikaciji ponovljene - davali naši heroji, od rahmetli Hujketa, preko rahmetli Zajke, rahmetli kapetana Hajre, rahmetli Izeta Nanića... do mnogobrojinih živih heroja koje nema smisla nabrajati, jer je nemoguće sve spomenuti (zauzima mnogo prostora, a i dugo bi trajalo).

Zaista? Ima li išta prirodnije od borbe za goli opstanak? Ima li išta svetije i uzvišenije od borbe za slobodu?

Motivirani imperativom borbe za život, ali i imperativom slobode, kao mnoštvo potočića skupljenih u močnu rijeku, patrioti ove zemlje okupili su se pod zastavom Armije Bosne i Hercegovine, da bi stopu po stopu, korak po korak, širili prostore slobode...

Ovaj izbor ratnih članaka krajnje je nepretenciozan. Ne samo stoga što je mogao biti bolji, niti stoga što je tekstovima, zapravo, nemoguće uhvatiti "neuhvatljivu veličinu" ovog rata, nego, nažalost, zato što smo svjesni da su ovakvi i slični projekti unapred osuđeni na nepravednost... - Nadamo se da će nam svi onih koje nismo spomenuli i uvrstili u ovaj izbor oprostiti. Naprosto je nemoguće bilo predstaviti sve heroje ovog rata. Koliko zbog prostora, toliko što, kao i u svim pravednim ratovima, naših heroja ima - koliko i pripadnika Armije!

Neka ova publikacija bude namijenjena upravo onima koji nisu spomenuti.

I onima koji su za našu slobodu dali svoj život.

Zehrudin ISAKOVIĆ
Nedžad LATIĆ

Alija Izetbegović o oružanoj odbrani i Armiji Bosne i Hercegovine

"VELIKIM BOGOM SE KUNEMO DA ROBOVI BITI NEĆEMO!"

Vidite kako se na čudan način historija ponavlja. Sad u Bosni ponovo imamo neku sliku iz Drugoga svjetskog rata. Taj rat dobro pamtim. Kada je počeo rat, bilo mi je 20 godina. I tada su bili četnici i ustaše. I sad ih, evo, ponovno na sceni. Samo gori četnici od onih četnika, gore ustaše od onih ustaša, to sasvim sigurno mogu kazati, jer one ustaše ipak nisu srušile ni most, ni džamije po Mostaru, a ovi, eto, jesu. Sad se postavlja pitanje: Gdje je ta treća strana? Onda su treća strana bili partizani. I sada postoji treća strana. To je naša narodna bosanska vojska, koja nema onaj ideološki, komunistički predznak, koja je demokratska. Mi ne spadamo u ljude koji smatraju da historija počinje sa nama. Historija Bosne duga je hiljadu i kusur godina. I sve što je dobro iz prošlosti treba naučiti i pamtiti. I onda sam kao mlad čovjek išao po Bosni, baš sam bio u Gradačcu, koncem 1944. godine, gdje mi je brat živio. Dolazile su razne vojske. Kad dolaze četnici i ustaše, narod bježi. Jer to su bile vojske koje ubijaju građane. A kad dolaze partizani, narod ne bježi. Narod nije znao za komunizam, niti ga se to puno ticalo. Partizani nisu puno o njemu govorili, neće ni govoriti sve do '45., '46. godine, dok nisu učvrstili vlast, nego su govorili o oslobodilačkom ratu i pratio ih je glas vojske koja ne ubija nejač. Partizani jesu bili i grubi, i ponekad surovi, prema protivnicima, ali činjenica je da nisu ubijali žene i djecu. I zato su pobijedili. Mi to trebamo dobro upamtiti i trebamo izvući pouku: Mi ćemo pobijediti ako nas bude pratio glas vojske koja ne ubija žene i djecu. Ako to ne bude slučaj, onda će se sve pretvoriti u jedan krvavi koloplet triju vojski koja jedna drugu goni, gdje su svi isti. Mi se moramo izdvojiti i biti drukčiji. Tako ćemo pobijediti? Usprkos svemu!

24. 11. 1993.

(...) Malo prije spomenuti Safet Hadžić, jedan je od prvih heroja, šehid, koji je poginuo u borbi kad smo pokušali zauzeti Vogošću. Čovjek je svjesno otišao u smrt. Ja znam da mu je prije toga govoreno da je 20 posto vjerovatnosti da izvuče živu glavu. On je krenuo. Njega spominjem, a ovdje među nama ima ljudi koje ne bih želio spomenuti, jer ne valja spominjati zasluge živih, mogu uvijek pogriješiti pa da padnu. Ali spominjem one koji ne mogu više napraviti grješku, a to su naši poginuli, šehidi, heroji! Pa Safet Zajko, pa Hujka, koji je pao u jurišu na Sjeverni logor; pa Ramiz Salčin..., to su sve ugledni članovi Stranke. Sve su to heroji. Mi ćemo pobrojati naše heroje. Nek se vidi šta je SDA dala u toj borbi.

A podsjetio bih ovdje vas, mnogi od vas bili su prisutni na jednom sastanku koji je održan 10. juna 1991. godine, u Domu milicije, kada je bilo prisutno tri stotine i osamdeset ljudi iz čitave bivše Jugoslavije, na Proglasu koji smo tada dali. Bilo je to deset mjeseci prije početka rata, a mnogi od vas, ovdje prisutnih, bili su na tom sastanku. U tom Proglasu mi smo najavili početak odbrane, oružane odbrane Bosne i Hercegovine. Najavili smo to u tački sedam toga Proglasa. Ali u prethodnim tačkama rekli smo da mi hoćemo da se nađe miran izlaz iz te situacije, da činimo to i to, i tako dalje. Jer smo znali da bi rat, svaki rat u Bosni i Hercegovini, s obzirom na situaciju, bio veoma krvav. I posebno tragičan za muslimanski narod. I činili smo sve da taj rat izbjegnemo. Izložili smo bili naše poglede, način na koji bismo, možda, mogli doći do jednoga civiliziranog razvoda, jer Jugoslavija je očigledno stajala pred raspadom.

Vi znate da sam ja lično podnosio čitav niz prijedloga, učestvovao na onim javnim konferencijama, sve u pokušaju da se nađe miran izlaz. Mi smo u junu mjesecu to vidjeli, ali to je bilo predvečerje rata u bivšoj Jugoslaviji, jer će rat početi, mislim 25. juna 1991. godine agresijom JNA u Sloveniji, a zatim u Hrvatskoj i tako dalje. Petnaest dana prije toga, 10. juna 1991. godine mi smo održali taj veliki skup.

U tački sedam Proglasa, mi konstatiramo, citiram po sjećanju, da se ti naši napori da se

nade miran izlaz, očigledno sukobljavaju sa politikom velikodržavlja i hegemonije i da mi to trpjeti nećemo, i da, s obzirom na to, danas formiramo Vijeće nacionalne odbrane bosanskog naroda. Mnogi ovdje sjetit će se toga. Ja sam taj Proglas neki dan ponovo pročitao i sjetio se tih dana. Odmah smo pristupili; stvorili smo to Vijeće nacionalne odbrane i formirali njegovo vojno krilo Patriotsku ligu. To je bilo, dakle, 10. juna.

I ja sam u oktobru te godine, to sad više

U oslobodilačkim ratovima ima neka neuhvatljiva veličina koja se opire analizama. Stoga se neki vojni i politički analitičari na Zapadu stalno varaju u prognozama. Naš narod se bori za slobodu ili, više od toga, za opstanak. Takva borba obično se teško vodi, ali teško i gubi. Nijedan oslobodilački rat u posljednjih 50 godina nije bio izgubljen. Ne znam zašto bi bio naš

nije tajna, jer je neki dan jedna žena na televiziji govorila o tom događaju, u Hrasnici, primio prvi izvještaj o organiziranju Patriotske lige. Ja sam prvi izvještaj primio tajno, naravno, jer nas je tada KOS pratio više nego ikada. Taj izvještaj podnio mi je, između ostalih, Sefer Halilović. Mi nećemo biti od ljudi koji retuširaju historiju. Ono što je bilo, treba da bude prikazano da je bilo. Ne treba sada kazati, pa dobro, Sefer je kao u maloj nemilosti, ne treba ga spomenuti. Treba ga spomenuti. On se borio tada. Kasnije je napravio neke grješke, pa je sad malo udaljen. Ali, jedan broj oficira i jedan broj naših političkih radnika, među kojima je bio i Hasan Čengić, organizirali su tu Patriotsku ligu; organizirali su nabavku oružja. Mi smo u mnogim mjestima Bosne stvorili mrežu, nabavili oružje, organizirali grupe, i tako dalje.

U aprilu mjesecu 1992. godine, dolazi do udarca. Do stravičnog udarca, na više mjesta u Bosni i Hercegovini, istovremeno. U Mostaru, Sarajevu, itd. Bijeljina je bila nešto ranije. Zahuktavao se rat u Bosni i Hercegovini. Patriotska liga nije u cjelosti izdržala taj udarac. Nije ga mogla izdržati. Ona je pružila otpor koliko je mogla. Negdje veći, negdje manji. Uvijek je to zavisilo, naravno, od kvaliteta ljudi. Od njihove hrabrosti. Negdje je Patriotska liga pružala otpor deset dana, kao što je u Foči bilo slučaj, pa smo se povukli. Negdje se borila daleko više, kao što je to bilo u Zvorniku. Ja vas podsjećam na onu herojsku borbu zvorničkog Grada, gore, na kojem se borba vodila, mislim trideset i šest ili trideset i sedam dana, na kojem su skoro svi izginuli...

(...) Svojevremeno su se pitali hoće li zvati Spahu, pa su odlučili da ga ne zovu, ali danas se ne mogu odlučiti da ne zovu Aliju Izetbegovića, jer iza njega stoji dvjesta hiljada vojnika, pa je to sad malo drukčije...

(...) Uz sve čestitke koje se mogu uputiti našim borcima, treba reći da glavnina tih ljudi, ono što bih rekao, krv i meso vojske, manje ili više, članovi su Stranke ili njeni simpatizeri... Oficiri to najčešće nisu i ne moraju biti. Potrebno je reći, međutim, i nešto drugo. Ja sam prije četiri-pet dana kod Konjica imao jedno savjetovanje sa kompletnim vojnim vrhom. Bila je u novinama jedna kratka crtica o tome. Taj sastanak završio sam jednom porukom oficirima. Ta poruka bila je vrlo kratka i ona je glasila: ličite na narod iz koga potječete. Potrudite se da ličite na taj narod. Taj narod nešto voli, a nešto ne voli. Volite ono što on voli, ne volite ono što on ne voli, pa ćete ličiti na taj narod. Taj narod je hrabar. Taj narod je pametan. Ne treba vas biti sramota da ličite na taj narod, pa makar dijelili s njime, možda, i neke mahane. Jer, nije naš narod savršen, jer nema savršenog. Ali ne treba bježati od toga. Ličite na taj narod.

... Još da citiram svog omiljenog pjesnika: "Velikim Bogom se kunemo da robovi biti nećemo!"

12. 1. 1994.

(...) Bosna, uprkos svemu što se dogodilo, nije šutke pala.

Znate li odakle potiče ova riječ: šutke - ova priča o nečujnom padu Bosne? Ona se odnosi na događaje iz 1939. godine. Jer, tada je Bosna uistinu - šutke pala. Bilo je to onda kada su se Srbi i Hrvati dogovorili da podijele Bosnu na dva dijela. I to se dogodilo bez ikakva otpora. Ja sam pokušavao utvrditi da li je bilo nekih otpora. Nikakvih otpora nije bilo, pa čak ni ozbiljnih protesta! Bilo je tek nekih kritičkih članaka u štampi o toj sramnoj podjeli Bosne.

Ali, vidite kako su se prilike promijenile. Bosnu su ponovo pokušali oboriti. Ali, ovaj put, Bosna nije šutke pala. Grmljavina našeg otpora čuje se širom planete, mogu li reći: do neba se čuje. I to skoro bukvalno. Jer, pet miliona granata, prema najskorijim procjenama, bačeno je u pokušaju da se Bosna obori na koljena. Ali Bosna pati, trpi i drži se, hvala Bogu!

25. 3. 1994.

(...) Pružili smo neočekivan i, mnogima od vas, neobjašnjiv otpor. Početkom rata, sa svega stotinjak grupa od po 20 do 150 ljudi naoružanih samo puškama, stvorili smo vojsku od 150 hiljada vojnika, koja je iz stroja izbacila nekoliko desetina hiljada napadačkih vojnika i uništila više od hiljadu njihovih tenkova i oklopnih vozila...

(...) U oslobodilačkim ratovima ima neka neuhvatljiva veličina koja se opire analizama. Stoga se neki vojni i politički analitičari na Zapadu stalno varaju u prognozama. Naš narod bori se za slobodu ili, više od toga, za opstanak. Takva borba obično se teško vodi, ali teško i gubi. Nijedan oslobodilački rat u posljednjih 50 godina nije bio izgubljen. Ne znam zašto bi bio naš. Niko i ničim ne može prisiliti naših 150 hiljada vojnika da polože oružje. Preporučio bih svakome da o ovoj činjenici vodi računa i zbog nas i zbog sebe. Nadam se da ni prijatelji Bosne neće zamjeriti na ovim riječima, a za one druge, nakon svega, nije me briga.

8. 12. 1994.

(...) Dozvolite da se ne složim sa mišljenjem da sam ja toliko važan za odbranu, pa i opstanak bošnjačkog naroda. Bilo bi loše da je to tako, ali, hvala Bogu, nije. Hiljade ljudi se bori, lakše im je sa mnom, kao što je meni lakše sa njima, ali oni bi se borili i bez mene i nastavit će se boriti i raditi kada ja odem. Uvjerio sam se u to u oktobru 1992. kada sam prvi put prošao uzduž i poprijeko Bosnu u kojoj je bjesnio rat. Ponovio sam taj obilazak dva mjeseca kasnije, u decembru iste godine. Došao sam u jedan Gradačac, koji je već bio odbranjen i koji će biti konačno odbranjen u bici što će se voditi u novembru 1992., kada smo napravili hršum. Šta sam im ja i ljudi oko mene u Sarajevu pomogli u tome? Nismo mnogo. Pomogli smo im utoliko što smo prije početka rata

Mi ćemo pobijediti ako nas bude pratio glas vojske koja ne ubija žene i djecu. Ako to ne bude slučaj, onda će se sve pretvoriti u jedan krvavi koloplet triju vojski koja jedna drugu goni, gdje su svi isti. Mi se moramo izdvojiti i biti drukčiji. Tako ćemo pobijediti? Usprkos svemu!

organizirali narod i pripremili nešto oružja, nažalost ne mnogo, i što smo im negdje ujesen, a prije ove odlučne bitke u novembru, dostavili nešto oružja protiv oklopa. Sve drugo odradili su oni sami, na osnovu lične inicijative, organizirajući i pomoć iz svoje dijaspore u Evropi. U ovome su pokazali veliku mjeru samostalnosti, snalažljivosti i mašte. Sjetite se onoga oklopnog voza kada su ga borci Gradačca namamili i uništili. Nije to bila naša ideja, bilo je to i u zamisli i u izvedbi njihovo djelo...

31. 12. 1994.

1992.

Dragan VIKIĆ, komandant specijalne jedinice MUP-a

OBRAČUN SA SNAJPERISTIMA

Ovi dramatični sarajevski dani rodili su nove junake - Dragana Vikića, komandanta MUP-ovih specijalaca i njegove specijalce. Ko je taj čovjek, i ko su specijalci, koji su u direktnom televizijskom prijenosu, u spektakularnoj akciji pohvatali snajperiste koji su, baš kao simboli zla i mraka, pucali na goloruki narod ispred Skupštine Bosne i Hercegovine?

Jučer smo stupili u vezu sa Vikićem oko devet sati ujutro. Pristao je na kratki razgovor, jer za duge priče nema vremena. Ali, kaže, dok malo odspava, jer već dugo oka nije sklopio.

Dolazimo u njegov štab, u jedno dobro poznato staro sarajevsko zdanje, MUP-a BiH, te brojni dobrovoljci.

Pitamo jednog od onih koji brinu o sigurnosti Štaba, da li se Vikić probudio.

- Kakvo spavanje, čovječe! - čudi se naš sagovornik, inače specijalac.

Zahvaljujući jednom našem poznaniku, koji sve vrijeme provodi ovdje i jedan je od najbližih Vikićevih saradnika, ulazimo u Vikićev štab.

Vikić vodi vrući razgovor sa jednim od čelnika MUP-a. Razgovor dugo traje i on izgovara sve teže i teže riječi, bez imalo diplomatskog uvijanja.

- Jesam roden u Sarajevu, časno ću se, s narodom, boriti za njega i ako bude trebalo - poginuti. Meni ne treba druga domovina niti drugi grad - odsječno govori Vikić. - A vi, kako ćete objasniti narodu šta se ovo događa?

Neprekidno u Štab ulaze Vikićevi saradnici i donose razne depeše, obavještenja, izvještaje o hapšenju novih snajperista. I neprekidno zvone televoni.

Vikić nije u maskirnoj uniformi. Na njemu su farmerke i džemper.

- Do sada smo ih uhvatili oko dvadeset - kaže Vikić. - I dalje ih hvatamo. Moji momci su hrabri i vješti pa do sada nijedan od specijalaca nije ni poginuo ni ranjen.

Je li bilo među snajperistima poginulih i ranjenih? - pitamo.

- Bilo je! - kaže kratko Vikić.

Opet telefosnki razgovor. Jedan od Vikićevih saradnika nam objašnjava da oni, kad uhvate snajperiste, s njima se ophode vrlo korektno. A zna se, veli on, šta su snajperisti po međunarodnom pravu. Pucati na goloruk narod, to je vrhunac zločina. Vikić je, očito, pratio šta nam je rekao njegov saradnik i na to se nadovezao:

- Iako su pucali na goloruki narod, mi smo svu svoju snagu upotrijebili, kada smo ih izvodili iz *Holiday Inna*, da ih narod ne linčuje. I sad se prema njima odnosimo veoma korektno. A ne kao što je radio moj zamjenik Milenko Karišik, kada je, napadajući MUP-ovu školu na Vracama, gdje smo obojica radili kao profesori, postrojio pitomce, naredio im da dignu ruke i tako budu njihov "živi štit".

- A Karišik je bio pedagog u toj istoj školi! - opet dodaje Vikić. - Nikad mu nisam do kraja vjerovao, a bi je moj zamjenik. Pokazalo se da sam bio u pravu. Vjerovao sma Miodragu Repiji. On je bacao šljem u bijesu, jer je morao da napada školu.

Nije vrijeme ni za razgovor s novinarima - veli, i time nam daje do znanja da je razgovor "završen". O fotografiranju neće ni da čuje.

- O svakoj akciji koja bude završena, dobit ćete podatke, o ostalom ništa - kaže on.

- Onda nam recite kako je tekla akcija hvatanja snajperista iz *Holiday Inna* - pitamo.

- Tu je narod imao presudnu ulogu. - Vidjeli ste kako su goloruki išli na hotel i snajperiste. Sam čovjek se plaši, masa nema straha. Oni su nam olakšali posao. Ali, hotel nismo lahko očistili, jer je velik i trebalo ga je satima čistiti.

Vikić nam naglašava težinu terorizma i zločina ovih snajperista.

- Oni do sada nisu ubili ni ranili nijednog policajca, niti vojnika, nego samo nenaoružane civile, djecu, žene. Shvatate li šta to znači? - kaže on.

- Ko su ti ljudi kojim komandujete? - pitamo ga.

- To su patriote, branioci Sarajeva.

Još smo Vikića željeli pitati o odnosu ovog štaba, pa i njega, prema MUP-u BiH, jer nam se učinilo da se tu "ima šta kazati". Međutim, jedan od specijalaca je ušao u Štab i pokazao mu hitnu kratku depešu.

Vikić je naglo ustao i rekao:

- Razgovor je završen!

A zatim brzo izdavao naređenja svima onima koji su se tu zatekli. Radilo se, očito, o krupnijem rantom zadatku.

Znali smo da više nema nade da ga privolimo za nastavak razgovora.

Vikić vodi vrući razgovor sa jednim od čelnika MUP-a. Razgovor dugo traje i on izgovara sve teže i teže riječi, bez imalo diplomatskog uvijanja. - Jesam roden u Sarajevu, časno ću se, s narodom, boriti za njega i ako bude trebalo - poginuti. Meni ne treba druga domovina niti drugi grad - odsječno govori Vikić. - A vi, kako ćete objasniti narodu šta se ovo događa?

8. april 1992. *Oslobođenje*

Sefer HALILOVIĆ, komandant ABiH

BLOKADA SARAJEVA JOŠ ĆE DUGO TRAJATI

Na okolnim brdima nalazi se 450 artiljerijskih oruda svih mogućih kalibara, sa oko 120 tenkova, 200 oklopnih transportera i masa protuavionskih topova. To je čelični prsten koji će biti teško do kraja uništiti. Cilj četničke strategije jeste to da se zauzimanjem šireg prostora Sarajeva rat u Bosni završi

Sefer Halilović prvi je zapovjednik bosanskohercegovačke Armije u nastajanju, koja, kako tvrde, već ima 180 tisuća ljudi. Komandant Glavnog štaba Armije Bosne i Hercegovine nakon usješne vojne karijere, prošle godine u septembru napustio je Jugoslavensku armiju, iz protesta zbog rata u Hrvatskoj.

Otad pa do početka totalnog rata u BiH, kao patriot, ilegalno priprema Republiku za odbranu. Dok govori, ostavlja dojam mladog, energičnog i beskompromisnog čovjeka. Ono što je zapadna Hercegovina za Zagreb, to je Sandžak za Sarajevo. Dakle, najveći Bosanac dolazi upravo iz Sandžaka.

● **U posljednjih dvadesetak dana, na sarajevskom ratištu vode se intenzivne borbe. Kakav je ishod tih operacija?**

HALILOVIĆ: Kao svaki put do sada - izvanredan! Srž je u tome da četnici na sarajevskom ratištu, a i na čitavom prostoru Republike, pa vjerovatno i u Hrvatskoj, imaju problema s osiguravanjem žive sile, tj. nedostaje im ljudstvo. Kad prikupe dobrovoljce i razne četničke bande, onda s tim kontingentom krenu napadati Sarajevo i druga mjesta. U posljednjih dvadesetak dana intenzivnost napada bila je veća, ali jedinice Armije BiH onemogućile su te napade i stvorile preduvjete za protunapad. Gotovo na svim linijama odbrane grada mi smo pomakli front u našu korist. Dopremili smo rezervne količine oružja i municije. U posljednjim borbama definitivno smo oslobodili Trnovo. Oslobodiocima Republike prepušteno je 11 haubica 105 mm i 5 minobacača 20 mm.

● **Međutim, već pet mjeseci Sarajevo je u totalnom četničkom okruženju.**

HALILOVIĆ: Vjerovatno će to okruženje

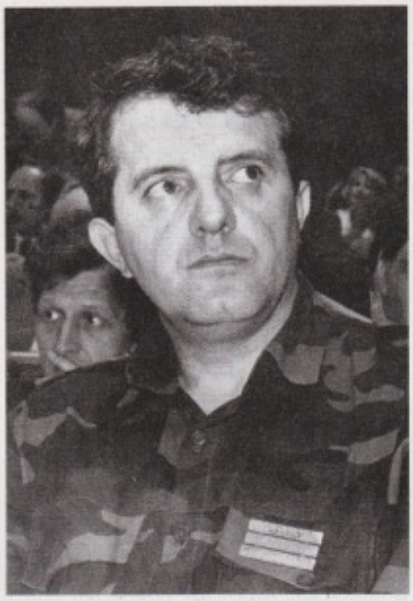

još potrajati. Ja ne znam koliko je to poznato u javnosti u Hrvatskoj, Sarajevo je blokirano najvećim snagama koje su ikad upotrijebljene za opsadu jednog grada. Na okolnim brdima nalazi se 450 artiljerijskih oruda svih mogućih kalibara, sa oko 120 tenkova, 200 oklopnih transportera i masa protuavionskih topova. To je čelični prsten koji će biti teško do kraja uništiti. Cilj četničke strategije jeste to da se zauzimanjem šireg prostora Sarajeva rat u Bosni završi.

● **Dio ovdašnje javnosti tvrdi da je odbrana Sarajeva znatno lošije postavljena i organizirana nego u Mostaru i Zenici.**

HALILOVIĆ: To nije tačno. Vrlo ozbiljni vojni analitičari, s kojima sam imao priliku sresti se preko UNPROFOR-a i u UNPROFOR-u, kao i strana štampa koja je meni dostupna, naprosto se ne mogu načuditi kako odbrana ovoga grada, s neznatnom količinom naoružanja, uspijeva odoljeti takvoj sili kao što je Jugoslavenska armija. Imamo sasvim pouzdane podatke da se primjer odbrane grada Sarajeva, u taktičkom i operativnom smislu, kao i herojstvo branilaca, počinje proučavati na nekoliko vojnih akademija u svijetu. Ta teza je van zdrave pameti, jer su se i Bosna i Hercegovina i Bošnjaci pripremali za odbranu. Istina, onoliko koliko se moglo! A o tome ćemo, vjerojatno, kasnije. Kad se pravi usporedba s odbranom Tuzle i Zenice, onda se zaboravlja da Tuzli i Zenici nije upućen ni pedeseti dio agresorskih efektiva koji je poslan na Sarajevo. BiH žestoko je napadnuta, ali njezini branioci uspjeli su probiti blokadu zahvaljujući tome što su dobili teža artiljerijska oruđa. Međutim, oni još imaju problema s četnicima, što, svakako, ne umanjuje uspjeh odbrane Mostara.

● **Kad smo uspoređivali odbranu Sarajeva sa tri spomenuta grada, nismo htjeli osporiti umješnost ovdašnjih branitelja, nego smo imali na umu činjenicu da javnost misli da su ga političari žrtvovali ne bi li iznudili vojnu intervenciju...**

HALILOVIĆ: I to je izvan zdrave pameti! Neki političari procjenjivali su da Sarajevo neće biti ovako žestoko napadnuto, ali mi iz vojnog rukovodstva Patriotske lige bili smo vrlo realni u procjenama. Naša procjena bila je da će najjači udar biti upravo na Sarajevo, kao i na istočnu Bosnu i, eventualno, na Mostar. Četnički plan bio je da se Bosna baci na koljena. Morate znati da je, prema pouzdanim podacim, na sarajevskom ratištu poginulo više od 6.000 četnika i da je prepolovljena tehnika agresora s kojom je započeo rat. Mi smo to postigli s minimalnom količinom naoružanja do kojeg smo, uglavnom, došli otimanjem od

četnika. Naravno, cijena je za to visoka, i mi smo platili odbranu Sarajeva i Republike žrtvama. Iako se cijena svaki dan povećava, mi mislimo odbraniti grad i probiti blokadu!

● **Od početka rata Armija BiH i HVO ne funkcioniraju zajednički, iako im je neprijatelj zajednički. Kako Vi to komentirate?**

HALILOVIĆ: Mislim da je za to kriv HVO, koji sanja da će BiH biti podijeljena i da će HVO biti službena vojska u dijelu podijeljene BiH. Mi sasvim pouzdano znamo da je raspoloženje boraca HVO ili goleme većine njih protiv bilo kakve podjele BiH!

● **Stječe se dojam da su odnosi Armije BiH i HVO najlošiji ovdje u središnjoj Bosni. Neki čak tvrde da je to usljed toga što između četnika i postrojbi HVO ne postoji spor oko teritorija, za razliku od Bosanske Posavine i Hercegovine, i da zbog toga otvoreno surađuju...**

HALILOVIĆ: Struja o kojoj sam govorio ekstremnija je na onim područjima na kojima se nije ratovalo. To je vrlo zanimljivo. S druge strane, tamo gdje je bilo sukoba s četnicima, pripadnici vojske BiH i snage HVO-a vrlo uspješno suraduju. Imamo čvrste dokaze - dakle, ne podatke, nego dokaze - da je jedan broj ljudi iz rukovodstva HVO otvoreno surađivao i da još uvijek suraduje s četnicima! Dakle, to je zasnovano na kriminalu i sitnom interesu. Naravno, ta struja u HVO-u nije dominantna, i nadam se da će to biti vrlo brzo riješeno u duhu Sporazuma o prijateljstvu koji su, nedavno, potpisali Izetbegović i dr. Tuđman. U tom Sporazumu precizirano je da se na onim prostorima gdje to još nije uređeno - a nije uređeno na oko 70 posto područja, stvori zajednica komandi BiH, a u njen sastav ući će sve naoružane formacije koje brane BiH. Zaista, sukob između Armije BiH i HVO moraju prestati. Jer od toga imaju koristi samo četnici. Vrlo je ilustrativan slučaj koji se zbio u jednom selu. Snage HVO-a i snage Armije BiH, zbog nesporazuma, sukobile su se. Onda su četnici, nastojeći produbiti sukob, na teren ubacili snajperiste koji su naizmjenice pucali sad na hrvatske sad na bošnjačke kuće. To se dogodilo prije neki dan. No, cijela stvar je, srećom, otkrivena i povoljno okončana!

● **Sporazumi o suradnji Izetbegovića i dr. Tuđmana zasad su potpisani tri puta. No, situacija na terenu ne ide najbolje...**

HALILOVIĆ: Očito, radi osobnih interesa neke lokalne vode prave se da za taj sporazum nikad nisu čule. Vlada uvjerenje da će oni biti paše u svojim malim pašalucima. Tako nastaje višestruka pogibelj za Bosnu ali i za Republiku Hrvatsku. Tim koji tako lijepo suraduju s četnicima sigurno je jasno da je podjela Bosne, koju oni priželjkuju, pravljenje računa bez krčmara.

● **U redovima HVO-a često se može čuti da Bošnjaci neće da se bore i da su kukavice. S druge strane, Bošnjaci tvrde: ako oni napuste redove, brojčano će stanje tih jedinica biti prepolovljeno. Posljednjih dana Sarajevom se prenosi vijest da bi vrhovni poglavar Islamske zajednice reisu'l-ulema Hadžiselimović, zbog navodnog dogovora Bobana i Karadžića na račun muslimana, mogao pozvati muslimane da napuste postrojbe HVO-a. Znate li nešto o tome?**

HALILOVIĆ: Danas sam, sasvim slučajno, od Izetbegovića saznao kako predsjednik Tuđman raspolaže informacijom da se u BiH, tobože, bore samo Hrvati, a Bošnjaci da sjede po kućama, zavlače se u podrume i samo su u nekim jedinicama, koje, zapravo, i ne postoje. Za one koji raspolažu ovakvim tobožnjim informacijama, imam neke činjenice. Činjenica je da je odbrana BiH organizirana u brigade i taktičke grupe i da ona sada broji 182.000 naoružanih ljudi, koji se vrlo uspješno bore protiv četnika. To je prva činjenica.

Prvo, ja ne vjerujem u vojnu intervenciju. Mislim da četnike neće poraziti niko drugi ako to ne učinimo sami. Možda će nekih akcija Zapada biti, ali one neće ići za definitivnim uništenjem četničkih snaga. Priče o nekakvom spasu sa Zapada kontraproduktivne su jer umrtvljuju otpor dijela naših boraca

Druga je, o kojoj svaki se čitalac može i sam uvjeriti, da se upravo najteže napadaju krajevi s pretežno bošnjačkim stanovništvom. Ti koji tvrde da se Bošnjaci ne bore - neka dodu ovamo, na groblje! Nakon toga sve će im biti jasno. Takvih priča ima i za neke političke ciljeve. Mi ćemo kao Armija, tj. kao država, predsjedniku Tuđmanu dostaviti dokument o tome ko se ovdje i koliko bori. Ne da bismo mu polagali račune, nego da bismo ga, kao predsjednika nama prijateljske zemlje obavijestili da se ovdje vodi krvavi rat, i da Bošnjaci vrlo skupo plaćaju dug domovini. S druge strane, ima i onih koji proturaju tezu da se HVO ne bori protiv četnika. To također nije tačno. O udjelu Bošnjaka u postrojbama HVO, također, mnogo se spekulira. Znamo samo da sam ja kao komandant Patriotske lige, prije početka rata organizirao tri i po hiljade boraca povezanih u tri odreda i jednu brigadu. Ako u HVO-u prevlada struja koja radi na podjeli BiH, mislim da ih niko neće trebati pozivati, onda će to biti Glavni štab BiH!

● **Imate li podatke, koliko se Bošnjaka boraca bori u redovima HVO?**

HALILOVIĆ: Od jedinice do jedinice taj broj varira, a ima i jednica HVO gdje je više od 50 posto Bošnjaka. Ima i jedinica gdje ih je jedva 20 do 30 procenata.

● **HVO tvrdi da raspolaže sa 80 posto vatrene moći koja se nalazi u rukama branitelja Republike. Je li taj podatak tačan?**

HALILOVIĆ: Taj je podatak iz iste one okoline koja smatra da se Bošnjaci ne žele boriti. Ja sam već naveo cifru koja govori i o broju boraca u BiH. Istina je da nam još nedostaje teškog naoružanja, ali svaki dan otmemo od četnika ponešto. Kad smo počeli rat, uopće nismo imali sredstava za odbranu, a sad već imamo formirane artiljerijske brigade.

● **Posljednjih dana, ovdje u Sarajevu, mnogo se govori o ubojstvu general-bojnika Blaža Krajevića, čije su jedinice oslobodile Trebinje. Šta znate o tome i kakva je, inače, pozicija HOS-a u bosanskohercegovačkom ratu?**

HALILOVIĆ: Kad je HOS došao u odbranu Republike BiH, rekao je da priznaje Predsjednika kao vrhovnog komandanta i zatražio borbeni zadatak. O njima kao borcima sad mislim ljepše nego u početku, jer nijednog trenutka nisu pravili nikakve kalkulacije. Rekli su da se žele danas boriti protiv četnika, a sutra, kad BiH bude oslobođena, razgovarat ćemo o njezinom uređenju. Nama je taj stav bio prihvatljiv i nama je, u ovom trenutku, borba protiv četnika najvažnija. Stoga mislim da je tragičan gubitak g. Blaža Kraljevića neprocjenjiva šteta u doba odbrane u oslobodilačkom ratu. Ja sam lično, a i preko sredstava informiranja, njegovoj obitelji poslao izraze sućuti. Nema nikakvih konkretnih podataka kako je do ubistva došlo. Nakon izvještaja koji ovih dana očkujemo, moći će se reći nešto više.

● **Ovih dana ponovo je aktualna vojna intervencija Zapada u BiH. Vjerujete li u takvo što i, ako vjerujete, kakav oblik intervencije priželjkujete?**

HALILOVIĆ: Prvo, ja ne vjerujem u vojnu intervenciju. Mislim da četnike neće poraziti niko drugi ako to ne učinimo sami. Možda će nekih akcija Zapada biti, ali one neće ići za definitivnim uništenjem četničkih snaga. Priče o nekakvom spasu sa Zapada kontraproduktivne su jer umrtvljuju otpor dijela naših boraca...

● **Ima li nešto što nismo pitali, a što biste željeli poručiti hrvatskoj javnosti?**

HALILOVIĆ: Kao pripadnik Armije BiH - uostalom, i kao musliman i Bošnjak - želim reći da od države Hrvatske i njenih građana očekujem razumijevanje, barem onoliko koliko smo ga mi imali dok se rat vo-

dio u Hrvatskoj. Istina je da smo se mi tada držali prilično pasivno i da je tada to bila strategijska grješka. Da smo se tada svi digli na oružje, agresor bi brzo bio poražen. To je trebalo biti napravljeno kad je bila napadnuta Slovenija.

● **Vi smatrate da je general Špegelj, koji je, kako se u kuloarima tvrdi, upravo to predlagao, imao pravo?**

HALILOVIĆ: Ja ne znam tačno kakav je bio Špegeljev plan. Koliko je meni poznato, njegov plan bio je da se u tom trenutku napadnu sve kasarne u Hrvatskoj. Mogu reći da smo i mi nešto tako predlagali u BiH. No, mi kod političara nismo prošli mnogo bolje od Špegelja. Tako da se vraćamo na ono o čemu sam već počeo govoriti. Neka nam Hrvatska pomogne onoliko koliko smo mi pomogli njoj. Dok je trajao rat u Hrvatskoj, nismo slali svoje momke u Jugoslavensku armiju, ometali smo i sprečavali vojne konvoje i sl. S druge strane, nemali broj naših boraca branio je Hrvatsku, borio se u redovima ZNG-a. Međutim, neki krugovi iz Hrvatske podmeću nam nogu. To su svi oni koji pozivaju borce HVO-a da stanu na granicu Banovine iz 1939. Borci HVO-a, da bih bio posve jasan, imali su vrlo žestoke okršaje s četnicima i oslobodili dio Hercegovine. Dakle, njima, zaista, svaka čast. Ali neko i tim momcima želi manipulirati. Na kraju, moram reći da je ovo domovinski rat i pitanje opstanka za nas. Mi ćemo dugo i dobro pamtiti ko nam pomaže, a ko odmaže. Neki ljudi, pod parolom brige za hrvatski narod, zaustavljaju konvoje oružja za Bosnu. Ne moraju učiniti ništa drugo nego da nam prepuste sredstva za odbranu domovine. To za njih nije mnogo. Znate, briga za Hrvasku može se iskazivati i na drugi način. Recimo, treba osloboditi trećinu njenih okupiranih teritorija. A ne da nam zaustavljaju konvoje, ili čak idu dotle da razoružavaju naše jedinice ili nam, recimo, od 600 mina u Sarajevo propuste samo 180 ispravnih, jer iz jednog dijela izvade upaljače, a iz drugog punjenje! Bolje bi bilo da idu u borbu protiv četnika, jer je to u interesu hrvatstva, a ne da opstruiraju svoga vojnog saveznika. Nije mi jasno kako neko može surađivati s četnicima koji ne vrše genocid samo nad Bošnjacima nego i nad Hrvatima! Osim toga, mi ne priznajemo bilo kakve granice iz 1939. i nikakve banovine, iščupane iz naftalina velikosrpske stare Jugoslavije. Mi se na tim granicama nećemo zaustaviti, i bit ćemo se sa svakim ko nam stane na put. Granice su naše domovine poznate, i svako ko ih nastoji promijeniti - naš je neprijatelj. Mi ćemo iz ovoga rata izaći kao pobjednici!

28. august 1992., *Globus*

Arif PAŠALIĆ, komandant Samostalnog mostarskog bataljona

BITKA NA NERETVI

U HVO-u postoje snage koje smatraju da ne postoji nikakava druga vojna organizacija osim HVO-a. Mi priznajemo njihove oznake, a oni ne priznaju naše

● **Kako ste napustili JNA?**

PAŠALIĆ: Mi Bošnjaci i Hrvati imali smo organiziran način napuštanja biviše JNA. Oni koji su imali uvjete pisali su zahtjeve za penzioniranje. Bio sam pod prismotrom. Jednom su me organi sigurnosti JNA upitali zašto Bošnjaci i Hrvati napuštaju JNA. Odgovorio sam im: "Vi bolje znate zašto". Pobjegao sam avionom preko Titograda koristeći lična poznanstva i veze, a odatle sam došao na aerodrom u Mostar. Tu su već bili četnici i nekoliko starješina koji su me poznavali. Sjeli smo i razgovarali. U Mostaru se već pucalo. Pitao sam ih ko puca. "Ustaše i fundamentalisti", odgovorili su mi. U šali sam rekao da ovi drugi meni neće ništa, iako nisam bio niti ću biti fundamentalista. Rekli su mi da me iz siguronosnih razloga ne mogu kolima prebaciti u Mostar, i onda sam se pješice zaputio u ovaj grad gdje su mi bili sin i kćer. Javio sam se gosp. Šemsi Hasiću, koji je tada bio komandant OŠ TO. Već je bilo formirano nekoliko četa. Mislio sam ponuditi samo neke stručne savjete, a onda se vratiti u štab TO u Sarajevo odakle su me pozivali da je bolje ostati u Mostaru. Od postojećih četa osnovali smo Samostalni mostarski bataljon, stručno poboljšali sastav komande i zajedno sa Općinskim štabom HVO-a aktivno učestvovali u borbi protiv neprijatelja. Na obje strane shvatili smo da moramo imati jedinstvenu komandu. Mi smo prihvatili da to bude Općinski štab HVO-a Mostar.

● **Koji su okršaji bili najteži?**

PAŠALIĆ: Prijelaz na lijevu obalu i borbe u Podveležju.

● **Otkuda nesporazumi s HVO-om?**

PAŠALIĆ: U HVO-u postoje snage koje smatraju da ne postoji nikakava druga vojna organizacija osim HVO-a. Mi priznajemo njihove oznake, a oni ne priznaju naše. Tu je i problem zakletve kojoj nisu htjeli pristupiti naši borci jer je Herceg-Bosna zajednica i nema obilježja države, a osim toga u toj zakletvi ne spominju se drugi narodi osim, naravno, Hrvati. Iz grada nije moguće izaći ako nemate iskaznicu HVO-a. Ja ovdje odajem priznanje gosp. Miljenku Brkiću i razumnim ljudima u HVO-u što nije došlo do sukoba između nas i ove vojne formacije.

● **Kako ste uspjeli prijeći Neretvu?**

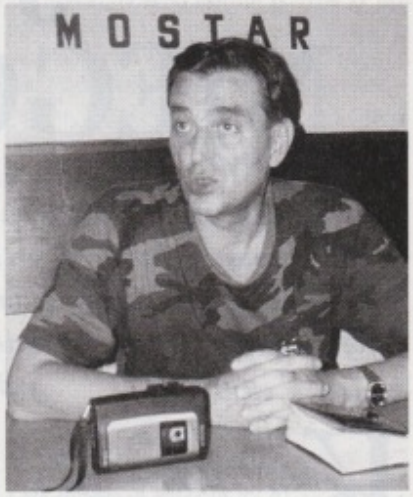

PAŠALIĆ: Borci su bili pod psihičkim pritiskom dugotrajnog iščekivanja kad će krenuti na lijevu obalu. Tražili su da se se krene u prodor. Mjesec dana vježbali smo i pravili planove. Presudan je bio susret s jednim generalom Hrvatom. Zajednički smo napravili planove. Krenuli smo sa 340 boraca Samostalnog mostarskog bataljona, 60 policajaca HVO-a, jednim vodom HOS-a i specijalnom jedinicom HVO-a. Prijelaz je bio dosta primitivan. Svi mostovi osim Starog bili su porušeni, nismo imali pontona. Dobro su nam došli Mostarci planinari i vlasnici gumenih čamaca. Uz pomoć užadi prelazili smo rijeku. Desetak dana ranije naši izviđači bili su među neprijateljskim redovima na lijevoj obali i osigurali nam izvještaj o rasporedu agresorskih mitraljeskih gnijezda, mjestima artiljerijskih oruđa, njihovoj koncentraciji i sl. Pri napadu na lijevu obalu, HVO davao nam je dosta kvalitetnu artiljerijsku podršku. Za tri sahata ja sam već bio postavio komandno mjesto na lijevoj obali Neretve u Fejićevoj ulici, koja je bila oslobođena sve do Starog mosta. U ovim operacijama izgubili smo 14 boraca, a 43 borca su što teže što lakše ranjena. Agresor je imao mnogo više gibitaka. Bilo je žrtava i među našim izviđačima.

● **Kakvo je stanje u našim jedinicama?**

PAŠALIĆ: Mi svakog dana jačamo. Ovih dana dobili smo, konačno, jednu pošiljku od Armije BiH, koja nas je obradovala i koja je veća od svih pošiljki koje smo do sada primili. Moral boraca je izvanredan, proradio je sistem, logistično osiguranje sve je bolje. Mnoge islamske zemlje šalju materijal i novac. Sve ide nabolje. Ukoliko se u što kraćem roku definiraju politički ciljevi rata, on bi se vrlo brzo završio.

31. august 1992., *Ljiljan*

Mustafa HAJRULAHOVIĆ TALIJAN, komandant 1. korpusa ABiH

ORUŽJE I HRABROST NJEGOV SU ZANAT

Završio sam Pomorsku vojnu akademiju a potom školu za pomorske diverzante. Bio sam na usavršavanju u Italiji. Tako sam i dobio nadimak - Talijan. Govorim i španski, a služim se engleskim i njemačkim jezikom. Bio sam jedan od najmlađih vojnih starješina u najatraktivnijoj i najoperativnojoj jedinici pomorskih diverzanata u bivšoj JNA. To je bila profesionalna jedinica po uzoru na američke marince

Komandant Regionalnog štaba Teritorijalne odbrane Sarajeva od početka je zagonetna i nepristupačna osoba u Sarajevu.

O njemu su kružile razne priče, a tek u posljednje vrijeme posredovanjem Informativne službe Regionalnog štaba, pristao je na kontakte s novinstvom. Tako je nastao i ovaj razgovor.

● **Možete li nam reći, ko je, zapravo - Talijan?**

TALIJAN: Nema tu misterije, postojali su neki praktični razlozi do sada. Pravo ime mi je Mustafa Hajrulahović. Rođen sam u Banjoj Luci. Za Banju Luku emotivno sam vezan, za njenu malu čaršiju, Vrbas, sport. Naravno, mislim na Banju Luku otprije, zapravo, na Banju Luku prije potresa. Tada je imala oko 60 tisuća stanovnika, grad finog života i prijateljstva. Poslije potresa počelo je veliko doseljavanje i to stanovništva pretežno srpske nacionalnosti. Ja još uvijek vjerujem, unatoč tome što je taj grad poklopila velika vojna sila i negativna politika, da nije sve izgubljeno i da će se osloboditi tog zla, naravno i uz našu pomoć.

● **Bili ste u JNA?**

TALIJAN: Završio sam Pomorsku vojnu akademiju a potom školu za pomorske diverzante. Bio sam na usavršavanju u Italiji. Tako sam i dobio nadimak - Talijan. Govorim i španski, a služim se engleskim i njemačkim jezikom. Bio sam jedan od najmlađih vojnih starješina u najatraktivnijoj i najoperativnojoj jedinici pomorskih diverzanata u bivšoj JNA. To je bila profesionalna jedinica po uzoru na američke marince.

● **Kada je počeo Vaš raskid s bivšoj JNA?**

TALIJAN: Moja karijera bila je uspješna. Mi smo bili elitna jedinica, školovali smo se u

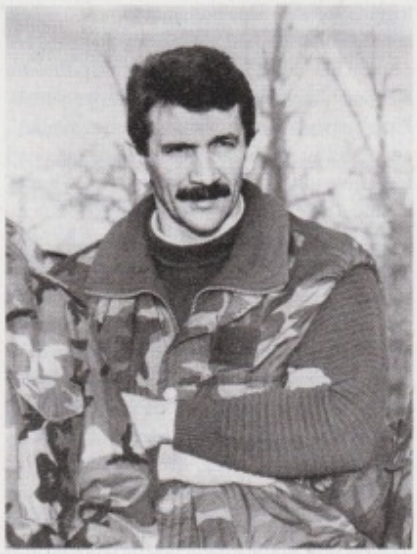

inozemstvu i još onda je bilo problema s krutom konzervativnom strukturom JNA. Dobivali smo strane vojne časopise. Prvi put bio sam šokiran pisanjem "Mladine", čudio sam se kako neko tako slobodno napada takvu organizaciju kao što je JNA. Međutim, kad sam kasnije počeo analizirati te smjele tekstove, shvatio sam da su u pravu. Moj raskid s JNA počeo je njenim napadom na Sloveniju. Nakon nekoliko polemika s kolegama, počeo me nadzirati KOS. To je u meni stvorilo otpor, i jaz se produbljavao. Povukli su me iz operative i tako je išlo dalje: Uglavnom, među prvima demobilizirao sam se iz JNA, naravno uz silne probleme.

● **U Sarajevu je već postojala jezgra otpora?**

TALIJAN: Postojala je tajna grupa. Danas se može reći - grupa vizionara. Stvorili smo Patriotsku ligu. Napravili širu bazu organizacije, vrbovali prebjegle kolege i počeli pripremati narod. Naravno, sve u tajnosti. Uprkos djelovanju KOS-a, pete kolone i prilika koje su vladale, učinili smo što smo mogli. Ta aktivnost trajala je gotovo godinu dana. Obuku smo vršili na tajnim mjestima i improviziranim sredstvima. Ali, osobna hrabrost, entuzijazam, daju rezultate. To se vidi i danas. Danas se govori da je Bosna i Hercegovina potpuno nespremna ušla u rat. Danas mogu reći da je Patriotska liga bila u datim okolnostima vrlo aktivna. Mi smo uspjeli organizirati i objediniti snage na prostoru Republike i stvoriti konture onoga što danas čini Armiju BiH.

● **Vi ste, praktički, komandant odbrane Sarajeva. Kako nakon četiri i po mjeseca procjenjujete vojnu situaciju?**

TALIJAN: Veliki je uspjeh što smo uspjeli odbraniti Sarajevo. Sarajevo je trebalo pasti za 48 sati plus jedan rezervni dan, prema dobro smišljenom planu srbočetničkog agresora. Prema tom planu na dominantne kote grada izvučeno je približno pet stotina artiljerijskih oruđa. Tolika sila na ovakvom relativno malom prostoru nezapamćena je u povijesti ratovanja. Uspostavili smo čvrste linije odbrane, vršimo prodore i pomičemo ih prema mogućnostima. Usavršavamo diverzantska djelovanja. Neprijatelj je još izuzeto jak, daleko superiorniji u teškom naoružanju. Svaki pomak uzrokuje teška razaranja i civilne žrtve u gradu. Ovako prljavi agresorski napadi učvršćuju moral i povećavaju revolt naših boraca. A žrtava smo imali i vrlo često i nepotrebnih. Želja za oslobođenjem vrlo je velika i to kod mladih ljudi dovodi do primjera izuzetne hraborsti, ali rat je, pa su potrebni i vještina i znanje i obučenost. Moraju postojati preduvjeti. Mi ih uporedo stvaramo.

● **Armija BiH, Oslobodilačke snage ili, kao do sada, Teritorijalna odbrana?**

Veliki je uspjeh što smo uspjeli odbraniti Sarajevo. Sarajevo je trebalo pasti za 48 sati plus jedan rezervni dan, prema dobro smišljenom planu srbočetničkog agresora. Prema tom planu na dominantne kote grada izvučeno je približno pet stotina artiljerijskih oruđa. Tolika sila na ovakvom relativno malom prostoru nezapamćena je u povijesti ratovanja. Uspostavili smo čvrste linije odbrane, vršimo prodore i pomičemo ih prema mogućnostima

TALIJAN: Spontano samoorganiziranje naroda dovelo je do stvaranja Teritorijalne odbrane. Sada idemo na jedinstvene oslobodilačke snage kao zbir svih patriotskih grupacija u Republici sa zajedničkom komandom. Mi u hodu stvaramo Armiju Republike. Cilj je isti. To nije lahko u ovakvim uvjetima. Mi nemamo materijalne osnove, a to znači nemamo kasarni za prihvat ljudi, naoružanja, mogućnosti jedistvene obuke. Uporedo borimo se i prilagodavamo, i povezujemo. Pobjednik u ovom ratu - zna se. Na strani neprijatelja samo je superiornost u ratnoj tenici, a na našoj strani su sve ostale prednosti.

- **Vjerujete li u djelatnu stranu pomoć?**

Mi smo suverena i samostalna zemlja, priznata od svijeta. S obzirom na to da smo izloženi agresiji s elementima teškog i nezapamćenog genocida i da se u toj borbi neravnopravni, normalno bi bilo da savjest svijeta proradi. Svjetska javnost revoltirana je postupcima neprijatelja i ona to i pokazuje. Ja sam vojnik i ne tražim da se neko umjesto nas bori. Nama je potrebno da se njihovo teško naoružanje stavi pod kontrolu, što je i predvideno Rezolucijom Savjeta sigurnosti. I, drugo, da se skine embargo s uvoza naoružanja. S obzirom na naš moral i samopouzdanje, spremnost na žrtve kod naših boraca, mi bismo brzo završili ovaj prljavi rat. Rekao sam da za svaki rat moraju postojati kod sukobljenih strana preduvjeti. Svjestan sam i toga da rat ne možemo produžavati unedogled. To je teško psihičko opterećenje danas i za mene i za borce i za njihove obitelji, a pogotovo za civile koji sve teže podnose nedaće rata, glad, neimaštinu. Ali, od ljudi ne može se tražiti da tijelima idu na tenkove. Vjerujem da će savjest svijeta proraditi i da će nam pomoći.

- **Vi ste stalno na prvim linijama bez pancirne košulje i bez pratnje. Što mislite o momcima koji se s dobrim oružjem i pancirima šeću po središtu grada? Ima mnogo ratnih profitera, nezakonitosti.**

TALIJAN: Da, ratne situacije stvaraju i sve negativne oblike ponašanja. Mi smo prave borce izbili na odbrambene linije oko grada, a grad smo, takoreći, ostavili nezaštićen. To je dalo motiva nekim ljudima da pljačkaju i kradu, bogate se od šverca svim i svačim, useljavaju u stanove i drugo. Međutim, nadam se da će MUP, shodno svojim obavezama i novim dužnostima, obaviti svoju zadaću i te negativnosti što prije eliminirati. Ja sam najsretniji s momcima na prvim linijama, momcima u farmericama i tenisicama, pravim herojima koji rijetko i idu u grad. Ja lično nemam potrebu za pratnjom i nekim krutim vojničkim manirima. Ja sam i obučavan za vojnog komandosa na prvoj liniji i sada to svoje znanje prenosim na te divne momke. Pokušavam biti stručnjak, a ne zapovjednik. Dosta stvari riješit ćemo mobilizacijom, stvaranjem operativnih grupa i jedinica, obukom najsposobnijih za komandni kadar. Posla, uglavnom, ima i previše, ali napominjem, i bez obzira na niz problema i negativnosti, mi smo svakim danom sve jači i spremniji, mi ćemo se makar i sami osloboditi ovog zla, nezabilježenog u povijesti ove naše zemlje.

5. 9. 1992., *Glas Slavonije*

Ja sam najsretniji s momcima na prvim linijama, momcima u farmericama i tenisicama, pravim herojima koji rijetko i idu u grad. Ja lično nemam potrebu za pratnjom i nekim krutim vojničkim manirima. Ja sam i obučavan za vojnog komandosa na prvoj liniji i sada to svoje znanje prenosim na te divne momke. Pokušavam biti stručnjak, a ne zapovjednik

Senad ŠAHINPAŠIĆ ŠAJA, borac sa drinskog fronta, šef Logističkog centra u Tarčinu

"SINOVI DRINE" IDU DALJE

Borba u i oko Goražda može se nazvati velikom pobjedom bošnjačkih boraca. Goražde, taktika, vojno i na svaki drugi način predstavlja bitku u kojoj su naši borci pokazali izuzetnu hrabrost i odlučnost. Četnike u Goraždu skoro u potpunosti smo razbili, tako da nikada više neće postići one pozicije koje su imali u trenutku kada su ih naši napali

● **Deblokada Goražda spektakularno je izvedena. Što ona znači za daljnje oslobađanje istočne Bosne?**

ŠAJA: Borba u i oko Goražda može se nazvati velikom pobjedom bošnjačkih boraca. Goražde, taktika, vojno i na svaki drugi način predstavlja bitku u kojoj su naši borci pokazali izuzetnu hrabrost i odlučnost. Četnike u Goraždu skoro u potpunosti smo razbili, tako da nikada više neće postići one pozicije koje su imali u trenutku kada su ih naši napali. Sada je front odatle premješten prema Čajniču i dijelom prema Foči. Zatim, otvaraju se novi frontovi, višegradski, rogatički i čajnički. Na tom frontu naši drže i kontroliraju strateški važnu komunikaciju Rogatica - Višegrad - Užice i to na dužini od 20 km od "Devete stražare" do Međeđe. Na rudanskom frontu naši se konstantno dobro drže, međutim, zbog nedovoljnog naoružanja ne mogu napredovati. Uskoro će se fočanski front intenzivno aktivirati u deblokadi Ustikoline, Miljevine i jednim dijelom Kalinovika. Na tom dijelu u okruženju držimo oko hiljadu četnika. U Kalinoviku je i veliko skladište "banana s Bistrika". Komunikacija Foča - Gacko za četnike je u potpunosti prekinuta i pod našom je kontrolom. Dolina Sutjeske također je u našim rukama. Jedino još komunikacija Nikšić - Pale funkcionira za četnike.

● **Da li su aktivnosti na ovom frontu u direktnoj vezi s oslobađanjem Sarajeva?**

ŠAJA: Svakako. Nakon oslobađanja Kijeva i Trnova na redu su Miljevina i Kalinovik, nakon čega bi nam ostao ogroman teritorij za svaku vrstu komunikacije i sigurne i stabilne pozicije za presijecanje komunikacije četnika na liniji Zvornik - Sokolac. Iza ovih akcija četnici će ostati u potpunom okruženju i, ako Bog da, zadesit će ih ono što je nas zadesilo kad smo panično napuštali grad za gradom. To bi, uostalom, svako doživio da je napadnut onom silinom i na onaj način. Istočna Bosna, uglavnom je očišćena od muslimana u ovom trenutku.

● **Kakav je moral naših vojnika i čime se bore?**

ŠAJA: Skoro je neshvatljivo što sve izdrže ti momci. Razgovarao sam sa njima. Divim im se i pitam se otkud im tolika hrabrost i moral.

● **Kakva je situacija u Srebrenici i Žepi?**

ŠAJA: Znam da se Srebrenica i Žepa dobro drže. Bratunac nije loš. I u Potočarima naši se dobro drže. Imamo izvanredan komandni kadar. Neke je proizveo ovaj rat, dok su drugi prešli iz bivše armije. Trebali bi poraditi na tome da se ti ljudi istaknu i odlikuju jer su to svojim djelovanjem zaslužili. Imamo utisak da se ponekad prave grješke s odlikovanjima. Umjesto boraca odlikuju se političari.

● **Kakva je situacija na frontovima od Goražda prema Sarajevu?**

ŠAJA: Na Igmanu je stanje odlično. U Trnovu postoje određeni problemi zbog lokalizma pojedinaca, mada tu ima izuzetnih boraca kao što su Mirso Mizdrak, Edo Godinjak, Hamdija i mnogi drugi. U Rogoju je zauzeto 11 cijevi teške artiljerije. Rogoj smo jednom prilikom zauzeli, a nakon toga oni su ga vratili, međutim, sutradan je ponovo bio u našim rukama. Rogoj je ponovno vratila brigada "Zulfikar" uz pomoć grupe iz Trnova, tako da je ivica u dolini rijeke Bistrice, a u odnosu na Kalinovik, potpuno očišćena. Znači, teren ispod Jahorine prema Drini u potpunosti je čist.

● **Kakve su nam šanse na tom, najvažnijem frontu u BiH?**

ŠAJA: Po meni, najteži dio fronta je Krajina, gdje je zatočeno jako puno muslimana kojima skoro nikako ne možemo pomoći. Širina fronta u Krajini uveliko nam otežava mogućnost za pomoć sa strane. Istočnobosanski front za nas je posebno strateški značajan. Ona ima svoju težinu i zbog dva stradanja muslimana tih krajeva u zadnjih 50 godina. Ipak, siguran sam da ćemo ubrzo vratiti sve ovo i izvršiti pravdu.

● **Kako se snalazite u dopremanju hrane za civile u Goraždu?**

ŠAJA: Vrlo teško. Sve što Goražde ima to je ono što su dobili od UNPROFORA-a, i ništa više. Dok uspostavimo sigurnu komunikaciju do Goražda, hrana će odmah biti dostavljena. Imamo uvjeta za to i nadamo se da će se to veoma brzo ostvariti.

● **Kako danas izgleda Foča?**

ŠAJA: Grad je etnički čist, s tim što se u zatvoru drži oko dvije hiljade Bošnjaka civila iz istočne Bosne. Pitanje je jesu li svi ti ljudi još uvijek živi. Četnici svaki svoj poraz na frontu nadoknađuju osvetom nad nedužnim zatočenim civilima. Mora se priznati da su se mnogi od ovih civila mogli izvući. Mi vojnici zadnji smo se povukli iz grada jer smo čekali da svi civili izađu. Neki su bili naivni i mislili da im se neće ništa dogoditi.

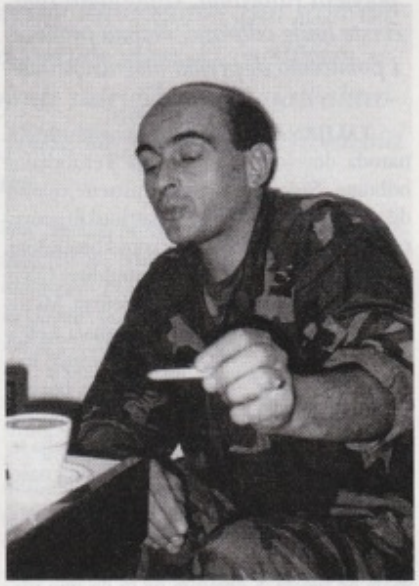

● **Je li tačno da četnici svaki dan po nekoliko tih nesretnika kolju na mostu?**

ŠAJA: Da, i to kolju onoliko ljudi koliko njihovih na frontu pogine. Tako vrše osvetu.

● **Spomenuli ste brigadu "Zulfikar" sa Igmana?**

ŠAJA: To je jedna elitna brigada sastavljena od Sandžaklija i Istočnobosanaca. Ova brigada učestvovala je u svim akcijama na teritoriji Taktičkih grupa I i II (od Konjica do Drine). "Zulfikar" je formirana pod patronatom general-bojnika Dajidže. To je jedna od najelitnijih jedinica u bosanskoj vojsci koja je dobro pripremljena i vrhunski opremljena. Njihov zapovjedik Zulfo sigurno će ući u legendu tih ratišta a zapamtit će ih i četnici na tom kraju. Pored te jedinice na Igmanu nalazi se i dobro organiziran združeni Igmanski odred kao i dijelovi Dajidžine pukovnije "Nahid Kulenović". Momci iz ovih jedinica velikim dijelom prebačeni su u Goražde. Naše na igmanskom frontu ispomažu i bore se zajedno s njima i Gornjevakufljani, Zeničani, Kaka-

njci i drugi. Također pod Dajdžinim patronatom na tom dijelu ratišta otvorena je i vojna bolnica, što nam predstavlja veliko olakšanje. Veliku ulogu u formiranju ove bolnice odigrao je i Goran Omerhodžić, ljekar.

- **Da li su riješeni nesporazumi s HVO-om?**

ŠAJA: Da. HVO iz Kiseljaka odlučio je krenuti i pomoći pri deblokiranju Sarajeva. Znamo da je ona razmjena ljudi na Stupu prestala, što je popravilo situaciju sve do Kiseljaka. U svakom slučaju, HVO iz Kiseljaka neće ometati akciju deblokade Sarajeva.

- **Bošnjacima se prigovara da su kukavice, da bježe sa ratišta itd. Kako gledate na to?**

ŠAJA: Bošnjaci su već na primjeru Goražda

Na Igmanu je stanje odlično. U Trnovu postoje određeni problemi zbog lokalizma pojedinaca, mada tu ima izuzetnih boraca kao što su Mirso Mizdrak, Edo Godinjak, Hamdija i mnogi drugi. U Rogoju je zauzeto 11 cijevi teške artiljerije. Rogoj smo jednom prilikom zauzeli, a nakon toga oni su ga vratili, međutim, sutradan je ponovo bio u našim rukama. Rogoj je ponovno vratila brigada "Zulfikar" uz pomoć grupe iz Trnova, tako da je ivica u dolini rijeke Bistrice, a u odnosu na Kalinovik, potpuno očišćena. Znači, teren ispod Jahorine prema Drini u potpunosti je čist

pokazali kakve su "kukavice". Zatim, tu je srebreničko, žepačko, višegradsko i sva druga ratišta gdje su Bošnjaci pokazali kakvi su borci. Bošnjaci će tek pokazati da ovi prigovori uopće ne stoje. Ja bih volio da se svi oni koji se hvale da su dobri i hrabri borci na jedno 15 dana zamijene sa našim borcima iz Goražda i drugih okolnih gradova pa bi tek onda vidjeli ko je kakav borac. Jer ono što smo mi preživjeli sigurno nije niko preživio. Četnici su uz pojas Drine napravili haos, ali svugdje je ostalo džepova. Od Foče do Zvornika najmanje 50 posto teritorije je u našim rukama. U prvim danima rata sve je to za nas bilo izgubljeno. Četnicima smo sada oduzeli dvije glavne komunikacije, Nikšić - Foča i Šabac - Zvornik - Han-Pijesak. Upoznao bih čitateljstvo da smo topom "Sultanom" gađali Pale. Zatim ističem avion kojeg su Darko i Kobra srušili na Igmanu a koji je pao kod Vareša. Hoću istaći i to da Dajdža ima velike zasluge u ovom ratu. Malo ko to zna. Njegovih 156 boraca na čelu sa Jusom prvi su ušli u Goražde. To bi trebalo znati.

14. septembar 1992., *Ljiljan*

Džemal MERDAN, komandant Okružnog štaba odbrane Zenica

KORAK PO KORAK KA SLOBODI

Sadašnji tok oružane borbe pokazuje da je neophodno imati stručne kadrove za vođenje borbe

Džemal Merdan, komandant Okružnog štaba odbrane Zenica, profesionalni je vojnik. Ova biografska činjenica i diplome Pomorske i Komandno-štabne akademije govore samo o njegovom vojno-stručnom znanju, ali ne objašnjavaju odakle ovom vojniku krhke građe snaga za svakodnevni angažman od 20 sati. Ni njegovi pratioci, koji se smjenjuju po "rasporedu rada", ne mogu objasniti kako može izdržati raditi neprekidno takvim tempom, znajući koliko rijetko jede i spava. U vrijeme posljednje neprijateljske ofanzive, za šest dana i noći uspio je tek dva sahata, bez prekida, odmoriti se.

Svoju stranu u ratu na području bivše Jugoslavije izabrao je u septembru prošle godine. Uvjeren u neminovnost rata u Bosni i Hercegovini i procjenjujući da će biti znatno oštriji nego rat u Sloveniji i Hrvatskoj, Džemal Merdan odlučio je da se vrati u rodni kraj kako bi počeo s istomišljenicima pripremu za organiziranje Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Moj dosadašnji život bio je dosta dinamičan, složen i naporan, što je iziskivalo velika odricanja, česta odsustvovanja od familije, nemogućnost da joj posvetim pažnju kao što su to činili moji vršnjaci. I današnji uvjeti u kojima živim i radim traže od mene velika odricanja, radni dan od 20 i više sati. Za odmor mi ne preostaje niti malo vremena, familiju vidim nakratko i veoma rijetko. Nemam vremena ni da upražnjavam druge aktivnosti koje čine ona mala ljudska zadovoljstva - od vjerskih, kulturnih i sportskih aktivnosti do posjeta rodbini i prijateljima. Jednostavno, sve moje misli usmjerene su borbi naroda BiH za oslobađanje od agresora, kaže Džemal Merdan.

Komandant Okružnog štaba odbrane Zenica boravi u kancelariji samo dok ne riješi najneophodnije poslove i dok ne izda naređenja potrebna da bi sistem rukovođenja i komandovanja funkcionirao što bolje. Ostalo vrijeme provedem na terenu, na prvim borbenim linijama, kaže Merdan. Ovo je, jednostavno, komandant koji je svakodnevno na bosanskim ratištima, Jajcu, Maglaju, Travniku, okolici Sarajeva. Za Merdana, najvišeg oficira Armije BiH na području srednje Bosne, takav rad nije počeo agresijom. U njegove vojničke zasluge posebno treba upisati pravovremeno organiziranje oružanih otpora na području srednje Bosne kroz stvaranje Patriotske lige. Još od početka imali smo dobru organizaciju, pratili smo događaje i pripremali Zenicu i zenički kraj na otpor agresoru. O tom dijelu otpora malo se zna i tek treba da se u javnosti

Odnos HVO i Oružanih snaga BiH nije na takvom nivou kakav bi trebao biti, jer se još uvijek ne ostvaruje jedinstven sistem rukovođenja i komandovanja. Na tom planu pomaci su u pozitivnom smislu neznatni, ali obećavaju da će se taj problem ubrzo razriješiti. Pored toga što se ostvaruje uspješna suradnja na nivou Glavnog stožera srednje Bosne i mene lično, ima pojedinačnih slučajeva na najnižem nivou rukovođenja i komandovanja, gdje dolazi do verbalnih sukoba, ogovaranja, tračeva, optuživanja jedne strane na račun druge, objašnjava komandant Džemal Merdan

kaže da nismo bili ni nespremni, ni zatečeni. Zahvaljujući takvom pravovremenom organiziranju otpora, zenički okrug je danas najvećim dijelom slobodan. Svega 5 odsto teritorije okruga je privremeno okupirano. To su dijelovi Zavidovića i Travnika, manji dio Žepča, najveći dio općine Donji Vakuf, te dio Bugojna. Stvaranje ovog slobodnog teritorija omogućilo je da se kompletna odbrana Bosne i Hercegovine konsolidira i da se stvore pola-

zne osnove za oslobađanje cijele BiH. Više nije riječ o odbrani slobodnog teritorija, nego o oslobađanju privremeno zaposjednutih dijelova teritorije okruga i Republike. Kod boraca Armije BiH pod mojom komandom nema dileme oko toga za kakvu i koliku se Republiku bore. Svi borci su za slobodnu, demokratsku i građansku državu u granicama koje su priznate od međunarodne zajednice. Ni za kakvu drugu državu, osim opisane u Platformi Predsjedništva Republike, mi se ne borimo. To je osnovni motiv koji pokreće borce Armije Bosne i Hercegovine, kaže Merdan. Učinak takvog rada je odbijanje još jedne neprijateljske ofanzive.

- Agresorova ofanziva slabi zahvaljujući uspješnoj odbrani naših jedinica. Agresor je spriječen na svim ratištima da ostvari postavljene ciljeve, prije otpočinjana zadnje ofanzive. Zbog toga se odlučio na razaranja iz zraka, što potvrđuju svakodnevna bombardiranja civilnih objekata, civilnih ciljeva, industrijskih postrojenja, zgrada, ustanova... Nijednom do sada agresor nije djelovao po vojnim, nego isključivo po civilnim ciljevima. Ovim svojim postupcima agresor nastoji stanovništvu srednje Bosne dovesti u što nepovoljnije uvjete života, posebno pred nastupajuću zimu. Stoga masovno uništavaju stambene objekte, krovne konstrukcije, zgrade, kuće, ostavljajući narod nezbrinut, na ulici, objašnjava komandant Džemal Merdan.

O trenutnom stanju na ratištima srednje Bosne početkom oktobra, Merdan kaže:

- Na teritoriji Jajca uspostavljena je čvrsta odbrambena linija. Ona se, za sada, ni sa kakvim agresorskim snagama ne može probiti. Zbog toga je agresor, očigledno u nemoći da zauzme ovaj šest stotina star grad - odlučio da Jajce više ne postoji. Praktično, agresor ravna grad, uništavajući sve. Jajce se do sada uspjelo odbraniti od svih napada agresora, ali još se ne uspijeva odbraniti od agresorske avijacije i artiljerije. Što se tiče Travnika i Zavidovića, već se oduzimaju ofanzivna borbena djelovanja u cilju slamanja agresorove moći. Na tim područjima imamo značajnih rezultata u oslobađanju velikog dijela zaposjednutih teritorija, posebno na dijelu teritorija prema Ozrenu. Naše jedinice poduzimaju borbene aktivnosti i radnje u cilju zauzimanja povoljnih taktičkih položaja za vođenje oružane borbe u zimskim uvjetima. Uspješno se odvijaju borbena djelovanja na bugojanskom ratištu, gdje se također ofanzivnim borbenim djelovanjem ugrožava agresor u Donjem Vakufu. U zadnje vrijeme ostvarujemo uspjehe u borbi protiv neprijateljske avijacije. Tako smo u zadnja dva bombardiranja šire teritorije regije Zenica onesposobili tri letjelice - jednu nad Maglajem i dvije nad Zenicom.

MORAMO DEBLOKIRATI SARAJEVO

O borbama prema Sarajevu, Merdan kaže:

- Borbe prema Sarajevu odvijaju se ofanzivnim borbenim djelovanjima i izvođenjem diverzantskih akcija na dobro utvrđene i branjene objekte agresora, ali to još uvijek nije dovoljno da se izvrši deblokada Sarajeva. Od deblokade Sarajeva se ne odustaje, mi je moramo izvršiti. Uvjeren sam da četnici neće ispoštovati humanitarne koridore. Jedino vojnim porazom četnika moguć je mir na ovim prostorima. Istovremeno s borbom protiv četnika vodi se i borba za organiziranje i stvaranje Armije Republike Bosne i Hercegovine.

NOVO ORGANIZIRANJE ARMIJE BiH

- Sadašnji tok oružane borbe pokazuje da je neophodno imati stručne kadrove za vođenje borbe. Mi nemamo mogućnosti da te kadrove, za sada, školujemo, ali moramo iskoristiti znanja i stručnosti starješinskog kadra školovanog u bivšoj JNA. Mislim na kadrove koji su patriotski odani ideji stvaranja nezavisne i nedjeljive Republike Bosne i Hercegovine. Tačno je da još uvijek imamo pojedinačnih slučajeva starješina bivše JNA koji se ponašaju po starim načelima, ostajući po kancelarijama, ne želeći da budu s narodom na liniji fronta. Oni ponekad znaju i odbiti naređenje pretpostavljenog starješine, što je neprihvatljivo s aspekta sistema rukovođenja i komandovanja. Svi oni koji ne daju svoj puni stručni doprinos vođenju oružane borbe odgovarat će pred narodom i pred svojom savješću. Oružane snage BiH već sada su narasle do tog stepena organiziranja da ih trebaju voditi vojno-stručni kadrovi, a ne samo ljudi velikog srca i želje da u što kraćem periodu ostvare cjelovitu Bosnu i Hercegovinu. Bez prave organizacije ne može se ostvariti ni osnovno načelo svake - pa i naše armije, a to je jedno starješinstvo i subordinacija. To znači da odmah svi naoružani građani i sve jedinice moraju stati pod jedinstvenu komandu i da uvijek potčinjeni ima svog pretpostavljenog, sve do najviše komande. O odnosima sa Hrvatskim vijećem odbrane na području srednje Bosne komandant Džemal Merdan kaže:

- Odnos HVO i Oružanih snaga BiH nije na takvom nivou kakav bi trebao biti, jer se još uvijek ne ostvaruje jedinstven sistem rukovođenja i komandovanja. Na tom planu pomaci su u pozitivnom smislu neznatni, ali obećavaju da će se taj problem ubrzo razriješiti. Pored toga što se ostvaruje uspješna suradnja na nivou Glavnog stožera srednje Bosne i mene lično, ima pojedinačnih slučajeva na najnižem nivou rukovođenja i komandovanja, gdje dolazi do verbalnih sukoba, ogovaranja, tračeva, optuživanja jedne strane na račun druge, objašnjava komandant Džemal Merdan.

ARMIJA S MORALNIM VRIJEDNOSTIMA

Za Džemala Merdana današnji angžman u Armiji Republike Bosne i Hercegovine višestruko predstavlja povratak vrijednostima stečenim i izgrađenim u djetinjstvu. Nije riječ samo o vojničkoj borbi za rodni kraj i svoju jedinu državu nego i o povratku duhovnim i moralnim vrijednostima koje ateistička i ideologizirana bivša JNA nije dozvoljavala niti svojim vojnicima a kamoli starješinama..

- Vjerujem da je odbrana zemlje i naroda danas moja osnovna i vjerska i ljudska dužnost kojoj posvećujem sve svoje sposobnosti, svu svoju životnu snagu. Stoga sam i veći vjernik od mnogih koji obavljaju sve obrede. Hoću kazati da ne upražnjavam sve vjerske obrede, iako sam to ranije činio, jer sam dugo vremena bio odsutan od vjerskih obreda boraveći u tzv. JNA, koja je to sprečavala. U duši ostajem vjernik, jer "moralni zakon je u svakom od nas".

12. oktobar 1992. *Ljiljan*

Na vijest da je poginuo legendarni kapetan Hajro, Hajrudin Mešić, komandant Prve teočanske brigade

LEGENDA S VISOVA MEĐEĐE

Sjeme otpora koje je zasijao Hajrudin Mešić isklijalo je u teočanskom kraju u grudima njegovih suboraca. Naučili su mnogo od njega. U amanet ostavio im je puno toga, kao i brojni drugi šehidi diljem krvave Bosne, što će se pamtiti i što se ne smije nikada zaboraviti

Vijest je letjela brže od vjetra: "Poginuo je kapetan Hajro. Nemoguće, kako, možda i nije?" Pa tri puta je ranjavan, ali svaki se put izvukao. Međutim, za tračak nade nije bilo mjesta: vijest je potvrđena iz Orkužnog štaba Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u Tuzli. Preko svojih veza Hajrini zemljaci već su i ranije znali da su ostali bez svog komandanta. Hajrudin Mešić, alias kapetan Hajro, kako su ga svi znali i tako ga zvali, poginuo je od granate negdje na visovima i padinama Međeđe nakon uspješno izvedene akcije. A sve akcije komandanta Hajre bile su uspješne. Kapetan po činu u bivšoj JNA, koji je još unazad dvije godine vidio kako se loše piše njegovoj domovini, skinuo je sivomaslinastu uniformu, ostavio stan, vikendicu i vinograd i krenuo za Bosnu. Zovu domovine, kojoj su srbočetnici već bili krojili "jorgan" po mjeri svojih suludih i nikad ostvarivih ambicija i planova, nije odolio. Vidio je šta se dešavalo u Hrvatskoj. Kao časnik u službi armije koja je trebalo da bude narodna - a nije to bila - osjećao je ono što ni čelnici njegovog naroda nisu mogli naslutiti. Znao je Hajro da će se snaga zločinačke JNA upotrijebiti protiv njegovih sunarodnjaka i da će njegova pomoć biti potrebna. Šta je učinio kapetan Hajrudin Mešić za narod u ugljevičkoj i teočanskoj regiji, to zna svaka nana u ovim krajevima. Jer za Hajrom listom je sve krenulo. On je prvi imao svoju jedinicu, danas brigadu, Prvu teočansku brigadu, koja je već ušla u legende otpora, u ratne hronike. Kao i njezin komandant. I dok, ipak, pokušavam razaznati da li je moguća grješka u vezama, da je komandant Hajrudin Mešić, možda, ipak izbjegao tu zlosretnu granatu, prisjećam se nedavnog susreta s njim u jednoj zagrebačkoj restauraciji. Prisjećam se skromnog komandanta koji je stalno govorio "moji borci", a o sebi tako malo. Komandant Prve teočanske brigade ljutio se na dezinformacije koje su stizale o broju poginulih četnika.

- Nećemo mi kao i oni, istina je jedna - govorio je razborito pričajući o dotadašnjim akcijama njegovih momaka i navodeći rezultate odbrane na teočanskoj regiji.

Njegovi suborci često su znali ispričati kako je reagirao kada su u brigadu stigle prve dvije pancir-košulje. Kapetan, i pored silnih nagovaranja, nije htio prvi niti jednu obući. Rekao je: "Kada nema za sve nas, neću ni ja". Njegovi borci uvjeravali su ga da on prvi mora obući pancirku. Ali uzalud, komandant je bio tvrdoglav

S mnogo žuči kapetan Hajro govorio je o komandantima koji iz kancelarija šalju direktive. On je uvijek bio na prvim borbenim linijama. Prvo je on kretao, a za njim njegovi borci. Takvim ponašanjem i znanjem koje je stekao u godinama službovanja plijenio je suborce pa su njegove naredbe bez riječi poštivane. A Hajro je znao kako se može dohakati četnicima. Kako se mogu naoružati borci koji su o odbrani ognjišta i domovine krenuli bez puške. Samo s ogromnim moralom ljudi čiji dom hoće da prisvoje dušmani mogli su Hajrini momci pružati otpor u početku. Poslije je bilo sve lakše. Jer Hajro je bio tu. Njegove akcije bile su nerijetko za priču, za antologiju otpora nenaoružanog naroda protiv moćnijeg neprijatelja. Tako je na početku agresije na Bosnu i Hercegovinu poslao preko Drine do Loznice nekoliko granata. Da vide četnici kako to izgleda kada se gađaju civilni objekti. A kada je krenuo u jednu akciju s 500 naoružanih boraca, na liniji je čekalo još 500 mladića bez oružja. Komandant je uzeo mape, sabrao dva i dva, izdao uputstva. I 500 boraca krenulo je s puškama na četničke kote. Za njima onaj drugi dio Hajrinih momaka zavikao je gromoglasno "Allahu ekber, Allahu ekber!" U četničkim redovima izbila je pometnja: "Evo mudžahedina", zavikali su neki bježeći bez ijednog ispaljenog metka. Ostalo je poznato: svi Hajrini momci dobili su oružje. Ova akcija kapetana Hajre prepričava se kao istinita anegdota. Ne znam da li je komandant Prve teočanske ipak pristao nositi pancirku. Njegovi suborci često su znali ispričati kako je reagirao kada su u brigadu stigle prve dvije pancir-košulje. Kapetan, i pored silnih nagovaranja, nije htio prvi niti jednu obući. Rekao je: "Kada nema za sve nas, neću ni ja". Njegovi borci uvjeravali su ga da on prvi mora obući pancirku. Ali džabe, komandant je bio tvrdoglav.

Kada je Hajro iz Zagreba odlazio ponovno na ratište, njegovi suborci koji su ostali da zalječe rane, plakali su. Nisu mogli krenuti svi s njim da čuvaju svoga kapetana. Jedan od njih na tom kratkom ispraćaju, uz obavezno "Čuvajte se, čuvajte nam kapetana", poslije mi je govorio da bi Bosna bila spašena da ima "jedno deset Hajra". To je živa istina. Sada je ostala bez ovog jednog. Ili, ipak, nije. Sjeme otpora koje je zasijao Hajrudin Mešić isklijalo je u teočanskom kraju u grudima njegovih suboraca. Naučili su mnogo od njega. U amanet ostavio im je puno toga, kao i brojni drugi šehidi diljem krvave Bosne, što će se pamtiti i što se ne smije nikada zaboraviti.

9. novembar 1992. *Ljiljan*

1993.

Novogodišnja noć sa Safetom Zajkom, komandantom Druge motorizirane brigade Prvog sarajevskog korpusa

ČESTITKE U ROVOVIMA NA ŽUČI

Novu, 1993. godinu dočekali smo s borcima prve linije fronta na tek oslobođenoj koti Vis na Žuči. I to baš u onom najudaljenijem rovu od centra glavnog grada. A tu vruću liniju sarajevskog fronta drže borci Druge motorizirane brigade Prvog sarajevskog korpusa.

S komandantom ove brigade Safetom Zajkom krenuli smo na "doček" Nove godine. Njegovi najbliži saradnici, Safet Isković, Huso Imamović Brko, Esad Radeljaš, krenuli su u ponoćni obilazak drugih položaja, a posjete porodicama poginulih već su obavili Safet Kešo, Ševal Vištro, Osman Lunja i Jusuf Halimanović.

- Naredio sam punu borbenu gotovost svih naših linija - kaže nam na polasku Safet Zajko. - Nema, dakle, nikakvog slavlja, nego puna mobilnost. Također sam angažirao policiju naše brigade, na čelu sa Smajom Šikalom, da u naseljima ne dozvole nikakvo šenlučenje i rasipanje municije.

S nama kreću i Enes Šikalo i Ismet Šahović, inače oficir bivše JNA. Kada je Zajko bio u Bileći, i to najbolji pitomac Škole rezervnih oficira, poručnik Šahović bio mu je starješina. Sada su opet zajedno.

Do Smiljevića idemo autom, pa pješice. Mjesečina je, ali izmaglica, pa četnički snajperisti nas ne mogu nas vidjeti. Dva sahata prije pola noći stižemo u jednu od baza ove jedinice. Unutra velika peć. Mirsad Turković raportira da je na položajima sve u redu, a upravnik kuhinje Ferid Hrustemović časti nas čajem i halvom što su borcima pripremile kuharice Jasna Mednolučanin i Sadeta Džanko. Zajko "uzvraća" cigaretama.

Idemo dalje uzbrdo. Mjesečina, svijetleći meci, bliske detonacije granata. Postaje opasno. Ispod vrhova Visa sanitet. Dr. Ranko Čović i medicinska sestra Sabaheta Pršeš ne dozvoljavaju ulaza u prostoriju - dok se svi ne izujemo. Ne priznaje u tome ni Zajki "status komandanta".

- Ovdje smo uz prve linije - kaže dr. Čović. - A šta to znači za borce, to pitajte njih. Srećom, danas nemamo nijednog pacijenta. Ovdje se pruža prva medicinska pomoć, ali vrše i primarne obrade rana.

Primiče se Nova godina i mi idemo među borce koji se nalaze u najisturenijim rovovima lijeve strane fronta na Visu. Nadomak četničkih položaja, u pravoj zemunici grupa boraca. Tu je i djevojka, ratnik od prve sarajevske puške - Rifa Baltić, i komandir voda Ismet Bibić. Oni pozivaju "borce"

Naredio sam punu borbenu gotovost svih naših linija - kaže nam na polasku Safet Zajko. - Nema, dakle, nikakvog slavlja, nego puna mobilnost. Također sam angažirao policiju naše brigade, na čelu sa Smajom Šikalom, da u naseljima ne dozvole nikakvo šenlučenje i rasipanje municije

sa sarajevskih ulica i podruma da im se priključe, jer je najljepše na prvoj liniji fronta.

Posjećujemo, i to oprezno i uz dogovor šapatom, i druge borce na ovoj liniji: Zahira Trnku, Ferida Huseinovića, Ešrefa Džananovića, Rasima Tolića, Džemu Omerbegovića, Hajru Haskića, Murata Baždara, Mirsada Džombu, Firketa Karišića. Juso Barudžija tiho nam pokazuje na siluetu nekog drveta, sasvim blizu nas. Tu su, kaže, četnički položaji. Ali, možda ih već sutra neće biti.

Onda idemo u drugom pravcu, baš do onih najudaljenijih rovova, tamo gdje se sastaju borci ove jedinice i Prve mehanizirane brigade Envera Šehovića. Četnici počinju intenzivno granatiranje baš to prostora Visa. Postavlja se pitanje da li je sigurno ići gore. Zajko nalazi rješenje: naređuje svojoj artiljeriji da "otpozdrave" četnicima. Pratimo kako naši ispaljuju granate, kako one zviždе iznad nas i pogađaju četničke položaje. Četnička artiljerija ubrzo je umukla.

Praćeni svijetlećim mecima i "muzikom sijača smrti", idemo u najudaljeniji rov. Iako je mjesečina, ipak se kroz šumu slabo vidi. Prava je blagodet kad četnici iznad nas ispale svijetleće rakete. Osvijetle nam put kao da je dan. Usput slušamo Zajkinu motorolu. Borci ranije čestitaju jedni drugima Novu godinu. Umilni ženski glas kaže: "Svim ljiljanima mnogo pobjeda u novoj godini - 'Leptirice'. Javljaju se i borci sa Igmana sa novogodišnjim čestitkama. Ali, ipak mnogo je više onih poruka koje govore o pripremama za akcije, za odbranu, čuju se razne komande.

U "novogodišnjoj rov" stižemo minut-dva do ponoći. Već se tu okupilo nekoliko boraca iz susjednih položaja. I ovdje je jedna lijepa djevojka, Mirheta Žiga, pa borci Zaim Šarac, Ismet Šahović, Ibrahim Drkić, Halil Bešić, Husein Zulfić, Krešo Kraljević.

I onda - Nova godina. Na ratištu Visa, pa i u ovoj zemunici, jedni drugima čestitaju. Čuje se kako Krešo čestita "sritnu" Novu godinu i želi da u njoj dođe do svog Ljubuškog. Zajko čestita svima u rovu, a onda i preko motorole Mustafi Hajrulahoviću Talijanu, Vahidu Karaveliću, Enveru Šehoviću, Nedžadu Ajnadžiću. Onda bučno u rov ulazi borac koji se predstavlja kao "pozadinac" i časti kolačima.

- Lično sam ih pripremio za borce Visa. Ko ne vjeruje, neka dođe ovdje, pa proba - kaže on.

Nad slobodnim kotama Žuči: Visom, Golim brdom, "kotom 850", Orlićem... četnici "šibaju" pješadiskom vatrom, a pošalju i poneku granatu. Jedna eksplodira blizu nas i geleri se rasipaju po našem rovu. Ponovo svijetleće rakete i svijetleći meci. Svijetleća raketa, koja se polahko spuštala, obasja crvenom svjetlošću Žuč. Obasja gole grane okićene injem koje zablista poput zlata. Razvi se kratka, žestoka pješadijska novogodišnja paljba.

- Kako su četnici stotinjak metara od nas, ispada da zajedno slavimo Novu godinu - kaže

u šali Zajko.

Ponesen ovom prelijepom slikom na "zlatnoj planini", čijem je oslobađanju i sam mnogo doprinio, Zajko kaže:

- Smrt jeste teška. Ali je časno poginuti za ovo, za Bosnu i Hercegovinu.

Komanda Prve mehanizirane izdaje naredbu za punu pripravnost, jer ima dojavu da četnici pripremaju kontranapad. Slušamo i čestitke i dogovore pojedinih komandi o budnosti, o zajedničkim akcijama.

- Kad pogledamo Enver Šehović i ja odavde, koliko su naši borci oslobodili prostora, ispada da smo udvostručili slobodnu sarajevsku teritoriju - kaže Zajko. Dugo već traje pucnjava. Onda Zajko naređuje da krenemo prema bazi. Uostalom, već je istekao prvi sahat Nove, 1993. godine.

A dolje, u bazi, Zajki referišu Safet Isković, Huso Imamović Brko i Esad Radeljaš o stanju na drugim linijama koje drži ova brigada. Onda stiže Vahid Karavelić. Vojnička komanda, predaja raporta i - čestitke za Novu godinu.

Karavelić kaže da je došao da posjeti borce Prve mehanizirane i Druge motorizirane brigade, te da se gore, negdje na Žuči, zajedno nađu on, Zajko i Enver Šehović.

- Ove dvije brigade u pravom smislu riječi su udarno-probojne - kaže Karavelić. - One su, kao i 101. brdska, kojom komanduje Nedžad Ajnadžić, prve razbile psihološku barijeru i iz odbrambenih prešle u ofanzivna djelovanja oslobodivši Žuč. U njihovim nazivima uskoro će stajati baš taj izraz - "udarno-probojna".

Ima li tu neke sisimboličke veze sa probojem sarajevskog obruča? - pitamo.

- Naravno - kaže Karavelić. - Ali, nije nama cilj samo proboj sarajevske blokade nego potpuno oslobođnje Sarajeva. Jer, proboj u isto vrijeme ne znači i oslobađanje našeg glavnog grada. Naravno, grad će osloboditi zajednički naše snage iz Sarajeva, i one koje se nalaze s druge strane četničkog obruča. One, također, sjajno rade.

Karaveliću je postavljeno i pitanje koje zbunjuje borce, a odnosilo se na političke pregovore sa četnicima, odnosno na mogućnost da Bosna i Hercegovina bude podijeljena.

- O podjeli naše države nema ni govora - rekao je odlučno Karavelić. - Svaki pokušaj podjele spriječit će Armija Bosne i Hercegovine.

Poslije "ponoćnog intervjua" sa Vahidom Karavelićem, svi su krenuli na svoje zadatke. Karavelić i Zajko u obilazak boraca na prvim linijama, koje smo i mi maločas posjetili. Imamović, Radeljaš i Isović opet odlaze svojim putevima. Bilo je već tri sahata poslije ponoći i - mrkli mrak. Nestao je mjesec, a navlačili su se oblaci. Vraćali smo se nazad istim onim putem, dodatno opasnim, jer je bio prekriven novim naslagama leda.

Bila je to naša novogodišnja noć s borcima prve linije fronta na Visu - na najudaljenijoj tački slobodnog Sarajeva. Sigurno, svima nama najuzbudljivija i najljepša.

1. 1. 1993., *Oslobođenje*

Sefer HALILOVIĆ, komandant Armije BiH

UBRZAN TEMPO VOJNIH POBJEDA

Sama činjenica da Armija RBiH već ima pet korpusa, Glavni štab, izuzetno veliki broj manevarskih prostornih jedinica, specijalnih jedinica, kao i rezultate na bojnom polju - govori da je formirana snažna i organizirana vojna sila da iza sebe ima briljantne vojničke pobjede koje će zasigurno imati mjesto u povijesti oslobodilačkih ratova. Mogu slobodno najaviti ubrzan tempo novih pobjeda. Armija RBiH će, željeli ili ne, morati uvažiti tzv. kartografiju BiH kao nepremostivu činjenicu za takve svoje planove

• Za početak bih Vas zamolio da prokomentirate globalnu situaciju na bosanskohercegovačkim ratištima.

HALILOVIĆ: Što se tiče ocjene stanja na ratištu evidentno je da četničke snage na cijelom prostoru posustaju, gube jednu po jednu bitku, u defanzivi su. Naše snage uspješno nastavljaju oslobađanja privremeno okupiranih teritorija. Za nas ne postoji nikakva mogućnost podjele Bosne i Hercegovine. Mi se borimo za cjelovitu, a uz to, svakako, i demokratsku državu, koja će biti ustrojena na način koji odgovara volji sva tri naroda koja u njoj žive, odnosno volji svih građana države Bosne i Hercegovine.

• Sarajevo je već devet mjeseci u okruženju. Neki strani mediji baš su u ovim danima prorokovali pad Sarajeva u četničke ruke. Tako je nedavno tvrdio i zagrebački *Globus*, i neke zapadne TV kompanije, i Teodor Geršak?

HALILOVIĆ: U strategiji okupatora, Srbije, Crne Gore i bivše tzv. JNA, bilo je zacrtano da u cilju sloma Bosne i Hercegovine moraju biti okupirani prvenstveno industrijski gradovi, Sarajevo na prvom mjestu. U tom sklopu operativno-strategijskog razvoja svojih snaga agresor je blokirao Goražde, Sarajevo i druge gradove u BiH i to sa izuzetno jakim snagama. Četnici su, na osnovu takve pozicije svojih snaga vjerovali da će za petnaestak dana osvojiti cjelokupan prostor Bosne i Hercegovine. Samo na sarajevskom ratištu agresor je izvršio udar sa 180 tenkova, 120 oklopnih transportera i sa više od 500 cijevi kalibra ne manjih od 82 mm. Njihova procjena bila je da se tako jakim snagama mogu slomiti odbranu i grad kao simbol naše države, njene državnosti i simbol otpora u Bosni i Hercegovini. Njihova namjera bila je zauzeti prijestolnicu za dva-tri dana i proglasiti je srpskim Sarajevom. Danas mnogi zaboravljaju da je agresor na početku rata, osim jakih snaga koncentriranih na brdima okolo Sarajeva, imao i izuzetno jake snage u samom gradu: u KTM, "Jusuf Džonlić", "Jajce", "Viktor Bubanj", "Butile", "Lukavica", kasarna u Tilavi i niz manjih kasarni diljem Republike. Iako je agresor znao za Patriotsku ligu, nije dobro procijenio našu snagu kojom smo ih doslovno razbili u gradu. To se najbolje danas vidi. Sada linija odbrane oko Sarajeva ima duplo veći prečnik od one u samom početku napada. U toku su intenzivna borbena djelovanja koja su rezultat naše odluke da svakog dana izvodimo akcije. Od silnih materijalno-tehničkih efektiva koje je agresor usmjerio ka gradu, do danas je pola uništeno. Iako je to još uvijek snaga za respekt, četnicima usljed velikih gubitaka u živoj sili nedostaje ljudi. Naša odluka je da na svim linijama fronta svakodnevno izvodimo borbena djelovanja i razvlačimo četničke snage kako bismo u određenom trenutku izvršili proboj. Teško vam mogu reći termin kad će se to desiti. Ali, budite sigurni da četnici ne mogu izdržati borbe na svim linijama fronte. U proteklih petnaest dana naše snage zabilježile su briljantne uspjehe.

• Rekli ste da će bitke za odbranu Sarajeva ući u udžbenike vojne teorije i da će se zasigurno izučavati na vojnim akademijama u svijetu. Neki pesimisti vide pad Sarajeva u četničke ruke.

HALILOVIĆ: Nisam razumio - da li to neko vjeruje da se mi ne možemo odbraniti?

• Da. Neki prorokuju pad Sarajeva između dva Božića.

HALILOVIĆ: Ako bi smo se rukovodili klasičnom vojnom teorijom, uvažili činjenicu koja govori o ogromnoj razlici u naoružanju u korist četnika, takva procjena i mogla bi stajati. Danas su, međutim, takve ocjene i takva mišljenja neprimjerena našem uspjehu i oni koji ih zastupaju, rukovode sa stanjem kakvo

je na ratištu. U protivnom, oni bi se sigurno složili s nama da se Sarajevo uspjelo briljantno odbraniti i da nikada ne može pasti u četničke ruke. Ponavljam, teritoriju oko okruženog grada proširili smo za više od sto posto i svako ko uvaži ovu činjenicu, trebao bi prije dati prognozu da će Sarajevo do pravoslavnog Božića (7. januara) biti deblokirano.

● Kako ocjenjujete razvoj oslobodilačkih snaga koje su ponikle u ovom oslobodilačkom ratu?

HALILOVIĆ: S ovakvim agresorom uspješno se može nositi samo jedna, moderno ustrojena Armija, savremeno organizirana i prilagođena uvjetima rata u Bosni i Hercegovini. Od početka vodimo bitku na dva fronta: svakodnevna oružana borba protiv agresora i svakodnevna i uporna borba na organiziranju i ustrojstvu Armije RBiH. I na jednom i na drugom frontu bilo je teško. Na ovom frontu organiziranja i jačanja Armije RBiH bilo je naročito poteškoća zbog pete kolone, obavještajne službe agresora i nedobronamjernih snaga u BiH. One su uporno nastojale po svaku cijenu spriječiti organiziranje armije i onemogućiti njeno jačanje. U tom sklopu su u jednom periodu veoma vješto, čak i kroz sredstva informiranja, ovdje u Sarajevu, pokušali nametnuti i neke sumnjive ljude kao nekakve ključne branioce, mada oni ni tada ni sada nisu imali nikakve veze sa najtežim poslom, ili je njihov doprinos borbi bio minimalan. Cilj im je, dakle, bio da se ljudi sumnjive prirode promoviraju u nacionalne heroje kako bi nedobronamjerni imali alibi za svoju tezu da Bošnjaci kao nezreo politički narod nestane sa političke scene po onoj narodnoj: "Kakav narod, takve i vođe". Od nekih ozbiljnih ljudi osobno sam čuo tezu da su Bošnjaci toliko nezreo politički narod da ga treći put kolju, a on za svoje vođe uzima ljude bez građanskog kredibiliteta, čak i kriminalce. I kao takav narod, po njima, Bošnjaci i ne zaslužuju da imaju svoju matičnu državu. Kako sam im tada odgovorio i danas im poručujem: u redovima bošnjačkog naroda u odbrani domovine stoji veoma visok procenat obrazovanih i darovitih ljudi kojima bi se ponosila svaka država na svijetu. Snage koje rade na onemogućavanju organiziranja Armije RBiH mogu nam naškoditi, ali nas ne mogu spriječiti u stvaranju moderne i snažne Armije koje je kadra do nogu potući srpsko-crnogorski fašizam tako da se on nikad više ne povampiri na ovim prostorima. Sama činjenica da Armija RBiH već ima pet korpusa, Glavni štab, izuzetno veliki broj manevarskih prostornih jedinica, specijalnih jedinica, kao i rezultate na bojnom polju - govore da je formirana snažna i organizirana vojna sila da iza sebe ima briljantne vojničke pobjede koje će zasigurno imati mjesto u povijesti oslobodilačkih ratova. Mogu slobodno najaviti ubrzan tempo novih pobjeda. Armija RBiH će, željeli ili ne, morati uvažiti tzv. kartografi BiH kao nepremostivu činjenicu za takve svoje planove.

● U razgovoru sa nekim eminentnim vojnim analitičarima čuo sam procjene da agresor do sada nije ispunio nijedan od svojih strategijskih ciljeva. Prvi njegov cilj bio je onemogućiti građane BiH da organiziraju oružan otpor. Taj cilj onemogućila je prvenstveno "PL"?

HALILOVIĆI "PL" bila je strategijsko iznenađenje za agresora. Oni su nešto znali o nama. Podsjećam da sam bio načelnik štaba PL. Po nekim podacima kojima tek danas raspolažemo, čak su nešto oružja preko špijuna KOS-a i sami ubacili da bi lakše došli do tkiva PL. Ovu činjenicu prvi put iznosim u javnost. Imamo vrlo ubjedljive informacije o akterima i takvim akcijama KOS-a. Dakle, bez obzira šta u svojim ispovijedima bivši šef KOS-a Vasiljević kaže da je imao detaljan uvid u rad PL, mi smo i KOS-u poturili podatak o nama da bismo im dali do znanja da ćemo osujetiti njihove ratne ciljeve. To je bilo u februaru ili martu, ne sjećam se. Taj potez bio je sračunat na odvraćanje od agresije. Međutim, previše su bili ugazili u ratnu ocpiju da bi tako olahko odustali. Ali, PL bila je organizirana na cijelom prostoru BiH, postojao je glavni i devet regionalnih štabova, postojali su i općinski štabovi i manevarsko prostorne jedinice. Uostalom, na svoja pleća primili smo prve udarce agresije od Bijeljine, Goražda, itd. Dakle, mi smo bili ključni nosioci otpora sve dok Predsjedništvo nije donijelo odluku o organiziranju TO, zatim i Armije RBiH.

Mislim da je priča o međunarodnoj vojnoj intrevenciji šarena laža koja ima za cilj da homogenizira agresorske snage i na taj način pomogne agresoru te da umrtvi, odnosno blokira naše akcije

● Maloprije sretoh pukovnika Divjaka. Šta možete reći o aferi o preprodaji oružja na Igmanu. U tom kontekstu potencirano je i Divjakovo ime?

HALILOVIĆ: Za to što se desilo u Konjicu, nemamo dovoljno pokazatelja da bih dao definitivnu ocjenu. Očigledno, na osnovu informacija kojima raspolažemo, radi se o grupi ljudi koja je zloupotrijebila svoje mjesto i položaj. Mislim da je u pitanju kriminal. Pravosudni organi će dati konačnu riječ. Pukovnik Divjak tamo se zatekao na zadatku i njegovo svjedočenje svakako će biti dragocjeno. Još uvijek nisam stigao sa njim o tome podrobnije razgovarati. Tek je stigao jutros.

● Još uvijek naše vojne pobjede, od Goražda, preko Olova i ratišta u Bosanskoj Posavini, nemaju promociju adekvatnu blistavim uspjesima naše Armije. Agresor tvrdi da su bitkom za oslobađanje Goražda komandovali američki vojni eksperti. Šta i ko ometa takvu prezentaciju naše oslobodilače borbe?

HALILOVIĆ: Od početka rata, a i dandanas, tako mislim, da je ova država na svim frontovima bila kompletno pripremljena za pad u roku od petnaestak dana. To je pitanje za jednu dublju vojno-političku analizu i vjerujem da će mi vojni analitičari dati za pravo ovoj tvrdnji. Između ostalog, kao centri opstrukcije svake vrste organiziranog oružanog otpora bila su i sredstva informiranja u našoj Republici. Nažalost, naši mediji nisu se opametili. Tako su i nakon nekoliko mjeseci rata govorili o "zaraćenim stranama" i sl. RTVBiH još nije prešla na ratnu shemu. Zbog svega toga, a i uslijed nekih objektivnih okolnosti, tako velike bitke i tako veliki heroji još nisu adekvatno predstavljeni javnosti. Istina se može usporiti, ali ne i sakriti. Istina o velikim pobjedama i hrabrim borcima kad-tad izaći će na vidjelo, prije ili kasnije to će se saznati i pravilno valorizirati. Znat će se historijska uloga ljudi iz PL, naših komandanata izuzetno velikog srca, koji su otimali oružje iz četničkih šaka da bi ih potukli.

● Stičem dojam da se potpuno oslanjate na naše vojne snage. Šta mislite o ozbiljno najavljenoj vojnoj intervenciji?

HALILOVIĆ: Mislim da je priča o međunarodnoj vojnoj intrevenciji šarena laža koja ima za cilj da homogenizira agresorske snage i na taj način pomogne agresoru te da umrtvi, odnosno blokira naše akcije. Rezolutan sam o tom pitanju: od vojne intervencije nema ništa. Naša strategija bila je i ostaje oslonac na vlastite snage i dosadašnje uspjehe bilježimo baš zahvaljujući takvoj strategiji.

● Vi ste vojnik, niste političar. Ipak, dozvolite da Vas upitam, da li ćete učestvovati na pregovorima u Ženevi 2. januara 1993. godine i šta očekujete od tih pregovora?

HALILOVIĆ: Predsjedništvo je donijelo odluku da ja učestvujem u tim pregovorima. Kao vojnik, izvršit ću naredenje svoje Vrhovne komande i, naravno, otići na pregovore. Ne očekujem da će oni išta kvalitativno novo donijeti. U njih ne polažem nikakve nade. To je samo demonstracija sa ciljem da evorpski i svjetski centri moći peru svoju savjest i obraz pred vlastitom javnošću zbog toleriranja zvjerskih zločinstava u Hrvatskoj.

● Ako se potpuno oslanjate na vlastite snage, moramo se dotaći pitanja odnosa HVO-a i Armije RBiH.

HALILOVIĆ: Za mene je to od samog po-

četka bio politički, a ne vojni problem. Politička platforma HVO-a je tzv. Herceg-Bosna. Kad se političari o ovom problemu dogovore, general Milivoje Petković i ja ćemo se dogovoriti za nekoliko minuta. Mi vojnici sto posto razumijemo se međusobno. Nekoliko puta kontaktirao sam sa glavnim stožerom HVO-a sa molbom da se sretnemo i ove vojničke probleme i formalno otklonimo. Našeg načelnika za moral gospodina Ivana Slavičeka slao sam kod g. Mate Bobana sa porukom da od strane Armije RBiH neće i ne može biti nikakvih zapreka potpunom jedinstvu naših oslobodilačkih snaga. Za sada ujedinjeni smo oko zajedničkog cilja, a to je poraz četničkih snaga. HVO je svoj vojnički posao odradio vrlo dobro. Moja jedina zamjerka im je da su stali na određenim linijama gdje nisu morali, jer su bili u poziciji, a imali su snaga, još dublje potisnuti neprijatelja. Dakle, još jednom ponavljam, da ćemo mi vojnici u duhu odnosa hrvatskog i bošnjačkog naroda vrlo brzo riješiti i prevazići sve probleme. Na potezu su, prije svega, političari.

● **Možete li tom kontekstu prokomentirati najavljeni dolazak g. Bože Rajića u Sarajevo na mjesto ministra odbrane?**

HALILOVIĆ: Kao načelnik glavnog štaba OS, član sam Predsjedništva RBiH i sa te pozicije zalagao sam se da gospodin Rajić što prije dođe. I iskreno kažem da se radujem njegovom najavljenom dolasku i nadam se da će i to pomoći sa političkog aspekta, kroz naše kontakte i razgovore, da nesuglasice budu razriješene.

● **Čuju se primjedbe zašto se glavni štab OS ne izmjesti iz Sarajeva na slobodnu teritoriju?**

HALILOVIĆ: Sjedište glavnog štaba Armije RBiH ostaje u Sarajevu zato što je

Sarajevo glavni grad države BiH, zato što je centar svih državnih institucija pa će tako biti i ubuduće. U ovom trenutku od devet načelnika ŠVKOS BiH, šest načelnika upravo se nalazi na slobodnoj teritoriji BiH na različitim mjestima. Jedan zamjenik načelnika Štaba bio je na terenu ovih dana. I sam planiram jedan put po slobodnim našim teritorijama, da obiđem sve korpuse i da pokušam dati vlastiti doprinos bržem razvoju Armije. Sa druge strane, moje prisustvo u Sarajevu bilo je nužno zato što se ovdje nalaze izuzetno jake snage Armije RBiH, a Sarajevo je bilo centar najjačeg agresorskog napada. Tako je ispoštovano i ono vojno pravilo da se komandant nalazi tamo gdje se vodi glavna bitka. Smatram da su bitke za Sarajevo glavne bitke za državu BiH i zbog toga sam ovdje.

● **Dakle, ovih dana mogu Vas očekivati branioci Gradačca, naprimjer?**

HALILOVIĆ: Svakako. I ne samo oni...

4. januar 1993., *Ljiljan*

Stjepan ŠIBER, zamjenik komandanta Glavnog štaba OS BiH

BOSNU BRANE NJENI PATRIOTI

Armija BiH u svojim redovima ima pripadnika sva tri naroda u BiH. I ona je armija svih a ne samo Bošnjaka kako se to, ponekad, želi dokazati. Recimo, ja sam toliko iritirao generala Morillona kada je general Gvero ispred agresora spominjao našu pregovaračku ekipu kao muslimansku, a ja sjedim u toj ekipi. Svaki put protestirao sam, tako da je Morillon rekao da sam tvrdoglaviji od njega

● **Prekjučer su predsjednici Izetbegović i Tudman ponovno potpisali dogovor o formiranju zajedničkog zapovjedništva između Armije BiH i HVO. Pošto od početka rata imate uvida u odnose Armije BiH i HVO-a, recite nam šta očekujete od ovog dogovora?**

ŠIBER: To još nije završena stvar. Naime, vidite o čemu se radi. Zajedničko zapovjedništvo vojske jedne države treba postojati. I mi od početka rata insistiramo na tome. Početkom jula Tudman i Izetbegović bili su se dogovorili o zajedničkom zapovjedništvu. Drugi put dogovorili su se krajem septembra ili početkom oktobra, međutim, nikako se nismo mogli sastati i formirati zajedničko zapovjedništvo. Treći dogovor bio je prekjučer. Mislim da tu imaju dvije ideje i dva kontrastajališta. Naime, ja i moji saradnici u Glavnom štabu Armije BiH zagovaramo da zapovjedništvo mora biti od vrha do dna zajedničko, apsolutno zajedničko. Ja sam jučer ujutro i pisao neke naše stavove kako ih zamišljamo. S druge strane, gospodin Boban i njegova ekipa misle da treba postojati zajedničko zapovjedništvo, ali ne od vrha do dna zajedničko. Tu se naši stavovi dijametralno razlikuju. Da obrazložim našu ideju. Mi smatramo da mora postojati glavno zapovjedništvo Oružanih snaga BiH. OS imaju dvije formacije, Armiju BiH i HVO na nivou države, gdje bi bio zastupljen paritet za sastav vrhovnih čelnika ili časnika. Bilo bi pola-pola. A kad dođe vrijeme, na rukovodećim mjestima bili bi i Srbi, zastupljeni onoliko koliko i Bošnjaci i Hrvati, paritetno. Međutim, u nekim mjestima kao što je, npr. Mostar, odnosno mostarska provincija, gdje većinsko stanovništvo predstavljaju Hrvati, tu bi omjer oficira trebao biti prema popisu stanovnika iz 1991.

godine, ili na osnovu učešća stanovništva u OS. Naravno, shodno tome u tuzlanskoj provinciji bilo bi više bošnjačkih oficira. Spuštajući se niže u vojnoj hijerarhiji, smatramo da bi se svuda morao poštovati ovaj princip.

Naša ideja je da jedinice na teritoriju korpusa zadrže sve svoje nazive, recimo, brigada "Kralj Tvrtko" HVO, ali u sastavu sarajevskog korpusa. Ili, brigada "Husein kapetan Gradaščević" u sastavu Tuzlanskog korpusa. To bi bila bošnjačka brigada, mada nigdje nema čisto bošnjačkih ili čisto hrvatskih provincija.

U mojoj zgradi žive tri srpske porodice, koje su i danas tamo. Imamo bivših oficira JNA, Srba, u našim redovima. Srba, kao i drugih, ima i po podrumima. Vjerujte, nije ni njima lako. Oni su za one s brda izdajnici. Možda se pitaju, a šta ako oni s brda pobijede? S druge strane, četnici su sve vrijeme rata priželjkivali masakr nad Srbima u gradu. Mi im to nismo htjeli priuštiti niti to građani mogu dozvoliti. Svako odgovara za svoje greške. Svi jednako pate u Sarajevu i svi su žrtve agresora, bez obzira na naciju

I posljednji nivo tog stožera, te hijerarhije, bila bi, recimo, općina. Na nivou općine u zapovjedništvu bila bi zastupljenost prema učešću u borbi ili prema popisu iz 1991. Prema tome, logično je da u Grudama, gdje je skoro 100 posto hrvatsko stanovništvo, oficiri budu hrvatske nacionalnosti. I obrnuto, u Cazinu ili Velikoj Kladuši, gdje su većina Bošnjaci. Ili u Drvaru i Bosanskom Grahovu, gdje su većina Srbi. Ali zato će u Čapljini, Travniku, Zenici i drugim gradovima biti i jednih i drugih i trećih.

Zapovjedništvo HVO misli drukčije. Oni misle da u tim provincijama, za koje misle da su bošnjačke, hrvatske ili srpske, a mi smo se, posebno vojska, strogo opredijelili, a podržava nas i Predsjedništvo BiH, da se one ne mogu tako nazivati, jer to su provincije države Bosne i Hercegovine (ili, kako se to ranije zvalo, okruzi; srezovi). Ideja HVO-a je da u tim provincijama bude rukovodstvo HVO (3,8 i 10 provinicija) i da se zovu provincijama HVO-a, ali opet kao i mi misle na procenat stanovništva u dotičnoj provinciji. Dakle, problem je samo u nazivu.

● Ako četnici budu pritisnuti od svijeta i počnu gubiti rat, postoji li mogućnost ponavljanja 1944. godine? Naime, kada se vidjelo da de fašizam izgubiti u Evropi, veliki dio četnika obrijao je brade, zamijenio kokarde petokrakama i priključio se pobjednicima, koji su im to i dozvolili. I to je jedan od razloga što se bivša JNA od partizanske (višenacionalne) pretvorila u četničku (srpsku) vojsku:

ŠIBER: Godina 1944. neće se ponoviti, jer mi pamtimo i dovoljno smo obrazovani, čitali smo i neke druge knjige, i ne samo službene. Intresantno je to pitanje. To su nas pitali i New Yorku prilikom pregovora.

Učešće Srba u Armiji BiH nije beznačajno. Samo to se ne zna. U Sarajevu ih je najviše. Ja sam u New Yorku pričao da će Sarajevo po tome ući u historiju. I hoće, bez obzira koliko se oni s brda i njihova agencija "SRNA" trudili da to prikriju. Neki dan Ljubomir Ljubojević sa TVBiH pobjegao je na Pale i pričao na "SRNI" da u Sarajevo po Miljacki plutaju leševi ubijenih Srba a na stablima, kojih gotovo nema, vise likvidirani Srbi. Znam pouzdano da su Srbi u Sarajevu u potpuno istom položaju kao i drugi njegovi stanovnici. Zato ima veliki broj Srba u Srajevu u našim sastavima. U nekim drugim mjestima možda nije takav slučaj. Vezano za rukovođenje, političkim i vojnim strukturama takav odnos je do sada bio. Prema tome, Srbi u Sarajevu pate, gladuju, bivaju žrtve granata i snajperista svojih sunarodnjaka koliko i drugi građani ovog grada.

● Murat Šabanović kaže da su Srbi najbolje zaštićeni u Sarajevu, čak više nego drugi?

ŠIBER: Murat Šabanović je dobar čovjek, velika raja, veliki patriota. Bio sam s njim često. Pomogao sam mu i poslije njegovog ranjavanja u Sarajevu. Poznato vam je šta je Murat Šabanović uradio sa Kukanjcem na HE u Višegradu a nije imao ni pištolj a kamoli eksploziv. Ubijedio ih je da može dići branu u zrak.

Međutim, o čuvanju Srba u Sarajevu ne bih tako govorio. U gradu je udomaćen izraz lojalan Srbin. Ne bih ni tako govorio. Možda bi se moglo reći bratstvo i jedinstvo, mada je to nepopularno, ili, bolje, druženje. Jer, kako drukčije objasniti suživot Bošnjaka, Srba i Hrvata? U mojoj zgradi žive tri srpske porodice, koje su i danas tamo. Imamo bivših oficira JNA, Srba, u našim redovima. Srba, kao i drugih, ima i po podrumima. Vjerujte, nije ni njima lako. Oni su za one s brda izdajnici. Možda se pitaju, a šta ako oni s brda pobijede? S druge strane, četnici su sve vrijeme rata priželjkivali masakr nad Srbima u gradu. Mi im to nismo htjeli priuštiti niti to građani mogu dozvoliti. Svako odgovara za svoje greške. Svi jednako pate u Sarajevu i svi su žrtve agresora, bez obzira na naciju.

● Slučaj Jovan Divjak? Hoćete li nam nešto reći o tome?

ŠIBER: Jovan Divjak vratio se u Sarajevo i na istom mjestu radi gdje je i ranije radio prije hapšenja, u Glavnom štabu Armije BiH. Istina, o njegovom i Delalićevom ponašanju još nije završena istraga. Ja mislim da ništa nije istina, da je sve naduvano, jer, pazite, u našim redovima imamo ubačenih kosovaca, izdajnika koji su pobjegli, koji su zagovarali sukobe između Bošnjaka i Hrvata. Budućnost će potvrditi ko je bio izdajnik.

● Rat je, i to užasan rat. Ovaj rat donio nam je veliku, nezapamćenu nesreću, bol, tugu... Agresor je počinio stravične zločine nad civilima, silovanja, organizirao konclogore... Kako god da se ovo završi, ljudi će željeti da se osvete a vjerovatno neki to i čine, kada su u mogućnosti. U vezi s tim, recite nam nešto o moralnom kodeksu ponašanja boraca Armije?

ŠIBER: Mi smo još u početku rata radili taj moralni kodeks vojnika Armije BiH. Na svim mogućim razinama nastojali smo odgojiti čovjeka, borca, patriotu, čovjeka iz bajke. Mnogi će reći da je otrežnjenje u političkom i vojnom vrhu kasno došlo. Teško je u uvjetima kada nema dovoljno logističkih elemenata za pružanje otpora agresoru stvarati moralni lik pravog borca.

Vaše čitaoce vjerovatno intresira i pitanje koje nam se često postavlja, a to je da četnici nisu bili u Sarajevu, a ono je opljačkano. Mnogi faktori u gradu su zatajili, počev od organa vlasti u općini pa naviše. Tu je policija, vojska i dr. Iz dana u dan gomilanjem žrtava moral kod ljudi razvija se u dva smjera: jedan pozitivni, a drugi negativni. Opasnost je ovaj negativni, jer u ljudima se razvija mržnja i želja za osvetom. Poslije svih ratova to je bilo jako teško spriječiti.

Znam pouzdano da su Srbi u Sarajevu u potpuno istom položaju kao i drugi njegovi stanovnici. U nekim drugim mjestima možda nije takav slučaj. Prema tome, Srbi u Sarajevu pate, gladuju, bivaju žrtve granata i snajperista svojih sunarodnjaka koliko i drugi građani ovog grada

Čini mi se da će nam biti teško kada budemo stvarali uvjete za normalan život, za povratak izbjeglica, kako ljudima objasniti i spriječiti ih da ne vrše odmazdu i da ne uzimaju zakon u svoje ruke. Pritom mislim da zločincima i svima onima koji su podsticali na zločine neće biti mjesta nigdje u BiH. Oni će se plašiti svoje sjenke, a ne Bošnjaci i Hrvati, jer su užasne zločine počinili, silovali, ubijali, muči-

li, palili... Ni Hitlerovi ni Mussolinijevi ljudi nisu radili ovakve zločine kakve nam je pripremio srpski agresor. Teško će biti, jer ćemo svakog čovjeka poslije rata pitati šta je radio i gdje je bio.

● **Pošto ste bili u delegaciji BiH u New Yorku, možete li nam nešto reći o vojnom aspektu Vance-Owenovog plana, demilitarizaciji, povlačenju u "svoje" provincije i, uopće, kako vidite realizaciju ovog plana?**

ŠIBER: Ovaj plan donesen je pod velikim pritiskom svijeta, posebno SAD, koje su se na kraju uključile u dogovaranje. Mi smo otišli u New York sa idejom da *a priori* odbijemo vojni dio plana ukoliko se neće teško naružanje iznad 12,7 mm staviti pod međunarodnu kontrolu. To je bila osnova za svako drugo dogovaranje.

Po dolasku u New York dobili smo garancije od Nambiara da on to može provesti i ideja delegacije je bila da tu garanciju priložimo.

Vance-Owenov plan i kompletni program ima, s vojnog gledišta, nekoliko propusta.

Demilitarizacija BiH. Demilitarizira se jedna država, a okolo su države naoružane do zuba. Što to znači? Ali, eto, neka to prođe, pa ćemo poslije mi ipak imati svoju vojsku. Po tom planu nema ministra odbrane, nema policije, nema vojske. Nedostaci plana su i povlačenje vojske u provincije. Poslije smo prinudili agresora na povlačenje u banjalučku i bijeljinsku, a naših i snaga HVO u ostale provincije kao zajedničke snage. To je trebalo realizirati za koji dan, da prestanu ubijanja nedužnih ljudi i uništavanja dobara tim teškim oružjem. Trebamo se nadati da ćemo ovo napraviti ili će nam se ukinuti embargo na uvoz oružja.

● **Ko brani BiH?**

ŠIBER: BiH brane borci Armije BiH i HVO. Teško je dokazati svijetu da BiH brani narod BiH, i Bošnjaci i Hrvati i dio Srba. Armija BiH u svojim redovima ima pripadnika sva tri naroda u BiH. I ona je armija svih a ne samo Bošnjaka kako se to, ponekad, želi dokazati. Recimo, ja sam toliko iritirao generala Morillona kada je general Gvero ispred agresora spominjao našu pregovaračku ekipu kao muslimansku, a ja sjedim u toj ekipi. Svaki put protestirao sam, tako da je Morillon rekao da sam tvdoglaviji od njega. Moramo se kloniti nekih devijacija kao što su izrazi: ustaše, mudžahedini i sl. Znamo ko nam je neprijatelj, a ko je agresor. To su četnici i trebamo sve sile upotrijebiti da ih pobijedimo, da vratimo ljude na njihova ognjišta. Imamo obećanja velikog broja zemlja da će uložiti sredstva da se BiH revitalizira.

15. april 1993. ***Ljiljan***

Murat ŠABANOVIĆ, borac sa Drine

MURATE, ŠABANE...!

Mi smo samoinicijativno minirali i zarušili tunele i ja sam u dogovoru sa svojim ljudima tamo, a radi spašavanja civilnog stanovništva, i bez dogovora s nadredenima učinio ono na brani. Presušio sam Drinu da bi vojnici mogli pregaziti rijeku

● **Molim Vas za komentar teške situacije na dva fronta na kojima ste bili. Na Drini je stanje nakon pada Cerske i Kamenice i dodatnog ugrožavanje Konjević-Polja, pa i Srebrenice i Žepe, izuzetno teško, ali nije naročito bolje ni u Sarajevu, gdje su pali prije nekoliko mjeseci Stup i Otes a sada i Azići. Od ljeta prošle godine i buduće medijske najave debolakade glavnog grada operacijom "Jug 92", pa preko svih kasnijih "Labirinata" i drugih zvučnih šifri, samo se govori o probijanju obruča sa Igmana i Bjelašnice preko Hadžića i Butmira i Dobrinje, iz Breze i Visokog preko Ilijaša, iz grada preko Vogošće i Ilidže... A dogada se upravo obratno i gubi i ono što je bilo slobodno. Ako ne bude uskoro oslobođeno, hoće li Sarajevo pasti?**

ŠABANOVIĆ: Istine radi, ne znam dovoljno detalja o stanju u Podrinju jer sam to područje davno napustio po naredbi Patriotske lige i, kao što sam obećao, poslije pada Višegrada, preko Romanije, došao u grad pakla. Bilo je to u početcima rata kada su se Patriotska liga i Zelene beretke ujedinile u borbi protiv agresije. U to vrijeme Goražde je bilo pred padom i tresla se čitava Bosna, pa sam želio tamo povesti dobro naoružanu Prvu podrinjsku brigadu, ali nam je Sefer Halilović kazao da će stići pomoć Goraždu u opremi i ljudstvu, i to se ostvarilo.

Sve opcije su na stolu, ali Sarajevo ne može pasti. No može nestati, jer je neprijatelj takav kakav je, a posjeduje velike količine tehnike i teškog oružja, kao i hemijskih i bioloških sredstava. Moja jedinica je 101. brdska brigada, u kojoj sam bio zapovjednik bataljona i dva mjeseca odgodio sam liječenje da bih pomogao svojim borcima, te iz iskustva znam da je neprijatelj sva svoja pomicanja naprijed ostvario zahvaljujući premoći u velikim kalibrima. Oni čak ni oklopnjacima ne nadiru prije nego što na jedno malo područje u kratkom vremenu ispale nekoliko hiljada granata, a njima pogoduje ravnica. A nama nisu od velike koristi meci kada treba zaustavljati tenkove, pa neka se Armija BiH i HVO dogovore o propuštanju protuoklopnih i drugih sredstava. Narodni sud je najvažniji, a narod je i danas uglavnom protiv hrvatsko-bošnjačkog sukoba, koji nikada nije bio, a ni danas nije u interesu ijedan od tih dviju strana.

● **Zašto u početku rata nisu srušeni mostovi na Drini? Ima li Tuzlanski korpus odgovornost za neke neuspjehe u donjem, sjevernom toku Drine?**

ŠANANOVIĆ: Ne znam puno o tom donjem toku, tamo na sjeveru. Predsjedništvo i

Narodni sud je najvažniji, a narod je i danas uglavnom protiv hrvatsko-bošnjačkog sukoba, koji nikada nije bio, a ni danas nije u interesu ijednoj od tih dviju strana

Krizni štab BiH odgovorni su za naš dio. Na našem području svi mostovi bili su minirani u smjeru Srbije i svaku večer pitali smo - hoćemo li, kada ćemo? Kada su tenkovi prilazili mostovima, još je bilo ono - "Dogovorit ćemo se s njima" - a malo kasnije bilo je gotovo. Mi smo samoinicijativno minirali i zarušili tunele i ja sam u dogovoru sa svojim ljudima tamo, a radi spašavanja civilnog stanovništva, i bez dogovora s nadredenima učinio ono na brani. Presušio sam Drinu da bi vojnici mogli pregaziti rijeku. Da nije uskoro došlo do otvorenog i potpunog vojnog sudara, ja bih vjerovatno bio proglašen teroristom i morao bih paziti da me naši "patrioti" ne izruče jugoarmiji zbog branjenja Bosne i Hercegovine. Još sedam mjeseci prije rata u Bosni i Hercegovini osobno nam je dolazio Sefer Halilović s preciznim planovima o osvajanju kasarne i zauzimanju položaja. Jedino oružje dobili smo od g. Senada Šahinpašića i velika mu hvala. Najvjerovatnije ćeš čuti od dosta ljudi da je on švercer, da je lopov, ovo i ono. A ja kažem da je to najveći gospodin Podrinja. Uveo je automatsko oružje,

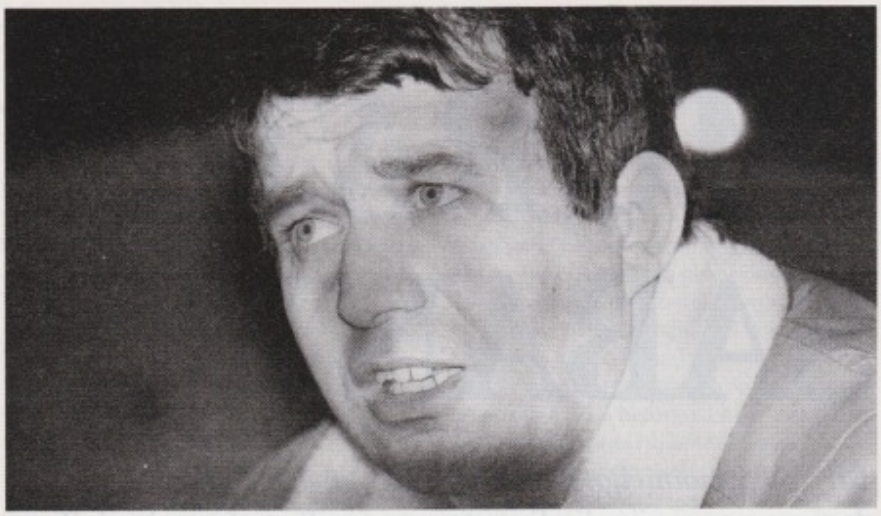

VBR-ove itd. Nama je naoružao jednu četu i to smo imali. A prije rata bilo je svakakvih planova, te stručna pomoć iz Sarajeva, te obuka, te oružje, a da nam nije bilo Šaje, još bismo gore prošli.

Koliko bi vam trebalo za završetak rata kada bi vam ukinuli embargo na oružje?

ŠABANOVIĆ: Kada bi Armija BiH imala trećinu onoga čime raspolaže druga strana, ne bi stali na Drini, nego bi išli do Beograda pa se tamo nagodili. I ovako bismo mi za nekoliko mjeseci bili u dobroj situaciji kada ne bi bili ovakvi muslimansko-hrvatski odnosi i mi moramo shvatiti da ćemo s Hrvatima zajedno živjeti i sada i kasnije i to oni moraju razmjeti. Trebaju i s jedne i s druge strane otići oni koji potpiruju sukob. Ako se skine embargo, četnici su gotovi, a ako se ne skine, mi smo gotovi, ali će rat dugo trajati i biti težak a mi ćemo izvršiti presudu za ratne zločince generalima Lewisu Mackenzieu, Philippeu Morillonu i njihovom soju.

● **Šta je funkcija eventualnog, simboličnog i spektakularnog međunarodnog suđenja ratnim zločincima na koje će, ako se to i dogodi, biti izvedeno nekoliko ljudi?**

ŠANANOVIĆ: Bit će mir i pravda kada svi počinitelji ratnih zločina budu kažnjeni, kako oni koji im naređuju tako i oni koji ih izvršavaju, jer me zanima po kojem pravilu bi mogao biti oslobođen jedan artiljerac koji dan i noć tuče topom po naseljima i ubija civile. Ja više nisam mlad i neću više raditi a izgubio sam u Višegradu stvari u vrijednosti od pola miliona maraka, pa ću otići po svoj namještaj i tehničku robu u Užice.

● **Šta sa ratnim profiterima?**

ŠABANOVIĆ: Trebalo bi ih progasliti ratnim zločincima i zabraniti im vječno povratak u BiH, te oduzeti im svu (ne)pokretnu imovinu. A ne da nakon rata dodu s punim džepovima deviza i imaju poslije rata radnje u elitnim dijelovima grada. Socijalni ustroj u Sarajevu je zakazao. Ja znam da se vojska odnosi po hijerarhiji i upravi, a ne po dogovoru i samoupravi.

● **Neki kažu da je još jedan razlog neuspjeha, tamo gdje su se oni mogli izbjeći, u tome što gotovo niko do sada od strane branitelja nije kažnjen primjereno.**

ŠABANOVIĆ: Vojska ima svoju logiku: vojnik može biti kriv ili prav. Ako je kriv, onda je mrtav, a prav - na prvoj liniji. Bolje da jedan dan bude kažnjen nego da stotinu strada zbog takvog. U Sarajevu nisu ušli četnici, a ono je opljačkano. Nema ni HVO da bude za to kriv, a u samom gradu zato nije kriv ni UNPROFOR. Nego su pljačku izvršili muslimanski "četnici", no nijedan od njih nije 15 dana visio kao primjer ostalima. Ja skačem po brdima oko Sarajeva i tučem se sa četnicima, a kada sidem u grad, moram vojnoj policiji plaćati lunch-paket 30 DEM.

● **Više mjeseci govori se o skorom oslobađanju preostalog dijela Vogošće. Kakvo je tamo, zapravo, stanje?**

ŠABANOVIĆ: Istina je da smo četnicima uzeli neke dominantne tačke. Lično sam sudjelovao u nekim akcijama.

● **Kakvi su Vam dalji planovi?**

ŠABANOVIĆ: Ovu mi je jaknu dao komandant Hrasnice Fikret Prevljak. Sada sam u Hrvatskoj i bit ću neko vrijeme u jednoj bolnici. Ja sam bolestan i nisam vojni obveznik, ali ću napustiti vojsku kad u BiH ne bude više četnika, a prije toga ne. Uskoro ću se vratiti na Drinu i u Sarajevo i nastaviti rat. Moja supruga i četvero djece na području su Sarajeva. A ja još imam dovoljno krvi i snage za nastavak borbe.

● **Koliko može BiH biti uzdrmana eventualnim sukobima F. Abdića i A. Izetbegovića, te što, inače, mislite o medijskim tvrdnjama o odgovornosti Izetbegovića za sadašnje stanje?**

ŠABANOVIĆ: Bolje je izbjeći sukob između Alije i Fikreta, kao i, npr., između Alije i Bobana. Što se tiče Alije, mislim da je on veoma pametan i mudar čovjek i da je visoko njegovo mjesto u politici u svjetskim razmjerima. Vojna pitanja treba rješavati vojska, a država joj treba osigurati oružje i reći - "Naprijed".

● **Zima se približava kraju, te Armija BiH gubi jednog opasnog neprijatelja koji je odnio i brojne civilne žrtve. Može li proljeće donijeti preokret u korist branitelja?**

ŠABANOVIĆ: Jasno da može, ali da bi to bilo potpuno, potrebno je postići suradnju svih odbrambenih snaga, dakle, Armije BiH i HVO-a. I još bi se želio i na ovaj način zahvaliti za ono što su učinili komandantu Prve višegradske brigade - Sejdiću, komandantu 101. motorizirane brigade u Sarajevu - Nedžadu Ajnadžiću, kao i još jednom Senadu Šahinpašiću Šaji, koji je uložio sav kapital u odbranu prostora od Foče do Žepe.

15. april 1993., *Ljiljan*

Vehbija KARIĆ, pukovnik ABiH

● **O sadašnjim sukobima u Gornjem Vakufu, Busovači i Prozoru kruže tri teorije: da se radi o totalnom ratu između Bošnjaka i Hrvata, da su sukobi između Armije i HVO-a samo incidenti lokalnih fanatika, i da se radi o napadu jedne vojske na drugu. Koju teoriju Vi nudite?**

KARIĆ: Najprije treba reći da su klimu za sukobe stvorile političke prilike, a ne želje ljudi koji žive u mjestima gdje je došlo do sukoba. Od toga što ste nabrojali, sve je pomalo istina. Od početka rata među Bošnjacima i Hrvatima postoje velike napetosti. Zbog razvoja situacije oba naroda veoma su frustrirana. Istovremeno, postavljaju se pitanja koja su bila nejasna i na početku rata. Sve vrijeme, naime, nije jasno priznaju li Hrvati ovu državu, priznaju li komandu u Sarajevu za svoju komandu ili je njihova komanda u nekoj trećoj državi i, konačno, jesu li političke institucije države BiH i njihove političke institucije. Deklarativno, oni sve to priznaju, a na terenu izgleda da BiH nije njihova domovina i da je njihova komanda u Zagrebu. Zajednička komanda koju smo predlagali na početku rata, nikada nije uspostavljena. U Sarajevu prihvatili su odluku da je HVO dio ARBiH i da se

Srednja Bosna nema nikakav izlaz na more, u Evropu ili svijet. Na tri strane su četnici, sa četvrte nas blokira HVO. Ko sada kontrolira put Metković - Prozor - Zenica, kontrolira srednju Bosnu. Gradovi pored tog puta su većinom naseljeni bošnjačkim stanovništvom, a Hrvati su ih ubrojali u svoj teritorij

skupa borimo za zajedničke ciljeve. Na terenu HVO iz svih snaga istrajava na tome da je samostalna vojska koja djeluje prema vlastitim planovima, i tako nikada nije uspostavljena zajednička vojska.

● **Zašto ne?**

KARIĆ: HVO je prema Armiji RBiH uvijek imao rezerviran stav. Politički cilj HVO nije država BiH, nego država Herceg-Bosna, koja graniči sa BiH. Zbog nejasnog položaja obje vojske vremenom dolazilo je do sve većih pritisaka i trenja koja su sada eskalirala u otvorene sukobe.

● **Radi li se sada o borbi za kontrolu na putevima koji vežu obalu i srednju Bosnu?**

KARIĆ: Apsolutno. Srednja Bosna nema

USLIJEDIT ĆE ŽESTOKI SUKOBI IZMEĐU ARMIJE BiH i HVO-a

Sve vrijeme, naime, nije jasno priznaju li Hrvati ovu državu, priznaju li komandu u Sarajevu za svoju komandu ili je njihova komanda u nekoj trećoj državi i, konačno, jesu li političke institucije države BiH i njihove političke institucije

nikakav izlaz na more, u Evropu ili svijetu. Na tri strane su četnici, sa četvrte nas blokira HVO. Ko sada kontrolira put Metković - Prozor - Zenica, kontrolira srednju Bosnu. Gradovi pored tog puta većinom su naseljeni bošnjačkim stanovništvom, a Hrvati su ih ubrojali u svoj teritorij. Ali, ne radi se samo o tome. Taj problem sa Hrvatima lahko bismo riješili..., ali u jedinicama HVO postoje rezerve prema sukobu sa zajedničkim neprijateljem. Politika HVO-a vrlo je čudna i nerazumljiva je mojoj vojničkoj pameti. Hrvatski narod jednako je ugrožen kao i bošnjački. Ne smije se zaboraviti ni šta je sve hrvatski narod doživio u prošlosti. Hrvati brane granice i interese Herceg-Bosne. Oni neće da zajedno sa nama pod jednom komandom djeluju protiv zajedničkog neprijatelja. Stalno je dolazilo do opstrukcija, do kašnjenja, jer nisu dobili naređenja iz svoje komande u Grudama ili, jer nisu koordinirali rad sa Zagrebom, ili prolazak naših jedinica koje su išle da brane napadane bošnjačke gradove. Izgleda da nam rat nije zajednički. Dani prolaze, a žrtava je sve više.

- **Šta je izazvalo sukobe u Busovači?**

KARIĆ: Busovača je produkt onoga što se desilo u Gornjem Vakufu. Radi se o putnoj komunikaciji između Kiseljaka i Zenice. Zbog zatvorenog puta u Gornjem Vakufu to je jedini put koji vodi u Travnik. HVO hoće da kontrolira Travnik, onda su tu i napetosti u Prozoru gdje su Hrvati doveli 500 vojnika iz zapadne Hercegovine. Između Kiseljaka i Viteza je Busovačal gdje se nalazi miješano stanovništvo, ali su većina Hrvati. Okolna sela su bošnjačka. I kao što su uzeli Prozor, Hrvati su sad pokušali uzeti Gornji Vakuf. Granatirali su ga nekoliko dana, a pokušali su ući i sa pješadijom.

- **Zašto su Hrvati napali Gornji Vakuf?**

KARIĆ: Kada su vidjeli kako su ušli u Prozor, porasli su im apetiti i prema Gornjem Vakufu. U Prozoru su pripadnici HVO rušili bošnjačke kuće, palili sve, upotrijebili iste metode kao četnici kada su uzimali gradove na Drini. Naše političko vodstvo pogriješilo je jer je šutke prešlo preko toga što se desilo u Prozoru. Pošto Hrvate niko nije osudio zbog Prozora, pokušali su uzeti Gornji Vakuf. Iste planove imaju za Jablanicu, Konjic, dolinu Lašve itd. Ako ih sada niko ne udari po prstima i po nosu, ići će dalje, jer će misliti da Bošnjacima smiju sve.

- **Gornji Vakuf je u zoni odgovornosti Zeničkog korpusa i brani se sam. Busovača je nekoliko kilometara od Zenice, a Treći korpus ne intervenira da bi spriječio uništenje Kaćuna i Merdana. Na jednoj strani gradite imidž jake vojske koja može sve, na drugoj ne možete donijeti odluku za akciju u nekom lokalnom sporu?**

KARIĆ: Vojska ne može donijeti odluku da adekvatno odgovori bez odobrenja vrhovnog komandanta.

- **Alije Izetbegovića?**

KARIĆ: Bez naređenja predsjednika kao ključnog čovjeka i, također, drugih članova Predsjedništva. Za radikalne poteze trebamo jasna naređenja. Ako bi neko od nas, vojnika, dao takvo naređenje, bio bi krivac za eskalaciju sukoba. Predsjedništvo nam nije dalo takva naređenja.

- **Kakva, onda, naređenja dobijate?**

KARIĆ: Govore nam da sprečavamo eskalaciju sukoba, da spriječimo njihovo širenje na druga područja. Ako dođe do napada, možemo odgovoriti vatrom, ali bez ofanzivnog djelovanja. Takva naređenja vežu nam ruke. Vojnički bismo mogli odgovoriti efikasnije, ali politika pokušava biti strpljiva jer bi potpun slom odnosa sa Hrvatima značio prekidanje puteva kojima se snabdijevamo.

- **Optužuju Vas da ste bošnjački ekstremist, te da ste zajedno sa Enverom Hadžihasanovićem neposredno odgovorni za sukobe u Busovači?**

KARIĆ: Znate šta se dogodilo u Busovači? Hrvati su granatirali bošnjačka naselja i nekoliko puta pokušali s pješačkim napadima. Naši su odgovorili, mada nisu prešli u kontranapad. Hrvati su pogodili nekoliko bošnjačkih kuća, jednog našeg borca ubili su pred njegovom vlastitom kućom sačmaricom. Taj koji ga je ubio, naravno, imao je automatsku pušku. Ko ima na izboru bolje oružje, a izabere sačmaricu - hoće poniziti čovjeka i ubiti ga kao životinju. Ljudima prijete, miniraju kuće, pale trgovine, prekinuli su jedinu telefonsku liniju koja je Zenicu vezala sa Busovačom, hoće nas satjerajti u ćošak, a mi ih ničim nismo izazvali. Cijelo vrijeme pokušavali smo održati dobre odnose sa Hrvatima, jer smo mislili da se radi o prirodnom savezništvu dva ugrožena naroda. Ali, sve vrijeme moramo biti veoma pažljivi. U pitanju je opstanak Bošnjaka na ovim prostorima. Bojim se za razvoj događaja jer se puno gorčine nakupilo i postoji mogućnost da stvari izmaknu kontroli.

- **Znači, može doći do eskalacije sukoba između Hrvata i Bošnjaka?**

KARIĆ: Teško mi je to da kažem, ali do toga može doći. Jedini koji će imati koristi bit će Srbi.

arpil 1993., *Mladina*

Ramiz ŠUVALIĆ, zamjenik komandanta Drugog korpusa ABiH

NEKI SU OPIJENI MEDIJSKOM SLAVOM

Ti ljudi su u određenim momentima naše borbe, jednostavno, bili naši heroji. Ali, također, u određenom momentu, evo, oni su "iskočili" iz zakonitosti naše borbe, počeli su se ponašati neodgovorno. Izgleda da su se opili medijskom slavom, da su očekivali velike položaje, da budu generali

● Gospodine Šuvaliću, možete li nam "ocrtati borbenu kartu" ovoga vremena u zoni odgovornosti Drugog korpusa?

ŠUVALIĆ: Zona Korpusa vrlo je velika, zahvata prostor između rijeka Bosne, Drine, Save i Krivaje, prostor sa 28 općina sa najvećim industrijskim potencijalima naše Republike. Tu živi blizu milion stanovnika. Na tom prostoru korpus je, prije svega, izrastao u jednu modernu vojnu organizaciju. Ujedinio je sve jedinice Armije BiH, kao i HVO-a, u jedan organizam, drugo, osigurao je pokretljivost jedinica, i treće, materijalna baza korpusa znatno je porasla. U borbenom smislu, slomili smo ofanzive na Gradačac, na Tešanj, Kalesiju, odbranjen je Maglaj, Posavina, Čelić, Teočak... Samo na Gradačcu uništena su, oštećena ili zarobljena 92 oklopna borbena vozila srpskog agresora. To je jedna oklopno-mehanizirana brigada! Četrdeset šest oklopnih srpskih vozila uništeno je oko Tešnja, Teslića i Doboja. U Olovu ih je uništeno oko 20. Da ne govorimo o artiljerijskim oruđima i zarobljenom ljudstvu! Samo da dodam: na zonu odgovornosti 2. korpusa stalno su napadala 4 (četiri!) korpusa agresorske vojske!

● Komandi 2. korpusa zamjera se da nije dovoljno pažnje posvetila rejonu Srebrenice?

ŠUVALIĆ: Ta tvrdnja, odmah da kažem, ne stoji! Štab vrhovne komande našem Korpusa dao je zadatak da spriječi posavski četnički koridor.

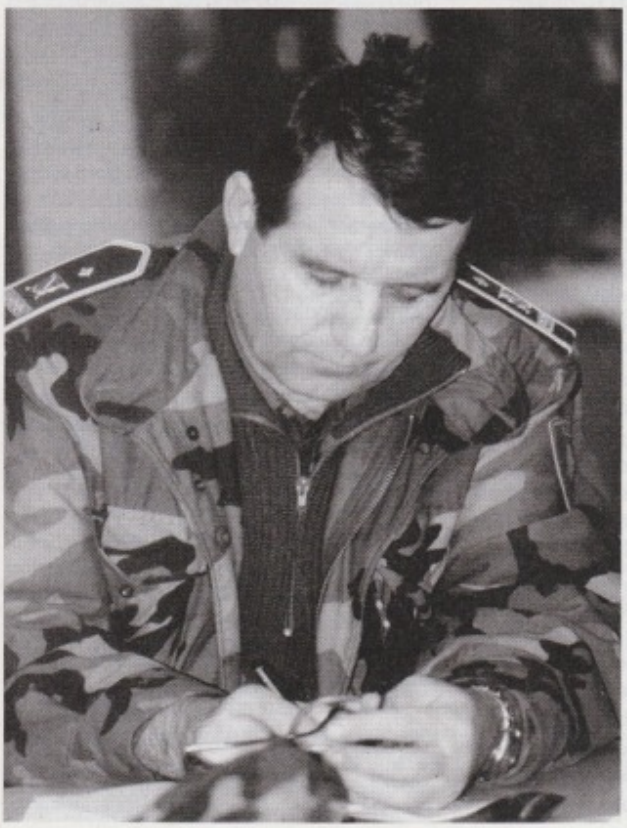

Prvenstveno! Snage korpusa u tom trenutku, dakle, prije pola godine, nisu bile takve jačine da bi mogle odgovoriti na dva izuzetno jaka fronta: brčansko-gradačačkom i srebreničko-cerskom. Ali ugrožavanjem četničkog koridora kroz Posavinu vezali smo ogromne četničke snage za taj prostor te su na taj način tamo usmjerene agresorske snage koje su bile namijenjene agresiji na Maglaj, Kladanj, pa i Srebrenicu...

● Ipak, zar se nije moglo učiniti više za Srebrenicu?

ŠUVALIĆ: Da, sada iz ove pozicije, kada se vide sadašnje posljedice, može se postaviti to pitanje. Ali vjerujte da mi doista nismo mogli više uraditi! Teško je to objasniti. Između ostalog, naprimjer, bilo je teško pokrenuti ljude iz Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i Zvornika, koji su bili u Tuzli, da idu na spašavanje svojih ognjišta! Oni su trebali biti "motori", a bili su "kočnice"!

● U zoni odgovornosti 2. korpusa je i aerodrom Dubrave. Šta je sa njegovim otvaranjem?

ŠUVALIĆ: Aerodrom je jedan od najznačajnijih objekata koje imamo. Kada bi se on stavio u funkciju, onda bi mnoge muke i Armije i cjelokupog života u Tuzlanskom okrugu bile riješene. Međutim, međunarodne organizacije, koliko god deklarativno pomagale našu borbu za opstanak, nisu učinile mnogo. Lično sam uvrijeđen bacanjem hrane mome narodu iz aviona! Eto, neki dan bio sam na aerodromu Dubrave, gdje smo čekali helikoptere za evakuiranje ranjenika iz Srebrenice. Dočekale su me četničke granate. Ipak, stalno pregovaramo o otvaranju ovog aerodorma.

● Postoji mišljenje da je naša Armija stala u svome napredovanju prije šest mjeseci. Konkretno, što se tiče vašega Korpusa, zar se nije moglo i osloboditi koje mjesto, ili, još konkretnije, zar se nije mogao "uzeti" Ozren?

ŠUVALIĆ: Osobno ne mogu odgovoriti na to kada je u pitanju odgovornost 2. korpusa. Naime, ja sam prije tri mjeseca došao u 2. korpus. Ali, opet osobno, moglo se učiniti više. A Ozrena što se tiče, on nama u taktičkom pogledu nije toliko bitan. Ozren je u okruženju, gotovo je "smiren" i, kada uradimo posao na ratištima za nas značajnijim, lahko ćemo za Ozren!

● Gospodine pukovniče, poznato je da revolucija jede svoju djecu. Naša revolucija već je "pojela" jednog Juku Prazinu a, nekidan, čini se, i Armina Poharu, prvoborce naše borbe.

ŠUVALIĆ: Teško se pomiriti s time da gubimo takve ljude. Ti ljudi, u određenim momentima naše borbe, jednostavno, bili su na-

ši heroji. Ali, također, u određenom momentima, evo, oni su "iskočili" iz zakonitosti naše borbe, počeli su se ponašati neodgovorno. Izgleda da su se opili medijskom slavom, da su očekivali velike položaje, da budu generali. A onda su nastupila osobna razočarenja. Ali ja mislim da mi, tj. Armija nije dovoljno poradila na očuvanju tih ljudi. Mi smo mogli, i morali, sačuvati te ljude! Ako ni zbog čega drugog, onda i zbog odjeka među samim borcima: to se, htjeli mi to ili ne, prilično odražava na moral naših boraca!

Slomili smo ofanzive na Gradačac, na Tešanj, Kalesiju, odbranjen je Maglaj, Posavina, Čelić, Teočak... Samo na Gradačcu uništena su, oštećena ili zarobljena 92 oklopna borbena vozila srpskog agresora

● **Koliko su, po Vama, ozbiljne optužbe o KOS-ovcima u našim redovima?**

ŠUVALIĆ: Lično mislim: ne postoje jugokosovci u našim redovima! Svaki oficir bivše JNA koji je pristupio Armiji BiH pristupio je iz svoga nacionalnog ponosa. Jednostavno - nije mogao biti protiv svoga naroda!

● **Bivše oficire JNA, u koje i Vi spadate, optužuju da stvarate Armiju BiH kao drugu JNA (A. Pohara), dok su oni, tj. samonikli armijski kadar, prije za Armiju RBiH na principu zapadnih armija?**

ŠUVALIĆ: Otvoreno da vam kažem: JNA je bila moderna armija! Druga je stvar, i to moramo razgraničiti, do kada je ona bila svenarodna, a otkada srpska! Ona je postala fašistička armija onda kad u njoj nije bilo više Bošnjaka, Hrvata, Slovenaca... Njena organizacija nema veze sa politikom koju provodi, i to treba odvojiti. Raditi na formiranju takve armije, tj. u stručnom smislu ne treba uopće zazirati. Samo je pitanje šta su ciljevi naše Armije. Pa zna se šta su njeni ciljevi. Međutim, Armija BiH i nema mnogo sličnosti niti sa JNA niti sa zapadnim armijama. Mi pokušavamo napraviti svoju, autentičnu armiju, uzimajući u obzir sva dobra iskustva stranih armija, pa i JNA. Mi moramo napraviti armiju koja će odgovarati mentalitetu našeg čovjeka.

● **Po Vance-Owenovom planu, međutim, predviđeno je ukidanje Armije BiH!**

ŠUVALIĆ: Ja bih bio najsrećniji kada nijedna država, pa ni BiH, ne bi trebala armiju...!

● **Da, ali ko bi onda bio garant očuvanju interesa naroda, poglavito bošnjačkom, ako BiH ne bi imala Armije? Pogotovo, ako se ima u vidu da je BiH okružena dobro naoružanim, i ne baš ljubavlju sklonim, "komšijama"?**

ŠUVALIĆ: Garancije muslimanskom narodu neko mora osigurati. Bio bih sretan kada bi se našla neka sila moćnija od Armije BiH koja bi zaštitila taj narod. Sve do tada, ostaje jedino Armija BiH da štiti taj narod.

● **U pravu ste. Jer, šta učiniti dok traju pregovori? Evidentno je da četnici ne poštuju niti jedno primirje, a, bogme, niti pristaju na mirno rješenje?**

ŠUVALIĆ: Ruku na srce, ja ne vjerujem ni u kakav mir dok se četnici vojnički ne poraze! To je istina od koje ne smijemo bježati. Kao i istina da to može dugo potrajati. Drugo je pitanje da li će oni biti poraženi samo od Armije BiH, ili uz pomoć međunarodnih snaga. Ako to bude uz međunarodnu pomoć, onda, svakako, i period borbe će biti smanjen...

● **Na kraju, šta biste poručili svojim borcima? A, kako se *Ljiljan* čita i diljem svijeta, šta poručujete potencijalnim "borcima u tuđini"?**

ŠUVALIĆ: Svojim borcima: Izdržite i samo dalje! A "potencijalnim": Vratite se, bit će vam jednom žao što niste branili domovinu.

10. maj 1993. *Ljiljan*

Mustafa HAJRULAHOVIĆ TALIJAN, komandant Prvog korpusa

TEK SADA PRED NAMA SU BITKE

U Bosni i Hercegovini ostalo je oko 800 tenkova; a tenkovi iz Srbije svakodnevo pristižu - čak ih ima i iz Rusije i Rumunije, što govori da će oni upotrijebiti tu svoju tehniku. Međutim, već je dosta toga učinjeno, borci su se prilagodili, stvorena su i specifična protivoklopna borbena sredstva koja prave dar - mar među četnicima

● **Molimo Vas da, za početak razgovora, date prikaz globalne situacije u zoni odgovornosti Vašeg korpusa?**

HAJRULAHOVIĆ: Da bi se dobila kompletna situacija u Sarajevu i zoni odgovornosti Prvog korpusa, neophodno je izvršiti procjenu neprijatelja. Najvažnije strateško mjesto u zoni odgovornosti je Sarajevo, zbog njegovog državnog, vojnog, privrednog, političkog i kulturnog značenja za Republiku. Blokada jednog grada, kao što je blokada Sarajeva, nije videna u cijeloj historiji ratovanja; znači - gdje je gotovo 8 brigada oko Sarajeva, na jednom kvadratnom kilometru 35 artiljerijskih oruđa, sistem vatre je stručno postavljen. Unatoč tome, zadivljuće entuzijazam grupe ljudi iz Patriotske lige i ostalih patriota u Sarajevu; ta organizacija pokrenuta je nešto prije rata; uspjela se stvoriti jedna kontura prave vojske koja se, normalno, vremenom dogradivala. Stvorene su najprije manje jedinice koje su odigrale ključnu ulogu u odbrani Sarajeva. Kasnije je to preraslo u odrede, pa u brigade. Sada smo izvršili reorganizaciju snaga tako da sada u Sarajevu ima pet brigada, jakih, koje su sposobne, organizacijski i donekle naoružanošću, izvršavati određene i ofanzivne zadatke, te smo dosta teritorije i oslobodili. U Sarajevu se nije moglo, maltene, ni kretati od Marindvora do Skupštine; tenkovi su bili kod Skenderije, imali smo u ovom području dosta ubačenih ekstremista, snajperista, koji su po prvi put na jedan specifičan način bili upotrijebljeni. Toliki broj snajperista u jednom gradu, ja mislim opet, u historiji ratovanja, nije zabilježen. Znači - imali smo dosta problema, ali, eto, hvala Bogu, uspjeli smo i njih očistiti, desnu stranu Sarajeva, doći do Rajlovca, doći do Vogošće... Tako, što se tiče fronta u samom gradu, on je stabilan; ima nekoliko "tenkoprohodnih" pravaca koje sa umješnošću i hrabrošću pokrivamo i za sada je situacija stabilna. Radimo opet na formiranju jurišnih odreda, konstantnoj obuci, konstantnom unapređivanju vatrene moći u tim jedinicama koje će biti osnova za ofanzivna djelovanja.

● **Da li ste sami sebi postavljali pitanje - kako se Sarajevo odbranilo?**

HAJRULAHOVIĆ: Jesam! Stvarno je to čudo. Upravo sam sinoć o tome razgovarao i sa Enverom Hadžihasanovićem, komandantom 3. korpusa, i Vehbijom Karićem, članom Štaba vrhovne komande. Prosto je neshvatljivo da smo uspjeli odoljeti četnicima u tim prvim danima, da smo uspjeli pružiti otpor agresoru i otjerati ga iz grada i, opet, koliko toliko stvoriti jednu operativnu osnovicu s koje ćemo mi djelovati. Ta naša inferiornost u naoružanju plaćena je životima mladića koji su izuzetnim entuzijazmom i hrabrošću uspjeli učiniti ono što je učinjeno.

● **Uspjeh je sama odbrana grada, ali da ste uspjeli deblokirati grad, bili biste najslaviji oficir na svijetu. Vjerovatno?**

HAJRULAHOVIĆ: Evo, upravo iz ove konstatacije koju sam rekao - nama je i dalje prvenstveno da održimo grad onakav kakav jeste i da stvaramo realne preduvjete da bismo mogli izvršiti deblokadu. U ovim uvjetima sada to nije moguće učiniti.

● **Ipak su iz naših vojnih krugova saopćavane (zvanično ili su procurile) vijesti da su, u najmanju ruku, tri puta spremane opsežne mjere za deblokadu?**

HAJRULAHOVIĆ: Sve je to bilo nekada. Ja lično, kao komandant Korpusa, ili kao vođa jurišne grupe, koji je sa tog došao do mjesta komandanta Korpusa, mogu reći da nikada u pravom smislu nije izvršena kvalitetna priprema za deblokadu. Nikada nisu postojali preduvjeti za takvu operaciju, nikada. Sve što imamo od naoružanja zaplijenjeno je od neprijatelja. Znači, nikada nije izvršena kvalitetna priprema za deblokadu grada Sarajeva. Za pojedine dijelove - da, ali za kompletnu deblokadu - ne.

● **Osim što je vojnički izvršio okruženje grada, neprijatelj je ubacio i jake snage iznutra, jer je Sarajevo prijestolnica države. Tako ste imali, u jednom trenutku, zahtjev za formiranjem motorizirane brigade vojne policije - što ne poznaje niti jedna vojska na svijetu.**

HAJRULAHOVIĆ: Motorizirana brigada vojne policije?

● **Koliko je meni poznato, to je tražio Kerim Lučarević!? Ali da budem jasan, priča se da se upravo preko te Vojne policije, od Kerima do Juke, trebalo raditi na destabilizaciji odbrane Sarajeva?**

HAJRULAHOVIĆ: Ja ne bih tako rekao, jer je svaka formacija od početka sukoba odigrala svoju ulogu i ima svoje mjesto u odbrani Sarajeva. Međutim, vremenom želio se okrupnjavanjem jedinica stvoriti jedan sistem koji će biti sposoban da se suprotstavi neprijatelju. Jer niko nije važan ni kao pojedinac ni kao formacija; išli smo na povezivanje i ukrupnjavanje snaga na jednom kvalitetnom i savremenom nivou. Upravo u tom formiranju isplivavale su se sujeta i čudne želje. Juka k'o Juka - ima svoju zaslugu. Te specijalne jedinice učestvovale su u nizu defanzivnih akcija kao i bataljon vojne polcije koji je u početku sigurno bio progresivan. Međutim, kasnije su pojedinci dolazili iz koristoljublja u tu formaciju; naš grad je opljačkan a da četnik nije ni ušao u njega. Mi smo istinske borce odveli izvan grada na liniju fronta prema neprijatelju, dok smo grad ostavili nezaštićen. I upravo zbog te nezaštićenosti došlo je do velikih pljački, došlo je do, gotovo, očišćenja grada od svega što je bilo potrebno narodu i vojsci. Uspjeli smo, na neki način, i to, i od te formacije formirati jedinice koje su ušle u sastav brigade.

U Sarajevu se nije moglo, maltene, ni kretati od Marindvora do Skupštine; tenkovi su bili kod Skenderije, imali smo u ovom području dosta ubačenih ekstremista, snajperista, koji su po prvi put na jedan specifičan način bili upotrijebljeni. Toliki broj snajperista u jednom gradu, u historiji ratovanja, nije zabilježen

● **Ne, ipak da govorimo političkim jezikom. Ako je bilo zahtjeva formiranjem motorizirane brigade vojne policije, onda su neki krugovi ocijenili da cilj nije bio samo pljačka nego izvođenje prevrata u gradu?**

HAJRULAHOVIĆ: Sada ne ulazim u to. Ja sam čisto zanatlija, koliko mogu biti, zajedno sa Štabom, odnosno komandom Korpusa, koji mi pruža maksimum da bih mogao donijeti potrebnu odluku, ali što se tiče politike, vjerovatno su pojedinci, možda, bolesno ambiciozni, imali namjeru da kroz tu silu zadobiju određene političke poene. Motorizirana brigada je jedna snaga koja je mogla, pod komandom nekoga ko je bolesno ambiciozan, stvoriti određene nevolje.

● **Mnogi su zamjerali Haliloviću što se ne nalazi na terenu. Vi ste ga imali konstantno pored sebe, čak se u javnosti miješa ko je komandant odbrane grada Sarajeva - Vi ili on?**

HAJRULAHOVIĆ: Nema tu nikakve dileme. Odbranom Sarajeva, garantiram da tu nema nikakvih dvojbi, rukovodi samo komanda Prvog korpusa, a ne Štab vrhovne komande.

● **Dok su sa terena stalno zamjerke što glavni komandant nije i na drugim dijelovima slobodnog teritorija, Vama je stalno pri ruci.**

HAJRULAHOVIĆ: Štab Vrhovne komande slijedom linije rukovođenja i komandovanja izvještavam o situaciji, a ne, nikako, Sefer Halilović, kao načelnik Štaba, rukovodi odbranom Sarajeva. Tako je od početka. Druga stvar - Komandi Prvog korpusa uopće nije važno gdje je Štab Vrhovne komande; on može biti bilo gdje na slobodnoj teritoriji, a odnos Komande korpusa i Štaba vrhovne komande ostat će isti.

● **I sâm kao borac svjedok sam, a to se već malo zaboravlja, da ste Vi u onim prvim akcijama davali, takoreći, mitski doprinos. Na samom početku, tandem Hajrulahović - Halilović davao je sliku mlade armije, poletne i svježe. To je neko ocijenio kao "mladu metodu" u Bosni i Hercegovini, gdje mladi kadar predstavlja čak politički i vojni potencijal. Kako danas gledate na vitalnost naših jedinica?**

HAJRULAHOVIĆ: Što se tiče mog početka, počeo sam kao instruktor; obučavao sam te momke po gradu, zatim sam bio voda jurišnih grupa - znači, neposredno učestvovao u borbi; kasnije, normalno, slijedom događaja, komandant Korpusa, iako ja to lično svojom voljom nisam želio biti, želio sam biti "zanatlija". Međutim, Sarajevo k'o Sarajevo, ono je specifičan grad i u tim trenucima ja sam mogao sve to donekle povezati. Sve te grupe i u Dobrinji i na Starom Gradu i na Koševu i na Brekinom, odnosno Boljakovom Potoku, pa u Sokolju, Briješću - da povežem - i tako je to krenulo, stvorili smo opet neku konturu koja je omogućila formiranje jedinica, vitalnih jedinica koje, upravo zahvaljujući toj svojoj vitalnosti, nadoknađuju inferiornost u tehnici i naoružanju, opremi... Zapovjednički kadar je stvarno mlad i potpomognut znanjem oficira.

26. april 1993., *Ljiljan*

Arif PAŠALIĆ, komandant Četvrtog korpusa ABiH

BORBE U KONJICU I JABLANICI, A U MOSTARU JE VRLO NAPETO

U Mostaru je, kao što ste i sami primijetili, vrlo napeto. Posebno je teško u noći, tokom koje te novopridošle jedinice idu mimohodom ulicama sa puškama na gotovs, opsjedaju raskrsnice, postavljaju snajperiste, čime vrše psihološki pritisak na naše jedinice ali i na građane. Proglasili su nevažećim i sve propusnice koje su važile u vrijeme policijskog sahata i sve što se zatekne na ulicama u to doba, a posebno ako su pripadnici Armije BiH, hapse i odvode u kasarnu na heliodromu, gdje su instalirali zatvor u kojem se naši pripadnici fizički zlostavljaju, a finale svega toga je određivanje zatvorske kazne u trajanju od petnaest dana. U najkraćem, mir u Mostaru održava se najviše zahvaljujući strpljivosti naših pripadnika

● **Razgovaramo, nažalost, u vrijeme dok se u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa Armije Bosne i Hercegovine, tačnije, u Konjicu i Jablanici, vode žestoke borbe između HVO-a i Armije BiH. Pošto je u to područje zasad nemoguće doći, recite nam kakva je trenutna situacija?**

PAŠALIĆ: Nažalost, sukobi između Armije BiH i HVO-a počeli su prije dvadesetak dana. Uspjeli smo na području Klisa i Parsovića, kod Konjica, gdje su tada borbe bile najžešće, zaustaviti sukobe, na čemu smo se angažirali ja i načelnik Glavnog stožera HVO brigadir Petković. Međutim, to je trajalo vrlo kratko - nije ispoštovano sve ono o čemu smo se dogovorili. Nisu se postrojbe HVO-a povukle sa svojih položaja. I dalje su ostale ukopane, a nakon svega toga počeli su i sa granatiranjem okolnih sela, tako da se sukob rasplamsao. Trenutno se vode žestoke borbe u Konjicu i Jablanici. Pod udarom granata posebno je selo Sovići, koje se razara iz svih vrsta artiljerijskih oruđa. Za sada naše jedinice preuzimaju odbrambene mjere, brane svoje položaje a aktivna djelovanja izvode samo gdje je to neophodno da zaštite ljudstvo. Nažalost, u Konjicu i Jablanici imamo devet poginulih boraca, dok je više naših pripadnika ranjeno. Koliki su gubici na strani HVO-a, za sada, ne znamo ali znam da ovi sukobi pod hitno moraju prestati. Prije nekoliko sati dobili smo i zaključke dogovora predsjednika Izetbegovića i g. Mate Bobana, pa ćemo nastojati stupiti u vezu sa HVO-om, odnosno sa Glavnim stožerom, i, ako bude spremnosti i na drugoj strani, zaustavit ćemo borbena djelovanja. I prije ovog dogovora pokušavali smo stupiti u kontakt sa HVO-om, ali to je gotovo nemoguće jer su nam isključili telefone, a i kada su veze u redu, uvijek nam kažu da su njihovi čelnici negdje na terenu, čime odmah u startu onemogućuju bilo kakav dogovor.

● **Za razliku od Konjica i Jablanice, u Mostaru, bar za sada, nema sukoba, ali prema atmosferi na gradskim ulicama, ti sukobi prosto vise u zraku. Kakvo je vaše mišljenje?**

PAŠALIĆ: U Mostaru je, kao što ste i sami primijetili, vrlo napeto. I pored toga, velika većina naših jedinica, koje nisu na položajima prema četnicima, nalaze se u kasarnama. Nažalost, postojbe HVO iz Lištice, Posušja, Čitluka i Grude došle su u ovaj grad i demonstriraju silu. Prije nekoliko dana kada smo slavili Dan Armije Republike Bosne i Hercegovine, oni su umjesto da odu na ovu svečanost, jer smo im poslali pozivnice, špartali gradom u tenkovima i oklopnim vozilima, čime su jasno pokazali kakve su njihove namjere. Posebno je teško u noći, tokom koje te novopridošle jedinice idu mimohodom ulicama sa puškama na gotovs, opsjedaju raskrsnice, postavljaju snajperise, čime vrše psihološki pritisak na naše jedinice ali i na građane. Proglasili su nevažećim i sve propusnice koje su važile u vrijeme policijskog sahata i sve što se zatekne na ulicama u to doba, a posebno ako su pripadnici Armije BiH, hapse i odvode u kasarnu na heliodromu, gdje su instalirali zatvor u kojem se naši pripadnici fizički zlostavljaju, a finale svega toga je određivanje zatvorske kazne u trajanju od petnaest dana. U najkraćem, mir u Mostaru održava se najviše zahvaljujući strpljivosti naših pripadnika.

● **Što je vaš odgovor na takve postupke Hrvatskog vijeća odbrane?**

PAŠALIĆ: Rekao sam već da smo pokušali stupiti u kontakt sa odgovornim ljudima u HVO-u, odnosno sa Glavnim stožerom i zapovjedništvom operativne zone, ali sve su prilike da oni i neće ozbiljno da razgovaraju. Pokušavaju, na neki način, izmanipulirati te razgovore jer traže da ti kontakti budu sa prvom mosta-

rskom brigadom, a ne sa komandom Četvrtog korpusa. Za njih, naime, nisam pogodan sagovornik i time pokušavaju napraviti razdor u našim redovima, u čemu ne uspijevaju. Bar za sada mi uopće ne odgovaramo na ove njihove izazove. Držimo ljude u pripravnosti i spremni smo braniti se. Istovremeno držimo položaje i prema četnicima, istina, u dodiru sa postrojbama HVO-a, i tu nemamo nikakvih problema. Međutim, i tim našim jedinicama otežano je snabdijevanje, ne možemo otići do Konjica i Jablanice jer je grad blokiran i ne dozvoljava nam se izlazak. Na sve ovo naš odgovor je takve prirode da će gospoda u HVO, shvatiti da moraju nešto raditi. Ili da se dogovorimo i konačno zaustavimo ovaj nepotreban sukob i spustimo tenzije i u Mostaru - ili će morati ofanzivno djelovati, što bi bio sukob sa ogromnim brojem poginulih na obadvije strane. Znači - na njima je da odluče. Nadam se da će izabrati put razuma.

● **Na pres-konferenciji Odjela odbrane HVO-a prije tri dana, glasnogovornik HVO-a Veso Vegar kategorički je tvrdio da posjeduje dokument o Vašoj naredbi gatačkom bataljonu "Šargan" da napadne kasarnu HVO "Tihomir Mišić". Navodno, borci gatačkog bataljona odbili su tu naredbu i nakon toga, prema Vegarovoj tvrdnji, prešli pod zapovjedništvo HVO-a. Da li je to tačno?**

PAŠALIĆ: Ja ću vas podsjetiti da su svi ti dosadašnji njihovi glasnogovornici, počevši od Vučine i Rajića, a sada Vegara, bar stotinu puta do sada saopćili da imaju dokumente kojima dokazuju moju navodnu umiješanost u mnoge nečasne radnje. Ako se sjećate, takvi istupi bili su i poslije Prozora, Vakufa, ali te navodne dokumete nikada nisu pokazala na uvid javnosti. Takav je slučaj i sada. Ta njegova tvrdnja čista je izmišljotina i ima za cilj remećenje odnosa unutar jedinica Armije BiH. Te jedinice nisu, navodno, zadovoljne ovom politikom koju vodimo a to je borba za Bosnu i Hercegovinu. Tu dezinformaciju glasnogovornika Vegara isti dan demantirao je komandant bataljona "Šargan". On je Vegarove tvrdnje nazvao čistim izmišljotinama, jer to bi bilo i odrađeno da nam je izdao takvu naredbu.

● **Prije nekoliko dana izjavili ste da se u neposrednoj blizini Mostara nalaze regularne trupe Republike Hrvatske.**

PAŠALIĆ: I danas to tvrdim. U početku nisam imao ništa protiv toga što se regularne trupe Hrvatske vojske nalaze ovdje, u zoni Četvrtog korpusa, jer su bile u funkciji borbe protiv četnika. Nažalost u posljednje vrijeme nije tako. Ovdje se, u širem rejonu Mostara te prema Jablanici i Konjicu, nalaze 116. splitska i 114. neretvanska brigada i neke specijalne jedinice. Posjedujem i dokumente koji to potvrđuju a preko valova Ratnog studija Mostar poručio sam njihovim vlasnicima da dođu po njih. Ne smeta prisustov tih trupa RH ako je to u cilju zajedničke borbe, ali dolazak jedne oružane formacije druge države da pomognu HVO-u u napadu na Konjic, Jablanicu i Mostar predstavlja agresiju o kojoj definitivno mora da razmisli Republika Hrvatska, posebno HVO, ali i vlada BiH i da to na jedan korektan način riješe. Pored toga, ovdje borave i časnici njihove vojske, a među njima je gotovo neprestano i g. Praljak, čiji je cilj da pomogne HVO-u da zaokruže tzv. Herceg-Bosnu u vojnom smislu.

● **Odnosi Armije BiH i HVO ne mogu se riješiti na nivou korpusa, nego samo na nivou Republike.**

PAŠALIĆ: To je jasno. Ja mogu razgovarati sa njima, da krpim ovo što se skrpiti može, ali, u globalu, Izetbegović i Boban nisu se dogovorili. Ništa u globalu nije riješeno. Generalno, ništa nije riješeno i ne može se očekivati od nas da mi generalno rješavamo problem. Potrebna je, također, i veća materijalna logistička podrška. Para ima dovoljno, ali te pare usmjerene su van ciljeva rata. I dok se neko busa sa stotinama hiljada maraka ili miliona maraka, borci nemaju štajesti. Plaće nemaju. Pojedinci su koncentrirali te novce u vrlo malom broju ruku.

● **Da li Vi mislite da republički vrhovi nemaju prave informacije o događajima na terenu?**

PAŠALIĆ: Čitava naša služba sigurnosti, služba za prikupljanje i obradu informacija je neorganizirana. Mi tek sada u Armiji imamo, u nekoj završnoj fazi, organiziranje sigurnosti. Tako isto i u civilnom životu. Ne funkcioniraju nam svi elementi vlasti na slobodnim teritorijama Republike. Opstrukcija je vršena sa srpske, ali i hrvatske strane. Opstrukcija je vršena u nekim dijelovima i od strane bošnjačkih predstavnika. Prema tome, informacije nisu dostupne zbog blokade, to je jedno, a drugo, informacije koje dođu često su netačne ili nisu potpune i prave. Tako da, možda, ni najviši predstavnici vlasti nisu potpuno, pravilno i pravovremeno ifnormirani. Ja sam gospodinu Izetbegoviću rekao kako smo govorili o deblokadi Sarajeva: "Predsjedniče, trebalo bi prvo Vas deblokirati od pojedinih grupa i pojedinaca koji se pojavljuju u ime najviših organa vlasti a duboko smo svjesni da ti ljudi nisu ništa doprinijeli vođenju rata, te borbi protiv agresije." Znači, prvo to treba riješiti. Ni ja nemam pravu informaciju iz dva razloga - prvo, blokiran sam od strane drugih, a, drugo, nemam ni mogućnosti, ni kvalitetnih ljudi, ni sredstava za prikupljanje informacija. Nedostaju sredstva, jer da ne kažem koja sredstva su potrebna samo za obradu informacija, a kamoli tek za prikupljanje informacija. Sve je tek u povoju. Meni je donekle shvatljivo da ne mogu imati visoki kvalitet, ali mi nije shvatljivo da, recimo, jedno Sarajevo nije potpuno informirano.

● **Kada ističe ultimatum o potčinjavanju Armije BiH Hrvatskom vijeću obrane u tzv. hrvatskim provincijama i kako prognozirate dalji tok događaja?**

PAŠALIĆ: Taj utlimatum koji je zadnji put

saopćen sa zvanične sjednice Vlade HVO nisam doživio kao ultimatum, jer ga nisam ni dobio. Ja sam za njega saznao iz njihovog saopćenja za ja-

U početku nisam imao ništa protiv toga što se regularne trupe Hrvatske vojske nalaze ovdje, u zoni Četvrtog korpusa, jer su bile u funkciji borbe protiv četnika. Nažalost u posljednje vrijeme nije tako. Ovdje se, u širem rejonu Mostara te prema Jablanici i Konjicu, nalaze 116. splitska i 114. neretvanska brigada i neke specijalne jedinice

vnost. Zato ga ne smatram ozbiljnim. Tu se govori o potčinjavanju svih jedinica Armije BiH i HVO u ovim provincijama zapovjedništvu HVO, a ono će imati zajedničko zapovjedništvo sa Armijom. Kada se razradi taj sistem potčinjavanja i pretpotčinjavanja, ja ću taj sistem realizirati, ali za to meni treba dati nalog Štaba Armije BiH. Tamo stoji da je taj zaključak o potčinjavanju izveden iz izjave Bobana i Izetbegovića, koju je Boban potpisao, a Izetbegović još nije. Znači, sačekat ćemo i vidjeti kad potpiše. Onda tek možemo govoriti o tome. Samo uvezivanje Armije BiH i HVO po Vance-Owenovom planu u nekoj prijelaznoj fazi, a to je godinu i po dana, treba biti razraden sistem. U protivnom, ako ne bude razraden sistem, neće se moći provesti.

10. maj 1993., *Ljiljan*

Mithat Hujdur Hujka, komandant Prve mostarske brigade

NIKAD SE NE VRAĆAM NAZAD!

Ja se, zaista, ničega i nikoga ne bojim, osim Boga Jedinoga. Kad mi je bivalo najteže, dobivao sam najviše hrabrosti. Tada dobivam inspiraciju, mozak mi strahovito radi... Idem direktno na osinje gnjezdo, nikad se ne vraćam nazad. Povratka nema!

Mithat Hujdur Hujka, zapovjednik je Prve mostarske brigade u sastavu Četvrtog korpusa Armije BiH. Od samog početka rata njegovo ime odzvanja ulicama Mostara. Jedan je od rijetkih komandanata koji u svakom trenutku može okupiti nekoliko stotina dobrovoljaca za akciju. Ovaj temperamentni čovjek satkan je od mudrosti starca sa Istoka i odlučnosti Napoleona. On plijeni svojom jednostavnošću momka sa Luke, a ostavlja dojam heroja za historiju. Kad priča o sebi, priča o raji sa Luke koja je već napravila podvige.

● **Eksplozija "legendarne cisterne" uzima se najčešće kao početak rata u Mostaru. Vi smatrate da je ovdje rat mnogo prije počeo?**

HUJKA: Kada su Iračani napali Kuvajt, bio sam tamo na službenom putu i zgražavao se nad zlodjelima **Sadama Husejna**. Dječaci od petnaest godina bili su u stroju sa puškom u rukama. Nisam mogao ni pomisliti da će se nešto slično i nama dogoditi. Danas kažem da je ono Božija milost u odnosu na ovo šta se nama događa. Moj prvi susret sa četnicima bio je na Bišini u ljeto 1991. Putovao sam u Gacko. Zaustavili su nas ljudi sa crnim čarapama na glavama i puškama u rukama. Jedan od njih proderao se :"Otvorite mu kofer!" Prepoznao sam glas svog nekadašnjeg kolege **Voje Radojčića**. Od tog trenutka sve mi je bilo jasno. Više nikad nisam otišao na posao, već sam se prijavio u sastav rezervne milicije i obukao uniformu.

● **Vi ste sa Luke, kao i momci iz perifernih mahala grada, bili bolje organizirani nego oni iz centra.**

HUJKA: Dolazak srpskih rezervista u grad za nas je bio znak da se moramo organizirati. Na to su nas upozoravali i Hrvati.

Prve puške na Luku donosimo **Nino Sefić**, **Ćaba Čelebić**, rahmetli **Azer Husković**, koji je poginuo na Luci i ja. Mnogi su nas tada ismijavali. Oružje smo dobili od SDA i nakih ljudi iz HVO-a. Još ranije bio sam kupio *papovku*. Srpske rezerviste mrzili smo iz dna duše i jedva smo čekali povod da se sukobimo sa njima. Okupljali su se u kafani *Pretpraznično veče* gdje su pili, pjevali četničke pjesme i izazivali. Tu su maltretirali naše sugrađane. Negdje u martu prošle godine, dok sam bio na straži na Lučkom mostu, dotrčao mi je jedan okrvavljen dječak plačući: "Vidi šta su mi uradili!?"

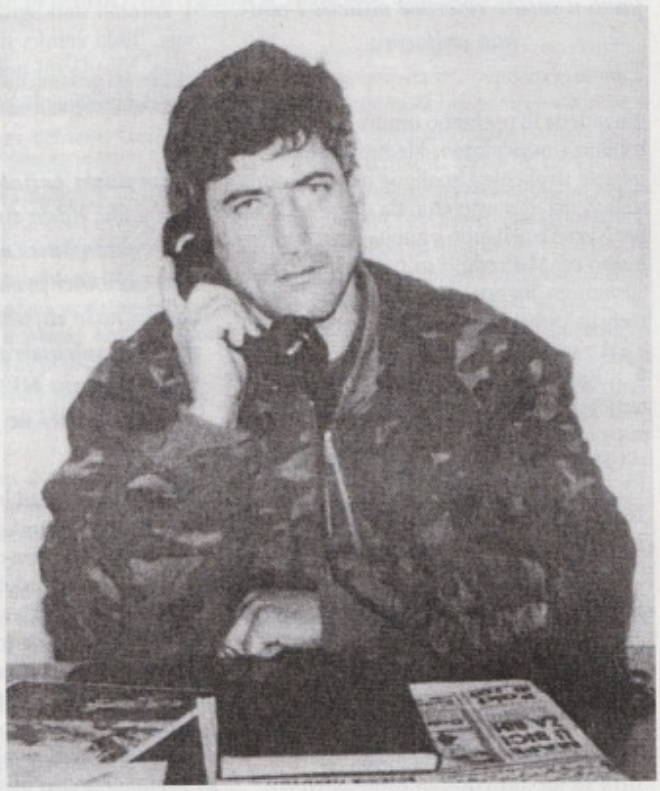

Moji prijatelji, kao ni ja, nisu se kolebali; otišli smo u kafanu i bacili bombu u nju. Nastala je panična trka bradatih spodoba. Tadašnje vlasti tražile su od SDA da nadoknadi štetu **Peri Mandi**, vlasniku kafane, jer "jadnik od kafane živi i uzdržava porodicu".

Organizirao sam sa svojom rajom i one barikade kod Fabrike duhana, u Donjoj Mahali i Luci. Tražili smo da se zatvore četničke kafane i povuku rezervisti iz grada.

● **Gdje ste bili početkom aprila prošle godine?**

HUJKA: Samo dan prije eksplozije cisterne kod Sjevernog logora nas četverica: **Elvedin Ajanić, Semir Balta, Čevra** iz Mahale i ja, pušteni smo iz tog logora gdje smo bili kao zarobljenici. Zarobili su nas srpski rezervisti u hotelu na Buni. Tamo smo otišli da zajedno sa mještanima Bune i Hrvatima pružimo otpor četnicima. Kako se stotinjak četnika od Gubavice približavalo Buni

tako se sve razbježalo. U hotelu ih je čekalo samo nas nekoliko. Uvukli smo se u hotel kroz prozor. Skinuli smo rešetke, pa ih opet stavili. Četnici su otišli po ključ i otključavali ne sluteći da smo unutra. Planirao sam da ih upustimo unutra, zatim ih zarobimo i razoružamo. Međutim, Ajanić je izgubio strpljenje i ispalio je metak. Satima smo ih držali u uvjerenju da nas je tri stotine. Nismo htjeli ludo izgubiti glavu i predali smo se. Maltretirali su nas i na Buni i u Sjevernom logoru. Poslije odrđenih intervencija pušteni smo. Vidjelo se na televiziji kako smo bili maltretirani.

Moj prvi susret sa četnicima bio je na Bišini u ljeto 1991. Putovao sam u Gacko. Zaustavili su nas ljudi sa crnim čarapama na glavama i puškama u rukama. Jedan od njih proderao se :"Otvorite mu kofer!" Prepoznao sam glas svog nekadašnjeg kolege Voje Radojčića. Od tog trenutka sve mi je bilo jasno. Više nikad nisam otišao na posao, već sam se prijavio u sastav rezervne milicije i obukao uniformu

● **Kako ste sa minimalnim naoružanjem uspjevali mjesec i po dana pružati otpor četnicima na Luci?**

HUJKA: Mi na Luci, kao i oni Mostarci u Donjoj Mahali, Cernici, Carini i drugim mostarskim mahalama, branili smo svoje mahale, avlije i ognjišta srcem. Da smo imali samo malo više oružja, četnici nikada ne bi došli blizu naših kuća. Napustili smo lijevu obalu u trenutku kada je sve gorjelo, plamen do neba, kad je sve plivalo, cijevi popucale, a topovi rigali granate. Četnici su uništavali sve bez milosti, misleći da će uništiti i našu dušu. Grdno su se prevarili. Zaboravili su da Feniks niče iz pepela i svija sebi gnjezdo na hramu boga Sunca. Tako smo i mi, Mostarci, nakratko ostavili svoje sokake i kuće da bismo pripremili za ponovni povratak i gradnju naših domova i na lijevoj i na desnoj obali. Mi se ne želimo dijeliti, mi se borimo za cijeli grad i sve Mostarce.

Odgovorno tvrdim da su borci Armije BiH na desetine propusta HVO-a prešutjeli, da ne bi dolijevali ulje na vatru, pa iz istih razloga ni sada neću navoditi propuste HVO-a, koji su nama i našem narodu nanijeli ogromnu štetu

● **Kako i kad se desio taj povratak na lijevu obalu?**

HUJKA: Mjesec dana kasnije, negdje polovinom juna, poslije obuke na Gorancima. Na Gorancima desila se velika tragedija - poginuo je nesretnim slučajem moj nepreživjeli prijatelj **Mustafa Puzić**. Svi smo jedva čekali da pređemo Neretvu i otjeramo srbočetničku soldatesku. Sa Goranaca pješke smo domarširali. Faktor iznenađenja bio je presudan. Četnici su pred nama bježali uz Bišinu i Bjelušine prema Bijelom Polju. Tom prilikom došli smo do Bišine, Podveležja, čak smo bili osvojili relej na Veležu. Zarobili smo ogromne količine naoružanja. Tada četnici nisu bili ukopani kao danas. Nikada mi neće biti jasno što smo dobili naređenje da stanemo. Mogli smo ih tjerati do Drine. Sad je znatno teži zadatak obračunati se sa njima, ali nije nemoguć. Da se samo malo više dogovorimo sa HVO-om, mogli bismo osloboditi Nevesinje, Gacko, Trebinje... Sada smo jači i organiziraniji. Nekome kao da to nije u interesu.

Imam dosta prijatelja u HVO-u i cijenim ih. Kada usmeno razgovaramo uglavnom se slažemo i kažu mi da neće biti problema. Od prvog dana naše zajedničke borbe neka sredstva infromiranja uvijek u prvi plan stavljaju HVO, kao da Armija BiH ne postoji

● **Prije nekoliko mjeseci bila je počela nova ofanziva. Zašto se stalo?**

HUJKA: Bilo smo krenuli u novu ofanzivu. Istina, bilo je teže nego prije. Četnici su upjeli dobro ukopati se. Pošli smo u akciju, bilo je i nekih rezultata. Posebno je borce motivirala podršaka svih građana. Cijeli grad je bio uz nas. Grad je bio naša najveća logistička baza. Žene su odvajale svoje posljednje rezerve i kuhale za borce. Bio je to divan osjećaj podrške i uzajamnog povjerenja. Ali, svijet se digao na noge da spriječi naše akcije. Ponova smo morali stati.

● **Otkud Vam tolika hrabrost?**

HUJKA: Ja se, zaista, ničega i nikoga ne bojim, osim Boga Jedinoga. Kad mi je bivalo najteže, dobivao sam najviše hrabrosti. Tada dobivam inspiraciju, mozak mi strahovito radi... Idem direktno na osinje gnjezdo, nikad se ne vraćam nazad. Povratka nema! Ako se vraćaš, lakše ćeš biti pogođen. Treba ići direktno prema neprijetelju da bi ga istjerao iz jazbine. Lovac nikad nije ubio zeca u jazbini, nego onda kad napravi hajku na njega. Tako treba vršiti diverzije na one jazavčare u jazbinama. Oni su kukavice i bježe glavom bez obzira.

Van svake zdrave pameti su ultimativni zahtijevi onih koji nemaju sluha za mostarsku čaršiju. Da se mi silom stavljamo pod nečiju zapovijed, da predamo oružje i da se mi, rođeni Mostarci, proglašavamo paravojnom formacijom i protjerujemo iz naših mahala!? Pa, zar nismo ušli u ovaj rat sa četnicima da sačuvamo svoja ognjišta - nama tuđe ne trebaju. Nama muslimanima i u Kur'anu piše, da smo dužni svoja ognjišta braniti

● **U posljednje vrijeme bilo je nekih nesuglasica sa HVO-om?**

HUJKA: Pojavili su se određeni problemi poslije ultimativne zapovijedi **Bože Rajića** da se Armija BiH stavi pod komandu HVO-a u određenom roku. Mi smo i do sada zajednički odrađivali zadatke i borili se protiv zajedničkog nam neprijatelja - četnika. I ova transformacija u Armiji i fromiranje 4. korpusa u kontekstu je stvaranja zajedničke komande. Ni pomislili nismo da se nećemo zajednički boriti do konačnog oslobođenja. Na kraju krajeva, u ovaj rat sam ušao skupa sa **Zelenikom, Stojićem** i drugim hravatskim borcima iz Mostara. Ali, van svake zdrave pameti su ultimativni zahtijevi onih koji nemaju sluha za mostarsku čaršiju. Da se mi silom stavljamo pod nečiju zapovijed, da predamo oružje i da se mi, rođeni Mostarci, proglašavamo paravojnom formacijom i protjerujemo iz naših

Ako se vraćaš, lakše ćeš biti pogođen. Treba ići direktno prema nrpijetelju da bi ga istjerao iz jazbine. Lovac nikad nije ubio zeca u jazbini, nego onda kad napravi hajku na njega. Tako treba vršiti diverzije na one jazavčare u jazbinama. Oni su kukavice i bježe glavom bez obzira

mahala!? Pa, zar nismo ušli u ovaj rat sa četnicima da sačuvamo svoja ognjišta - nama tuđe ne trebaju. To nama muslimanima, i u Kur'anu piše, da smo dužni svoja ognjišta braniti. Taktika četnika je bila da naš narod natjeraju na predaju oružja da bi izvršili genocid nad Bošnjacima i Hrvatima. Valjda se nećemo služiti taktikom našeg zajedničkog neprijatelja. U prvim danima suprotstavljali smo se četnicima sa minimalnim naoružanjem mjesec i po dana, a da sad, kada smo znatno naoružaniji i organiziraniji da nekome dozvolimo da od nas traži povlačenje i predaju oružaja?! Stotine djevojaka od mene traži puške. Niko nema pravo od nas tražiti da ustuknemo i da postanemo građani prvog reda. Svima odgovaramo sa veliko NE! Silom više ništa, ali uvijek zajedno sa dogovorom, jer mi smo za zajednički život svih čestitih i dobronamjernih ljudi.

● **Šta Vam najviše smeta u relacijama između Armije BiH i HVO-a?**

HUJKA: Imam dosta prijatelja u HVO-u i cijenim ih. Kada usmeno razgovaramo, uglavnom se slažemo i kažu mi da neće biti problema. Od prvog dana naše zajedničke borbe neka srestva informiranja uvijek u prvi plan stavljaju HVO, kao da Armija BiH ne postoji. Svi naši uspjesi se minimiziraju, a grješke i propusti se napuhavaju i od toga se iskonstruiraju problemi. Odgovorno tvrdim da su borci Armije BiH na desetine propusta HVO-a prešutjeli, da ne bi dolijevali ulje na vatru, pa iz istih razloga ni sada neću navoditi propuste HVO-a, koji su nama i našem narodu nanijeli ogromnu štetu.

Ali, i oni moraju računati kada je puna čaša da je samo jedan kap dovoljna da se voda prelije. Nekima iz HVO-a ne služi na čast ono zaustavljanje kamiona humanitrane pomoći.

Razgovarao sam sa Brunom Stojićem o tim problemima i on mi kaže da nije do njeg nego da postoji neki veći nivo. Ko je taj veći nivo? Hajde da sjedemo i ljudski se dogovorimo. Sastavimo te veće nivoe i nek svako svojoj strani naredi. Najlakše je izvesti svoje ljude na punktove i vršiti otimačinu. Pa, zar ćemo se baviti hajdučijom dok oni sa brda ubijaju naše sugrađane?!

Mi se zaklinjemo da sve što radimo, radimo u ime naroda i demokratije, a narod niko ništa ne pita. Narod želi mir, slobodu i jesti vlastitim rukama zarađeni hljeb, a ne od humanitarne pomoći. Osvijestimo se već jedanput i počnimo graditi državu po mjeri čovjeka!

proljeće 1993., *Mostarsko jutro*

Zaim IMAMOVIĆ, komandant Prve drinske brigade u Goraždu

MI, RATNICI, NAJBLIŽI SMO SMRTI

Ja, evo, imam za sahat vremena avion za Split. Jedva čekam da se vratim svojim borcima jer se tamo najbolje osjećam. Primijetio sam da ljudi koji su napustili Bosnu vrlo rado govore o miru koji se nazire nekim Vanceovim planom. To je zabluda. To je vrlo opasno za nas jer se stvara pogrješno uvjerenje da je mir blizu, a to je velika grješka. Mi, ratnici, najbliže smo smrti

● **Odbrana Goražda od srpskog agresora jedna je od prvih i najvažnijih pobjeda Armije BiH. Ko je zaslužan za odbranu Goražda i spas oko sedamdeset hiljada civila, predmet je različitih komentara i mišljenja. Razgovarali smo sa Zaimom Imamovićem, čovjekom koji je u istočnoj Bosni postao legenda i simbol bosanske nepobjedivosti. Svi oni koji poznaju prilike i okolnosti u kojima se dešavala tragična sudbina naroda u ovome kraju u toku prošle godine, slažu se da je za spas onoga što se moglo spasiti najzaslužniji Zaim Imamović. Zamolili smo ga da nam dâ informacije iz prve ruke.**

IMAMOVIĆ: Meni smeta što puno ljudi daje različite izjave o situaciji u Goraždu a da pri tome nemaju činjenice ili nisu bili u toku događaja da bi mogli o tome govoriti. Goražde je pred sobom imalo iskustvo Foče, Čajniča, Rudog, Višegrada, Rogatice i drugih gradova. Istina je samo to da se Goražde našlo u totalnoj blokadi i ne bi bilo drugog rješenja nego da se brani. Kada sam došao na to područje, nisam zatekao organizirane jedinice. Zatekao sam samo spiskove po selima i mjesnim zajednicama. Ljudi nisu bili spremni da povjerovati da će se izvršiti agresija na to područje u obimu i mjeri u kojoj je to učinjeno. U najkritičnijem trenutku ocijenio sam da postoji samo jedan način odbrane, a to je ofanzivno djelovanje s naše strane.

● **Vjerovatno postoji neki datum ili događaj koji je označio prekretnicu za organizirano pružanje otpora agresoru?**

IMAMOVIĆ: Dana 7. 5. 1992. imali smo uspješan napad na Stolac, na dominantniju kotu koja se nalazi na granici sa Foćom. Kad smo se popeli na tih 1.520 metara na kotu koja dominira tim prostorom, tada sam sebi rekao: pa, ako smo uspjeli osvojiti ovo četničko uporište na ovaj način, neprijatelj tehnički daleko moćniji može biti poražen do kraja. I 25. 5. 1992. g. izveli smo napad i osvojili jedan dio fočanske teritorije. "Srna" je tada priznala 42 poginula četnika. U psihološkom pogledu, to je bilo od ogromnog značaja za stvaranje uvjerenja kod naroda da se može pružiti opći narodni otpor na svakom mjestu. Zahvaljujući tome zarobili smo 34 ručna bacača na Orehušu. Odmah iza toga zaustavili četničku ofanzivu iz pravca Ustiprače prema Goraždu u Kopačima. Ključ slobodnog Goražda (uvjetno rečeno) operacija je "Krug", gdje smo

Ključ slobodnog Goražda (uvjetno rečeno) operacija je "Krug", gdje smo znatno proširili prostor slobodne teritorije i u kojoj smo, praktično, razbili četničke snage. Ova akcija trajala je od 15. do 29. augusta 1992. Usuđujem se reći da je tu razbijen san o "velikoj Srbiji". U suprotnom, da je ova ofanziva četnika uspjela, da je Goražde bilo okupirano, ne bi bilo Bošnjaka do Miljacke

znatno proširili prostor slobodne teritorije i u kojoj smo, praktično, razbili četničke snage. Ova akcija trajala je od 15. do 29. augusta 1992. Usuđujem se reći da je tu razbijen san o "velikoj Srbiji". U suprotnom, da je ova ofanziva četnika uspjela, da je Goražde bilo okupirano, ne bi bilo Bošnjaka do Miljacke.

● **U vođenju tih akcija sigurno ima neko ime ili grupa koja zaslužuje Vaše pohvale.**

IMAMOVIĆ: Znate, svako ko je ostao u

Goražde, čak i najmanje dijete, zaslužuje pohvalu, 29. 5. 1992. za sve nas bio je najsretniji dan kada su djeca nakon šest mjeseci izašla iz skloništa i vidjela svjetlost dana.

● Odbrana Goražda je ipak fenomen. Imamo u vidu vojni aresenal kojim je agresor raspolagao, a posebno tragično iskustvo Zvornika, Bijeljine, Višegrada, Rogatice i Foče.

IMAMOVIĆ: Rat smo dobili onda kada smo počeli pucati. Ono što bih želio naglasiti je saradnja, kooridnacija i stopostotno jedinstvo istočnobosanskih komandanata. Usudujem se reći da smo zahvaljujući tome uspjeli spasiti ovaj prostor. Iako u tom poslu nije postojala jedna komanda koja nas je obavezivala na nešto takvo, mi smo se uvijek međusobno pomagali, a formiranje "Istočnobosanske operativne brigade" rezultat je postignute saradnje. Ta brigada obuhvaća borce Višegrada, Foče, Goražda, Rogatice, Pala, Žepe, Srebrenice. U svemu tome lični primjer komandanata je najvažnija stvar. Nijedan naš komandant nije poslao vojnika u akciju a da on nije bio na čelu. Vojnici su toga vrlo svjesni. Recimo, jedan takav komandant je Sejdić, veoma omiljen među svojim vojnicima pa i šire, na čitavoj regiji.

● Je li to rezultiralo uspješnom akcojom na Rudo?

IMAMOVIĆ: Da, to je bila veoma uspješna akcija. Tu akciju izvela je Prva višegradska i Prva drinska. Zarobili smo veliku količinu materijalno-tehničkih sredstava; jednu samohotku, pragu, haubice 152 i 105 mm, tri brdska topa, tri PAM-a, top 120 mm, dvije kampanjole. Zarobili smo 26 četnika, a među njima i dva oficira Jugoslavenske armije. Jedan od njih je iz Arilja. To govori koliko Srbija nije umiješana u agresiju nad BiH.

● Da malo prebacimo razgovor na drugi teren. Šta mislite o Vance-Owenovom planu. Nije li to prisiljavanje Bošnjaka da prihvate podjelu Bosne i Hercegovine?

IMAMOVIĆ: Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata država. Nije dovoljno samo priznanje, već je potrebno da Međunarodna zajednica konkrentim potezima dokaže da smo i prihvaćeni. Oni koji su položili živote za nezavisnost i nedjeljivost BiH ne mogu prihvatiti nikakvu podjelu. Zar se to smije prihvatit nakon dvjesta hiljada nedužnih žrtava. Ovaj rat ne mogu izgubiti niti Bošnjaci niti Srbi niti Hrvati. Ovaj rat može i treba izgubiti jedino agresor. To su četničke snage na čelu s Karadžićem i Mladićem i rat će biti završen kada to snage budu vojnički poražene, a srpski narod zvanično priznat i prihvati suverenu i jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu za svoju državu.

● Mnogi se pitaju da li ima srpskog stanovništva u Goražđu jer u obimu u kojem su učestvovali u četničkim snagama utisak je da između pojma četnik i Srbin nema razlike.

IMAMOVIĆ: Oni koji nisu učestvovali u četničkim zlodjelima oni se nalaze u Goražđu. Njih ima oko 700. Četnička propaganda stvara uvjerenje kod Srba da će ako se budu predali, biti svi poklani, da tamo nema niti jednog Srbina. U Goražđu su bili novinari iz čitavog svijeta i mogli su se uvjeriti u naš odnos prema tim ljudima. Oni koji budu okrvavili ruke, bit će kažnjeni za zlodjela koja su počinili. Takvim oprosta nema.

● Ujedinjene nacije imaju mandat da na okupirana područja dostave humanitarnu pomoć. Da li možete biti zadovoljni i količinama hrane i lijekova što su dostavljeni u istočnu Bosnu?

IMAMOVIĆ: Sve što je došlo je kap u moru. Izračunajte kolike su dnevne potrebe stotine hiljada stanovnika u toj regiji (samo u Goražđu je 70.000 civila). Mi uvijek znamo kada će konvoj UN-a ući u Goražde, a kada će biti zaustavljen. Kada četnici dožive gubitke, deset bradatih zaustavlja konvoj UN-a koji prati deset tenkova. Na tom primjeru najbolje se vidi nespremnost Evrope i čitavog svijeta da zaustave umiranje žena i djece od gladi. Skoro su mi se dopale riječi jednog francuskog novinara kada je zapovjedništvu UN-a rekao slijedeće: "Povucimo se, bolje je da se i povučemo nego da pokazujemo svoju nemoć i da se sramotimo." Meni je neshvatljiv taj odnos humanitarnih organizacija iza kojih stoji UN naspram onih koji pred njihovim očima umiru od gladi.

● Rekli ste maloprije da očekujete od srpskog naroda da prizna BiH za suverenu i svoju domovinu. Međutim, kod hrvatskog naroda u Bosni sve više se aktualizira politička opcija koja na jedan drugi način želi podjelu Bosne.

IMAMOVIĆ: Dok je Miloševićevog režima, srpski narod neće priznati Bosnu. Samo onda kada svijet izvrši pritisak i skine Miloševićev režim u Beogradu, moguće je tek tad očekivati i promjenu politike prema Bosni. Što se tiče Hrvata u Bosni, podsjetio bih na povijesno prijateljstvo i prirodno savezništvo između bošnjačkog i hrvatskog naroda i to bi trebalo biti dovoljna garancija da politički sporovi i neslaganja ne bi smjeli prerasti u otvorene sukobe ili, ne daj Bože, u rat. Ako bi se to ipak desilo, značilo bi veliku grješku za obadva naroda. Ima istog neprijatelja, skoro u istoj mjeri neprijatelj nanio je zla obadvjema stranama i to je dovoljno da se zajednički borimo do pobjede. Deblokada Sarajeva i drugih gradova umnogome zavisi od odnosa Bošnjaka i Hrvata u "Herceg-Bosni". Sukobi samo produžavaju agoniju stanovništva u okupiranim područjima. Jednog dana će neko i za to odgovarati.

● Mnogi vojni obveznici nalaze se u izbjeglištvu. Neki kalkuliraju, neki bi se htjeli vratiti, ali ne smiju zbog straha što su pobjegli ili zbog odgovornosti.

IMAMOVIĆ: Treba razumjeti ljude koji su uoči rata, kada nije bilo nikakvih garancija za opstanak, morali pobjeći i spasiti sebe i svoju porodicu. Oni su pred svojim očima imali iskustvo okupiranih gradova. To su bili masovni pokolji, ubistva i rušenja. Međutim, svi oni koji su se zadržali na slobodnom području BiH bili su dužni uključiti se u redove Armije RBiH jer je proglašeno ratno stanje. To se isto tako odnosi i na one koji su otišli van granica naše domovine. Ako razmišljaju o sretnijim danima za povratak, moraju znati da ti sretni dani zavise od zajedničke borbe svih nas i ti sretni dani koje očekuju, zahtijevaju njihov povratka i uključivanje u borbu. Što se tiče raseljenog naroda, mi ćemo učiniti sve da stvorimo uvjete da se što prije vratimo svojim domovima i svom zavičaju. Oni znaju da je vlastiti dom i vlastito ognjište, makar bilo razrušeno i spaljeno, bolje od onoga što im "sunce tuđeg neba nudi".

● Bili ste nekoliko dana u Zagrebu. Nema rata, život je normalan. Susreli ste mnoge ljude iz Bosne. Jedni rade za Bosnu, a druge ta napaćena zemlja čeka.

IMAMOVIĆ: Ja, evo, imam za sahat vremena avion za Split. Jedva čekam da se vratim svojim borcima jer se tamo najbolje osjećam. Primijetio sam da ljudi koji su napustili Bosnu vrlo rado govore o miru koji se nazire nekim Vanceovim planom. To je zabluda. To je vrlo opasno za nas jer se stvara pogrješno uvjerenje da je mir blizu, a to je velika grješka. Mi, ratnici, najbliže smo smrti.

10. maj 1993., *Ljiljan*

Rasim DELIĆ, komandant Armije BiH

PRAVEDAN MIR OVDJE JE TEŠKO OSTVARITI

U uvjetima u kojima je nastala, sredstvima kojima je raspolagala i kojima danas raspolaže, Armija BiH postiže izvanredne rezultate. Treba još izvršiti izvjesne promjene u doktrini rata i sferi politike odnosa prema ratu, pa da se mogu očekivati i veći rezultati

• Mnogi analitičari vojno-političkih prilika smatraju da se stavljanjem potpisa na Ženevski plan, od strane bh. delegacije, rat bliži kraju. Da li se slažete sa takvim tvrdnjama?

DELIĆ: Da bi prestao rat na ovim prostorima, moraju biti otklonjeni njegovi uzroci. Eventualnim potpisivanjem Ženevskog sporazuma samo bi se zaledilo stanje na terenu. Jer, ta srpska fašistička ideologija nije ostvarila svoj plan.

Nije stvorila jedinstvenu državu u kojoj žive svi Srbi, nije uspjela eliminirati muslimanski narod sa ovih prostora. To znači da bi evenutalnim prekidom sukoba bilo zaleđeno faktičko stanje i da bi za dvije, pet ili deset godina rat bio nastavljen. Čak i uz najvedu želju da se sve ovog momenta zaustavi, sukobi se ne bi mogli zaustaviti. Jer je u pitanju ratna

Imamo, recimo, dokument od 19. maja prošle godine gdje se vidi da je Janko Bobetko vršio postavljanje zapovjednika u srednjoj Bosni. Oko Gornjeg Vakufa, Prozora, Jablanice, Mostara angažirane su cijele formacije Hrvatske vojske. Čak i u centralnoj Bosni. Materijalno-tehnička sredstva i naoružanje HVO-a su iz Hrvatske. Odakle HVO-u tenkovi? Jer, koliko znam, oni nigdje nijedan tenk nisu zaplijenili. Mi jesmo

mašinerija koja, jednostavno, opstoji na ratu. Ako bi ta ratna mašinerija morala ostati na ovom prostoru, ona bi krenula na druge prostore. Osim toga, kod njih je na djelu otrgnuti sistem rukovođenja i komandovanja ljudi koji su ogrezli u krvi i oni bi nastavili borbe. I na srpskoj skupštini rečeno je da će oni staviti potpis, ali samo zbog svjetskog javnog mnijenja, dok njihove želje i težnje ostaju iste. Prema tome, da bi se završio rat na ovim prostorima, treba proći određeno vrijeme i pod pretpostavkom da postoje najbolje želje da se on okonča. Nakon Drugog svjetskog rata na jedinstvenom prostoru bivše Jugoslavije odmetnute bande proganjane su deset godina. Šta tek da kažem kakvo će stanje biti kada se zagovara unija država u BiH, gdje bi mnogi ratni zločinci pronašli utočište u tamo nekoj republici koja se zove Srpska ili Hrvatska. Znači da se treba spremati za borbu i raditi kao da će rat još dugo, dugo trajati. Preporuka je svih vojnika, profesionalaca, da ljudi treba da budu spremni da se bore sve dok se ne stvore faktički uvjeti, stvarni uvjeti na terenu da puške zašute.

• Šta podrazumijevate pod stvaranjem "faktičkih uvjeta" da zašute puške?

DELIĆ: To je pravedan mir. A pravedan mir je ovdje teško ostvariti, jer je svjetskoj zajednici po svaku cijenu stalo da se rat okonča, da se sukob ne bi prenio na druga područja. Pravedan mir znači i osiguravanje stanja koje ljudima omogućava da se vrate na svoja ognjišta, da se pokrene svjetska mašinerija za osuđivanje zločina koji su se desili na ovom prostoru. Konačno, pravedan mir podrazumijeva i stvaranje pretpostavki za uspostavljanje demokratskog sistema. Na tome, uostalom, insistira naša delegacija na Ženevskim pregovorima. Uspostavljanje demokratskog sistema je vrlo važno jer bi on u uvjetima mira slomio fašističku politiku koja je uzrokovala rat.

• Ukoliko se ipak potpiše Ženevski plan, da li smatrate da je Armija BiH iz rata izašla kao pobjednička ili kao pobijeđena vojska, pogotovo ako se imaju u vidu proklamirani armijski ciljevi na početku rata, znači: suverena, jedinstvena, nedjeljiva BiH?

DELIĆ: Ako ćemo realno govoriti, Armija BiH je i sada pobjednička strana. To je jedina Armija koja još uvijek jača. Jedina Armija koja je nastala skoro ni iz čega. Mnogi svjetski, vojni teoretičari stvaranje Armije BiH smatraju čudom, kao i to što je ona do sada učinila. Kada bi svjetski moćnici pokazali samo malo želje da nam pomognu, tako što će nam ukinuti embargo na naoružanje, vrlo brzo bi se pokazalo koliko je ko jak i isto tako brzo bi se preokrenula situacija na ovim prostorima. Prema tome, mi se i sada osjećamo

kao pobjednici. Po naučnim prilazima ratu kao pojavi, znamo da naša Armija uopće nije imala šansu da se bori. Mi pokušavamo i dokazujemo ne samo da možemo da se borimo nego smo uspjeli osloboditi veliki dio BiH. U rukama Armije BiH nalaze se najvažniji gradovi, najvažniji industrijski objekti... Prema tome, narod i pripadnici Armije trebaju ovu Armiju doživljavati kao pobjedničku. U uvjetima u kojima je nastala, sredstvima kojima je raspolagala i kojima danas raspolaže, ona postiže izvanredne rezultate. Treba još izvršiti izvjesne promjene u doktrini rata i sferi politike odnosa prema ratu, tako da se mogu očekivati i veći rezultati.

● **Ocjenjujući uzroke rata rekli ste da je to srpski hegemonizam, kojem je jedan od ciljeva uništenje Bošnjaka. Ukoliko se potpiše Ženevski plan koji podrazumijeva demilitarizaciju, ko će biti garant sigurnosti Bošnjaka da se ne ponovi situacija slična onoj spočetka rata, pogotovo jer oni ostaju unutar trojnog vojno-političkog saveza, između Srbije, Crne Gore i Hrvatske?**

DELIĆ: Ovaj narod nikada ne smije dozvoliti da bude nenaoružan. Može se samo razgovarati o tome koji će biti principi organiziranja oružane sile. U klasičnom smislu riječi, demilitarizacija na ovim prostorima nema šanse. Nema šanse sve dotle dok države koje u ovom momentu atakuju na BiH imaju oružje - i Hrvatska i Srbija i Crna Gora. Nema toga koji može od ovog naroda, koji je preživio jedan genocid, da traži da odbaci oružje, dok bi zadržali oružje oni koji su taj genocid počinili. Demilitarizacija na prostorima kompletne bivše Jugoslavije - da! Sve dotle dok toga nema, ne može se od ovog naroda tražiti da bude demilitariziran. Siguran sam da i kada bi htjeli, naš narod ne bi mogli ostaviti nenaoružan da čeka neku slijedeću agresiju koju će izvršiti ovaj ili onaj agresor.

● **Svjetski mediji tek sada bave se učešćem Hrvatske u agresiji na BiH. Od kada je, prema Vašemu videnju, Hrvatska, da kažem, negativno uključena u ovaj rat, znajući da je na početku rata bila na našoj strani, da je onda uslijedila faza zahlađenja odnosa i, konačno, ovo sada?**

DELIĆ: Od početka sukoba između Armije BiH i HVO-a Hrvatska vojska prisutna je na ovim prostorima. Gdje ćete dalje od činjenica da je HVO organizirala Hrvatska vojska. Na čelu HVO-a je od početka oficir Hrvatske vojske. Sva značajnija, da kažem, kadrovska rješenja - u HVO-u ljudi su iz Hrvatske vojske. HVO-om se od početka rukovodilo iz Zagreba. Mi imamo zvanične dokumente od maja prošle godine, u kojima se vidi da su postavljenja starješinskog kadra HVO-a vršena od strane Ministarstva odbrane Hrvatske vojske. Imamo, recimo, dokument od 19. maja prošle godine gdje se vidi da je Janko Bobetko vršio postavljanje zapovjednika u srednjoj Bosni. Oko Gornjeg Vakufa, Prozora, Jablanice, Mostara angažirane su cijele formacije Hrvatske vojske. Čak i u centralnoj Bosni. Materijalno-tehnička sredstva i naoružanje HVO-a su iz Hrvatske. Odakle HVO-u tenkovi? Jer, koliko znam, oni nigdje nijedan tenk nisu zaplijenili. Mi jesmo.

● **Koliko?**

DELIĆ: Dosta, Naročito oko Tešnja i Maglaja. Među njima i najnovije tankove M-S4. Tešanjci su u tom postali stručnjaci. Kada im, uvjetno rečeno, padne na pamet, oni se organiziraju i zaplijene tenk.

● **Prilikom Vašeg postavljanja za komandanta Armije BiH, predsjednik Izetbegović izjavio je da je zbog nesporazuma između MUP-a i Armije došlo do smjene dotadašnjeg ministra policije i Vašeg postavljanja za komandanta vojske. Možete li to podrobnije objasniti?**

DELIĆ: Sefer Halilović dao je ogroman doprinos Armiji BiH. Njegov pristup i principi koje je zastupao u oružanoj borbi principi su koje Armija i dalje praktičira i na njima insistira. To je učešće svih ljudi koji imaju oružje u oružanoj borbi. Mada je riječ o sadašnjim odnosima između MUP-a i Armije, postignuti su veliki rezultati. Prisutup oružanoj borbi daleko je kvalitetniji, i raznovrsniji, sadržajniji nego prije. Na skoro svim ratištima BiH imamo angažirane jedinice MUP-a. Da li je to dovoljno? Ne, još uvijek. Postojala je naredba, potpisana maja prošle godine, po kojoj se rezervni sastav MUP-a prepotčinjava Armiji BiH u vođenju oružane borbe. Ta naredba raznoliko je tumačena. To znači da još imamo prostora za angažiranje pod jedinstvenim sistemom rukovođenja i komandovanja. Pošto je pitanje više usmjereno na lične odnose između ministra unutrašnjih poslova i komandanta štaba Vrhovne komande, mogu reći da tu nema nikakvih problema, postižemo dobre rezultate i sigurno ćemo ići dalje u saradnji.

Ovaj narod nikada ne smije dozvoliti da bude nenaoružan. Može se samo razgovarati o tome koji će biti principi organiziranja oružane sile. U klasičnom smislu riječi, demilitarizacija na ovim prostorima nema šanse. Nema šanse sve dotle dok države koje u ovom momentu atakuju na BiH imaju oružje - i Hrvatska i Srbija i Crna Gora. Nema toga koji može od ovog naroda, koji je preživio jedan genocid, da traži da odbaci oružje, dok bi zadržali oružje oni koji su taj genocid počinili

● **S obzirom da je uobičajeno da se dolaskom novog komandanta na čelo Armije dešavaju izvjesne promjene u njegovom štabu, mogu li se sada očekivati neke personalne promjene u Armiji BiH?**

DELIĆ: Te promjene ne moraju samo biti vezane za komandanta. One su neophodne u Armiji. Mi smo u posljednja dva-tri mjeseca promijenili dosta kadrova u Armiji. Ali, ne zato što je došao novi komandant. Jednostavno; negdje se osjeća zasićenost, negdje se osjeća potreba da se mijenjaju ljudi. Nama ginu komandanti brigada, onda ljudi, jednostavno, dodu u situaciju da ne mogu raditi jer su previše psihički i fizički iscrpljeni.

● **Kako tumačite "smjenu generala" u vojsci tzv. Jugoslavije? Da li isturanje Momčila Perišića u prvi plan znači da se nastavlja sa hegemonističkom strujom u Generalštabu bivše JNA?**

DELIĆ: Perišić se "proslavio" u BiH. Očigledno je da se sa njegovim dovođenjem samo nastavlja politika hegemonizma. Vojnici, profesionalci, znaju da se u ratu, uprkos tome što je rat sam po sebi nehuman, ipak poštuju neka pravila humanosti. Poštuju se konvencije o ljudskim pravima, pravima zarobljenika. Momčilo Perišić jedan je od onih koji su eksponenti najkrvoločnijeg pristupa ratu, što je on pokazao u Mostaru. Sam izbor Perišića pokazuje da je samo nastavljeno sa ratnom opcijom u Generalštabu vojske bivše Jugoslavije.

● **Koliko je poznato, u Armiji je povedena istraga oko pada Igmana i Bjelašnice. Da li izlazak UNPROFOR-a na Igman označava kraj priče o njemu? Kakvo je zvanično, armijsko objašnjene za pad Igmana?**

DELIĆ: Ta istraga još uvijek je u toku. Nas više interesira Trnovo, Grebak i Rogoj, jer je tamo sve počelo. Ima više uzroka za pad Igmana. Normalno da je bilo grješaka u sistemu rukovođenja i komandiranja u jedinicama koje su bile na tom prostoru, sisemu rukovođenja i komandovanja viših formacija, uključujući i odgovornost Štaba vrhovne komande. Kada se tako nešto desi, svako treba snositi svoj dio odgovornosti. Bilo je problema i u organizaciji civilne vlasti koja se na tim prostorima manje bavila borbom, mada se nalazila na prvim borbenim linijama, a više trgovinom itd. Nesnalaženje u situaciji kada su četnici krenuli u ofanzivu, drastično padanje morala i pojava, kako mi to zovemo, "sindroma Jajca", što znači lavine u kojoj iz nekog posebnog razloga dolazi do povlačenja, također su karakteristični za spomenute prostore. Mi smo to jednog

momenta na padinama Bjelašnice uspjeli stabilizirati, da bi nakon pogibije jednog broja vojnika opet sve poprimilo spomenute dimenzije. Mi smo poveli istragu u toku koje se obavljaju razgovori sa borcima, starješinama, komandama da bi se stekla jasna slika. Nakon istrage bit će povedeno i pitanje odgovornosti, mada nikoga ne treba unaprijed kriviti. Ipak, treba imati u vidu da je rat. A rat je šahovska tabla na kojoj se povlače potezi. Postoji jedna i druga strana. Mi povlačimo jedne, protivnik povlači druge poteze. Vrlo negativnu ulogu odigralo je uvjerenje o brzom završetku rata. Imali smo situaciju da se ljudi povlače iz Trnova i kažu: "Trnovo nije pripalo bosanskoj republici, na pregovorima! I šta ćemo mi na ovim prostorima!" Bilo je takvih izjava. Dakle, dosta je faktora uticalo da se na Igmanu desi ovo što se desilo.

● **Područje koje pripada zoni odgovornosti Petog korpusa je "terra incognita" za veći dio bh. javnosti. Kakvi su odnosi između vojnih i civilnih vlasti u Cazinskoj krajini, naročito nakon Fikreta Abdića, u vezi sa autonomijom zapadne Bosne?**

DELIĆ: Armija podržava odluke kolektivnog šefa, Predsjedništva BiH, a kada je riječ o odlučivanju od značaja za narod, onda podržavamo one koji mogu o tome odlučivati, a to je Skupština BiH. Jer, vidjeli ste i sami da je, naprimjer, Skupština BiH donijela odluku o pregovorima. U tom kontekstu mogu reći da komanda 5 korpusa apsolutno kontrolira situaciju na prostoru Cazinske krajine. Mislim da 5. korpus postiže odlične rezultate, s obzirom na uvjete u kojima se nalazi. Stav boraca i komande 5. korpusa asplutno je bosanski.

Armija BiH nikada ni u centralnoj Bosni, ni u Hercegovini nije prva izazvala sukob sa HVO-om. Uvijek je HVO kretao prvi sa željom da osvoji određeni prostor i uvijek je dobio, kako mi kažemo, po nosu. Nadam se da će jednom shvatiti da broj uvijek ostaje samo broj i da HVO može angažirati vojnike onoliko koliko može... - Ni Gornji Vakuf ni Mostar ne mogu biti hrvatski gradovi. Mi ne tražimo da budu bošnjački, niti smo to ikada rekli, ali hrvatski ne mogu biti. Jer, ovo je borba cijelog naroda za svoju slobodu, ovo je borba naroda u Armiji BiH, a on ne može biti pobijeđen!

Abdić želi ostvariti državu za sebe. On to želi ostvariti posredstvom CSB-a i MUP-a kao druge oružane komponente u okviru oružanih snaga. Lično mislim da je u interesu ove zemlje politika trebala uraditi svoje, a to znači da Predsjedništvo BiH, u kome se nalazi Fikret Abdić, sjedne i razmotri taj problem. Sve drugo negativno bi se odrazilo na borbu naroda BiH, svaka autonomija koja znači dalje cijepanje države.

● **Činjenica je da na terenu ima mnogo nekada dobrih, nekad loših jedinica koje nisu formalno uobličene po armijskim standardima. Hoće li se one "uvezivati" u veće vojne formacije ili će se zadržati u obliku koji sada imaju?**

DELIĆ: Armija je nastala "samoniklo" i u tom kontekstu treba gledati postojanje jedinica koje su, u principu, van sistema rukovođenja i komandovanja kakav izgrađujemo u Armiji BiH. Na jednom zajedničkom sastanku koji smo održali baš ovdje, gdje sada obavljam razgovor (Zenica - op. a.) na kome je prisustvovalo pet, od šest komandanata korpusa, za sve jedinice koje nose uniformu Armije BiH važi da moraju biti na određenim formacijama koje su propisane od Predsjedništva, kao Vrhovne komande. U tom pogledu već sam poslao naredbu korpusima i nižim jedinicama.

● **Šta sa jedinicama koje su postigle odlične rezultate i koje imaju svoju tradiciju?**

DELIĆ: One mogu narastati do standarda koji su propisani u Armiji BiH, ali moraju poštovati kodekse, izgled koji važi u cijeloj Armiji. U suprotnom će nestati i biti rasformirani.

● **Budući da su Mostar i Gornji Vakuf gradovi u kojima trenutno traju veliki napadi HVO-a, možete li nam reći šta se dešava u ova dva grada?**

DELIĆ: U Gorenjem Vakufu i Mostaru teška je situacija, iz prostog razloga što HVO želi osvojiti ova dva grada i prejudicira konačno uređenje u BiH, kao što je prije bio slučaj sa Vance-Owenovim planom. Oni su tada počeli sukobe, jer su htjeli zauzeti prostor koji su, navodno, po Vance-Owenovom planu pripadali njima. Cilj im je da osvoje Mostar koji su već proglasili za svoj glavni grad, zatim Gornji Vakuf koji im je potreban zbog putnih komunikacija. Ovo šta radi HVO će, prije svega, nanijeti štetu hrvatskom narodu, jer je HVO, kao oružana sila, razbijen. HVO ne postoji! Održavaju se samo zahvaljujući Hrvatskoj vojsci, koja je angažirana u Bosni i Hercegovini. Što bi naš narod rekao, zabavit će se oni o svom jadu. Hrvati normalno žive. U Zenici ih ima 20.000, ničim nisu ugroženi. Ono što se čini u Hercegovini sa bošnjačkim narodom, prije svega, šteti hrvatskom narodu. Htjeli mi to ili ne, na tim prostorima gdje se vrši genocid nad Bošnjacima, nanosi se šteta Hrvatima. Armija BiH nikada ni u centralnoj Bosni ni u Hercegovini nije prva izazvala sukog sa HVO-om. Uvijek je HVO kretao prvi sa željom da osvoji određeni prostor i uvijek je dobio, kako mi kažemo, po nosu. Nadam se da će jednom shvatiti da broj uvijek ostaje samo broj i da HVO može angažirati vojnike onoliko koliko može... - ni Gornji Vakuf ni Mostar ne mogu biti hrvatski gradovi. Mi ne tražimo da budu bošnjački, niti smo to ikada rekli, ali hrvatski ne mogu biti. Jer, ovo je borba cijelog naroda za svoju slobodu, ovo je borba naroda u Armiji BiH, a on ne može biti pobijeđen!

22. septembar 1993., *Ljiljan*

Avdo PALIĆ, komandant odbrane Žepe

OSTALI SMO SA OSAM METAKA

Odbrana Žepe traje već punih 17 mjeseci. Sve što se u Žepi kreće, čudom je ostalo živo. Moje procjene su da je po glavi stanovnika u Žepi palo najmanje dvije tone eksploziva. Nema šta nisu pokušali. Jedino atomska bomba nije upotrebljavana protiv nas

• Razgovaramo s legendarnim komandantom oružanih snaga Žepe, prilikom njegovog boravka na posljednjem zasjedanju Skupštine RBiH i Bošnjačkog sabora. Ovo je prvi intervju za neke novine kojeg je dao nepobjedivi komandant Žepe. Recite nam kako je u Žepi?

PALIĆ: Pa, sad je relativno dobro. Imamo još uvijek nešto hrane, uspjeli smo odbraniti i sačuvati narod. Trenutno, poslije zadnje četničke ofanzive, u Žepi je ostalo oko šesnaest hiljada stanovnika. Život se polahko normalizira. Osnovna škola radi. Žepa je bila mjesna zajednica, sad će, ako Bog da, biti općina. U Žepi će uskoro početi sa radom i srednja škola. Kadra ima, djece, fala Bogu, ima i učit će bosanski jezik i našu historiju, a ne tudi kao do sada.

• Po onome što je Žepa do sada uradila, sasvim je izvjesno. Uči će u sve udžbenike vojne strategije i ratovanja ali i u sve nacionalne udžbenike bošnjačkog naroda. Do sada samo o herojstvu Žepe slušali smo iz šturih izvještaja radioamatera. Kažite, molim Vas, za čitaoce *Ljiljana*, kako se Žepa branila i odbranila?

PALIĆ: Odbrana Žepe traje već punih 17 mjeseci. Mi ovdje nećemo pričato o nama, ali o našim herojima hoćemo. Sve što se u Žepi kreće, čudom je ostalo živo. Moje procjene su da je po glavi stanovnika u Žepi palo najmanje dvije tone eksploziva. Nema šta nisu pokušali. Jedino atomska bomba nije upotrebljavana protiv nas. Prvi počeci pružanja otpora agresoru u Žepi sežu na sam početak agresije. Narod je bio goloruk. Prvo oružje bilo je, vjerovali ili ne, drveće, stijene, nekoliko lovačkih pušaka, nekoliko pušaka iz stanice policije, dakle, 10 do 15 pušaka ukupno. Time smo počeli. Tenk na čelu kolone zaustavili smo dugačkim oborenim stablom. Tad su četnici doživjeli svoj prvi veći poraz. Bio je to 4. juni prošle godine. Izgubili su tada 364 četnika. Uništen je kompletan bataljon četnika sa punom opremom. Uvukli smo ih u jedan kanjon gdje su se pokušali braniti, ali se nisu odbranili. Stijenama, trupcima stabala i pojedinačnom paljbom uništili smo ih. Svaki metak bio je pun pogodak. U nas nije bio rafalne paljbe. Tada smo došli do jedne malo veće količine naoružanja. Nama je pet hiljada metaka značilo mnogo. Zarobili smo protivavionske strijele kojima smo onemogućili da nas bombardiraju u niskom letu, a sa većih visina nisu bili precizni. To je sačuvalo Žepu.

U zadnjoj ofanzivi, koristeći jedan mitraljez i stalno ga premještajući, simulirali smo više mitraljeskih gnijezda. Pješadijskim oružjem pucali smo kroz improvizirane cijevi da bi izgledalo kao da pucamo PAM-om. Dovijali smo se na razne načine. Kod nas se pucalo da pogodiš. Nije bilo metka koji je promašio. Sjećam se da smo jednog dana bili došli u situaciju da smo ostali sa samo osam metaka. Da, dobro ste čuli, sa osam metaka. Jedan naš borac našao je mrtva četnika na kome je bilo 800 komada metaka. Dragi Allah nam se, vidite, u gotovo bezizlaznoj situaciji, smilovao.

• Koji Vam je dan u proteklih 17 mjeseci bio najteži? Je li bilo takvih dana ili su svi bili najteži?

PALIĆ: Najteži dan koji sam ja, kao komandant, zapamtio je 15. septembar prošle godine, kada smo ostali, ne bez municije, nego bez nekih naših hrabrih ljudi. Poginuli su mi tada Fadil Turković i Adem Zimić, ranjeno mi je 11 boraca. Ranjen je komandir čete. Izdržali smo tri dana uzastopne strahovite četničke napade. Četnici su imali naredbu da po svaku cijenu zauzmu taj vrh bez obzira na žrtve. Bio je to njihov treći pokušaj da zauzmu kotu koju smo branili. Bile su to specijalne četničke jedinice iz Knina, Bosanske krajine, Niša... Tad su doživjeli veliki poraz. Sami su se međusobno ubijali. Kota koja je bila jako važna je odbranjena. S nje se mogla kontrolirati Cerska i Srebrenica. Prilikom zadnje ofanzive, kada su osam dana opsjedali Žepu, nisu pokušali napasti ovu kotu. Svuda smo ih spremno dočekali. Nažalost, i mi smo imali gubitaka. Tada nam je poginuo komandant trećeg bataljona. Ranjenici su nosili ranjenike. To je istina o Žepi.

• Pored četničke, za Žepljane posebnu opasnost predstavljala je glad. Kako ste se prehranili?

PALIĆ: Veliki neprijatelj bila nam je glad. U Žepu ništa nije dolazilo. "Prvi konvoj sa hranom došao je nakon 9 mjeseci, u januaru ove godine. Četnici su neprekidno propagandom širili laži kako u Žepi ima dovoljno hrane i zaustavljali konvoje. Bio je to psihološki pritisak na nas. Borci nisu jeli po pet i više dana. Jeo je samo onaj ko je morao jesti. Čuvala se hrana za onog ko treba ići na liniju. Narod je hranu raspoređivao kako je najbolje mogao rasporediti. Izgledali smo jadno. Ljudi su umirali, djeca pogotovo. No, unatoč svemu tome, mi smo, uz Božiju pomoć, izdržali i zahvaljujemo se svima koji su nam na bilo koji način pomogli. Zahvaljujemo se Žepljacima u Sarajevu i svuda po svijetu.

• Možete li nam opisati situaciju nakon dolaska UNPROFOR-a u Žepu, da li je bolje ili gore sa njima?

PALIĆ: Ne možemo se puno osloniti na snage UN-a da će nas braniti od četnika. Nismo baš najsigurniji. Međutim, nećemo zaboraviti ni ono dobro što su uradili. Ipak, pružili su nam neku pomoć. Pomoć koju su nam pružili u prvih deset dana nakon njihova dolaska je sve što su dosada učinili. UNPROFOR i naša strana potpisali su sporazum po kojem smo dobili manje nego što je bilo dogovore-

no. Srbi se nisu povukli unatoč ultimatumu koji im je UNPROFOR uputio. Četnici sada, uz pomoć UNPROFOR-a, pokušavaju izvući naše oružje koje miruje i koje smo izvukli iz dogovorene zone. Četnici koriste sve načine da ga izvuku iz Žepe, ali na to nikada nećemo pristati. Ne vjerujemo ni četnicima ni UNPROFOR-u. Mi smo najsigurniji u sebe. Nećemo odbiti bilo čiju pomoć, moramo se sami braniti. U zoni još uvijek ima oružanih četničkih provokacija. Oni pucaju PAM-ovima PAT-ovima, pješadijskim naoružanjem, povremeno granatiraju itd. Upućivali smo primjedbe UNPROFOR-u zbog četničkih provokacija, ali nema velike fajde od tih naših primjedbi. UNPROFOR je statičan, daleko je od onoga što bi morao raditi i za što je dobio mandat.

U zadnjoj ofanzivi, koristeći jedan mitraljez i stalno ga premještajući, simulirali smo više mitraljeskih gnijezda. Pješadijskim oružjem pucali smo kroz improvizirane cijevi da bi izgledalo kao da pucamo PAM-om. Dovijali smo se na razne načine. Kod nas se pucalo da pogodiš. Nije bilo metka koji je promašio. Sjećam se da smo jednog dana bili došli u situaciju da smo ostali sa samo osam metaka. Da, dobro ste čuli, sa osam metaka. Jedan naš borac našao je mrtva četnika na kome je bilo 800 komada metaka. Dragi Allah nam se, vidite, u gotovo bezizlaznoj situaciji, smilovao

- **Koji su trenutno najveći problemi u Žepi?**

PALIĆ: Problem je smještaja velikog broja nezbrinutih ljudi. Mnogi ljudi još uvijek žive po šumama. Kako ih pripremiti za zimu, osigurati bilo kakav krov nad glavom, nahraniti... Nešto hrane prikupili smo, a nešto i dobili. Bit će još, nadamo se.

- **Kako dalje?**

PALIĆ: Ovdje u Sarajevo došli smo kazati da bez teritorijalnog povezivanja i sa Goraždem i sa Sarajevom i sa Srebrenicom Žepa ne može opstati. Mi ćemo se i dalje braniti. Hoćemo da živimo sa svim narodima i mi još nikoga nismo napali. U Žepi se vodi isključivo odbrambena borba. Branit ćemo se i očuvati naša ognjišta. Ali mi ne možemo pristati na tri metra asfalta kao koridor. Naš koridor sa ostalim Bošnjacima mora biti nepovrediva teritorija u kontinuitetu. Žepu niko ne smije izdati.

6. oktobar 1993., *Ljiljan*

Rasim IMAMOVIĆ, komandant 27. krajiške brigade

SVAKI MOJ BORAC POŠTUJE ODREDBE ŽENEVSKE KONVENCIJE O ZAROBLJENICIMA

Pa samo poređenje sa "17." mene, kao komandanta brigade, raduje i laska mi. Jer, riječ je o sigurno najjačoj armijskoj jedinici u Bosni i Hercegovini, jedinici koja zavređuje divljenje u kom god hoćete pogledu. Nikakvog rivaliteta, a pogotovo netrpeljivosti između ove dvije bratske brigade, ne može biti. Mi smo, praktično, jedan organizam, jedna porodica, jer su brojni primjeri gdje je jedan brat u "17.", a drugi u "27."

- **Bivšu JNA napustili ste prije rata u Sloveniji?**

IMAMOVIĆ: Da, bio sam među prvim oficirima, općenito, koji su se prije rata u Sloveniji stavili na raspolaganje slovenačkoj vojsci, odnosno Ministarstvu odbrane Republike Slovenije. U bivšoj armiji imao sam čin majora, a čin pukovnika dobio sam radeći u Ministarstvu odbrane Slovenije. Prvog augusta 1992. godine, dakle, četiri mjeseca nakon početka agresije na moju domovinu Bosnu i Hercegovinu, raskinuo sam radni odos u Ministarstvu odbrane Slovenije i stavio se na raspolaganje Armije BiH.

- **Kako je kod slovenačkih vlasti primljena ta Vaša odluka?**

IMAMOVIĆ: Izuzetno korektno, sa puno razumijevanja za moje motive. I prije formalnog odlaska iz MNO Slovenije ja sam, uz saglasnost mojih pretpostavljenih, obavljao značajne poslove za odbranu Bosne i Hercegovine. Jedan od najznačajnijih poslova te vrste bilo je stvaranje 7. krajiške brigade, koju sam, uz saglasnost načelnika Štaba Armije BiH gospodina Sefera Halilovića, u junu 1992. godine formirao u Sloveniji. Na taj način mi smo okupili Krajišnike iz Hrvatske, Slovenije i zapadne Evrope koji su željeli ići boriti se u Bosni i Hercegovini. Nakon formiranja u Sloveniji i izbora gospodina Fikreta Ćuskića za komandanta 7. krajiške brigade, ova jedinica otišla je na obuku u Rijeku da bi nakon toga krenula na ratišta Bosne i Hercegovine. Kasnije će ona dobiti naziv "Sedamnaesta", a nakon velikih borbenih uspjeha, postala je "Sedamnaesta slavna".

- **Rekoste da ste MNO Slovenije napustili početkom augusta 1992. godine. Gdje ste nakon toga otišli?**

IMAMOVIĆ: Nakon toga ja postajem oficir bosanske Armije i upućen sam u Rijeku, gdje sam radio na organizacijskim i logističkim poslovima sve do dolaska u Bosnu i Hercegovinu, u februaru ove godine. Kada sam stigao u Bosnu, naređeno mi je da formiram i drugu, pored krajiške brigade, "27. krajišku", koja djeluje u okviru Operativne grupe Bosanska krajina a kojom komanduje gospodin Mehmed Alagić. Nakon nekoliko mjeseci priprema, konačno je stvorena "27 krajiška" brigada, čiji su borci već sedmicama prisutni na ratištima srednje Bosne.

- **Vaša brigada nije sastavljena isključivo od Krajišnika?**

IMAMOVIĆ: Ne, nije, Drugi bataljon "Dvadeset i sedme" sastavljen je od boraca sa područja zeničko-tavničke regije i to su borci koji su u septembru 1992. godine izvojevali jednu od najvećih pobjeda Armije BiH protiv četnika u području Meokrnja, te koji su dali značajan dorpinos oslobađanju dijelova srednje Bosne od ustaške agresije. Oni su se vrlo brzo i uspješno uklopili u našu brigadu i odlučno surađuju sa borcima Krajišnicima.

- **Brigada, čiji ste komandant, relativno je mlada, postoji od ljeta ove godine. Gdje su do sada borci "27. krajiške" sudjelovali u borbama?**

IMAMOVIĆ: Do sada je naša najžešća borba bila protiv ustaša u rejonu Sivrinog Sela, općinaVitez, kojeg su snage HV i HVO proteklih sedmica nekoliko puta pokušale osvojiti. Osvajanjem tog područja bio bi omogućen njihov izlazak na Vjetrenicu, odakle su namjeravali krenuti pema Zenici. No, borci kojima ja komandujem uspješno su odbili sve ustaške pokušaje i nanijeli agresoru ogromne gubitke. Intimno vjerujem da prava iskušenja i žestoke bitke tek trebaju uslijediti.

- **Sve se češće mogu čuti "27. brigade". Kako, zapravo, surađuju ove dvije brigade, postoji li rivalitet među njima?**

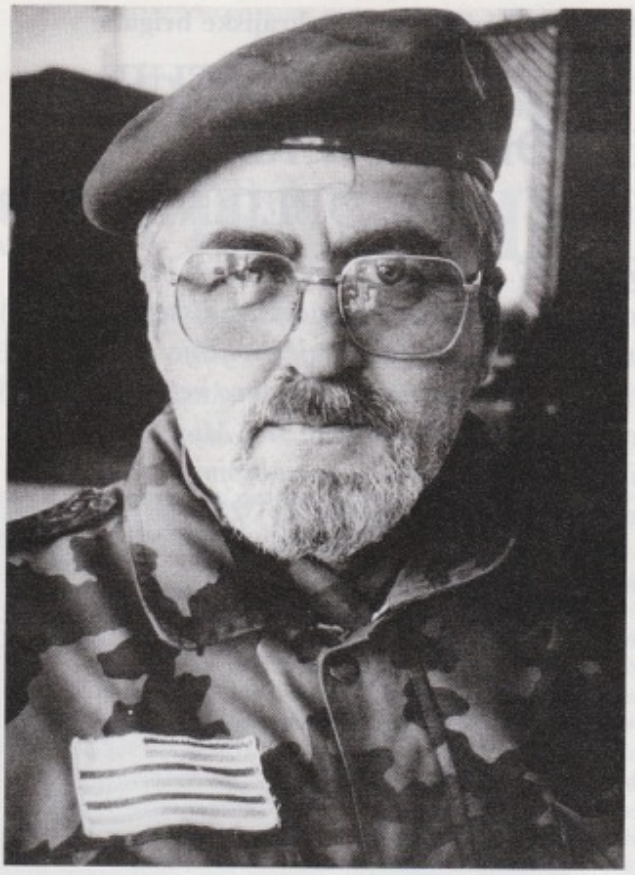

IMAMOVIĆ: Pa samo poredenje sa "17." mene, kao komandanta brigade, raduje i laska mi. Jer, riječ je o sigurno najjačoj armijskoj jedinici u Bosni i Hercegovini, jedinici koja zavređuje divljenje u kom god hoćete pogledu. Nikakvog rivaliteta, a pogotovo netrpeljivosti izmedu ove dvije bratske brigade, ne može biti. Mi smo, praktično, jedan organizam, jedna porodica, jer su brojni primjeri gdje je jedan brat u "17", a drugi u "27", ili otac u jednoj, a sin u drugoj i tako redom. Ja i moji borci u "17." gledamo starijeg brata od kojeg treba učiti i sa kojim imamo istovjetne ciljeve.

• Šta su, zapravo, ratni ciljevi krajiških boraca. Sa tim se dosta spekulira posljednjih mjeseci. Često se može čuti kako Krajišnici ratujući u srednjoj Bosni vode bitku za vlastiti životni prostor, kojeg su im četnici oteli u Bosanskoj krajini.

IMAMOVIĆ: Najprije bih nešto rekao o tim koji iznose tvrdnje kako mi ratujemo za svoj životni prostor. Mislim da to najčešće govore oni koji ne žele iskreno priznati vojne uspjehe krajiških boraca, odnosno svoje neuspjehe, pa se opravdavaju time da su Krajišnici, navodno, motivirani osvajanjem životnog prostora, dok njihovi borci imaju taj prostor pa nemaju motiva da ratuju. To je vrlo opasno i pokvareno mišljenje, jer svodi oslobodilačku borbu bosanskog naroda na domobranski rat. Krajišnici se bore za slobodu Bosne i Hercegovine, a što se tiče "životnog prostora" za svakog Krajišnika, on se nalazi preko Vlašića i, ako Bog da, mi ćemo ga zajedno sa svim borcima Armije BiH osloboditi i vratiiti se našim domovima. Naš cilj je, prema tome, borba za slobodnu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu, dakle, i za slobodan Vitez i Novi Travnik, ali i Jajce, Kotor-Varoš, Prijedor...

• Ne čini li Vam se da su to ciljevi od kojih je odustalo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine kao vaša vrhovna komanda?

IMAMOVIĆ: Ne bih rekao. Prije nekoliko dana u Sarajevu boravila je delegacija komandanata krajiških jedinica, predvodena gospodinom Mehmedom Alagićem, koja je predsjednika Aliju Izetbegovića upoznala sa mišjenjem i stavovima starješina i boraca Operativne grupe Bosanska krajina. Predsjednik je tada pokazao veliko razumijevanje za sve što mu je tom prilikom rečeno s naše strane.

Svaki moj borac sa sobom ima preštampane dijelove iz Ženevske konvencije u kojima se govori o odnosu prema zarobljenicima i prema civilnom sanovništvu. Još jednom, monstruozna je laž da su krajiški borci učestvovali i u jednom zločinu nad civilnim stanovništvom!

• Vratimo se krajiškim borcima koji ratuju na području centralne Bosne. U hrvatskim informativnim sredstvima, ali i od strane čelnika tzv. "Herceg-Bosne" krajiški borci optužuju se za zločine protiv civilnog stanovništva hrvatske nacionalnosti. Šta možete odgovorti na te optužbe?

IMAMOVIĆ: Najodgovornije mogu reći da nikada i nigdje krajiški borci nisu niti će voditi rat protiv bilo kog naroda, pogotovo ne hrvatskog. Mi smo, medutim, već mjesecima prisiljeni braniti se i ratovati protiv ustaškog krila HVO i protiv regularnih snaga republike Hrvatske koje vrše agresiju na dijelove Bosne i Hercegovine. U krajiškim jedinicama ima boraca hrvatske, pa i srpske nacionalnosti i oni sigurno ne bi pristali ratovati protiv svog naroda. Hrvatski narod srednje Bosne jeste stradao i mene to, kao oficira ali i kao čovjeka koji je živio sa Hrvatima, stašno pogada. Ali taj narod stradao je usljed maloumne, fašističke politike koju rukovodstvo tzv. Herceg-Bosne želi voditi u Bosni. Mi, recimo, ovih dana dobivamo mnogo poruka iz Viteza, gdje se jasno vidi kako ekstremisti HVO ubijaju sve one Hrvate koji bi željeli predati se Armiji BiH i tako spriječiti stradanje civilnog stanovništva. Svaki moj borac sa sobom ima preštampane dijelove iz Ženevske konvencije u kojima se govori o odnosu prema zarobljenicima i prema civilnom sanovništvu. Još jednom, monstruozna je laž da su krajiški borci učestvovali i u jednom zločinu nad civilnim stanovništvom!

• I, za kraj, borci kojima Vi komandujete, ali i ostali krajiški borci, gotovo neprestano su u borbi, šta znači da su ranjavanja, pa i smrt krajiških boraca svakodnevni. S druge strane, zbog presijecanja komunikacija, nemoguće je osvježiti sastave Krajišnicima koji bi vam se željeli pridružiti. Govori se o tome da će krajiški borci kada krenu u oslobadanje svojih ognjišta biti mnogo slabiji nego kada su dolazili ratovati u Bosnu.

IMAMOVIĆ: To je istina da se mi svakodnevno topimo, da nam odlaze najbolji momci, naša braća, da gotovo nema pedlja slobodne bosanske teritorije na kojem nema mezar krajiškog borca, od Trnova, Igmana, Jajca, Ilijaša, Visokog, Travnika, Busovače, Viteza... Ali je istina i to da se naši borci svakodnevno čeliče, da dojučerašnji dječaci izrastaju u nevidene heroje. Mi smo Krajišnici takvi: pošten i hrabar narod. Četnici su nam udarili na ono što je za nas najsvetije, udarili su na našu čast, pokušali su nas poniziti, što je svakom Krajišniku najteže. Naravno, nisu uspjeli u tome: mi smo sada jedinstveni, snažni, i mi ćemo, uz Božiju pomoć, svakom našem krvniku vratiti milo za drago. Mi ćemo znati naplatiti sve naše žrtve, sva naša poniženja, i u tome nećemo biti usamljeni, uz nas će biti sav bosanski narod, sva naša braća, borci Armije Bosne i Hercegovine sa kojima rame uz rame, evo gotovo godinu i po dana, branimo našu domovinu. Krajiški borci svojim dolaskom u Bosnu bili su itekako važan faktor integracije oslobodilačkih snaga, jer smo pokazali da je odbrana cijele Bosne i Hercegovine sveta dužnost svakog njenog građanina. Tako će biti i sa oslobadanjem Krajine!

27. oktobar 1993., *Ljiljan*

U RAZGOVORU SA MOSTARSKIM BORCIMA: Semir DRLJEVIĆ LOVAC, Sudo MUHAREMOVIĆ HUMO, Nijaz HODŽIĆ HODŽA, komandant 41. mostarske brigade

LOVAC: GDJE JE HUJKE STAO - JA SAM NASTAVIO

O Hujki nije lahko govoriti. Nije teško pričato o Hujki običnom čovjeku, jer za njega se govore samo riječi hvale - meni je teško, jer se bojim propustit ću nešto što je važno. On je čovjek iz naroda i želio je sačuvati taj narod kao i njegovu imovinu. Prvo od četnika pa i od ustaša. To je borac kome su Mostar i Bosna bili samo na umu. Pravi borac, kao komandant poginuo je u napadu, u jurišu. Nije komandovao iz skloništa. Počeo je kao vojnik. Sa svim zlima kojim su se Mostarci susreli, on se prvi suočavao: sa punktovima HVO-a, sa četničkim rezervistima, čak do otvorenih bitaka. On je stvarno pravi šehid

Četrdeset prva slavna mostarska brigada svakako je jedna od najelitnijih jedinica Armije Bosne i Hercegovine. Njeni borci i komandanti od prvog do posljednjeg su legende i heroji. Oni su zaustavili i protjerali četnike iz Mostara. Oni su zaustavili i još uvijek zaustavljaju ustaše. Uskoro će ih, sigurno, i protjerati. Komandant 41. brigade Midhat Hujdur Hujka poginuo je prije pola godine oslobađajući Mostar. Veliki je to gubitak za Mostar i cijelu Bosnu bio. Ali odmah, čim je Hujka smrtno ranjen, na njegovo mjesto dolazi Semir Drljević, u Mostaru poznatiji kao Lovac. Gdje je Hujka rahmetli stao, Lovac je nastavio. Uz rame Lovcu vrlo brzo je stao i Hujkina desna ruka Esad Humo, koji je također ranjen prilikom oslobađanja Sjevernog logora. "U Mostaru se lahko gine, zato svaki komandant priprema svog nasljednika. Rahmetli Hujka pripremio je mene, ja pripremam Sudu Muharemovića", kaže Lovac. Desnu obalu Neretve u Šantićevoj ulici kontroliraju snage 41. brigade kojima komanduje Nijaz Hodžić Hodža, Zeničak koji se pridružio mostarskim herojima. Njih trojica stigli su na nekoliko dana u Zenicu da obiđu ranjene borce iz svoje brigade. "Znam da su ustaše preko svog radija već javile kako smo nas trojica pobjegli u Australiju, ali znaju naši borci i narod Mostara da je svaki borac i svaki komandant 41. riješio i život dati za taj grad, za taj narod i državu Bosnu i Hercegovinu. Za dva dana mi smo ponovo u Mostaru", govori Lovac. Komandanti 41. slavne brigade u toku boravka u Zenici posjetili su redakciju *Ljiljana*, čije novinare smatraju najzaslužnijim što je istina o Mostaru i borbi Armije u ovom gradu došla do stotina hiljada ljudi u Bosni i svijetu. U ovom razgovoru dotakli smo se svih tema aktualnih za Mostar i njegovu slavnu brigadu.

● Za početak, Lovac bi nam mogao reći kakva je situacija danas na ratištu u Mostaru?

LOVAC: Kako je već duže vrijeme, u Mostaru su linije nepromijenjene, čvrste su. Govori se o ofanzivi HVO-a. Mostarci čekaju taj napad voljni i spremni da ih dočekaju kao i dosad. Sve napade odbili smo im uz nanošenje velikih gubitaka.

● U posljednje vrijeme u Mostar je ušao veliki broj civila koji su bili u logorima HVO-a. Kakvo je stanje sa hranom i u kakvom su stanju ti ljudi?

LOVAC: Hrane što ima, jednako se dijeli svakome, svako jednako jede - od komandanta korpusa - do civila. Hrane koliko ima i dok je ima, bit će svakom jednako. Ljudi nam dolaze u nevjerovatno teškom fizičkom i psihičkom stanju.

● Četrdeset prva slavna mosatarska brigada, kojom Vi komandujete, predstavlja jednu od najelitnijih jedinica Armije na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Možete li nam reći kakvo je stanje u brigadi i koje su vam aktivnosti?

Semir Drljević - Lovac

LOVAC: Brigada je nastala od mahalskih jedinica, zatim od jednog bataljona do brigade. Snaga brigade je u moralu njenih boraca. U samom početku sukoba sa HVO-om imali smo gubitke u vidu hapšenja. Većina od onih spominjanih 800 zarobljenih vojnika na desnoj obali su naši momci. Tako smo u samom startu bili osakaćeni i oslabljeni. Iako nemamo puno profesionalaca, mislim da smo napravili dobar sistem rukovođenja i komandovanja.

● Vi ste na mjestu komandanta brigade naslijedili Midhata Hudjura Hujku i vjerovatno Vam je to predstavljalo posebno opterećenje da naslijedite autoritet te mostarske legende.

LOVAC: Sigurno da mi je predstavljalo opterećenje. Prvo, meni nije bilo lahko kad sam čuo za njegovu pogibiju. Tad sam bio na mjestu komandanta Drugog bataljona, koji je i primio prvi udar na desnoj obali. To je bataljon sastavljen od mahalskih četa, Donje Mahale, Cernice, Šantićeve. Bio sam na komandnom mjestu u Šantićevoj kad me je komandant Pašalić pozvao i kazao da je Hujke poginuo. Humo je bio tad na mjestu zamjenika komandanta brigade. Ranjen je pet metara od Hujke. Imao je slomljenu ruku. Tu je poginuo komandant vojne policije Sabahudin Balavac Švabo. Tu nam je stradalo mnogo hrabrih boraca. Ali, Sjeverni logor je, praktično, tvrdava i kad se tvrdava uzima, to je posebna priča. To može uzeti samo srce. Po naredbi komandanta, preuzeo sam dalje određivanje Logora. Gdje je Hujka stao, ja sam nastavio.

● **Možda bi Humo mogao nešto više reći o Hujki, jer je od prvih dana bio sa njim rame uz rame.**

HUMO: O Hujki nije lahko govoriti. Nije teško pričato o Hujki običnom čovjeku, jer za njega se govore samo riječi hvale - meni je teško, jer se bojim propustit ću nešto što je važno. On je čovjek iz naroda i želio je sačuvati taj narod kao i njegovu imovinu. Prvo od četnika pa i od ustaša. To je borac kome su Mostar i Bosna bili samo na umu. Pravi borac, kao komandant poginuo je u napadu, u jurišu. Nije komandovao iz skloništa. Počeo je kao vojnik. Sa svim zlima kojim su se Mostarci susreli, on se prvi suočavao: sa punktovima HVO-a, sa četničkim rezervistima, čak do otvorenih bitaka. On je stvarno pravi šehid. I danas koristim naftu i benzin koju je on uspio nekim svojim vezama dobaviti. Sve naše pumpe bile su pune za njegova života. I danas agregat u bolnici radi na njegovoj nafti. Četvrti korpus, faktički, ima dvije historije. Jedna datira do maja, koju obilježava rat, potpuno se oslanja na 41. brigadu jer sve vojne formacije koje danas sačinjavaju 4. korpus nastale su od ili uz 41. brigadu.

● **Malo prije reče Lovac da je oko 800 boraca iz 41. brigade uhapšeno prije izbijanja sukoba sa HVO-om. Ovih dana bila je razmjena zarobljenih vojnika izmedu Armije i HVO-a. Da li su se vratili ti borci?**

LOVAC: Rekao sam da je većina od tih 800 zarobljenih boraca iz 41. zarobljena kod svojih kuća. Ono bojovnika koje smo mi zarobili sve smo pozarobljavali u borbi. Vojnički, časno. Nisu kupljeni kao civili. Mi smo prilikom svake razmjene dobivali stare, iznemogle, bolesne ljude. Ljude starosne dobi, sposobne za borbu, ne dobivamo. MCK ne daje nam spiskove ko ide za razmjenu, tako da ne znamo koga ćemo dobiti u razmjeni. Naša solidarnost je takva da se brinemo za svoje drugove.

HODŽA: Pripadnik sam Drugog bataljona, nalazili smo se sa komandom na tom položaju i primili smo na sebe taj prvi udar kojim smo, zapravo, odbranili Mostar. To je najteže ratište. Izdržali smo djelovanja svih raspoloživih sredstava, od bojnih otrova do raznih eksplozivnih naprava, mimo poznatog konvencionalog naoružanja iz topničkog i raketnog sistema. Zarobljene civile puštali su preko naše linije da bi za njima ubacivali diverzantske grupe. To je sad zgarište. Mnogi se ne usuduju porediti Vukovar sa Šantićevom. To je bila najljepša ulica u Mostaru, sa puno lipa, zelenila, bašči, avlija. I na tom zgarištu živimo

● **Pošto je ovaj razgovor jedna slika, portret jedne brigade, dakle, 41. slavne mostarske, priča sa desne obale neodvojiva je od priče i o Mostaru i o brigadi. Hodžu sam već tamo vidio na liniji gdje je od prvog dana rata. Kako ti gledaš ulogu odbrane desne obale Neretve u cijeloj sudbini Mostaara? Mnogi vide najveći uspjeh Armije u tome što nije dozvolio razdvajanje grada?**

HODŽA: Pripadnik sam Drugog bataljona, nalazili smo se sa komandom na tom položaju i primili smo na sebe taj prvi udar kojim smo, zapravo, odbranili Mostar. To je najteže ratište. Izdržali smo djelovanja svih raspoloživih sredstava, od bojnih otrova do raznih eksplozivnih naprava, mimo poznatog konvencionalog naoružanja iz topničkog i raketnog sistema. Zarobljene civile puštali su preko naše linije da bi za njima ubacivali diverzantske grupe. To je sad zgarište. Mnogi se ne usuduju porediti Vukovar sa Šantićevom. To je bila najljepša ulica u Mostaru, sa puno lipa, zelenila, bašči, avlija. I na tom zgarištu živimo.

● **Mnogi koji su bili na tom ratištu, i ja sam jedan od njih, kažu da je to najnevjerovatnije ratište. To kažu i borci koji su izlazili iz Sarajeva, zatim i novinari. Tamo svaki dan drama, ne samo vojna već i ljudska.**

HODŽA: Da, tamo se svakim danom dešava nešto novo, posebno. Mnogi svjetski novinari bili su tamo. Svi se zgražaju ali i dive ljudima i borcima koji žive tamo. Tu žive ljudi 20 metara od linije. Tu su nadohvat ruke okrutnom neprijatelju. Jedna žena živjela je u svom stanu tu i bila ranjena, da bi se nakon zalječivanja rane, opet vratila u svoj stan. To je pokazatelj koliko ljudi imaju povjerenja u svoje borce na toj liniji. Mi na desnoj obali uspijevamo održati minimalan dotok vode. Humo je zamjenik komandanta, ali i on dovede svoju djecu i ženu na liniju. Nije ih strah.

● **Mnogi ljudi koji dodu ovdje, u unutrašnjost Bosne, sretnu malo lahkotniji način života, pa se često može čuti mišljenje Mostaraca da su ostavljeni od oficijelnih vlasti u Bosni i Hercegovini. Koliko ste Vi, kao komandant Brigade, blizu takvog razmišljanja?**

LOVAC: Ja imam svoj način razmišljanja: meni je drago da igdje u Bosni i Hercegovini postoji ijedna kuća sa staklom, da ima grad gdje se na staklo može plakat zalijepiti. U Mostaru ne postoji staklo, osim ponekad čaša. Upada u oči to što ima puno mladih ljudi na ulici u civilki. Ne znam, možda su ti ljudi na dopustu. Možda su ovdje ljudi prepušteni da se brinu o familijama, kod nas je svima isto - svi smo na istom kazanu. Znači, drugi je režim života i mora biti drukčije.

● **Sva trojica izgledate veoma mladi?**

LOVAC: Po komandnom kadru zaista smo mladi. Nekad, kad se predstavljam, ljudi su sumnjičavi da li foliram da sam komandant. Ja sam '63. godište, Humo je jedan od najstarijih '61. godište, a naš načelnik štaba je '69. godište. To je dobro, jer izvrsno razumijemo važnost svakog dijela odbrane i svake službe. Mi vodimo pretežno gradske, ulične borbe, čija je odlika eksplozivnost u udaru. Tu smo nenadmašni. Ali znamo čemu služi civilna zaštita, ili inžinjerija, koja je napravila bezbroj pontonskih mostova na Neretvi, što znači ABH služba, koja je u logoru otkrila cisternu na kojoj je pisalo "voda za piće", a, ustvari, u njoj je bilo otrova "iperita". Čovjek koji pogine u poslovima civilne zaštite ukopava se kao šehid.

HUMO: Poginula su nam tri komandanta; komandant 41. Hujke, komandant 47. Jugo, 49. Imamović, Tahir Turajlić, zamjenik komandanta 42. brigade, načelnik Štaba 41. Dragan Malkoč, potpukovnik, on je poginuo u borbi. Promijenjene su kompletne dvije postave bataljona. Ginu ljudi, komandanti bataljona...

● **U 4. korpusu došlo je do promjena, Vaš komandant otišao je na funkciju zamjenika ministra odbrane. Možete li opisati ulogu Arifa Pašalića u formiranju korpusa i brigade, odnosno njegovu ulogu u borbama u Mostaru?**

HUMO: Arif je u Mostar došao nakon pada lijeve obale, negdje u maju prošle godine. Četnici su prošli do rijeke. Bio je prvi čovjek Armije BiH. Od prvih dana Arif je direktno sa nama u borbi. Ono što sam govorio za Hujku, važi i za njega. Isti tenk udarao je i po meni i po njemu. Onaj dan kad smo prešli Neretvu protjerujući četnike, Arif je isti dan prešao sa komandom. Svaka granata koja je ubila borca mogla je ubiti i njega, nikakve privilegije nije imao kao komandant. Njegov sin jurišao je sa nama na vraćanju hotela "Ruža". Drago mi je da je otišao u Sarajevo. Mislim da je zaslužio.

● **U Mostaru su poginula dva komandanta brigade...**

HUMO: Poginula su nam tri komandanta; komandant 41. Hujke, komandant 47. Jugo, 49. Imamović, Tahir Turajlić, zamjenik komandanta 42. brigade, načelnik Štaba 41. Dragan Ma-

lkoč, potpukovnik, on je poginuo u borbi. Promijenjene su kompletne dvije postave bataljona. Ginu ljudi, komandanti bataljona.

● **U Mostaru, koliko sam vidio, nema ovih problema sa kriminalom kakav se pojavio, naprimjer, u Sarajevu, ili ja to nisam zapazio. Zanimljivo je čuti kako je taj segment, koji prati svaki rat, eliminiran u Mostaru?**

LOVAC: Od samog formiranja pripadnici Armije u Mostaru bili su dobrovoljci. Općinski Odbor SDA bio je prepustio sve HVO-u i mi smo, praktički, bili u Hrvatskoj, tako da nam je bilo veoma teško opstati. Neki su nasjeli HVO-ovim obećanjima i lažima. Najjači su ostali. Ako bi i došlo do kriminalnih pojava, sadašnji režim života vrlo brzo bi ga otkrio i odbacio. Poput procesa dobivanja plemenitih metala, i u Mostaru izdvojilo se zlato od primjesa drugih elemenata. Zato je saradnja MUP-a, koji je nastao uporedo sa Armijom, i same Armije - izvrsna. Praktično smo iz MUP-a i potekli. Hujke je bio komandir patrole u MUP-u u vrijeme najezde četničkih rezervista.

● **S obzirom da će ovaj razgovor biti objavljen u *Ljiljanu*, koji se štampa i vani, možete li reći kakav je stav Mostaraca prema onima koji su napustili Mostar?**

LOVAC: Vala, ako Bog da, odgovarat će po zakonu za izbjegavanja patriotske dužnosti, a ne po mojoj volji.

● **U razgovoru nismo posebno govorili o zloglasnim formacijama "Odreda smrti" ili, kako ih zovu, ATG grupa?**

HUMO: Mi se susrećemo sa njima na liniji. Okusili su našu ruku. Postoje te zločinačke, pljačkaške bande kriminalaca. Imaju za zapovjednike psihopate, to im je pravilo. Po zadnjim informacijama, na ustaškoj strani vrše se čistke. Došla je hrvatska regularna vojska sa njihovim profesionalnim "časnicima". Dosta smo u prvom sukobu uhvatili narkomana iz Splita, kojima su ruke izbodene od šprica. Izvršena je razmjena i njih. Tu je Morillon odigrao debelu ulogu. Morillona moramo optužiti za krivicu zbog koje mi danas ne kontroliramo cijeli grad. Naš drugi bataljon održao je lekciju Juki Praziniji koji je sa ludim ustašom Tutom napadao njegove položaje. Juka je vrbovao nekoliko Mostaraca koji su bili pod dojmom priča o njemu iz Sarajeva o dobroj lovi i autima. Lično sam ga čuo kad je govorio "Balije, sve ćemo vas pobiti!" Vidio sam kod njih nekoliko Francuza, crnaca... Ne znam za crnce Hrvate, posebno ne znam da ih je bilo u Hercegovini i da ne umiju pričati na hrvatskom jeziku. Mi ne volimo nazive jedinica koje podsjećaju na zoološki vrt. Kod nas je najpopularniji vod "Mostar". On je razbio ove ustaške horde. U štampariji našli smo smrtovnicu Starog mosta koja se štampala po narudžbi ovoga psihopate i mafijaša Tute. Njihove najfanatičnije jedinice išle su na rušenje Starog mosta, jer on je kičma grada. Most je oštećen, još uvijek ga gađaju. Ali, bilo je ljetos skakanja sa njega pod snajperskom vatrom.

17. novembar 1993., *Ljiljan*

Selmo CIKOTIĆ, komandant OG "Zapad"

USPJEH U BORBI JE ODRAZ NAŠE SVIJESTI

U toku zadnjih 4-5 dana vode se žestoka borbena djelovanja. Naime, prisutna je ofanziva HV-a i HVO-a. Djelovanja direktno vodi general Ante Roso, uz masovno korištenje diverzantskih snaga i svih potencijala koje su do sada tamo imali na raspolaganju

● **Vi ste, g. Cikotiću, komandant OG "Zapad", u kojoj su objedinjene jedinice Armije gornjevrbaške doline. Iza Vas je jedna blistava pobjeda u Bugojnu, a sada vodite operaciju oslobođenja Gornjeg Vakufa. Za početak, možete li nam reći kakvo je stanje u Gornjem Vakufu?**

CIKOTIĆ: U toku zadnjih 4-5 dana vode se žestoka borbena djelovanja. Naime, prisutna je ofanziva HV-a i HVO-a. Djelovanja direktno vodi general Ante Roso, uz masovno korištenje diverzantskih snaga i svih potencijala koje su do sada tamo imali na raspolaganju. Dakle, korištenje izuzetne moćne artiljerije i velikog broja oklopno-mehaniziranih sredstava. Za ilustraciju, jučer je samo iz pravca sela Vrsi djelovalo 5 tenkova, dvije minobacačke baterije i dva raketna sisema tipa "Oganj", nekoliko haubica. Napadi su vođeni i na linijama Paraduše i Mošćinih bara preko Koščana, i u pravcu Privora sa Crnog vrha. Djelovanja karakteriziraju, osim jakog inteziteta, i veliki gubici na strani ustaša.

● **Prije sedam dana izveden je i desant iz pravca Makljena, dakle, uporedo sa helikopterskim pokušajima dotoka municije u Busovaču i Vitez i ofanzive na Fojnicu.**

CIKOTIĆ: Ustaše helikopterskim desantom izbacile su diverzantske snage na prostor Vranice, po dubini u rejonu Sarajevskih vrata, najvjerovatnije je desant iskrcan u rejonu Kopa. Očito da su ove snage imale zadatak da djeluju po komandnim mjestima naših jedinica po dubini i da sa djelovanjima iz pozadine naprave masakri nad civilima te da omoguće prodor svojih snaga kako bi uspostavili koridor Fojnica - Gornji Vakuf. Zahvaljujući blagovremenom otkrivanju tih snaga i pravovremenoj akciji branilaca ta djelovanja potpuno su osujećena i najveći broj diverzanata je pobijen. Pobijeno je 30 do 40 njihovih diverzanata - legionara.

● **Po toj akciji mogli bismo cijeniti generala Antu Rosu, koji je smijenio generala hrvatske vojske Slobodana Praljka, jer mu je to jedna od prvih opsežnijih akcija na tom terenu.**

CIKOTIĆ: Očito da je Hrvatska, a i tzv. "Herceg-Bosna" od Praljka očekivala mnogo više od onog što je on napravio. Mislim da je s pravom to očekivala kad se uzme u obzir količina vojnih efektiva koje je on imao na raspolaganju na tom prostoru. One su bile neuporedivo i veće i jače od onih kojima smo se mi branili. Uspjeli smo zaustaviti sva ta djelovanja ofanzivnog karaktera na Gornji Vakuf i nanijeti im ogromne gubitke, zaplijeniti i uništiti velike količine najsavremenijeg i najskupocijenijeg naoružanja. Dakle, Praljak u višemjesečnim djelovanjima nije uspio ostvariti apsolutno nikakve pomake u smislu ovladavanja ovim prostorima. Izgubio je puno ljudi i mnogo vojne tehnike i to je, valjda, dovoljan razlog da jedan proslavljeni general bude smijenjen.

Dovođenje novog ekstremnog generala je, vjerovatno, nada da će se promjenom izvođenja djelovanja od strane Rose nagovještava jednu takvu mogućnost, ustvari on koristi sve ono čim je do sada i Praljak raspolagao, s tim što on više koristi diverzantska djelovanja i

ubacivanja u dubinu. Međutim, očito da mu na samom početku nije slavno pošlo, tako da ni on s tog aspekta nema šanse da potvrdi nekakvu svoju karijeru koju je gradio, vjerovatno na nekim mekšim prostorima.

● **Vi ste jedan od najmlađih visokih oficira Armije BiH i vodite bitke sa tako prevejanim vojskovođama koje spominjemo. Kad već govorimo o profilu oficira Armije i agresorskih vojski, da Vas pitamo, gdje vidite Vašu prednost nad njima?**

CIKOTIĆ: Mislim da imam vojničko iskustvo na ovom prostoru. Mogu da se pohvalim briljantnom pobjedom nad četničkim snagama na Mravinjcu i Kamenjašu. To je bila jedna izuzetno organizirana i sinhronizirana akcija gdje smo mi u roku od 10 sati uspjeli ovladati teritorijem od oko 6-7 km sa minimalnim gubicima, izuzetne efektime. Isto tako se, otprilike, sa istim odnosom karaktriziraju naša djelovanja prema ustašama. Ja bih u svemu tome tražio obrazloženje u ciljevima borbe i motiviranosti boraca. Mislim da u pravednosti i opravdanosti ciljeva naše borbe treba tražiti trajne i vrlo snažne motive kod našeg borca, a za profesionalnog vojnika i nije veliki problem da na pravi način osmisli i artikulira kolektivnu volju i da je pretvori u dobro zamišljenu operaciju. Na ovoj osnovi gradimo vojnički uspjeh. I to je osnovna baza moga optimizma. Ja, dakle, u konačan ishod ovog rata uopće ne sumnjam i s te strane sam, vjerujem s pravom, potpuni optimista. A svoj najodgovorniji zadatak doživljavam na taj način da osiguram da taj kraj rata dode sa što manje gubitaka na našoj stani.

● **S Vama u sudjelovanju u bici na Gošecu, odnosno Mravinjcu bio je jedan isto tako mlad oficir Bisljim Zurapi. Nije li to još jedna potvrda da su najbriljantnije bitke izveli upravo mladi oficiri, odnosno komandanti.**

CIKOTIĆ: To je još jedan razlog moga optimizma. Jer ja se s pravom nadam boljim danima. U zoni odgovornosti moje operativne grupe na svim ključnim mjestima nalaze se mladi oficiri. Mladi ljudi koji su školovani, dakle osposobljeni u smislu vladanja stručnim znanjima a sva ova djelovanja, sve ove teškoće od njih izgradile su ljude koji su spremni da se u ovim ratnim situacijama snadu. Sigurnost gradimo na vlastitim uspjesima, osjećaj samopouzdanja raste kod svakog od nas pojedinačno, kao i stepen međusobnog povjerenja i sigurnosti. Ja bih tu, ako se već vraćamo na Mravinjac i Kamenjaš gdje je Bisljim Zurapi bio komandant taktičke grupe, pohvalio njegov jedan, zaista, predan i studiozan rad u pripremi za djelovanja. Tu su i dva moja pomoćnika koji su također vojna lica, profesionalci sa 26 i 27 godina. Učestvovale su četiri različite brigade, a vjerujte da smo djelovali kao jedna dobro uhodana jedinica a sa četiri različita pravca smo napadali, a da se do tada nismo ni vidjeli.

Imamo mlade ljude koji komanduju brigadama i bataljonima. Ja vjerujem u te ljude i u uspješan nastavak naše borbe.

● **Sudeći po cjelokupnim ocjenama stanja i vojne perspektive područja gornjevrbaške doline, gdje su se potpuno apsolvirali uzroci rata i ciljevi i motivi, da li se samo može govoriti o vojnom rješenju tog područja?**

CIKOTIĆ: Što se ustaša tiče, mislim da na ovom području, dakle u gornjevrbaškoj dolini, više nikakvi pregovori ne mogu doći u obzir. Imao sam priliku dva mjeseca pregovarati sa njima i vidio sam koliko im dogovori i pregovori znače. Oni su na najbrutalniji i najbestijalniji način pokazali narodu Gornjeg Vakufa svoje pravo lice, prema tome, prevara više nije moguća. I misim da će djelovanja koja predstoje rješavati pitanje mira na tom prostoru. Mada, s druge strane, ukoliko bi politički dogovori mogli spriječiti daljnje prolijevanje krvi, to bi bilo prihvatljivo. Ali, samo pošteno rješenje.

● **Vi ste pobijedili još jednog stranog plaćenika u borbama gornjevrbaške doline. Radi se o pukovniku Jirgenu Timasu Šmitu.**

Zahvaljujući činjenici da mi imamo iskustvo u borbi i sa jednim i sa drugim agresorom, svjesni smo činjenice da ćemo imati onoliku državu koliko možemo vojno braniti. Prema tome, borit ćemo se sve dotle dok oslobadamo prostor na kojem smo mi živjeli i koji je naš. Naši motivi neće prestati ni onda kada oslobodimo prostor Gornjeg Vakufa, jer i Donji Vakuf smatramo svojim

CIKOTIĆ: Jirgen Timas zvani Šmit bio je pukovnik Hrvatske vojske, koji je obučavao diverzante HVO-a na kompletnom prostoru tzv. Herceg-Bosne. I on je, kao takav, bio velika njihova uzdanica. Ali među našim borcima postoji čudan odnos prema nekakvim specijalcima, legionarima, diverzantima i tim opasnim i školovanim ratnicima. Naš borac ne zna koliko su oni opasni. Možda, kada bi znao, vjerovatno bi se i uplašio. Ne znajući koliko je opasan, on ga otrese i završi s njim. Tako je, na sreću, prošao i Šmit i njegova grupa koja je pokušala ući u Duradbegov Dolac. Svi su ostali tu pored Vrbasa. I to je svakako bio jedan od bitnih momenata u ishodu januarskog rata.

● **Koliko sam ja kao novinar informiran, dokumentacija koja je nađena kod njega govori da se radi o direktnom komandovanju Bobetka akcijama i, s druge strane, radilo se o čovjeku do kojega je Bobanu bilo posebno stalo.**

CIKOTIĆ: Činjenica da Hrvatska i u ovim djelovanjima angažira najelitnije snage - govori o značaju koji Hrvatska pridaje gornjevrbaškoj dolini.

● **Možete li Vi cijeniti Tuđmanovu izjavu tačnom da je tri puta više izginulo bojovnika HVO-a u ratu protiv Armije nego HV-a u ratu protiv četnika na prostoru Hrvatske. Da li se stvarno desio pomor ustaša u gornjevrbašoj dolini?**

CIKOTIĆ: Jeste. Dogodilo se i događat će se dok se hrvatski narod ne otrijezni od fašističkog ludila. Oni nas pocjenjuju u vojničkom smislu i čini mi se da nikako ne mogu shvatiti da jedna tako tehnički slabo opremljena Armija može biti toliko moćna. Ja se vraćam ponovo na razloge koje sam naveo na samom početku. Nismo mi ni tehnički toliko inferiorni u odnosu na njih. Oni su nam skinuli embargo time što su nam ostavili naoružanje od jedne od najelitnijih jedinica HVO-a "Eugen Kvaternik".

● **Gornjevakufska vojska smatra se jednom od najpatriotskijih jer su njeni vojnici ratovali na mnogim bojištima. Šta mislite, zbog čega je to tako?**

CIKOTIĆ: Takva ocjena može stajati. Mislim da je to odraz jedne svijesti. Taj prostor nalazio se na vjetrometini uticaja velikosrpske i velikohrvatske politike u vojnostrategijskom, komunikacijskom i drugim aspektima. To je historijsko iskustvo bošnjačkog naroda. Bošnjački narod iskazao je vrlo visok stepen strpljenja i volje da se na bazi ravnopravnih i poštenih odnosa gradi suživot. Zbog ovog ponosa i dostojanstva nije imao izbor do borbe. Gornji Vakuf inače je specifičan, jer prošle godine nije bio izložen nikakvim dikretnim djelovanjima pa su se borci uključivali u borbu na druga područja. Od januara vezani su isključivo za svoju općinu.

● **Makljen se smatra "mažino linijom" Bobanove banovine. Nije li to malo prevelik zalogaj za Vas?**

CIKOTIĆ: Ovakva pitanja su se, po prirodi stvari, nametala i prije 4-5 mjeseci. Interesantna je činjenica da ovaj prostor brane jedinice isključivo iz gornjevrbaškog regiona. A, sa druge strane, napadaju snage sa čitavog prostora tzv. HZ-HB, pa i sa čitavog prostora Hrvatske. Smjenjuju se stalno jedinice i napadaju nas. Činjenica je da smo mi do sada uspjeli odbraniti veliki prostor i nanijeti ustašama velike gubitke. Zato sam siguran da možemo ostvariti naš cilj. Tim prije što kako teče vrijeme, raste moral naših boraca, a pada našeg protivnika.

● **Predsjednik Izetbegović izrazio je svoje divljenje otporu ljudi u Gornjem Vakufu. Čak ga je, možda slučajno, stavio ispred Gra-**

dačca. Da li je stvarno Gornji Vakuf doživio tolika razaranja?

CIKOTIĆ: Gornji Vakuf u ovom momentu, ostatak je od jednog lijepog gradića. Nema čitave zgrade. Međutim, Gornji Vakuf je sve jači u jednom vrednijem smislu.

● **Kako ocjenjujete Predsjednikovu izjavu da je zadovoljan stanjem na slobodnim područjima koje je upravo obišao i da će uskoro Armije RBiH preći iz defanzive u ofanzivnija djelovanja.**

CIKOTIĆ: Ja bih napravio jednu kratku retrospektivu. Na početku rata vojni analitičari koji su ocjenjivali obostrani raspored snaga, mogućnosti, odnos vatrene moći, tehničke opremljenosti itd., nisu davali ama baš nikakvih šansi tadašnjoj TO, odnosno Armiji BiH. Dakle, predviđen je jedan vojnički krah te odbrane. Tok stvari pokazao je sasvim suprotno. Trenutno je stvorena kvalitativno sasvim drukčija pozicija. Ne samo da smo postali subjekt, prvi put pravi subjekt i u državotvornom i političkom i etničkom i religijskom smislu na ovom prostoru, nego smo postali i respektivna vojnička sila zahvaljujući iskustvu iz vrlo žestokih djelovanja protiv jednog, a zatim i protiv drugog agresora, gdje smo najveće količine naoružanja i vojne opreme stekli upravo kao ratni plijen. To je, dakle, jedna objektivna promjena stanja koja je osnovica za jedan sasvim drukčiji način predviđanja daljeg toka rata. Sa moralnog stanovišta, ponekad blijede optimističke nade da ćemo ipak uspjeti, ali sada su znatno jače. Tok rješavanja našeg problema pokazao je da svijet ne želi ili nema efikasne mehanizme da iznađe pravedno rješenje. Dakle, svijet je priznao silu. Mi, u tom smislu, nemamo izbora, jer opredjeljenja te vrste plaćena su krvlju najhrabrijih sinova ove zemlje. Činjenica je da i jedan i drugi agresor mijenjaju način vođenja rata protiv nas. Sada primjenjuju metode specijalnog rata i to je pokazatelj da su osjetili da nas vojnički ne mogu poraziti. Pala je ofanzivna moć i jednog i drugog protivnika. T je ta naša prepoznatljiva prilika.

● **Za kraj bih Vas zamolio da komentirate pitanje koje Vam je, pretpostavljam, dojadilo zbog stalnog ponavljanja. Za koje se ciljeve naši vojnici bore?**

CIKOTIĆ: Zahvaljujući činjenici da mi imamo iskustvo u borbi i sa jednim i sa drugim agresorom, svjesni smo činjenice da ćemo imati onoliku državu koliko možemo vojno braniti. Prema tome, borit ćemo se sve dotle dok oslobađamo prostor na kojem smo mi živjeli i koji je naš. Naši motivi neće prestati ni onda kada oslobodimo prostor Gornjeg Vakufa, jer i Donji Vakuf smatramo svojim.

24. novembar 1993., *Ljiljan*

Sulejman BUDAKOVIĆ TETAK, komandant Četvrtog korpusa ABiH

STARI MOST JE SRUŠEN! - TO NAM JE DALO NOVU SNAGU

Ustaše su već mjesecima udarale po Starom mostu, spomeniku koji je gotovo pet stoljeća krasio ovaj grad i Mostarci su mogli gledati kako taj sijedi starac polagahno umire, nestaje. Ali niko se nije mogao pomiriti s tim da će on stvarno biti srušen, vjerovalo se u neko čudo koje se nije dogodilo

Sulejman Budaković Tetak je i kao oficir i kao sugovornik rijetko prijatna i stabilna osoba. Ovaj 35-godišnji Semberac u potpunosti se srodio sa Mostarcima i najnadahnutiji je kada govori o Mostaru i borbi pripadnika Armije BiH za slobodu ovoga grada. Sa puno poštovanja i ljudskih simpatija govori o svojem prethodniku Arifu Pašaliću i uvjeren je da će na novoj dužnosti u Ministarstvu odbrane BiH Pašalić učiniti mnogo, kao što je učinio i u Hercegovini, ali, također da će učiniti dosta i za Mostar i Armiju u ovom gradu.

● **Možete li nam, za početak, reći, kakvo je vojno stanje trenutno u Mostaru?**

BUDAKOVIĆ: Posljednjih sedmica vojne prilike uglavnom su istovjetne i srpski agresor zamrzao je svoju aktivnost u ovom dijelu Hercegovine (do kada će to biti tako, niko ne može pouzdano reći), dok ustaške snage, dakle jedinice HVO i regularne HV, i dalje svakodnevno atakuju na linije koje drže borci Armije BiH u gradu i široj regiji grada. Najvažnije je istaći da su linije koje naši borci drže stabilne, da ustaše, praktično, od maja, kada su izvršili podmuklu i mučnu agresiju na Mostar, nisu pomjerili ni centimetar naše linije, dok smo mi u ofanzivnim akcijama oslobodili značajne teritorije u bjelopoljskoj kotlini, kao i u samom gradu. Mostarci, a kada to kažem, podrazumijevam sve ljude koji žive u ovom gradu, bez obzira da li su sa puškama ili ne, neće dozvoliti ni po koju cijenu ustaškim fašistima da se pomjere ni milimetra, a istovremeno su odlučni da svoj grad oslobode od u ovom vijeku nevidene fašističke nemani kakvu predstavljaju Bobanovi i Tudmanovi fašisti.

● **Ovih dana slušao sam na Hrvatskom radiju jednog ustaškog bojovnika koji je nekoliko mjeseci bio u zarobljeništvu Armije u Mostaru, koji ne može da se načudi kako uopće ljudi u Mostaru, dakle u dijelu pod kontrolom Armije BiH, uspijevaju preživjeti a kamoli se još i tako uspješno boriti. On doslovice za Hrvatski radio kaže: to nisu ljudi, to su fanatici i oni zbiljski vjeruju u svoju vojničku pobjedu. Čini se da nije pogriješio.**

BUDAKOVIĆ: Ne, bio je iskren, što je iznenađujuće za vojnika Bobanovih postrojbi. Zamisli ti da Boban sada nudi nama da se hranimo u narodnim kuhinjama na desnoj obali, koje se nalaze pod ustaškom okupacijom! On vjeruje kako je svijet, a pogotovo nas koji dolje živimo i koju godinu dana trpimo ustaški teror, moguće uvjeriti da je on najednom postao od fašiste i krvnika ugledni humanista koji velikodušno nudi humanitarnu pomoć. A nijedan Mostarac i nijedan Bošnjak Bobanu i njegovim fašistima orah iz ruke uzeo ne bi a kamoli im otišao hraniti se na njihovom kazanu!

● **Kakvo je, zapravo, humanitrno stanje u Mostaru?**

BUDAKOVIĆ: Teško, vrlo teško. Izgleda da je i svijetu u interesu da Bošnjaci napuste

Mostar, pa u tom cilju instrumentaliziraju humanitarnu pomoć koju nam dostavljaju. Kako drukčije objasniti to što nam UNHCR već mjesecima dostavlja samo pet artikala: brašno, ulje, keks, mlijeko u prahu i sredstva za higijenu, a opet i to u gotovo simboličnim količinama?! Svijet želi da se mi spakiramo i odemo negdje drugo u potrazi za hranom. A, opet, ni hrana nije naš jedini problem. Zima je već stigla, naši domovi su porušeni, nema nikakvih energenata, ljudi mjesecima žive u hladnim i vlažnim podrumima, mogućnosti medicinskog zbrinjavanja su gotovo nikakve. Ako uz sve to dodate i svakodnevna granatiranja, tada je to nekome ko gleda sa strane nerazumna odluka Mostaraca da ostanu u svom gradu i bore se za svoju slobodu. A oni to upravo i čine uz zaprepaštenje i nevjericu cijelog svijeta. Takav je, eto, Mostar i takvi su oni koji u njemu žive.

● **Vi ste na dužnost komandanta Korpusa postavljeni 6. novembra, a ustaška artiljerija definitivno je srušila Stari most, simbol i ponos Mostara. Kako je to doživljeno među borcima i građanima Mostara?**

BUDAKOVIĆ: Najkraće rečeno: bolno. Ustaše su već mjesecima udarali po Starom mostu, spomeniku koji je gotovo pet stoljeća krasio ovaj grad i Mostarci su mogli gledati kako taj sijedi starac polagahno umire, nestaje. Ali niko se nije mogao pomiriti s tim da će on stvarno biti srušen, vjerovalo se u neko čudo koje se nije dogodilo jer nema u ovom trenutku većeg svjetskog čuda od te bestijalne fašističke, krvoločne, mašinerije koju su Tudman i Boban pokrenuli na uništenju svega što je bosanskohercegovačko ili muslimansko. Po mom mišljenju, to je bio prvi razlog što su ustaše kidisale na Stari most: da se, dakle, uništi svaki trag kontinuiteta muslimanskog prisustva u Mostaru, kao što je uništio i još uvijek uništava u drugim dijelovima Hercegovine i Bosne. Drugi je razlog želja da se u težak položaj stave naši borci iz 41. slavne brigade koji drže položaje na desnoj obali rijeke Nertve, što ustaše već mjesecima sprečava da podijele Mostar na dva dijela. Međutim, efekti koje su postigli su polovični: niti su, niti će, ikada moći zatrijeti muslimanski narod i kulturu u Mostaru, niti će uspjeti probiti naše linije u zapadnom dijelu Mostara. Ali su uspjeli nešto drugo: uspjeli su strahovito podići moral naših boraca i cjelokupnog naroda, još nas više mobilizirati, zbiti naše redove u borbi za konačnu slobodu!

Rekao sam - motivacija i moral naših boraca nikada nisu bili tako visoki kao što su ovih dana. Na nama je da učinimo sve da se borci logistički osiguraju, da se osiguraju njihove porodice i svi građani Mostara. Mostarci su se naučili boriti protiv svih neprijatelja. Pobijedit ćemo i zimu!

● **Hrvatski mediji stidljivo priznaju da je HVO srušio Stari most, ali dodaju da se preko njega prevozila borbena tehnika od strane Armije?**

BUDAKOVIĆ: Laž, nažalost, lažu. Kamo sreće da Armija BiH posjeduje borbenu tehniku koju oni tvrde da imamo. Ali da je imamo, ne bismo je mogli prevoziti preko Starog mosta jer je to već mjesecima nemoguće.

● **Ovih dana mediji su javljali o razgovorima u Međugorju vođenim između predstavnika Četvrtog korpusa Armije BiH i čelnika vojnih vlasti HVO-a. O čemu se razgovara?**

BUDAKOVIĆ: Predmet naših razgovora već mjesecima jesu naši zarobljeni oficiri i borci koje su ustaše zarobile još 9. maja ove godine. Kao što vam je poznato, ustaše su tada na prevaru opkolile i zauzele komandu 4. koprusa i komandu 41. slavne mostarske brigade, i zarobile desetine pripadnika Armije BiH. Nakon toga jedan dio naših starješina i boraca uhapšen u svojim stanovima i oni se, također, nalaze u ustaškim logorima. Ustaše su, uz to, u nekoliko hercegovačkih općina pohapsile sve vojno sposobno muško stanovništvo. Mi, pak, imamo više od stotinu bojovnika HVO koje smo isključivo zarobili u ratnim djelovanjima. Također, ne pravim nikakve smetnje Hrvatima koji žive na područjima pod našom kontrolom, naravno, starim i iznemoglim osobama, da odu negdje gdje će moći sigurnije prezimiti predstojeću zimu. Ali, mi više nijednog ustaškog bojovnika nećemo davati za uhapšene civile Bošnjake sve dok nam se ne puste naši borci i starješine koji čame u ustaškim kazamatima u Hercegovini i Hrvatskoj.

● **Mostar, možda, teže i neizvjesnije nego drugi dijelovi naše države, ulazi u drugu ratnu zimu. Šta očekuje Armija BiH u Mostaru ove zime?**

BUDAKOVIĆ: Ne samo Armiju već i sve faktore vlasti u Mostaru očekuje najprije izuzetan napor da se omogući da svi građani Mostara, posebno pripadnici Armije, budu osigurani, da se osigura hrana, lijekovi, oprema i sve ono što će nam biti potrebno. Očekuje nas i odbrana od ustaških napada koji su svakodnevni, a za koje je pretpostaviti da će biti intenzivirani u zimskom periodu. Rekao sam - motivacija i moral naših boraca nikada nisu bili tako visoko kao što su ovih dana. Na nama je da učinimo sve da se borci logistički osiguraju, da se osiguraju njihove porodice i svi građani Mostara. Mostarci su se naučili boriti protiv svih neprijatelja. Pobijedit ćemo i zimu!

15. decembar 1993., *Ljiljan*

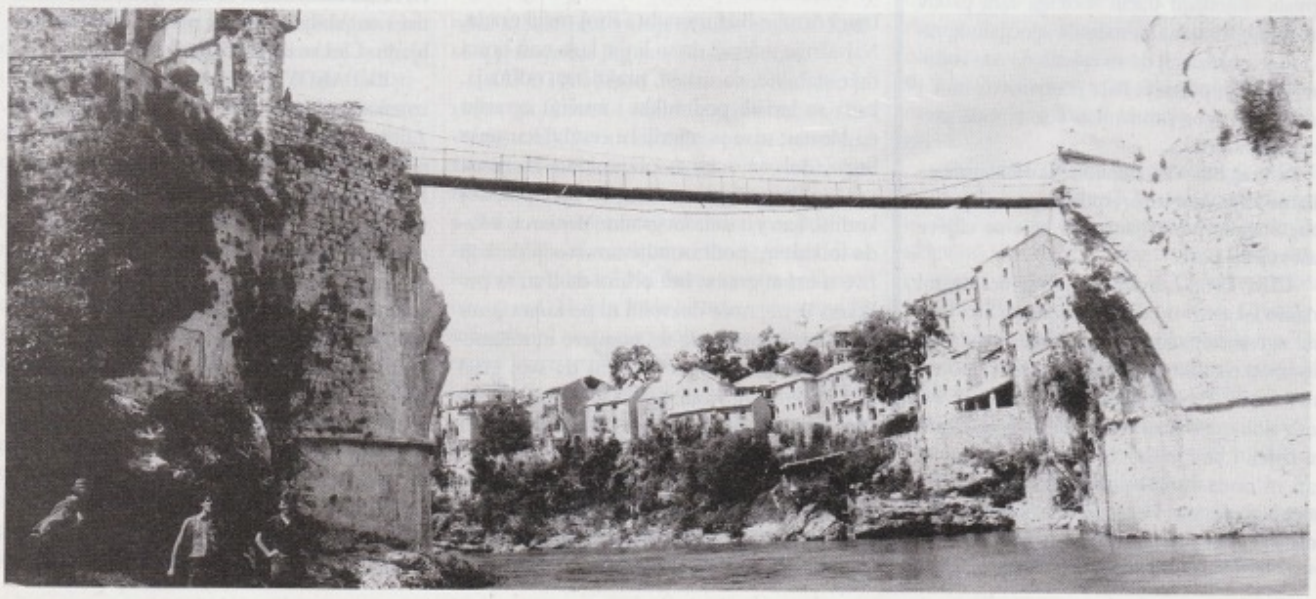

1994.

Intervju: Dževad RAĐA, komandant bataljona Vojne policije

ZAKON JE ISTI ZA SVE!

Sam čin uključenja u pokret otpora za mene je veliki vojnički pothvat, jer od vremena otkad sam u Patriotskoj ligi, od 25. decembra 1991. godine, stekao sam mogućnost da na druge prenosim znanja stečena u prethodnom periodu. I to je meni najveći vojnički uspjeh - naučiti druge ljude da sačuvaju svoj život

• Ono što bih, za početak našeg razgovora, želio doznati tiče se, najprije, nekih Vaših podataka - koliko, dakle, imaš godina i šta si sve do sada radio?

RAĐA: Imam 25 godina. Završio sam srednju vojnu školu, a potom vojnu akademiju, kao mladi oficir radio sam u jedinicama vojne policije u onoj bivšoj armiji a po završetku akademije radio sam kao komandir minobacačke jedinice, kada sam pobjegao iz Armije krajem 1991. godine sa ratišta u Hrvatskoj - iz Karlovca - tačnije, Gornje Mekušje, predgrađa Karlovca. Pobjegao sam zato što nisam želio učestvovati u ubijanju žena i djece, a četnicu su upravo, sa orudima kojima sam i ja zapovijedao, to radili. A to se sada vidi i ovdje. Kada sam pobjegao sa ratišta, došao sam u Sarajevo kod Munira Zahiragića, upoznajem Faida Heću i kasnije Nihada Halilbegovića i još neke ljude koji su vršili organiziranje naroda, a kasnije i pripremu za odbranu. I tu počinje moj ilegalni rad putem Općinskog štaba Patriotske lige na Ilidži, odakle sam prebačen u Regionalni štab PL na dužnosti pomoćnika komandanta, gdje sam ostao do 1. augusta 1992. godine, kada sam prešao u Glavni štab kao operativac i radio zajedno sa grupom visokih oficira - Vahidom Karavelićem, Enverom Hadžihasanovićem i drugima. Nedugo zatim prebačen sam na novu dužnost na kojoj sasm trebao preuzeti komandu nad jednom brigadom koja je bila u fazi osnivanja a nastajala je u rejonu Stupa. U toj sam brigadi prvo bio - ali vrlo kratko - načelnik štaba, a onda komandant brigade. Radilo se, naime, o 3. motoriziranoj brigadi. Ta je brigada imala vrlo tešku zonu odgovornosti - naseljeno mjesto, manevarsko zemljište, gdje je agresor bio superioran u sredstvima. Taj se front, ipak, uspio stabilizirati, jedinica oformiti, a ja kasnije bivam prekomandovan u Pazarić, gdje sam od Općinskog štaba odbrane Hadžići imao zadatak formirati 9. brdsku brigadu. Po završetku tog zadatka, postavljen sam za komandanta OG Igman i pod mojom komandom bilo je desetak vojnih jedinica. Sa kadrovima koje smo imali gradili smo armiju, a sve što nismo znali, morali smo naučiti u hodu, uz rad - da tako kažem. I u tome su mi starije kolege mnogo pomogli.

• U okviru poslova koje ste obavljali, šta su najveći vojnički pothvati koje ste imali?

RAĐA: Samo da dovršim dužnosti koje sam obavljao. Poslije komandanta OG Igman, došao sam na dužnost prvog operativca u Prvi korpus, gdje sam se bavio operativnim radom i pisanjem nastavnih planova i programa za izvođenje obuke svih nvoih vojnika - borbenih sustav tipa jurišnih grupa i odreda, a 23. marta dobijam naređenje Štaba vrhovne komande o formiranju Bataljona vojne policije. Na dužnosti komandanta BVP nalazim se i danas i za to vrijeme uspjeli smo formirati respektabilnu jedinicu koja je do sada izvršila niz borbenih zadataka. Da se vratim na vaše pitanje. Sam čin uključenja u pokret otpora za mene je veliki vojnički pothvat, jer od vremena otkad kad sam u Patriotskoj ligi, od 25. decembra 1991. godine, stekao sam mogućnost da na druge prenosim znanja stečena u prethodnom periodu. I to je meni najveći vojnički uspjeh - naučiti druge ljude da sačuvaju svoj život. A u ratu se bitke i dobijaju i gube. To je općepoznato.

• Dok se nije formirao Bataljon vojne policije, kojim Vi zapovijedate, Sarajevom su krstarile različite vojne policije koje su za ovaj grad bile bezmalo isto, a ponekad čak i gore od četnika. Da li je to više nego negativno sarajevsko iskustvo koštalo i Vas i Vaše ljude nužnosti da dokazujete i nešto više od poštenja?

RAĐA: Sa dobijanjem međunarodnog priznanja, Bosna i Hercegovina je dobila rat. Sa kadrovima koje je imala na raspolaganju u tim danima, ona je morala početi organizirano pružati otpor. Razumljivo je, donekle, zašto je došlo i do devijacija. Jer, ljudi koji su obavljali određene poslove nisu za to bili kvalificirani, pa su počeli praviti grješke. I u pogrješnom izboru ljudi plaćaju cijenu neznanja. Dakle, ono što sam već ne jednom istakao - znanje je bitno koliko i način na koji ga prenosimo. Mi u BVP-u uspjeli smo u tome i sada imate pojavu da građanin traži zaštitu u tom policajcu. A policiju smo popunili i popunjavamo najboljim borcima sa prve linije, a pripadnikom jedinice postaje se nakon niza testova i pregleda. Mogu slobodno, sa punim pravom, ustvrditi da se radi o zdravim i idejno opredijeljenim ljudima...

• U kom smislu "idejno opredijeljenim ljudima"?

RAĐA: U smislu opredijeljenosti za ovu Bosnu i Hercegovinu u njenim prirodnim i

međunarodno priznatim granicama, koju ćemo mi, inšallah, osloboditi. Kad je u pitanju vrijeme za koje ćemo to uraditi, vi ste vidjeli da smo mi za godinu i po dana stvorili respektabilne oružane snage i ne trebamo se plašiti. Na nama je da puno radimo, puno učimo i sigurno ćemo dobiti ovaj rat. Pripadnici BVP-a, nakon testova, prolaze kroz osnovnu, potom specijalističku obuku, a školuje se i starješinski kadar koji se školovao i obučavao u onoj armiji, te sada imamo vojnog policajca od kojega se traži pomoć ili zaštita, a prema našim kriterijima on je kvalitetno osposobljen za to. Vrijeme kada je naš policajac morao dokazivati čak i više od poštenja - davno je iza nas. U saradnji sa svim drugim segmentima, faktorima sigurnosti i samozaštite, ova Vojna policija osposobljena je za obavljanje svih borbenih zadataka koji se pred nju postavljaju. Ali, naročito važno je da stiču spoznaju o potrebi saradnje sa drugim srodnim službama. A ta saradnja je ostvarena. Istina, bilo je slučajeva da su neki pripadnici BVP-a kršili propise, ali su oni vrlo rijetki i tako ih je malo da su zanemarljivi. Zakon je jedan i isti je za sve!

• Kako izgleda radni dan pripadnika Bataljona, ali i Bataljona u cijelini?

RAĐA: Trudimo se da radimo po uzoru na razvijene, dakle moderne, armije svijeta. To podrazumijeva puno rada, konkretne aktivnosti, precizno u izdavanju zadataka, precizno izvještavanje nakon izdavanja zadataka... Radi

se non-stop, od ustajanja i smotri do obuke i učenja, ako jedinica nije na borbenom zadatku. Ovo je mlada jedinica, dosta njenih pripadnika nema završene škole, a nama trebaju obrazovani kadrovi. Zato mi organiziramo i nastavu jer ćemo te kadrove, kada, ako Bog da, pobijedimo, iskoristiti za ono za što su se tokom ovog rata osposobili. Ja se nadam da ćemo uskoro početi proizvoditi kadrove sa srednjom stručnom spremom, a imamo i pripadnike na fakultetima.

- **Koja je prosječna starosna dob jedinica?**

RAĐA: Prosječna starosna dob je 25 godina. Iako se radi o dosta mladoj jedinici, njeni borci imaju bogato ratno iskustvo. Tako da imamo dosta slučajeva da su se momčići od 16-17 godina uključili u borbu, nisu uspjeli završiti školu i sada, najviše zbog njih i budućnosti ove države, organiziramo školovanje. Stariji i obrazovaniji pripadnici jedinice pružaju tim našim dečkićima svu potrebnu pomoć kako bi nastavno gradivo što bolje, pa što ne reći, i lakše savladali.

- **Sarajevo je nedavno, u okviru akcije "Trebević 2" imalo priliku vidjeti demonstraciju znanja i pripadnika vojne formacije kojem Vi komandujete.**

RAĐA: Da. Armijski vrh je naredio akciju u okviru koje je Bataljon imao svoj zadatak. Ustvari, ta akcija išla je u tri faze, iz rezultata vidite da je to odrađeno čisto profesionalno i uz minimalne gubitke. Bataljon vojne policije imao je tri mrtva, a efekat je veliki. Iako su, s jedne strane, za jedinicu gubici minimalni, za nas su nenadoknadivi, ali pokazuju sa kakvim smo ljudima imali posla. Ne mislim na tu jedinicu, nego na grad i ovu Armiju. Želim reći da je ovo bio složen zadatak i ono što nam je bilo naredeno, izvršeno je u potpunosti.

Nadalje, ova jedinica učestvovala je i u borbenim djelovanjima. Tokom ljeta, kada je na Žuči bilo najpaklenije, mi smo deset dana bili gore i tokom borbenih djelovanja tada imali jednog poginulog i osam ranjenih.

- **Kada se radi o "Trebeviću 2", da li Vam je teško pao sukob unutar Armije RBiH?**

RAĐA: Profesionalni vojnik dužan je izvršavati sve zadatke koji ne predstavljaju krivična djela, koj idu ka unapređenju i jačanju vlastite armije, koji su u funkciji što bržeg oslobađanja zemlje, i, kada su takvi zadaci u pitanju, onda se oni moraju izvršiti bez pogovora. Kao čovjeku teško mi je pao ovaj zadatak, ali je evidentno da bez toga nismo mogli ići dalje. Moja je slobodna procjena da je svako odlaganje te akcije značilo još više žrtava.

- **Kakvi su budući planovi jedinica?**

RAĐA: Bataljon vojne policije nalazi se u procesu stalne obuke, usavršavanja, a po završetku toga, jedinica se sprema za obavljanje svojih zadataka i izvršenje naređenja na slobodnoj teritoriji. Mogu sasvim slobodno reći da će svako naređenje komandanta ova jedinica izvršiti.

5. januar 1994., *Ljiljan*

Hase TIRIĆ, komandant "Crnih labudova"

"CRNI LABUDOVI" SU ENDEMSKA VRSTA

Ko sumnja u našu pobjedu, taj je lud! Ovo je veliki i hrabar narod. Na njegovoj zemlji na desetine hiljada četnika i ustaša ostavilo je svoje kosti, ovaj narod uništio je na stotine tona neprijateljskog oruđa... Sjetite se samo kako je počeo ovaj rat. A pogledajte sada. Zaključujte sami. Ja niti jednog momenta ne sumnjam u našu pobjedu. Niti "Crni labudovi", u cjelini

U vojnoj će teoriji, jer u praksi već jeste, naći svoje mjesto specijalna jedinica bosanskohercegovačke Armije "Crni labudovi". Jednom prilikom je Robert Botteri, prvi čovjek *Mladine* (ne znam je li došlo do najavljene promjene na tom mjestu), primajući tekst od svog bh. dopisnika bio je nemalo začuđen kada je pročitao da se radi o priči o ovoj jednici. "Ja ovo ne razumijem. Svugdje su specijalne jedinice najrazličitijih armija svijeta nosile nazive nekakvih zmija, mački, pasa. Samo tamo u Bosni to su neke ptice sasvim pristojne i miroljubive. Ja ovo ne razumijem!" I dok sada sjedim udobno zavaljen u fotelju jarkocrvene boje (poput kljuna u crnog labuda) i pijem dobru tursku kahvu (crnu), razgovaram sa čovjekom koji vodi ovu moćnu manevarsku jedinicu. Riječ je o Hasetu Tiriću, kojemu nije prvi put da se pojavljuje na stranicama ovog lista. U šali, dok mu saopćavaju da je nenadmašna lažljiva SRNA ponovo objavila da je ubijen, priča: "Ljudi misle da je Hase Tirić neka ljudeskara dva metra visine, krupan, opasan, strašan i šta sve ne. To govori da ljudi uopće ne znaju ko je komandant "Crnih labudova", kako on izgleda. Nije mi se jednom desilo da ljudi prilaze mojim pratiocima ili zamjenicima i sa njima razgovaraju kao da su oni komandanti. Također, razgovaraju sa mnom i pitaju me ko je ili kako je Hase. I meni je izuzetno drago zbog toga. Ja nemam neki kompleks više vrijednosti pa da velikim slovima na grudima napišem da sam komandant "Labudova". Ja jesam "Crni labudovi", ali je svaki "labud" Hase Tirić. I to je ratna filozofija ove jedinice. Svaki njen pripadnik mora biti osposobljen da sutra stvara i predvodi nove i nove "labudove". Takav je i naš znak, koji je ovih dana prezentiran čak i na SRNI - na njemu crni labud stražari nad Bosnom, a njene granice čuvaju dvije sablje."

- **Iznad toga je natpis "PL BiH". Zašto?**

TIRIĆ: Ovu su jedinicu stvarali ljudi koji su osnivali i Patriotsku ligu u tuzlanskoj regiji. Prvi komandant bio je rahmetli Senad Mehdin Hodžić - nekadašnji specijalac MUP-a. Rahmetli Hajro kapetan Mešić i ja smo bili zamjenici. Ova jedinica, dakle, ima tradiciju još iz prijeratnih dana. Kontinuitet te tradicije sada održa-

vamo i ovom lafetom - iznad teritorija Republike Bosne i Hercegovine crni labud koji je čuva. A objasnit ću vam i zašto naziv "Crni labudovi". Kada je počeo rat, onda smo se mi služili sredstvima veze koje je bilo vrlo lahko "provaliti". Senad rahmetli tokom korištenja tih sredstava predstavljao se kao "kapetan labud", a nerijetko su ga tako i četnici prozivali. Kada je on poginuo u jednoj bici na Zaseoku kod Zvornika, gdje smo uništili nekoliko četničkih tenkova i transportera, mi smo odlučili da jedinici damo naziv po nadimku njenog prvog komandanta, ali sa dopunom "crni" jer su crni labudovi endemska vrsta i mnogo su ljepši od bijelih. I tako je došlo do imena ove jedinice.

- **Koji je borbeni put "Crnih labudova", koje ste žrtve na tom putu podnijeli i koje uspjehe imali?**

TIRIĆ: U toku borbi u Bijeljini imali smo trojicu poginulih. "Povaljali" smo - da se tako izrazim - gomilu arkanovaca i domaćih četnika, ali zbog izdaje političara, prvenstveno onih iz tuzlanskog kraja - morali smo se povući. Neka im historija i vrijeme, koje neumitno prolazi, sudi zbog toga. Iz Bijeljine uputili smo se prema Brčkom, kojega je netom nakon pada Bijeljine zahvatio ratni požar. Nakon Brčkog odlazimo prema Zvorniku i Kalesiji, gdje je, kako sam kazao, poginuo i prvi komandant jedinice. Taj gubitak četnicima smo dobro naplatili, o čemu najbolje i najiskrenije svjedoče ratni dnevnici. Iz Zvornika i Kalesije, preko Majevice prelazimo u Tuzlu, a odatle, prema naređenju Štaba vrhovne komande prelazimo najprije u Konjic, pa Tarčin, a potom na Igman. Tokom našeg boravka na Igmanu, od juna prošle do juna ove godine, učestvujemo u svim akcijama pokušaja deblokade Sarajeva i možemo se pohvaliti da je jedino pripadnik ove jedinice u decembru prošle godine ispunio vojnički zadatak - ušao preko Trebevića u Sarajevo. Sarajevski mediji su tada o tome dugo i puno pisali. Do sada je jedinica dva puta odlikovana najvećim armijskim priznanjem "Zlatni ljiljan". Prvi put, negdje krajem jula na butmirskom aerodromu uništili smo jedan, a dva *miga* 21 oštetili, uništili smo i benzinsku pumpu na aerodromu, nekoliko bunara i ubili više od 50 četnika. To je, vjerovatno, jedna od najdrskih akcija koja je izvedena u Armiji RBiH. Kako je do toga došlo? Mi smo akciju na butmirski aerodrom planirali još odavno. U tom cilju "labudovi" su išli u izviđanja i jednom prilikom kada su krenuli u novo izviđanje stvorila se prilika da se akcija odradi i odrađena je. Momci su prišli na nekih 50 m od četnika i sa *zoljama, osama* i RPG-ima razvalili bunkere i hangare. Četnici su, naravno, žestoko uzvratili, a momci su se primirili. Kada su pomislili da su nas otjerali, pozvali su kamione da pokupe mrtve i ranjene, a "labudovi" su prišli još bliže i ponovo otvorili vatru. Mrtvi i ranjeni četnici bili su posvuda. Inače, ova jednica mnoge je četničke familije zavila u crno, naročito one koje su svoje očeve i sinove slali na Sarajevo. Za tu akciju smo dobili "Zlatnog ljiljana", a isto odlikovanje posmrtno je dodijeljeno i rahmetli Senadu Hodžiću. Šta je ono što bih još istakao kao naš borbeni uspjeh? Kao što sam već rekao to su akcije oko Sarajeva - na Krupcu, Vojkovićima, Hadžićima, Ilidži, prema Trnovu i Goraždu - o čemu ću posebno govoriti. Prvu godinu rata sukobljavali smo se sa četnicima. Drugu godinu ratovali smo najviše - i vrlo uspješno protiv Hrvata. Prve godine rata po dolasku na Igman, jedinica se dijeli na dva jata - jato "Igman" i jato "Goražde". Ovo drugo jato borilo se u svim akcijama oko Goražda, a ono čime bih se posebno želio pohvaliti jeste naše razbijanje jedne četničke jedinice i gonjenje te jedinice unutar Crne Gore. Da, ušli smo i u Crnu Goru! O našem prisustvu tamo ostavili smo vrlo jasan trag 14 km duboko u teritoriju ove zemlje. Jošanica kod Foče, Miljevina i Ustikolina, Zebina šuma i sve ostale akcije oko Goražda o kojima će se tek pisati nisu prošle bez učešća jata "Crnih labudova". Tokom prve godine rata ova je jedinica imala 13 mrtvih i oko 40 ranjavanja. Ove ratne godine, koja je već na izmaku, samo smo pred kraj zime imali jedan okršaj sa četnicima kada su udarili na Hrasnicu, a naša diverzantska trupa tada je spasila ovo naselje dizanjem mosta u Donjem Kotorcu i uništavanjem četničkog tenka. Tada mi je poginuo zamjenik. Nakon te akcije uslijedili su sukobi sa ustašama. Najprije oko Konjica, gdje smo zaposjeli strateški najvažniju kotu - brdo Zlatar odakle se Konjic vidi kao na dlanu. Teška bitka vodila se četiri dana, da bi smo se četvrtog dana uspeli na vrh. Sa dva lakše ranjena zarobili smo oko 100 ustaša, bateriju minobacača 82 mm, bateriju minobacača 120 mm, dva VBR-a, ZIS, dva lansera i brdo granata. Sav ratni plijen predali smo u centralni magacin i po tome smo, zasigurno, prva jednica bh. Armije koja je izvršila centralizaciju ratnog plijena. Moram priznati da nam se Konjičani tada nisu baš džentlmenski odužili, tako da nemamo baš prijatno iskustvo sa tog terena. No, to nas ne koleba da ponovo, ako zatreba, a nadam se da neće, krenemo po naređenju i ratujemo na tom području. Poslije Zlatara, radili smo i odradili selo Radašine, na polovini puta između Konjica i Jablanice. I tu smo zarobili više od 100 ustaša i bogat ratni plijen koji smo, opet, predali u centralni magacin. Potom dolaze Porasovići i Bokševica, a zatim Fojnica. Kada smo kod Fojnice, prije nego "raportiram" šta smo radili na tom dijelu bh. ratišta, ne mogu a da ne kažem da smo

Osnovni kriterij za ulazak u jedinicu jeste mladost i da kandidat nije oženjen. Meni su za jedinicu "interesantna" djeca, da tako kažem, rođena od 1970. pa do 1975-6. godine. Oni će najlakše podnijeti režim u jedinici i proći obuku koja jeste namijenjena specijalcima. Kada zainteresirani dođe kod nas, on najprije biva upoznat sa onim što se traži od njega i onim što mu nudimo. U jedinici su alkohol, dovođenje žena, šverc ili krađa najstrožije zabranjen

mi u komandi jedinice "izvrdavali" naredbu da idemo u tom pravcu sa Igmana, jer smo više željeli ratovati protiv četnika između Trnova i Goražda. Mi smo, naravno, bili upoznati sa obavje-

štajnim i sigurnosnim procjenama armijskih službi da četnici namjeravaju napasti taj potez i presjeći našu tanku vezu sa Goraždem. Željeli smo pomoći u osujećivanju ovog plana, ali nam je bilo više puta naređeno da odemo i nakon pritisaka nekih krugova čak iz Štaba vrhovne komande krenuli smo tamo, prema fojničkom ratištu, četnicu su udarili na Igman i uradili to što su uradili. Ima jedna narodna poslovica koja kaže da uspjeh ima stotinu otaca, a neuspjeh je siroče. Između ostalih i nas su okrivljavali da smo pobje-

Ovu su jedinicu stvarali ljudi koji su osnivali i Patriotsku ligu u tuzlanskoj regiji. Prvi komandant je bio rahmetli Senad Mehdin Hodžić - nekadašnji specijalac MUP-a. Rahmetli Hajro kapetan Mešić i ja smo bili zamjenici. Ova jedinica, dakle, ima tradiciju još iz prijeratnih dana

gli sa Igmana, da se tamo nismo htjeli boriti... Na svu sreću, mi imamo sva naređenja pretpostavljene komande o tome da moramo, podvlačim, moramo otići na fojničkoj bojište i tući se sa ustašama. I dok su se Igmanom generirale priče da smo pobjegli za Fojnicu, mi smo u tom "bježanju" oslobodili sedam sela i oko 100 kvadratnih kilometara površine, ubili na desetine ustaša istekli veliki ratni plijen. Nas priče o našem "bijegu" sa Igmana bole najviše zbog šest mrtvih "labudova" na tome dijelu ratišta. No, ne damo se. Ja sam ne jednom izjavio da sam spreman na otvoreni tv duel sa svim onima koji su bilo kako povezani sa Igmanom i Bjelašnicom. Dakle, svi visoki oficiri naše armije, komandanti jedinica, političari, novinari koji poznaju ovu problematiku, a zatim da nam gledaoci direktno postavljaju pitanja. Ovako, ostaju samo nesuvisla vojnička "ogovaranja", da tako kažem. Ja sam na takav duel spreman i čekam hoće li ko podići ovu bačenu rukavicu.

- **Pričom o Igmanu dotakli smo se i pitanja armijskih neuspjeha. Šta smatrate svojim vojničkim neuspjehom?**

TIRIĆ: Ova jedinica se s punim pravom može pohvaliti svojim uspjesima. Ono što je neuspjeh Armije Republike Bosne i Hercegovine, a mi smo sastavni njen dio, jeste nesposobnost uvezivanja snaga. Ne jednom se desilo da smo bili ostavljeni na cjedilu. Pridemo blizu neprijateljskih položaja - na 50-tak metara, otvorimo vatru, a onda nas odjednom neko počne tući sa boka. Jer, neke jedinice koje su radile sa nama isti zadatak nisu bile obučene da se tako blizu privuku, ljudi, jednostavno, ne smiju.

- **Armija je u transformaciji...**

TIRIĆ: Da. No, to je tek početak. Nama, prema mom dubokom uvjerenju, nije potrebna glomazna armija sa stotinama hiljada pripadnika. Mi nismo tolika zemlja. Jednostavno, praksa je pokazala i dokazala da su male manevarske jednice ono što je dosada učinilo čuda. Četnici koriste isti princip - tzv. Mladićeva garda najbolji je dokaz za to. Rekli ste da je bh. Armija u procesu transformacije. Mislim da će se naša vojska transformirati onoliko dugo dok ne bude napravljena kao profesionalna oružana sila. To znači da se ona mora osloboditi homo politicusa, ideoloških recidiva i naročito birokratiziranih oficira, čiji "posao" šteti i narodu i državi i, samim tim, vojsci.

- **Vaš politički cilj borbe?**

TIRIĆ: Ja nemam političkog cilja! Ja sam vojnik i moj cilj je da, najbolje što znam i umijem, izvršim postavljeni borbeni zadatak. A politički cilj borbe definiraju i i definirat će političari. Ova jedinica vjeruje da su ljudi koji vode ovu zemlju dovoljno sposobni i jaki da im naša "asistencija" u tom poslu nije potrebna. Niti je mi želimo. Mi slušamo njihovu komandu i tako će ostati!!! Nadam se da smo na primjeru Igmana naučili ko je gazda u ovoj državi.

- **Gdje su "Crni labudovi" sada?**

TIRIĆ: U fazi transformacije. Idemo na ukrupnjavanje jedinica i obuku novih vojnika kako bi na proljeće, ako Bog da, startali sa borbernim aktivnostima. Ne ide baš sve onako kako smo planirali. Ali ipak, idemo naprijed. Borbeni dio jedinice je na fojničkom ratištu i najbolje bi vam bilo da pitate ljude tamo šta misle o angažmanu "labudova". Ja se time ne želim razmetati i hvaliti. A imam razloga za to.

- **Kako se postaje "crni labudovi"?**

TIRIĆ: Osnovni kriterij za ulazak u jedinicu jeste mladost i da kandidat nije oženjen. Meni su za jedinicu "interesantna" djeca, da tako kažem, rođena od 1970. pa do 1975-6. godine. Ona će najlakše podnijeti režim u jedinici i proći obuku koja jeste namijenjena specijalcima. Kada zainteresirani dođe kod nas, on najprije biva upoznat sa onim što se traži od njega i onim što mu nudimo. U jedinici je alkohol, dovođenje žena, šverc ili krađa najstrožije zabranjen. Kao i psovka. Ovo je jedinica u kojoj 90 odsto pripadnika redovno ide na džumu, u okviru naših kasarni imamo i mesdžide, ali nikoga ne prisiljevamo na vjerske dužnosti. U skladu sa onim načelom koje kaže: "La ikrehe fid din" (U vjeri nema prisile). Nakon tog upoznavanja počinju testovi, pregledi, ispitivanja, razgovori koji traju satima. O rezultatima razgovora i podacima kandidata raspravljamo na sastanku Komande jedinice i tu odlučujemo ko će biti primljen, a ko odbijen. No, prijem ne garantira i ostanak u jedinici, jer je svaki pripadnik - regrut podvrgnut posmatranju, proučavanju ponašanja u različitim situacijama i obuci koja jeste naporna. Ako sve to prođe i ocjene koje dobije budu zadovoljavajuće, onda ostaje u jedinici. Tada potpisuje ugovor na godinu dana, koji ne može tako lahko raskinuti i postaje "crni labud". A to mu zvanje donosi dosta privilegija. Jer, "labudovi" su lijepo obučeni, dobro naoružani, imaju dobar prolaz kod djevojaka, što mladićima te dobi naročito znači, imaju udoban smještaj i dobru hranu. Zauzvrat moraju biti spremni na izvršavanje i najtežih zadataka.

- **Učestvovali ste u akciji raščišćavanja kriminalom u Sarajevu. Predsjednik Izetbegović kazao je da je za tu akciju morao angažirati i jednu specijalnu armijsku jedinicu van Sarajeva, misleći očigledno na vas.**

TIRIĆ: Nama je to veliko priznanje. Ipak, na neki način, možemo se smatrati dijelom, kičme države Bosne i Hercegovine. Što se akcije tiče, u našoj karijeri bilo je i težih i lakših zadataka od ovog, iako nam jeste teško palo to što se ovaj problem nije mogao drukčije riješiti. No, mi znamo da je prije ovoga sve pokušavano i da se drukčije nije moglo. To je za nas bilo naređenje kao i svako drugo i izvršili smo ga vrlo dobro. Nikakvih žrtava nismo imali.

- **Možete li nam reći koliko ste gubitaka ukupno imali?**

TIRIĆ: Imali smo do sada 27 mrtvih i 90 ranjavanja. Prosječna starost poginulih je 23, a ranjenih 22 godine. U jedinici imamo i boraca koji su četiri puta ranjavani. Mladić devetnaestogodišnjak, komandir jednog voda, četiri puta je ranjavan. Napomenuo bih još i to da je trenutna prosječna starost u jedinici 21 godina, dok je Komanda "Crnih labudova" dvije godine starija od boraca - u prosjeku, naravno.

- **Priznajem da je stupidno pitanje, ali ću ga ipak postaviti - hoćemo li pobijediti?**

TIRIĆ: Apsolutno. Ko sumnja u našu po-

Ljudi misle da je Hase Tirić neka ljudeskara dva metra visine, krupan, opasan, strašan i šta sve ne. To govori da ljudi uopće ne znaju ko je komandant "Crnih labudova", kako on izgleda. Nije mi se jednom desilo da ljudi prilaze mojim pratiocima ili zamjenicima i sa njima razgovaraju kao da su oni komandanti. Također, razgovaraju sa mnom i pitaju me ko je ili kako je Hase

bjedu, taj je lud! Ovo je veliki i hrabar narod. Na njegovoj zemlji na desetine hiljada četnika i ustaša ostavilo je svoje kosti, ovaj narod uništio je na stotine tona neprijateljskog oruda... Sjetite se samo kako je počeo ovaj rat. A pogledajte sada. Zaključujte sami. Ja niti jednog momenta ne sumnjam u našu pobjedu. Niti "Crni labudovi", u cijelini.

19. januar 1994., *Ljiljan*

Ferid BULJUBAŠIĆ, komandant, OG Istočna Bosna

U 1993. ROĐENO JE 600 MALIŠANA

Na prostoru okruga Goražde bilo je dosta ljudi koji su nosioci organiziranog otpora agresiji. Nažalost, mnogi od njih nisu među nama. Dali su živote za slobodu ovih prostora. Bili su to ljudi kojih ćemo se uvijek sjećati i oni će biti ponos ovih prostora

Drina je rijeka na kojoj su se oduvijek vodili najkrvaviji ratovi, rijeka koju prati usud da se na njoj rađaju nevideni heroji i vojskovođe oslobodilačkih vojski. I ovaj rat ih je donio sobom i sva sreća da su ti ljudi stali ispred naroda i poveli ga. Ono što je borcima Zvornika i Teočaka bio rahmetli Hajrudin Mešić, što je borcima Srebrenice Naser Orić, to je borcima od Žepe do Foče i od Međede do Hrenovice - Ferid Buljubašić.

● **Komandante Buljubašiću, svaki slobodni dio Bosne i Hercegovine ima svoje heroje i vojskovođe. Čuli smo kakav je bio Vaš ratni put. Recite nam, kakva je ratna priča goraždanskog prostora i taktičko-operativne grupe čiji ste Vi prvi čovjek?**

BULJUBAŠIĆ: Rat na prostoru Goražda i šire regije počeo je 4. maja. Međutim, u Goražde su još prije stigli prognanici sa teritorija općine Foča, Višegrad, Čajniče, Rudo i Rogatica. Ratna priča Goražda za ovih dvadeset mjeseci rata najkraće bi se mogla sažeti u slijedeće: Goražde je svih dvadeset mjeseci u potpunoj blokadi. Što znači, u potpunoj komunikacijskoj blokadi: bez djelovanja, dosta borbenih uspjeha, veliki slobodni prostor, dosta problema koje donosi okruženje i potpuna izolacija. Pored svih problema koje donosi okruženje, ipak najveći problem čini prisustvo četničkih snaga koje napadaju iz svih pravaca. Iz pravca Foče imamo jedan korpus, iz pravca Višegrada Drinski korpus, iz pravca Rogatice imamo Romanijski korpus. I pored prisustva velikih četničkih formacija, danas mi kontroliramo veliki prostor površine oko 425 kvadratnih kilometara. To je cjelokupni teritorij općine Goražde, dio teritorija općine Rogatica, Pale i neki manji dijelovi općina Čajniče i Foča. Dakle, učinjeno je mnogo na oslobađanju i širenju slobodne teritorije. Učinjeno je, također, mnogo na ukupnom organiziranju jedinica Armije BiH. Za proteklih dvadeset mjeseci rata, toliko je ratnih priča, toliko heroja, toliko je ratnih podviga učinjeno. Uništeno je dosta četničke ratne tehnike: tenkova, oklopnih transportera, PAM-ova, PAT-ova... Dosta ratne tehnike je zarobljeno. Prema tome, sigurno je da su protekli mjeseci rata ispisani heroizmom, požrtvovanjem, željom i voljom boraca i naroda da žive i da oslobode ovaj prostor.

● **Rekli ste da je Goražde svih dvadeset mjeseci rata u potopunom okruženju, tj. zatvoreni su svi putevi koji vode u Goražde. Na koji način uspijevate odbraniti slobodne teritorije, a u određenim slučajevima, kao što čujemo, i napredujete?**

Dok smo mi na Drini, dalek je san o "velikoj Srbiji", tj. san da je Knin u Srbiji. Drina je za nas uvijek bila jedan poseban simbol, ali je kod drugih stvorila želju da se bošnjačko stanovništvo sa ovih prostora poubija, rastjera i iseli. Međutim, tu smo, živimo, i samo u 1993. godini na ovim prostorima rođeno je 600 mališana, što znači da život i dalje teče na Drini. Treba znati da je Drina našim borcima dodatni motiv za odbranu ovih prostora

BULJUBAŠIĆ: Rat je na ovim prostorima dočekan kao i na većini prostora sa nešto malo pješadijskog naoružanja, sa dosta pravljenih pušaka i drugih naprava koje smo uspješno koristili u dosadašnjim borbama. Od samog početka rata mi smo izvodili ofanzivna borbena djelovanja u kojima je zarobljeno dosta ratne tehnike, naoružanja i municije.

To je uglavnom bilo ono što je činilo osnovu za izvođenje daljih borbenih djelovanja. Sa ovim sredstvima izvodili smo i šira borbena djelovanja prema Čajniču (februar 1992). Imali smo idealne izglede da oslobodimo cjelokupni prostor općine Čajniče. Međutim, zbog niza sitnih nepredviđenih okolnosti i zbog značajne intervencije snaga iz Srbije i Crne Gore, nismo uspjeli ostvariti taj zadatak. Ali, četnici na okupiranim prostorima i dalje nemaju slobodu kretanja. Slične aktivnosti izvođene su prema prostoru Foče i Višegrada. Tako da je ovo prostor na kome je ubijeno i zarobljeno na stotine četnika.

● **Poslije svega što ste rekli, stekli smo utisak da je nivo organiziranosti vojnih formacija veoma visok. Kakav je stepen organiziranosti civilnih struktura na prostoru okruga Goražde?**

BULJUBAŠIĆ: Na ovom prostoru živi oko 65.000 stanovnika. To je dva puta više nego što je bilo prije početka rata. Od prvih dana agresije jasno je bilo da snaga i uspjeh u borbi moraju biti vezani za jedinstvo i zajedništvo. Sigurno da je ukupna saradnja između vojnih i civilnih organa dosta dobra, da se ta saradnja svakodnevno unapređuje, jer smo poodavno

shvatili da smo jaki onoliko koliko smo jedinstveni, koliko sebe cijenimo, poštujemo i uvažavamo, koliko svi stremimo k jednom cilju, a to je - sačuvati ovaj prostor i narod.

● **Borbu na ovim prostorima započeli su kapetan Senad i kapetan Hajro, a nastavio je kapetan Šemsudin Muminović. Recite nam da li na području okruga Goražde ima ovakvih vojskovoda i heroja?**

Rat je na ovim prostorima dočekan kao i na većini prostora sa nešto malo pješadijskog naoružanja, sa dosta pravljenih pušaka i drugih naprava koje smo uspješno koristili u dosadašnjim borbama. Od samog početka rata mi smo izvodili ofanzivna borbena djelovanja u kojima je zarobljeno dosta ratne tehnike, naoružanja i municije. To je uglavnom bilo ono što je činilo osnovu za izvođenje daljih borbenih djelovanja

BULJUBAŠIĆ: Na prostoru okruga Goražde bilo je dosta ljudi koji su nosioci organiziranog otpora agresiji. Veliki doprinos dao je Zaim Imamović, bivši kapetan I. klase, zatim Abudeselam Sijerčić Pelam, koji je najviše uradio na organizaciji odbrane u samom gradu Goraždu. Zatim tu je i Ahmed Sejdić, Višegrađanin, Ferid Dizdarević, Travničanin. Na evakuaciji civilnog stanovništva Rogatice i u dosadašnjim borbenim djelovanjima istakao se Nedim Alagić. Ima još dosta boraca čiji učinak u dosadašnjoj borbi ništa nije manji. Nažalost, mnogi od njih nisu medu nama. Dali su živote za slobodu ovih prostora. Bili su to ljudi kojih ćemo se uvijek sjećati i oni će biti ponos ovih prostora.

● **Kakva je trenutna humanitarna situacija na području okruga Goražde i da li postoje izgledi da se ona poboljša?**

BULJUBAŠIĆ: Humanitarna situacija na ovom prostoru u posljednje vrijeme veoma je teška, jer je u periodu od 7. novembra do danas sa prilaza ovoj teritoriji vraćeno oko 20 konvoja, a to je oko 2.000 tona hrane. Moram još jednom istaknuti, ovo je prostor bez struje, iako je potpisan dogovor da Goražde bude prioritet i da dobija struju iz Višegrada. Goražde se snabdijevalo vodom iz Čajniča, a početkom rata taj dovod je prekinut. U Goraždu trenutno borave četiri humanitarne organizacije i tim posmatrača. Tu je jedna delegacija MECK, UNHCR i predstavnici MSF. Situacija sa lijekovima dosta je kritična. Četiri-pet mjeseci nije stigla ni četvrtina potrebnih lijekova. Zbog svega što četnici čine, humanitarne organizacije ne mogu dostaviti dovoljno hrane. Ono što izvire sa ovog prostora je jedan optimizam, život teče. Kada ovdje padne od 300 do 400 granata, kažemo da je miran dan. Ljudi su se navikli na ove uvjete i okolnosti i čine sve da život bude što podnošljiviji.

● **Uporedo sa ratnim djelovanjima na bh. prostorima, u Ženevi se vode dugotrajni pregovori o zaustavljanju sukoba i podjeli BiH. Kako Vi vidite aktuelnu podjelu naše države i kakav je stav Vaših boraca prema ovim pregovorima?**

BULJUBAŠIĆ: Kada je počeo ovaj rat, krenuli smo u odbranu jedinstvene, suverene, cjelovite i nedjeljive Republike BiH. Na dosadašnjim pregovorima, a vjerujem da će tako biti i ubuduće, poseban problem su enklave u istočnoj Bosni. Sigurno da je želja svih boraca i naroda da ostanu na ovim prostorima. Naš je stav da ako do podjele dode, ove enklave moraju biti teritorijalno uvezane i moraju imati komunikacijsku vezu sa centralnim dijelom BiH, odnosno sa onim prostorima koji bi pripadali Republici BiH. Za ovih dvadeset mjeseci rata toliko je krvi proliveno i izgubljeno najhrabrijih, najboljih i najčestitijih sinova Bosne, tako da danas nikome napamet ne pada da se odrekne prostora koje sada kontroliramo.

● **Protekle su gotovo dvije godine rata, a Vi ste još na Drini. Za nas, Podrinjce, posebno, recite kakav je osjećaj u ovom trenutku biti na Drini i gospodariti tim dijelom Bosne?**

BULJUBAŠIĆ: Mi trenutno kontroliramo značajan dio lijeve i desne obale Drine, odnosno to je prostor od kraja fočanske općine do Ustiprače. U jednom periodu kontrolirali smo i nešto duži tok Drine, medutim, izgubili smo jedan dio u jednoj od najtežih ofanziva koja je izvedena u periodu od 26. maja do 18. juna prošle godine. Za sve one koji su rodeni i žive na ovim prostorima, Drina je uvijek predstavljala nešto posebno. Svi oni koji su izbjegli iz susjednih općina, kroz koje je Drina proticala, imaju želju da se vrate na prostore sa kojih su prognani. Prema tome, sigurno je da smo na Drini i da ćemo čvrsto čuvati ovu teritoriju. Dok smo mi na Drini, dalek je san o "velikoj Srbiji", tj. san da je Knin u Srbiji. Drina je za nas uvijek bila jedna poseban simbol, ali je kod drugih stvorila želju da se bošnjačko stanovništvo sa ovih prostora poubija, rastjera i iseli. Medutim, tu smo, živimo, i samo u 1993. godini na ovim prostorima rodeno je 600 mališana, što znači da život i dalje teče na Drini. Treba znati da je Drina našim borcima dodatni motiv za odbranu ovih prostora.

● **Zvorničani su na šest kilometara od Drine. Borci 206. viteške, 1. muslimanske podrinjske i slavne brigade "Hajrudin Mešić" obećavaju da će uskoro na Drinu. Da li imate neku poruku za borce koji brane ove prostore?**

Humanitarna situacija na ovom prostoru u posljednje vrijeme veoma je teška, jer je u periodu od 7. novembra do danas, sa prilaza ovoj teritoriji vraćeno oko 20 konvoja, a to je oko 2.000 tona hrane. Moram još jednom istaknuti, ovo je prostor bez struje, iako je potpisan dogovor da Goražde bude prioritet i da dobija struju iz Višegrada. Goražde se snabdijevalo vodom iz Čajniča, a početkom rata taj dovod je prekinut

BULJUBAŠIĆ: Svim borcima, komandnom sastavu, u ime OG, u ime svoje i svih boraca čestitam na svemu što su do sada učinili. Želim da što prije oslobode okupirane prostore i da im Drina za to bude dodatni motiv.

9. februar 1994., *Ljiljan*

Amir AVDIĆ, komandant Prve bosanskooslobodilačke brigade 5. korpusa ABiH

I NA DRUGOJ STRANI JE NAŠ NAROD

Za izlaz iz Kladuše preko SAO Krajine naplaćuje se 2.500 DEM po osobi, a humanitarnim konvojima ne dozvoljavaju prolaz. Al' za nas nema problema. Otmemo od njih i od četnika pa imamo i mi. Zadnji put baš smo se zasladili kad smo uzeli četničke rovove na Hasinom vrhu

Komandant Amir Avdić roden je 1966. godine u Biljanima kod Ključa, rod vojske - pješadinac. JNA je napustio godinu dana prije izbijanja rata u Bosni i Hercegovini. Sa 700 slabo naoružanih momaka pokušavao je braniti Sanski Most, a, kada je vidio da je to skoro nemoguće, povlačili su se ka Bihaću. Ti borci čine kostur sadašnje Prve bosanske oslobodilačke brigade. Ova brigada u sastavu Petog korpusa Armije Bosne i Hercegovine, zajedno sa 505. bužimskom i 511. bosanskokrupskom uključena je u slamanje, nazovi Pokrajine Zapadna Bosna. Nisam ga htio pitati kako je došlo do sukoba, jer o tome već i vrapci cvrkuću. Bio sam konkretniji.

- **Kakvo je stanje na ratištu?**

AVDIĆ: Sve pogone "Agrokomerca" izvan grada Velika Kladuša drže borci Petog korpusa. U farmama je živinu zahvatila nekakva epidemija. Zatekli smo užasno stanje. Sve koke, ćurke i zečevi pocrkali su, a postojala je velika opasnost da se zaraza proširi i na stanovništvo. Odmetnici su solidno naoružani.

Zatekli smo užasno stanje. Sve koke, ćurke i zečevi pocrkali su, a postojala je velika opasnost da se zaraza proširi i na stanovništvo. Odmetnici su solidno naoružani. Imaju topove B1 75 mm, minobacače 82 i 120 mm, tri VBR-a, četiri tenka i dva transportera. Mi odlično znamo gdje se nalazi to oružje, i mogli bismo ga brzo i lahko uzeti, no svjesni smo činjenice da je i na drugoj strani naš narod čiju krv ne želimo prolijevati, pa smo pustili da se sve odvija nešto sporije

Imaju topove B1 75 mm, minobacače 82 i 120 mm, tri VBR-a, četiri tenka i dva transportera. Mi odlično znamo gdje se nalazi to oružje i mogli bismo ga brzo i lahko uzeti, no svjesni smo činjenice da je i na drugoj strani naš narod čiju krv ne želimo prolijevati, pa smo pustili da se sve odvija nešto sporije. Sada je primirje koje se obostrano poštuje. Glavna kriza je prošla. Moral naših boraca je velik.

- **Imate li problema sa četnicima?**

AVDIĆ: Četnika ima oko rubnih dijelova slobodne teritorije. Primijetili smo u posljednje vrijeme njihovo jače koncentriranje oko Bihaća. Česta su četnička granatiranja oko Graniča, Todorova, Pećigrada i Bužima. Tuku nas iz tzv. SAO Krajine, sa Johovice, minobacačima 120 mm, haubicama i VBR-ovima. Često koriste i helikoptere, no, mi čvrsto držimo, i položaje prema četnicima.

- **Ovdje se priča o saradnji Fikreta Abdića sa četnicima...**

AVDIĆ: Ljudi iz SAO Krajine mogu slobodno da se kreću po Velikoj Kladuši, a zavedeni Kladušani mogu slobodno putovati po SAO Krajini. U četničkim rovovima nalazili smo proizvode "Agrokomerca" stare samo nekoliko dana, nareske, paštete, "tops", a u rovovima "zavedenih" lijekove i rakiju proizvedeni u Srbiji. Za izlaz iz Kladuše preko SAO Krajine naplaćuje se 2.500 DEM po osobi, a humanitarnim konvojima ne dozvoljavaju prolaz. Al' za nas nema problema. Otmemo od njih i od četnika pa imamo i mi. Zadnji put baš smo se zasladili kad smo uzeli četničke rovove na Hasinom vrhu.

- **Kakvo je raspoloženje naroda?**

AVDIĆ: Narod jedva čeka da dođemo. Čak ima slučajeva da nam noću, kradom, sa terena koji oni kontroliraju, dolaze ljudi pod punom ratnom opremom. Stotine zarobljenih tvrde da su nasilno mobilizirani, na sebi su imali hrvatske uniforme, a pričaju da su ih sami šili od platna koje su dobili od Srba iz SAO Krajine. Donose nam hranu, oružje i planove kolaboracionista.

- **Ko su bliži saradnici Fikreta Abdića?**

AVDIĆ: Glavni saradnik kvislinga Babe je Irfan Saračević iz Bihaća, načelnik MUP-a čitave regije, sadašnji ministar odbrane u izmišljenoj paradržavici, Alijica Beg iz Velike Kladuše i Hafeza Sabljaković, bliski suradnici Abdića u mučkanju mjenica.

Ljudi iz SAO Krajine mogu slobodno da se kreću po Velikoj Kladuši, a zavedeni Kladušani mogu slobodno putovati po SAO Krajini. U četničkim rovovima nalazili smo proizvode "Agrokomerca" stare samo nekoliko dana, nareske, paštete, "tops", a u rovovima "zavedenih" lijekove i rakiju proizvedeni u Srbiji

- **Čuo sam da imaju jaku propagandu?**

AVDIĆ: Na širem planu njihova propagandna sredstva su hrvatski i srpski mediji, a u samoj Kladuši imaju radiostanicu koju su nazvali "Velkaton".

- **Možete li nam izdvojiti imena boraca, koji se ističu svojom hrabrošću?**

AVDIĆ: Svi borci u mojoj brigadi izuzetno su hrabri, ljuti Krajišnici, ali ne mogu da ne izdvojim Ishaka Falića, Saida Sivara i Jasmina Hamulića. Svima nama uzor su i poticaj naši pali šehidi, koji vrijede sigurno više nego "Agrokomerc", koji su se nadljuskom smjelošću žrtvovali za ovo što danas imamo. To su braća Kazatović, Jasmin Juranović, Dursum Ljutić, Mirsad Brkić, Jasmin Adžemović i Mirsad Jusić.

16. februar 1994., *Ljiljan*

Rasim DELIĆ, komandant ABiH

SEDMA MUSLIMANSKA I PRVA PODRINJSKA MUSLIMANSKA BRIGADA DALE SU VELIKI DOPRINOS BORBI ARMIJE BiH

U okviru Armije BiH postoje jedinice s nazivom "muslimanska brigada", kao kod Zenice Sedma, a formira se 37., u Tuzlanskom korpusu 216., 1. podrinjska. To su regularne jedinice Armije BiH, sa ustrojem i obavezama kao i sve druge, a u detaljima se razlikuju i međusobno. Sedma ima karakterističan kodeks ponašanja njenih pripadnika u vjerskom segmentu. Ostalo podliježe redovnoj vojnoj hijerarhiji. Živinička 216. ima naziv "muslimanska", ljudi provode vjerske obaveze onako kako koji pripadnik smatra potrebnim

• Osim plemenite namjere okončanja ljudskih patnji, analitičari smatraju kako svaka strana ima i dodatni motiv za prekid vatre, koji ste 23. februara 1994. potpisivali Vi i Ante Roso. Hrvatska se boji gubitka Lašvanske doline ako bude morala, pod pritiskom sankcija, povući redovnu vojsku iz BiH. Bosnu uznemirava stalni pritisak HV i HVO-a na Gornji Vakuf i Mostar.

DELIĆ: Što se nas tiče, bojazni nema. Ne strahujemo od Hrvatske vojske, a ponajmanje od HVO-a. I u Gornjem Vakufu i u Mostaru pokazali smo da naša odbrana funkcionira veoma dobro. Nije bilo i nema šanse da naši položaji tu budu ozbiljno ugroženi. Naš je interes nemati dva protivnika istovremeno, iako smo dokazali da smo sposobni oduprijeti se i njihovim zajedničkim napadima. S manje bojišta, naša će snaga na drugom dijelu fronta biti veća. U interesu nam je opskrba strujom, vodom, hranom, a na mnogim mjestima HVO otežava opskrbu. Dugoročno, ipak, mi smo svjesni da je naš put u budućnost preko zapada, a ne istoka.

• U zadnje doba, čini se, usporedno je napredovanje Armije BiH u Vitezu. Promatrači navode tri moguća objašnjena: pojačan otpor konsolidiranog HVO-a, podržanog od Hrvatske, ili opasnost najavljenog dizanja tvornice eksploziva u zrak, ili davanje šanse diplomaciji.

DELIĆ: Razlozi koje ste naveli djelomično su tačni, osim u vezi sa fabrikom. Dizanje u zrak nije toliko opasno, a škodilo bi više onima koji bi to učinili nego nama koji nismo u neposrednoj blizini. Mi smo se bojali da bi jak i brz prodor, s obzirom na tenzije koje postoje u tom području, mogao dovesti do masakra ratnih zarobljenika, pa i civila, a teško bi bilo nadzirati svu širinu bojišta. Moramo djelovati pažljivo, jer je u okruženju narod, veliki broj civila, među koje se pokušava prikriti mali broj zločinaca. Naš je zadatak da pravda stigne krivce, ali i da narod u tom kraju bude pošteđen stradanja, koliko je moguće. Mi nismo upotrebljavali neka sredstva koja HVO i HV koriste, npr. avijaciju. Nama je cilj očuvati ugled Armije BiH, a svjesni smo potrebe da u tom prostoru i ubuduće svi zajedno žive. Osim toga, sada je ratište u naseljima, a tu su borbe daleko složenije i teže nego na otvorenom prostoru. Tu je borba kuća po kuća, pa je i otpor HVO-a povećan.

• Kakav je odnos Armije BiH Tešanj i HVO Usora?

DELIĆ: Stodeseta brigada HVO Usora je pod punom komandom Armije BiH, sa čijim jedinicama izvršava zajedničke zadatke. Ta brigada imenovana je slavnom za ukupan doprinos oružanoj borbi. Slično je stanje sa HVO-om u bihaćkoj regiji, a u tuzlanskoj regiji su jedinice HVO-a već transformirane u jedinice Armije BiH.

• Je li, bez sudenja zločincima, moguć suživot i suradnja u, npr., Ahmićima ili Stupnom Dolu?

DELIĆ: To su teške rane, da bi zacijelile, trebat će vremena. Prijašnja iskustva govore da takve rane ipak nisu nezacjeljive. Teško će biti onima koji su izgubili bližnje, ali treba misliti i na budućnost i računati na dolazeće generacije. Ukoliko budu stvoreni uvjeti za demokratsku državu, čemu težimo, uz ravnopravnost ljudi neovisno o naciji i vjeri, rane će brže zacjeljivati. I zato je bitno kako će izgledati političko rješenje. Ako ono bude garantiralo slobodu i ljudska prava, put oporavka bit će kraći. Ako se nastavi inzistirati na etničkim granicama i mini državama, put će biti vrlo dug i težak, jer su borbe vođene i zločini počinjeni radi teritorija.

• Ima li saznanja o većoj infiltraciji stranih vojnih obavještajnih službi u Armiju BiH?

DELIĆ: Ima slučajeva otkrivanja takvih službi, ubačenih u Armiju BiH dok je ona nastajala, kao i za vrijeme rata. Pokazalo se da je zainteresiranost za nas velika s raznih strana. Mi ćemo nastaviti suzbijati takva djela, očekujući i dalje da će Bosna i Hercegovina, uključujući oružane snage, biti meta špijunaže.

• Što je sa Seferom Halilovićem?

DELIĆ: Sefer Halilović razriješen je dužnosti načelnika Glavnog štaba, i nakon toga nije raspoređen u Armiji BiH, niti će biti na nekoj vojnoj dužnosti. On je građanin naše države, i hoće li imati civilnih funkcija, ovisi o njegovom daljem radu. Što se tiče djelovanja u Armiji BiH, u vrijeme pred smjenu, ono nije bilo u duhu potreba naše vojske, nego je sadržavalo više grješaka, zbog čega je izvršena smjena.

• Neki zapadni mediji odnedavno tvrde da se vojni i politički vrh u Sarajevu diskretno žele riješiti "muslimanskih snaga", koje hrvatski mediji nazivaju "mudžahedini". Fran Višnar, vojni analitičar, tvrdi kako su to izvrsni vojni-

ci, ali nemaju ključnu ulogu u uspjesima Armije BiH.

DELIĆ: Pitanje je što se smatra pod imenom "muslimanske snage". Većinski dio Armije BiH čine Bošnjaci-muslimani, ima i Hrvata, nešto Srba i ostalih. Rekao bih da su opredjeljenje i cilj djelovanja Armije važniji od njenog etničkog sastava. A cilj je država Bosna i Hercegovina. U okviru Armije BiH postoje jedinice s nazivom "muslimanska brigada", kao kod Zenice Sedma, a formira se 37., u Tuzlanskom korpusu 216., 1. podrinjska. To su regularne jedinice Armije BiH, sa ustrojem i obavezama kao i sve druge, a u detaljima se razlikuju i međusobno. Sedma ima karakterističan kodeks ponašanja njenih pripadnika u vjerskom segmentu. Ostalo podliježe redovnoj vojnoj hijerarhiji. Živinička 216. ima naziv "muslimanska", ljudi provode vjerske obaveze onako kako koji pripadnik smatra potrebnim. Što se tiče stranih državljana, njihov je broj tako minoran da njihov utjecaj nije bitan ni u dijelu ratišta, zoni odgovornosti jedne brigade. Ipak, mi smo zahvalni za tu vrstu iskaza međunarodne solidarnosti s Bosnom. Ti su ljudi također u sistemu subordinacije i koordinacije, te ne mogu djelovati samostalno. Kada prekrše disciplinu, primijene se mjere predviđene u takvim slučajevima. Kada su tri stranca nedavno u centralnoj Bosni nasmrt ustrijelila engleskog humanitarca, Armija BiH brzo je provela istragu i pokušala ih privesti. Oružano su pružili otpor i poginuli u borbi koja je uslijedila. A prefiks "muslimanska" ne treba posebno opterećivati bilo koga, jer mi imamo brigada i sa prefiksima "hrvatska", "viteška", "Hajrudin Mešić", itd. Neke od navede-

Mi smo se bojali da bi jak i brz prodor, s obzirom na tenzije koje postoje na području Viteza, mogao dovesti do masakra ratnih zarobljenika, pa i civila, a teško bi bilo nadzirati svu širinu bojišta. Moramo djelovati pažljivo, jer je u okruženju narod, veliki broj civila, među koje se pokušava prikriti mali broj zločinaca.

nih jedinica, kao Sedma muslimanska i Prva podrinjska muslimanska brigada, dale su veliki doprinos borbi Armije BiH.

- **Koliko front prema Abdiću slabi Armiju BiH?**

DELIĆ: Taj front je nepotreban. Zato smo na svaki način pokušavali to politički riješiti, uvjeriti Abdića da nema smisla i neopravdano je, aktualno, i ljudski, i historijski. Ali, taj čovjek je bolesno ambiciozan, i uvijek nam zabija nož u leđa kada je najteže. Mi stoga moramo angažirati odbrambene snage i u tome području, čime se smanjuje naša vojna sila prema četnicima. Mi možemo vojnički brzo završiti Abdićevu karijeru, ali nam nisu u interesu ljudske žrtve ni među vojnicima koje je on prisvojio, ni među drugim ljudima tamo. Zato tamo ne koristimo oružje.

- **U izjavi CNN-u premijer Silajdžić rekao je da srpske snage već imaju i previše artiljerije oko Tuzle, Brčkog, Maglaja, Olova, Bihaća... pa im cijevi dopremljene sa brda oko Sarajeva i ne znače previše.**

Nama je cilj očuvati ugled Armije BiH, a svjesni smo potrebe da u tom prostoru i ubuduće svi zajedno žive. Osim toga, sada je ratište u naseljima, a tu su borbe daleko složenije i teže nego na otvorenom prostoru. Tu je borba kuća po kuća, pa je i otpor HVO-a povećan

DELIĆ: Nisu im pomogle ni oko Sarajeva, koje nisu uspjeli okupirati u 23 mjeseca opsade i stalne paljbe. Naprotiv, postupno su gubili položaje u gradu i oko njega. Jedino su uspjeli pobiti tolike ljude, ali to nije vojnički uspjeh. Imali su ga toliko puno, pričao mi je general Michael Rose, da se sada pronalazi oružje za koje ni sami četnici nisu znali, ili su ga u međuvremenu zaboravili. Više godina su oni brižno pripremali opsadu Sarajeva i drugih gradova, pa su im pojedinačna oruda zanemariv detalj. Tako sada UNPROFOR nalazi zahrdalo teško oružje, pod granjem, zemljom i snijegom. Bio im je cilj da mi ne dođemo do toga oružja, a oni sve nisu ni mogli sve upotrijebiti, jer imaju stalni problem manjka ljudskog potencijala. Zato će sada možda, dio snaga rasporediti po drugim ratištima, ali i dalje će imati malo uspjeha.

- **Kolika je realna opasnost da se primjenom sarajevskog koncepta u drugim dijelovima BiH, korak po korak, demilitarizira cijela Bosna i Hercegovina.**

DELIĆ: Ni u Sarajevu nije izvršena demilitarizacija, jer je lahko oružje ostalo u rukama naših boraca. Količina teškog oružja s kojima smo raspolagali i tako su bile male. Nema straha od razoružanja, a mi nećemo dozvoliti da se širenjem takvog procesa prejudicira politički ishod i cementiraju granice.

2. mart 1994. *Ljiljan*

Fikret ĆUSKIĆ, zamjenik komandanta Sedmog korpusa

Poslije osvajanja kota Javorak i Duge, razgovarali smo sa Fikretom Ćuskićem, zamjenikom komandanta Sedmog korpusa, koji je koordinirao čitavom akcijom

- **Poslije Meokrnja, četnici su poraženi i na Javorku, a naše linije pomjerene su u dubinu za tri kilometra i skoro toliko frontalno?**

ĆUSKIĆ: U zoni napada 17. krajiške, ovdje na Vlašiću, četnici su razbijeni na prednjem kraju. Poslije Meokrnja, opet su pretrpjeli gubitke. Mi trenutno raspoređujemo snage, kako bismo osigurali položaje na dostignutoj liniji. Uz 17. krajišku pohvalio bih i 27., te 306. brigadu. Inače, Javorkom u potpunosti su ovladali "Gavranovi", izviđačko-diverzantski vod Sedamnaeste. Sve je štimalo. Naša linija je, po dubini, pomjerena oko tri kilometra i skoro četiri frontalno. Moral u Sedamnaestoj ponovo je fantastičan. I, to me posebno raduje. Sjetite se. Oni su prva manevarska brigada u našoj Armiji i još uvijek su najbolji. Bez odmaranja, od početka rata, ratuju i protiv ustaša i četnika. Trenutno smo oslabljeni, jer je dio boraca prešao u komandni sastav Sedmog korpusa... I, opet je Se-

U zoni napada 17. krajiške, ovdje na Vlašiću, četnici su razbijeni na prednjem kraju. Poslije Meokrnja, opet su pretrpjeli gubitke. Mi trenutno raspoređujemo snage kako bismo osigurali položaje na dostignutoj liniji. Uz 17. krajišku pohvalio bih i 27., te 306. brigadu. Inače, Javorkom su u potpunosti ovladali "Gavranovi", izviđačko-diverzantski vod Sedamnaeste. Sve je štimalo. Naša linija je, po dubini, pomjerena oko tri kilometra i skoro četiri frontalno. Moral u Sedamnaestoj ponovo je fantastičan

damanesta na Javorku razbila velike četničke snage. Sada je svima jasno zašto je SLAVNA.

- **A na Vlašiću četnici su bili uspostavili granice tzv. Republike Srpske?**

ĆUSKIĆ: Vlašić je plato od strategijskog značaja. Mi smo na njemu uspostavili odbranu srednje Bosne, a četnici svoje granice. Osvajanjem Javorka i Duga, stvorili smo uvje-

USKORO ĆEMO BITI NA VRHU VLAŠIĆA

Vlašić je plato od strategijskog značaja. Mi smo na njemu uspostavili odbranu srednje Bosne, a četnici svoje granice. Osvajanjem Javorka i Duga, stvorili smo uvjete za ofanzivna djelovanja, to jeste možemo planirati oslobađanje naših teritorija u više pravaca: prema Tesliću, Kotor-Varoši, te Skenderu. Skinut ćemo i četničku artiljeriju sa platoa, odakle prijeti Travniku i Zenici. Tako ćemo deblokirati i Turbe. Vlašić jeste značajan i za četnike, ali mi smo to, kao što vidite, zanemarili

te za ofanzivna djelovanja, to jeste možemo planirati oslobađanje naših teritorija u više pravaca: prema Tesliću, Kotor-Varoši, te Skenderu. Skinut ćemo i četničku artiljeriju sa platoa, odakle prijeti Travniku i Zenici. Tako ćemo deblokirati i Turbe. Vlašić jeste značajan i za četnike, ali mi smo to, kao što vidite, zanemarili.

● **Na Javorku se u shemu uklopila i naša artiljerija?**

ĆUSKIĆ: Sa artiljercima sam prezadovoljan. Oni su našim borcima i omogućili da zaposjednu četničke objekte. Vidjeli ste. Imali su direktne pogotke u četničke zemunice i utvrđenja. To je i podiglo moral borcima.

● **Šta je bio cilj šire četničke ofanzive? Koje se četničke snage nalaze na Vlašiću?**

ĆUSKIĆ: Četnicima je cilj bio da poprave taktički položaj i da "očvrsnu" objekte na Paljeniku, na kome se nalazi repetitor. U ove planove uklapa se zauzimanje Ljute grede, kako bi ugrozili selo Višnjevo, Glavicu, Meokrnje, te izišli iznad Gluhe Bukovice. Na Vlašiću ginu četnici iz Prijedora, Bosanskog Novog, Sanskog Mosta. Na platou se nalaze četničke formacije: 22. brigada, 1. kotorvaroška, kneževska, teslička itd. Agresorska artiljerija locirana je na objektima od Paljevika, preko Paklarskih i Srndskih stijena, Hrambaških voda do Babanovca. Pojedinačna artiljerijska oruđa izvlače na prednji kraj i gađaju stanovništvo u Turbetu, Travniku i Zenici.

Sa artiljercima sam prezadovoljan. Oni su našim borcima i omogućili da zaposjednu četničke objekte. Vidjeli ste. Imali su direktne pogotke u četničke zemunice i utvrđenja. To je i podiglo moral borcima

● **Iz ove pozicije veoma dobro se vidi repetitor?**

ĆUSKIĆ: On je duboko iza naših leđa. Za sada ga samo gledamo. Znamo da su četnici na onoj goleti dobro utvrđeni i da nas čekaju. Sve su minirali, a najjače oružje izvukli su na prednji kraj. Repetitor ćemo morati odraditi na poseban način. Ali o tome, kada bude vrijeme.

● **Općenito, ne samo sela Vlašića, mi smo u poziciji da ugrozimo neke gradove koje su četnici okupirali?**

ĆUSKIĆ: Ama, nećemo ih ugrožavati, već ćemo ih osloboditi. Naša Armija je već organizaciono pripremljena za složenije operacije. Znači, neće oslobađati samo čuke i komunikacije već i šire operativne pravce. Valjda je to vama novinarima jasno, a, onda, i našem narodu.

● **Stalno govorite: borac, borac..., a onda spominjete i druge...?**

ĆUSKIĆ: Šta mislite što?! Pa, vidjeli ste moje Krajišnike! Razbili su četnike po danu, a onda su, duboko u šumi, čitavu noć kisnuli, dok su se utvrđivale nove linije. Očekivali su nove zadatke. Po suhom su hodali samo pod homorom... I opet nisu sigurni da im porodice imaju šta jeste i šta će sutra biti s njima ako izgube nogu ili ruku.

Ko će ih hraniti?! A za to vrijeme pojedinci u civilnim institucijama manevriraju u kancelarijama i primaju devizne plaće. Sa komandantom Delićem na čelu, morat ćemo se izboriti za status našeg borca. Pa, ljudi moji, ima li išta od toga svetije?! Razmislite i o ovome: da nam je samo dio naših mladića, koji se za Bosnu bore u Njemačkoj, krenuli bismo frontalno i četnike sa Vlašića šutali sve do Krajine!!!

25. maj 1994., *Ljiljan*

Halil BRZINA, komandant Sedme muslimanske brigade

MORALNI PRINCIPI UTEMELJENI U VJERI

Pripadnici Sedme muslimanske nose u sebi moralne principe utemeljene na vjerskim elementima i nikada neće učiniti ono što je islamskim propisima zabranjeno

Halil Brzina, diplomirani inžinjer organizacije rada, prije rata bio zaposlen u Željezari kao pomoćnik direktora za kadrove. Zajedno sa grupom intelektualaca počeo je pripreme za odbranu. Danas je zamjenik komandanta 7. muslimanske brigade.

● **Kako je stvorena "famozna" Sedma?**

BRZINA: Bismillahir-rahmanir-rahim. Brigada je formirana u novembru 1992. godine. Prvo je u Travniku osnovana jedinica pod nazivom "Muslimanske snage" i kao takva registrirana je u Općinskom štabu TO. Istovremeno u Zenici, Mahmut Karalić, hafiz Mehtić, ja i još nekolicina intelektualaca formiramo jedinice, koje su kasnije objedinjene u Sedmi bataljon, ušle u sastav "Prve zeničke brigade". Od početka naš cilj i moto bio je okupiti patriote iz reda muslimanskog naroda koji će ustati u zaštitu i odbranu vjere, nacije i države. Željeli smo, također, formirati jedinice manevarskog tipa, pokretne i upotrebljive na svim ratištima, jer smo bili svjesni da se Zenica ne brani u Zenici, nego na Drini, Olovu, Brčkom... U sastav ovih jedinica ulazili su prvenstveno ljudi koji su sa sobom nosili dobar kućni odgoj, muslimanski patriotizam i vjeru u Allaha dž.š. Svi oni koji nisu htjeli ratovati tamo gdje su se vrijedale muslimanske svetinje, koji su čvrsto vjerovali da bez vjere u Allaha nema ni Njegove milosti, prema tome nema ni pobjede, dolazili su kod nas. Takve borce okupila je Sedma i kod njih gradila i razvijala čvrste, moralne osnove bazirane na vjerskim principima koji su zasigurno nenadmašni i radaju pravog borca, pravog patriotu i, ako baš hoćete, pravog čovjeka. Oni predstavljaju onaj svjesni dio muslimana. I, normalno, sa probuđenom nacionalnom i državotvornom sviješću s ponosom odlaze na front.

● **Ratni uspjesi Sedme oduševljavali su našu javnost. Koje biste bitke sa Vaše iscrpljujućeg ratnog puta ipak izdvojili?**

BRZINA: Vjerujem da su uspjesi Sedme

oduševljavali sve rodoljube, prvenstveno Bošnjake. Rezultati tih uspjeha svakako su plod visokog morala naših boraca i karaktera brigade koja je manevarskog tipa. Išli smo tamo gdje je to od nas zahtijevala komanda Trećeg korpusa, koja je nastala kad i Sedma kao brigada. Mislim da smo taj dio izostavili. Naime, odmah na početku agresije znali smo da ovako rascjepkane jedinice, kakve smo imali u Travniku, Kaknju i Zenici, neće postići neke značajne rezultate, te smo, formiranjem Korpusa dali prijedlog Komandi da ove jedinice, sliju u jednu brigadu manevarskog tipa kojoj će biti svejedno da li ratuje u Zenici, Bihaću ili Mostaru. Važno je bilo odbraniti muslimanski narod i sačuvati Bosnu onakvu kakvu smo je željeli. U tom našem zahtjevu naišli smo na razumijevanje i brigada je formirana pod nazivom Sedma muslimanska.

● **Koje akcije se pamte i zauzimaju posebno mjesto u historiji Sedme?**

BRZINA: U mnoštvu bitaka, ja bih izdvojio četiri. Među prvim bitkama Sedme je bitka na Višegradu kod Viskog; zatim bih istakao borbe na Mravinjcu kod Turbeta; bitku na Igmanu - kad je jedinica izašla na poziv našeg dragog predsjednika Izetbegovića, i možda, bitka na Varešu, koju smo izveli zajedno sa Drugim i Šestim korpusom Armije RBiH.

● **Spomenuli ste bitku na Mravinjcu kod Turbeta. Šta se tamo dešavalo?**

BRZINA: Srpsko-crnogorski agresor je u to vrijeme zauzeo je nekadašnje linije HVO-a, što je duboko ugrozilo ostale slobodne teritorije. Trebalo je zaustaviti dalji prodor četnika i zaposjesti taktički povoljnije položaje. U sjajnoj akciji, bez velikih snaga, uspjeli smo razbiti četnike, vratiti izgubljenu liniju, te pomjeriti četnike sa njihovih dotadašnjih položaja i zauzeti njihove linije. Kada je riječ o ovoj akciji, istakao bih borce 1. čete, 1. bataljona koji su nadljudskim snagama jurišali s puškama na tenkove. Tada su zarobili i četnički tenk T-55 sa kompletnom posadom, 2 PAT-a, 6 PAM-ova, 8 minobacača, pješadijskog naoružanja i mnogo izbačenih agresorskih vojnika.

● **Šta reći za bitku na Igmanu?**

BRZINA: Mi smo već s vojskom bili na ratištu više od mjesec dana i očekivao se jedan kraći odmor. Ali srpski fašisti u tom trenutku uzimaju Bjelašnicu i dio Igmana. Prijetila je opasnost njegovog kompletnog pada, što bi Sarajevo zauvijek odsjeklo od ostalih slobodnih teritorija. Sjećam se da je tada naš predsjednik putovao na jednu od Ženevskih konferencija i prije polaska posebno je poselamio borce Sedme muslimanske i Sedamnaeste krajiške brigade. Za naše borce bio je to izuzetan moralni podstrek, koji su, i pored fizičke iscrpljenosti, uspjeli izaći na Igman u najkraćem mogućem roku. Zajedno sa borcima Sedamnaeste krajiške hrlili smo u pomoć, zajedno s njima osjećali smo jaču sigurnost, jer i jedni i drugi često zajedno odlazimo na ratišta, tako da smo znali da se možemo osloniti jedni na druge. Znajući za

značaj Igmana i šta bi njegov pad izazvao, borci su se zakleli Svevišnjim Allahom da, dok je njih, Igman neće pasti. Odmah po izlasku navalili smo na četnike, uništen je jedan tenk, ubrzo i drugi... i četnici su počeli bježati s linija. Izvršili smo brzo postavljanje linija, zaprečavanje i Igman je spašen. Ostali smo oko dvadeset dana i kući se vratili s pobjedom i ispunjenim zavjetom da Igman, dok je nas, neće pasti.

● **Kad je riječ o Varešu, strani novinari, koji su tamo prvi otišli, naročito su isticali korektnost naših boraca prema civilnom stanovništvu. Kažite nam nešto više o trenutku ulaska Vaše jedinice u gradski dio Vareša?**

BRZINA: Bitka za Vareš specifična je sa više aspekata, prije svega, tu je strateški značaj povezivanja dvaju slobodnih teritorija, Tuzle i Zenice, zatim gnjev prisutan poslije masakra u Stupnom Dolu, kojeg su počinili Raićevi bojovnici, i treći specifikum uvezivanje jedinica Drugog, Trećeg i Šestog korpusa Armije RBiH, čime smo pokazali da smo istinski jaki, pokretni i dovljno moćni.

● **Rekli ste da su borci bili izrevoltirani zločinom u Stupnom Dolu. Da li ste se plašili mogućnosti odmazde Vaših vojnika?**

BRZINA: Onaj ko poznaje svoje borce, ne može se toga plašiti. Pripadnici Sedme muslimanske nose u sebi moralne principe utemeljene na vjerskim elementima i nikada neće učiniti ono što je islamskim propisima zabranjeno. A to je da se nikada neće deseti da zbog njih zakuka nejač; žene, djeca ili starci. Znao sam da su ispred protivnika čvrsti, ali i to da zasigurno od njih neće zacviljeti nijedno dijete. Sedma nije ratovala ni protiv Srba, ni protiv Hrvata, nego protiv onih koji su ubijali i pljačkali naše. Naša brigada prva je ušla u naseljeni dio Vareša, bilo je mnogo civila, nekoliko dana prije toga desio se Stupni Do, imali smo mnogo poginulih boraca, međutim, dok su komšije bježale i ostavljale nejač, naši borci su im prilazili i pomagali. Sjećam se starice koja se spoticala, jer sama nije bila u stanju hodati, kako je zaplakala i zahvaljivala našem borcu koji joj je prišao i kao rođenu majku unio je u kuću.

● **Upravo ste stigli iz duboke teritorije Drugog korpusa, što potvrđuje Vašu tezu o pokretljivosti jedinica Armije i njihovoj upotrebljivosti na svim ratištima. Kako su Vas dočekali mještani tuzlanske regije?**

BRZINA: Bošnjaci k'o Bošnjaci, uvijek plemeniti i velikog srca. Međutim, primijetio sam da je prisutna doza nepoznavanja osnovnih principa na kojima je izgrađena naša brigada. Naime, oni su našim borcima ukazali dobrodošlicu , mada su znali da brigada ima prefiks "muslimanska" , ipak su borce nudili rakijom. Ratnici Sedme, koji žive i bore se u skladu s principima islama, to su na dostojanstven način odbili i čak domaćinima ukazivali na činjenicu da je to haram i zabrana koju je Svevišnji propisao. Mislim da je to imalo izuzetan odjek na tamošnje ljude. Naročito su ih dojmile naše zajedničke molitve koje smo obavljali na stadionima, borbenim linijama...

● **Bojite li se četničkog granatiranja prilikom zajedničkih molitvi koje se, uglavnom, obavljaju na otvorenom?**

BRZINA: Islam je vjera puna olakšica i ne opterećuje onoliko koliko čovjek podnijeti ne može. Kad je u pitanju namaz, mi to nastojimo redovno činiti. Ispričao bih jednu situaciju koja je nama razumljiva, a onima koji ne vjeruju čudna. Bili smo na ratištu i klanjali namaz u džematu. Tri haubička projektila pala su na pet metara od nas i nijedna nije eksplodirala. Naravno, namaz nije prekinut.

Sedma nije ratovala ni protiv Srba, ni protiv Hrvata, nego protiv onih koji su ubijali i pljačkali naše. Naša brigada prva je ušla u naseljeni dio Vareša, bilo je mnogo civila, nekoliko dana prije toga desio se Stupni Dol, imali smo mnogo poginulih boraca, međutim, dok su komšije bježale i ostavljale nejač, naši borci su im prilazili i pomagali. Sjećam se starice koja se spoticala, jer sama nije bila u stanju hodati, kako je zaplakala i zahvaljivala našem borcu koji joj je prišao i kao rođenu majku unio je u kuću

● **Bogat ratni put omogućio je mnogo sličnih događaja, možete li izdvojiti upečatljive?**

BRZINA: U bici na Bijelom bučju, u jeku četničkih napada, ponestalo nam je municije. Borci su ostali s minimumom za odbranu golih života. U tom momentu vidjeli smo svijetlozelene tragove metaka po zraku, koji su išli ravno u četničke rovove. Čim su to četnici opazili, počeli su bježati glavom bez obzira. Sutradan, također smo obavljali namaz u džematu, gdje su nas četnici mogli vidjeti. Prema nama uputili su pet minobacačkih projektila od kojih nijedan nije eksplodirao. Svojim postupcima i riječima pripadnici Sedme ponekad i mene iznenade. Tako se desilo da sam, kad smo dobili naredbu za povlačenje, jednog borca požurivao, jer se kretao natraške, a kad sam ga upitao zašto se ne okrene i ne požuri, rekao mi je: "Ne želim ići pred Allaha sa rupom na leđima". Slijedeći borac, također na frontu, zatražio je od brata po vjeri vode, pošto on nije imao čuturicu. Borac mu je dodao, a on je, prinoseći je ustima, odjednom zastao, i predomislivši se, vratio čuturicu, govoreći: "Daj nekom od naše braće, a ja ću se, inšallah, uskoro napiti u Džennetu." Dok je vraćao čuturicu, metak ga je pogodio u čelo i odmah je preselio u Džennet, inšallah. Mnogo sličnih situacija se događalo i, kao što sam rekao, nama sasvim razumljivih, no za nevjernike to je neshvatljivo i čudno.

● **S obzirom na aktuelne dogovore u Beču, konstituiranje federalne Armije već se nazire. Šta biste Vi uradili kad bi Vam stigla naredba od generala pukovnika Ante Rose da idete oslobađati teritorije na kojima je živjelo većinsko hrvatsko stanovništvo?**

BRZINA: Mi oslobađamo zemlju. Ma ko da je na okupiranim teritorijama živio, mi je želimo osloboditi. Logično, ja sam samo vojnik. Izvršavam naredbe pretpostavljenih, pa makar to bio i Ante Roso. Dakle, ne pravimo razliku među ljudima kad je u pitanju sloboda. Ona svakako treba i Hrvatima i što bude do nas, mi ćemo izvršiti.

● **Vjerujete li Vi lično u savezništvo?**

BRZINA: Naše savezništvo nije brak iz ljubavi, nego iz obostranog interesa. Tamo gdje postoji interes, ima i uspjeha. Rat između Bošnjaka i Hrvata, od početka, djelo je zagovarača ideje "Velike Srbije". Nažalost, hrvatski političari su se polahkomili za onim što im ni po čemu ne pripada i nasjeli su na trik srpskocrngoroskih fašista. Takva politika nije odgovarala ni Hrvatima, ni Bošnjacima, no nama je nametnuta. Izgradnja federalne Armije zahtijevat će mnogo fleksibilnosti i od jednih i od drugih, ali interes je zajednički i krajnje je vrijeme da se zajednički suprotstavimo najcrnjem fašizmu ikada videnom u historiji svih ratova.

● **U posljednje vrijeme mnogo se govori o statusu pripadnika Armije. Kolika je Vaša plaća?**

BRZINA: Vjerujte mi, ja ne znam šta je plaća. Moja je sigurno velika, ali kod Allaha dž. š., što se tiče ovozemaljske, mislim da smo prošle godine primali po dvije ili tri marke u bosanskim dinarima.

● **U Vašoj jedinici postoji institucija emir, takvo formacijsko mjestu u Armiji nije poznato. U kakav kontekst ga Vi smještate?**

BRZINA: Da, u brigadi imamo emira i tijelo "Medžlis šura". To uopće nije u koaliciji s konceptom i Komandom brigade. Emir brine o moralnom i vjerskom aspektu naše jedinice. Njegov rad umnogome olakšava rad Komande, jer borac se ne boji mene kao komandanta, nego ima strahopoštovanje vjerske obaveze. Jer, borba za odbranu naredba je od Allaha dž.š. Takva vjerska osnova kod boraca nama olakšava i uozbiljava komandu i njenu operacionalizaciju.

1. juni 1994., *Ljiljan*

Zaim IMAMOVIĆ, zamjenik komandanta Istočnobosanske operativne grupe

NAMA NE TREBA MIR, NAMA TREBA SLOBODA

Bio je lijep, sunčan dan, ali su ulice, koje su bile pune prolaznika, najednom ostale puste. Čuo se poneki pucanj i najednom pojavila se neka velika praznina. Rat je već počinjao i u Foči. Bio sam u dilemi. Da li ostati u Sarajevu, u gradu za koji sam vezao sve svoje buduće planove, ili se odazvati zovu zavičaja? Odluku sam donio a da nisam konsultirao porodicu. Surpuga je za nju saznala tek kada sam joj se javio telefonom

Zaim Imamović jedan je od rijetkih oficira profesionalaca na slobodnim goraždanskim prostorima. Roden je u Ilovači, dvadesetak kilometara od Goražda, 1961. godine. Vojnu gimnaziju i dvije godine akademije završio je u Beogradu, a završne dvije dvije - u Sarajevu. Skoro čitav period u bivšoj JNA proveo je u Sloveniji. U Sloveniji rat ga je zatekao na mjestu komandanta kasarne u Lipavi. Nakon toga dospjeva u Travnik, pa u Lukavicu. U kadrovskom čišćenju JNA od oficira Bošnjaka, iz kasarne Lukavica sa još petnaestak oficira, biva premješten u Zenicu. Tamo je bio do marta 1992. kada je, zajedno sa još desetak oficira Bošnjaka, pobjegao i stavio se na raspolaganje patriotskim snagama. Komandant Imamović je, osim što, komanduje Prvom drinskom brigadom, zamjenik komandanta Istočnobosanske operativne grupe. Ranjavan je četiri puta.

• Gospodine komandante, otkuda Vi u Goraždu? Je li prevagnulo to što ste tamo rodeni?

IMAMOVIĆ: Odluka je donesena slučajno. Donio sam je u ulici Đure Đakovića u Sarajevu. Bio je lijep, sunčan dan, ali su ulice, koje su bile pune prolaznika, najednom ostale puste. Čuo se poneki pucanj i najednom pojavila se neka velika praznina. Rat je već počinjao i u Foči. Bio sam u dilemi. Da li ostati u Sarajevu, u gradu za koji sam vezao sve svoje buduće planove, ili se odazvati zovu zavičaja? Odluku sam donio, a da nisam konsultirao porodicu. Surpuga je za nju saznala tek kada sam joj se javio telefonom.

• Kako ste uspjeli doći do Goražda?

IMAMOVIĆ: Iz Hrasnice je jedna grupa krenula za Foču. Tu su bili Zaim Bešović i njegov brat, Nedžib Bašić i još neki. Nije bilo neke naročite organizacije prebacivanja i prvi problemi iskrsli su već na Igmanu. Tu sam prvi put počeo razmišljati o obuci vojske. U Trnovu bio nam je veza Edo Godinjak. Noćili smo u selu Turovi i krenuli prema fočanskoj Jabuci, preko Delijaša i Grepka. Oko Grepka susreli smo se sa jednom grupom koja je išla u suprotnom pravcu i tu sam vidio Murata Šabanovića. Veliki dio puta išli smo pješice.

• U poređenju sa slovenačkom organizacijom, kako smo mi bili organizirani na početku rata, posebno u i oko Goražda?

IMAMOVIĆ: Na ovom prostoru sva srpska propaganda bila je usmjerena na izazivanje straha. Propagadna mašinerija ponavljala je priče o besmislenosti pružanja otpora i stvarala utisak da oni samo treba da se prošetaju i da neće biti genocida, niti većih poteškoća. S druge strane, ljude je trebalo ubjedivati da se brane. Jer, narod nije imao gotovo ništa da se suprotstavi silnoj tehnici. Trebalo mu je, zato, uliti samopouzdanje i uvjeriti ga da ima šansi i da ima smisla boriti se. Taj smisao nalazio se u činjenici da branimo sebe, svoje živote, svoje porodice, grad i, na kraju, svoju državu. To je bilo izuzetno teško sve do prvog našeg uspjeha. Ipak, dan kad smo počeli da se suprotstavljamo istovremeno je i dan naše pobjede. Tada sam shvatio i bio siguran da iz ovog rata ne možemo izići drukčije nego kao pobjednici.

Jezgro Prve drinske brigade činili su momci koji su se već dokazali u prvim borbama protiv četnika, a stvar koju treba istaći jeste da se nismo samo branili, već smo svakodnevno napadali i duboko u neprijateljskoj pozadini, tako da se neprijatelj i dvadesetak kilometara iza prvih linija nije osjećao sigurnim

• Vaša brigada ima, možda, najdužu liniju odbrane u BiH i nalazi se između dva četnička korpusa; i sami četnici proglasili su je za jedno od najtežih ratišta. U čemu se taj dio ratišta razlikuje od onih u koja ste Vi upadali?

IMAMOVIĆ: Kompletna linija brigade je prema Foči i Palama. Međutim, posebno treba istaći sam način formiranja brigade i uopće jedinica na goraždanskom prostoru. Jezgro Prve drinske brigade činili su momci koji su se već dokazali u prvim borbama protiv četnika, a stvar koju treba istaći jeste da se nismo samo branili, već smo svakodnevno napadali i duboko u neprijateljskoj pozadini, tako da se neprijatelj i dvadesetak kilometara iza prvih linija nije osjećao sigurnim. Prisiljavali smo ih time da razmišljaju kako nisu na svome, a povremeno izbacivali iz stroja velik broj njihovih vojnika, te zarobljavali naoružanje koje nam je bilo dragocjeno. Već krajem jula 1992. imali smo dobar plijen na Preljući i prvi put došli do minobacača, ručnih bacača, topa 20 mm... Dobar broj momaka sa fočanske općine, naročito na desnoj obali Drine, izuzetno je mnogo učinio. Oni su zaslužni za velike četničke gubitke na ovim prostorima. Stoga se četnici nikako ne smiju zanositi da će u konačnom rješenju Foča biti njihova.

• U vezi s tim, neminovno pitanje iz Goražda je odnos prema, uvjetno rečeno, perifernim ratištima. Šta Vi mislite, o tom odnosu?

IMAMOVIĆ: Mislim prvo da činimo sve ono što možemo, ali ne smijemo zaboraviti činjenicu da smo u rat ušli bez vojske, da je stvaramo u izuzetno teškim uvjetima i nisam zato da samo kritiziramo i iznosimo slabosti, već sam za to da ističemo uspjehe i rezultate koje smo postigli i postižemo, a oni su zapaženi. Mislim da ono što je pokazala naša pješadija, imajući u vidu uvjete, ne može pokazati nije-

dna armija u svijetu, ali mi moramo raditi na jačanju ugleda vojnika, boraca, i to nam je jedini spas. Stvaraju se uvjeti da se pruži pomoć i borcima i narodu Goražda. Jer, oni to zaslužuju s obzirom na to šta su sve učinili i s obzirom na rješenost da to i dalje čine.

● **Očekujete li hitna poboljšanja i promjene?**

IMAMOVIĆ: Sigurno, vrlo brzo će doći do poboljšanja i mi ćemo naše želje i htijenja pretvoriti u rezultate; vrlo konkretne. Mislim da priče o procentima od 51 ili 58 odsto nemaju nikakvog značaja. Ne vidim da je moguće takvo rješenje. U ovoj fazi oni su spremni "dati" samo one teritorije koje su već pod našom kontrolom. Ali, u krajnjem slučaju, ništa drugo nisu spremni uraditi. Oni to nikada ozbiljno nisu mislili. Međutim, takvim nastupom žele stvoriti osjećaj da ne moramo oslobađati, jer će nam oni to sada dati. S tim se nipošto ne treba zanositi.

● **Izlazili ste više puta iz Goražda. Kako Goražde izgleda iz Zagreba ili Splita, recimo?**

IMAMOVIĆ: Veličanstveno. Van Bosne malo koji borci su cijenjeni kao goraždanski, i to s pravom.

● **Bili ste, i još ste jedan od najvatrenijih zagovornika deblokade ovih prostora. Zbog čega Goražde do danas nije deblokirano?**

IMAMOVIĆ: Zagovornik sam deblokade iz želje da uvjeti života u ovom gradu budu promijenjeni, iz želje da i ovdje djeca jedu čokoladu i da im život bude podnošljiviji. Svijet u toj djeci prepoznaje sinove koji su sa majkom ostali u Sarajevu i stjecajem sretnih okolnosti izišli sa Grabavice. Druga želja je stvar spajanja ovog prostora sa ostalom slobodnom teritorijom i želja da goraždanski borci ratuju zajedno sa borcima Brčkog, Gradačca, Olova, Sarajeva i na drugim terenima pokažu šta znaju. Ja sam siguran da će taj dan doći. U samom pokušaju deblokade bili smo vrlo blizu usjeha u decembru 1992. i to je bila naša velika čast. Glavni razlog što je nismo iskoristili je u nedostatku zajedničkog djelovanja. Imajući u vidu da smo bili u potpunom okruženju, pokazali smo zadivljujuću snagu.

● **Prilično dug period niste bili ovdje. Između ostalog, i u vrijeme najveće ofanzive u 1993. godini. Kako ste do doživljavali s druge strane?**

IMAMOVIĆ: Moram vam reći da je daleko teže biti s druge strane i preživljavati ono što se dešavalo u toj ofanzivi. Čovjek suosjeća, strepi, nada se lijepim vijestima.

● **Svjedok ste pada Igmana, Trnova, Bjelašnice, da li je moralo biti baš tako?**

IMAMOVIĆ: To je stvar kompletne analize i zaključaka nakon nje, a posebno korištenje iskustava da se eventualne slabosti otklone i da se ne ponavljaju. Ipak, za analize će biti vremena nakon rata i tek će ih tada biti moguće napraviti. S naše strane i tada je bilo momaka koji su sve činili da se to ne desi. Posebno teško pale su mi pogibije momaka iz Foćanske brigade, koji su, ovdje sa nama, ratovali i na padinama Igmana dali živote. Među njima je bio i komandant bataljona Dževad Hanjalić, divan momak, koji se umirući sjetio svoje žene i sina Avde i uspio izgovoriti: "Recite im da ih puno volim". U lijepom sjećanju ostao mi je i Munib Korjenić Mungos. Ni njih dvojica, ni njihovi suborci nisu zaslužili osude kako se nisu hrabro borili. Želim reći da su u toj bici dali mnogo.

BJELAŠNICA: Zaim Imamović (desno) sa Zaimom Beševićem planira akciju

Na ovom prostoru sva srpska propaganda bila je usmjerena na izazivanje straha. Propagadna mašinerija ponavljala je priče o besmislenosti pružanja otpora i stvarala utisak da oni samo treba da se prošetaju i da neće biti genocida, niti većih poteškoća. S druge strane, ljude je trebalo ubjeđivati da se brane. Jer, narod nije imao gotovo ništa da se suprotstavi silnoj tehnici. Trebalo mu je, zato, uliti samopouzdanje i uvjeriti ga da ima šansi i da ima smisla boriti se. Taj smisao nalazio se u činjenici da branimo sebe, svoje živote, svoje porodice, grad i, na kraju, svoju državu

● **Nekoliko mjeseci prije tih bitaka, u intervjuu u New York Timesu i Sky Newsu, John Mara rekao je da imamo veliki slobodni teritorij, ali da ćemo ga izgubiti. Da li je tada uvodničar baratao nekim podacima koji su nama bili nedostupni? Koliko u promjenama na ratištu ima direktnog ili indirektnog utjecaja izvana?**

IMAMOVIĆ: On je te ocjene vjerovatno dao na osnovu poznavanja namjera agresorske strane da u potpunosti ovlada prostorima oko Drine. Ipak, bilo je neočekivano i iznenađujuće da on to nama kaže. Rekao sam mu da on jedno, bukvalno, ne može shvatiti - kako mi ne možemo priznati poraz i biti poraženi. S obzirom na to da je to rekao na mjestu gdje su bili uništeni agresorski tenkovi, prag i vozila, rekao sam da ću priznati poraz kad naši tenkovi i oklopna vozila krenu prema nekom neprijateljskom položaju i taj agresorski vojnik sa petnaestak metara bombom uništi taj tenk, kako su to učinili goraždanski borci u jednoj od najvećih pobjeda naše Armije u operaciji "Krug" augusta 1992. Mišljenja sam da uticaja izvana ima i da u inozemstvu uvijek na vrijeme imaju podatke o namjerama agresora. I u posljednjoj ofanzivi imao sam utisak da čekaju da se nešto dogodi, da se uzmu određeni položaji, pa da reagiraju.

● **Spomenuli ste operaciju "Krug". Čini mi se da se o toj bici zna veoma malo, a da se i u samom Goraždu počinje zaboravljati?**

IMAMOVIĆ: To je jedna od najuspješnijih bitaka, ne samo Goražda već kompletne Bosne i Hercegovine. Bitkom za Hranjen, naši borci pokazali su da se Bosna može bra-

niti i oslobadati. Izuzetno je uspješno organizirana i izvedena. Odluku o toj bici nosio sam u glavi od maja 1992. godine, kada sam, obilazeći teren, prvi put stao na Crijetež, kotu 1308. S tog mjesta spoznao sam kako krenuti u oslobađanje Goražda. Trebalo je mnogo preduvjeta, a mi tada nismo imali nijedan RB, nijedan minobacač, ništa; samo hrabre momke. Puškom se teško osvaja. Ipak, bitka je trajala od polovice mjeseca do 29. augusta 1992. i završena ulaskom naših snaga na Jabučko sedlo, pa, niz četnička uporišta preko Površnice, u sami grad. Već tada je oslobođeno oko 150 kvadratnih kilometara teritorija; od grada sve do rijeke Prače. Zaplijenjeno je 12 topova 37 mm. Nismo mogli povjerovati da je iznad Površnice, na manje od 100 metara, bilo raspoređeno pet "tridesetsedmica". Cijevi su bile uperene prema gradu i ostale su napunjene. I, tad nam je bilo jasno kako se uradilo to što se uradilo. Postalo nam je jasno da je naš narod čenike izludivao hrabrošću, željom da ostane u gradu koji se sa tog mjesta mogao gađati, a narod je dolje, opet, živio. Nisu nas poslije toga čudile ni izjave zarobljenih četnika: "Pa, zar ovdje ima još živih?" U operaciji "Krug" zarobljeno je petnaest minobacača 82 i desetak 120 mm, veliki broj ručnih bacača, topova 20 mm, PAM-ova, pješadijskog naoružanja, granata, oko pola miliona metaka, eksplozivnih sredstava... Posebno me je radovala činjenica da se prije bitke nije mogao napraviti slobodan korak, a ljudi su se poslije te operacije normalno kretao. Sve se odjednom promijenilo i to je bila najveća nagrada borcima.

● Nakon tih promjena, neki su shvatili da je kraj i pohrlili ka foteljama, bilo je i neodgovornih izjava da je rat gotov, što je nanijelo prilično štete. Šta sa ove distance možete reći o tome?

IMAMOVIĆ: To se događalo i to je rečeno, tada su se neki ozbiljno nadali da je kraj blizu. Sama činjenica da je od tada prošlo ovoliko vremena i da smo tek stigli uvjetno rečeno, do nekog poluvremena, demantira ih. Sada, ipak, sve najviše zavisi od nas samih. Svu našu snagu, energije i, posebno, pamet potrebno je angažirati u izgradnji borbenog morala naših jedinica koje će i dalje biti naša osnovna prevaga nad agresorom. Sve što čine ljudi, žene, djeca, borci, treba podrediti jednom cilju - da taj dan slobode dođe što prije, jer nama ne treba mir, nama treba sloboda.

● Uporedite Goražde 1992. i Goražde 1994. u kontekstu tih razmišljanja?

IMAMOVIĆ: Goražde je 1992. i 1994. i svake godine grad u kome su svi imali mnogo dostojanstva, pa i ljubavi prema svom gradu. Zato je ovo grad-heroj i zato će ostati grad-heroj. Nepokoren, nepokolebljiv. Usuđujem se uporediti ga sa Alamom i bitkom iz 1936. kada su svi branioci izginuli. Ovdje su svi spremni izginuti, radije nego ostaviti Drinu i Goražde agresoru.

● Stoji li, onda, teza da Goražde ni u posljednjoj četničkoj ofanzivi vojnički nije poraženo i da, i pored gubitaka velikog dijela slobodnog teritorija, ono za agresora nije bezopasno?

IMAMOVIĆ: Ta teza da Goražde nije vojnički poraženo, stoji. Osnovni cilj agresora jeste stvoriti ovdje besperspektivnost i želju da ljudi odu odavde. U tome nisu uspjeli. Ne kažem da gubitak teritorija ne znači ništa, ali u poređenju sa ovim - on je nebitan. Mnoge pozicije, na mnogim dijelovima ratišta još su povoljnije, i pored tolikih nasrtaja i tolikih ofanziva na Goražde. Ofanziva ovdje nikad nije ni prestajala i neće prestati sve dok ne prisilimo agresora da odustane od ideje "velike Srbije". Dok god Drina teče, a Goraždani i svi ostali gledaju je i uživaju u njenoj ljepoti, imat će želju da se za nju bore.

● Čini li Vam se da će kraj te borbe biti upravo negdje na ovim drinskim prostorima?

IMAMOVIĆ: Čini mi se da će spoznaja da ne može "osjetiti" Drinu, agresora natjerati da odustane od svojih nakana. Zato, svima koji su rođeni na Drini i koji je vole, poručujem: Neka se vrate svojoj ljubavi.

● Ovdje ima mnogo hrabrih momaka, mnogo izuzetnih boraca?

IMAMOVIĆ: Malo gdje borci imaju toliko znanja i toliko iskustva kao ovdje. Malo gdje su tako čestiti, malo gdje je tako dobrih komandanata, komandira. Veliko zadovoljstvo je ratovati zajedno s njima. Ferid Buljubašić, Sejdić i Pelan, onda foćanska elitna jedinica iz Prve višegradske i ostalih brigada, svi borci koji su spremni da se bore i da ratuju. Mnogo me je pogodila pogibija komandanta bataljona Hasana Turčala, žao mi je što s nama nije Musa Odžak; na liječenju je u inozemstvu. Pamtim i mnoge hrabre borce, komandire i komandante koji su poginuli. Ne može se zaboraviti Rasim Imširević, Edin Prljača, Nedžad Šakić, Himzo Sablja. Žao mi je i Jasa Islamovića i Taiba Buljubašića, Alije Prazine. Jedno je, ipak, sigurno - momci sa Drine neće razočarati. I dalje će ostati ljudi za divljenje. Ponovo će se slušati vijesti o njihovim uspjesima, radovat će se Bosna njihovim pobjedama, kao što se oni sada raduju uspjesima boraca Drugog, Trećeg i Sedmog korpusa.

27. juli 1994., *Ljiljan*

Asim KORIČIĆ, komandant 37. muslimanske lahke brigade, iz sastava Sedmog korpusa ABiH

● Kako je nastala 37. muslimanska lahka brigada 7. korpusa?

KORIČIĆ: Nastala je u kontinuitetu formiranja jednica 7. korpusa Armije RBiH, koje je počelo prije više od godinu dana. Bile su 7, 17, i 27. i, na kraju, 37. novoformirana jedinica.

● Šta je sa Sedmom muslimanskom?

KORIČIĆ: Mnogi misle da se 7. muslimanska stopila u 37., što nije tačno. Sedma muslimanska ostala je u 3. korpusu i ona je redovna jedinica tog korpusa. Ja sam otišao na drugu dužnost u 7. korpus.

● Kakav je ustroj 37. muslimanske lahke brigade?

KORIČIĆ: U etičkom smislu, ustrojena je na islamskim principima. Svi, otprilike, znaju šta to znači.

● Kako se slažete sa 17. krajiškom brigadom, koja je zasnovana na drukčijim principima od Vaših?

KORIČIĆ: Sedma muslimanska i 17. krajiška svojevremeno su bile u istom korpusu i s obzirom da sam dobar prijatelj sa komandantom 17. slavne krajiške gospodinom Fikretom Ćuskićem, mi smo se udružili (7. i 17.) u operativnu grupu. Prišle su nam još neke brigade. Tako su se začela mnoga, historijska

Mora biti koordinacije između 5. i 7. korpusa Armije RBiH. Oni imaju tendenciju spajanja. To mora biti jasno svima, čak i neprijatelju, a posebno svakom Krajišniku, ponaosob. Rekao bih da su 5. i 7. korpus dva brata koji moraju doći kući

zbivanja s našom Armijom u tom dijelu BiH, pa i šire po Republici. Što se tiče vojne suradnje i izvršavanja borbenih zadataka, nikada nismo imali međusobnih nesporazuma.

● Koji je Vaš operativni djelokrug?

KORIČIĆ: Onaj koji naređenjem izda Komanda Korpusa, a poznata je zona odgovornosti Korpusa. To ovisi i od Štaba vrhovne komande u Sarajevu i mi možemo biti prebačeni na bilo koji dio teritorija RBiH.

● Šta je sa Vlašićem, koje su najnovije informacije s tog terena?

KORIČIĆ: Znate da je krajem aprila neprijatelj izvršio silovit napad na Vlašić sa sje-

MI NIKADA NEĆEMO SRUŠITI CRKVU!

Moj borac ne smije biti pijan i takav ići na zadatak, ne smije lagati, ustuknuti u borbi, ne smije ubiti dijete neprijatelja, jer bi bio odmah strijeljan, a to mu ni vjera ne dozvoljava. Mi nikada nećemo srušiti crkvu ili bogomolju. Sedma muslimanska bila je u Varešu, pa neka kažu fali li tamošnjoj crkvi išta

verne strane. Tačnije, izvršio je udar na zonu 7. korpusa. Uspjeli smo zaustaviti napredovanje neprijatelja, i, ne samo zaustaviti već, postepenim buđenjem ostalih jedinica, krenuti u protunapad i nametnuti širok front od nekih 160 kilometara, koji i dan-danas postoji i djeluje, i on je svakim danom bliži Krajini, rijeci Vrbas, tako da ne vrijedi ona Karadžićeva da će on na naše akcije uzvraćati žestokim napadima. Prošlo je više od tri mjeseca od tada, a on nije uspio ništa uraditi.

● **Šta bi za nas značilo zauzimanje Vlašića?**

KORIČIĆ: To je ogroman plato, najmanje 30 kvadratnih kilometara, još ako se tome doda i Koričanski plato! Vlašić je najveća planinska visoravan u srednjoj Bosni. To je, praktično, srž srednje Bosne, i ko ovlada tim prostorima, spušta se na sve strane Bosne. Dakle, prema Kotor-Varoši, Tesliću, desno - prema Zenici, Zavidovićima, na drugoj strani je Travnik, zatim - zapadno prema Jajcu, Skender-Vakufu?

● **Krajišnici su, preko Vlašića, krenuli kući. Mogu li ovuda stići do svojih kuća?**

KORIČIĆ: Krajišnicima, za dolazak kući, Vlašić predstavlja vrlo bitnu prepreku. Kad bismo uzeli ovu visoravan, kao što sam rekao, imamo mogućnost za direktno spuštanje prema Jajcu, Skenderu i Banjoj Luci. To je bitno za Krajišnike i državu općenito. Mi, ako Bog da, moramo taj put preći, živi ili mrtvi.

● **Mnogi Krajišnici misle da bi preko Bosanske Krupe lakše i brže došli kući.**

KORIČIĆ: Mora biti koordinacije između 5. i 7. korpusa Armije RBiH. Oni imaju tendenciju spajanja. To mora biti jasno svima, čak i neprijatelju, a posebno svakom Krajišniku, ponaosob. Rekao bih da su 5. i 7. korpus dva brata koji moraju doći kući.

● **Za koliko vremena 17. krajiška i 37. muslimanska mogu zauzeti Veliku Kladušu?**

KORIČIĆ: Teško je odgovoriti, jer dovoljno ne poznajem pojedinosti na tom terenu. To je teško i zato što su Bošnjaci na suprotnoj strani.

● **Kako bi Vi, zapravo, riješili pitanje Velike Kladuše?**

KORIČIĆ: Najvjerovatnije, mi bismo prvo odsjekli teritorij i stavili legalnu državnu granicu pod našu kontrolu. Našim vještinama ratovanja to bi bilo moguće i izvodljivo. Nakon toga unutarnju stvar riješili bismo između nas.

● **Kakav je moral vojnika 7. korpusa, 17. krajiške i 37. muslimanske u Travniku?**

KORIČIĆ: Kada se govori o brigadama, treba spomenuti i ostale jedinice 7. korpusa. To je prilično kompaktan korpus i ne treba pojedine jedinice nešto posebno ističu u odnosu na druge. Tu je posrijedi zajednički rad i zalaganje. Što se morala tiče, spremni smo na dugotrajni rat. I to ne samo mi već - ubijeden sam - i naš narod.

● **Šta Vam je još potrebno, kakav vid podrške, da bi takav moral kontinuirano trajao?**

KORIČIĆ: U našim borbenim djelovanjima obuhvaćen je vrlo mali procenat stanovništva sa područja koja moramo osloboditi. Što to znači? Oko 300.000 Bošnjaka Sanske i Vrbaske doline iseljeno je. Kada bi se izvršila mobilizacija, tako da se samo deset posto naših, raseljenih po čitavom svijetu, vrati, imali bismo još jedan korpus. U tom slučaju, garantiram da bi pred zimu bili u Banjoj Luci i Prijedoru.

● **Šta za Vas znači teritorij kojeg oslobadate?**

KORIČIĆ: Da bi jedna država zbilja mogla biti državom i da može sebe tako nazivati, mora imati određeni teritorij. Mi tačno i precizno shvaćamo granice naše države. Prema tome, mi želimo stvoriti teritorij na kojem će slobodno živjeti Bošnjaci.

● **Kako vratiti Bošnjake, pogotovo Krajišnike kojih veoma mnogo, čini nam se i ponajviše, ima po svijetu? Daleko manji broj njih uključen je u borbene redove?**

KORIČIĆ: To je dobro pitanje. Kada se jedan teritorij oslobodi, razumije se, potrebno je vratiti ljude, nekadašnje stanovnike tih teritorija. Dobro bi bilo kada bi se mogla

iznaći neka zakonska mogućnost za vraćanje tih ljudi. Naš narod s područja koja oslobađamo ili koja su na putu da se uskoro oslobode, morao bi shvatiti da se treba i mora vratiti svojoj kući i svom narodu. Ukratko, narod mora prihvatiti nas vojnike, odnosno vojsku.

● **Bili ste u nekim zapadnoevropskim zemljama. Ima li razlike između Bošnjaka koji su privremeno tamo i onih dolje u Bosni; kada je riječ o osjećanjima prema zavičaju, kućnom pragu, domovini?**

KORIČIĆ: Često sam isticao da, ukoliko naši ljudi po svijetu još izvjestan period ostanu izvan svoje domovine, kada se budu vraćali, primijetit će ogromne razlike i promjene i bit će im teško snaći se i ponovno uklopiti u život, u sistem. Ovan naš, bošnjački. Podvlačim da se naš narod u Bosni, općenito, dosta preobrazio i promijenio, i to u pozitivnom smislu. Jednostavno, to su ljudi za koje postoje samo dvije mogućnosti: život u slobodi, pogibija za slobodu svoje domovine. Mi se ni u kom smislu nećemo dati prevariti. Važnija nam je jedna marka naših Bošnjaka po svijetu, svjesno data, nego cjelokupna pomoć "civiliziranog Zapada". Hvala Bogu, naš narod se, u moralno-etičkom smislu, nacionalnoj svijesti, kulturnoj pripadnosti, veoma promijenio i sada zna na čemu je i gdje pripada.

● **Smatrate li da je naš čovjek na Zapadu počeo gubiti svoj islamski identitet?**

KORIČIĆ: Nakon dugo vremena, izbivao sam iz Bosne. Tokom svog kratkog boravka u Zapadnoj Evropi, među našim ljudima, primijetio sam da se veliki broj njih udaljava od

Da bi jedna država zbilja mogla biti državom i da može sebe tako nazivati, mora imati određeni teritorij. Mi tačno i precizno shvaćamo granice naše države

svojeg izvornog, islamskog identiteta prihvaćajući neke zapadnjačke manire ponašanja, odnosno prihvaćajući ništa. Pitat ćete, šta to znači prihvatanje ničega? Vidite, ako jedan naš čovjek, naprimjer, u Hamburgu ili Kölnu, ne zna koja je i šta mu je država, koja mu je nacija, Bog, vjera, jezik, šta mu je kultura, taj ne pripada nama, ali, istovremeno, ako on ne pripada nama, on ne pripada nikome i on nema ništa. Svima smo jasno rekli, u čitavom svijetu govorimo, da naš Bog je Allah dž.š., naša vjera je islam, jezik nam je bosanski, naša kultura je bosanskomuslimanska, država i teritorija - Bosna i Hercegovina i da smo mi - Bošnjaci! Sve ovo mora biti jasno, prvenstveno svima nama ponaosob. I onome u Njemačkoj, u Parizu, Australiji itd. To su naše odrednice i od njih nikada nećemo odstupiti ni milimetra, bez obzira na sva crtanja karata i na kojekakve mirovne planove. Onim Bošnjacima kojima to ne odgovara, neka to fino, usmeno ili pismeno, kažu i neka sebi traže drugu zemlju, a mi ćemo za ovu, ako treba, i

Svima smo jasno rekli, u čitavom svijetu govorimo, da naš Bog je Allah dž.š., naša vjera je islam, jezik nam je bosanski, naša kultura je bosanskomuslimanska, država i teritorija - Bosna i Hercegovina i da smo mi - Bošnjaci! Sve ovo mora biti jasno, prvenstveno svima nama ponaosob. I onome u Njemačkoj, u Parizu, Australiji ...

umrijeti. Pozivam one što Bosnu nose u srcu da nam se što prije priključe. Mnogi od nas sebe smatraju prestarima za pušku. Znamo da u četničkim redovima najviše ima staraca, gotovo bez ijednog zuba u glavi. Kada takve vidimo, skoro se i pokajemo što smo uopće pucali na njih. Napose, u islamu nema penzije. Ti moraš klanjati i u 65. isto kao i u 20. godini. Odbrana zemlje i domovine, također je jedna od islamskih dužnosti.

● **Za kavu se Bosnu Vi borite?**

KORIČIĆ: Za svjesnu Bosnu.

● **Šta to podrazumijeva?**

KORIČIĆ: To podrazumijeva da svaki Bošnjak mora imati visoko izgrađenu svijest o državnosti BiH, o njenoj kompaktnosti. To za nas vojnike 7. korpusa znači da nam je, recimo, svejedno u kom dijelu BiH ćemo ratovati i izvršavati zadatke. Zatim, svijest o vlastitoj kulturi, tradiciji, vjeri itd. Želim kod svojih boraca izgraditi visoku islamsku svijest. Moj borac ne smije biti pijan i takav ići na zadatak, ne smije lagati, ustuknuti u borbi, ne smije ubiti dijete neprijatelja, jer bi bio odmah strijeljan, a to mu ni vjera ne dozvoljava. Mi nikada nećemo srušiti crkvu ili bogomolju. Sedma muslimanska bila je u Varešu, pa neka kažu fali li tamošnjoj crkvi išta.

● **Što biste poručili Bošnjacima u crnom dunjaluku, pogotovo Krajišnicima?**

KORIČIĆ: Da zavrnu rukave i da se vraćaju svome zavičaju kako bi s nama zajedno, rame uz rame, oslobodili naše gradove. Zapamtite, Bosnu mogu dijeliti samo naši borci, i to na jedan dio, i niko više. Borci su najvažniji muhur sudbine Bosne.

3. august 1994., *Ljiljan*

Hazim ŠADIĆ, komandant 2. korpusa ABiH

Brigadni general Hazim Šadić od početka agresije na BiH obavlja najviše dužnosti u tuzlanskom korpusu Armije BiH. Prvo u Okružnom štabu, čiji je bio načelnik, a potom u 2. korpusu; smjenom Željka Kneza, postavljen je za komandanta ovog - po opremljenosti, ljudstvu i tehnici - najjačega korpusa bosanske vojske.

● **Gospodine generale, Drugi korpus Armije BiH kontinuirano prate najžešće borbe u odbrani slobodnih teritorija naše zemlje od početka agresije. Sjajni uspjesi jedinica i operativnih sastava 2. korpusa i teške borbe koje su vodili naši borci u odbrani novozaposjednutih teritorija, potvrdili su snagu Korpusa kojim Vi komandujete kao dobrom dijelu temelja bosanske Armije. Vijenac, Greda, Donja Brka, Vis i uspjesi na Vozućoj posljednji su u niski uspjeha 2. korpusa. Kako ocjenjujete ove uspješno izvedene ofanzivne akcije i kakvo je trenutno stanje na ratištima u zoni**

Linije su čvrste i ukupna situacija u zoni odgovornosti 2. korpusa je stabilna. Ovaj period koristimo za promjene formacija. Formiramo manevarske jedinice koje će biti sposobne za borbena djelovanja na više pravaca. Za najviše mjesec dana imat ćemo nekoliko brigada koje će se moći angažirati na više pravaca i tek tada ćemo biti spremni izvoditi i složenije operacije u oslobađanju okupiranih teritorija

odgovornosti 2. korpusa ABiH?

ŠADIĆ: Početkom implementacije Vašingtonskog dogovora i poboljšanja logističke podrške 2. korpusa, mi smo sačinili plan aktivnosti i osnovna zadaća na tom planu bila nam je da se iz jedne opće defanzive prede u ofanzivna djelovanja i oslobađanje privremeno zaposjednutih teritorija. Znajući da je dužina ratišta koju pokriva 2. korpus oko 670 kilometara, nismo se odlučili na operaciju većih razmjera na jednom pravcu, nego smo donijeli odluku da izvodimo borbe na više pravaca radi razvlačenja agresora i oslobađanja teritorija po dijelovima. To se pokazalo ispravnim, jer smo na svim pravcima naših udara imali uspjeha. Poseban je kvalitet imalo oslobađanje Vijenca, gdje je oslobođen ogromni teritorij, a sam objekat ima veliki

SVE NAŠE JEDINICE IMAJU MANEVARSKE SPOSOBNOSTI

Sve jedinice su uvezane u jedinstven sistem veza i rukovođenja, Korpus može manevrirati sa svim jedinicama s jednog prostora na drugi, tako da više namamo onih tzv. domobranskih jedinica; one su sve, praktično, manevarske i mogu se upotrebljavati za sve borbene zadatke

industrijski značaj zbog mogućnosti obnavljanja rada Tvornice sode u Lukavcu, te za rad svih rudnika u Banovićima i Lukavcu itd., uz strateški značaj stvaranja osnovice za daljnja djelovanja u oslobađanju doline Krivaje, prema Zavidovićima. Poslije je "došla" Greda, pa Brka, Vis, pa uspjesi ispod Visa prema Vuzoći, u sudjelovanju sa 3. korpusom. Sa zadovoljstvom mogu reći, uspjeh za uspjehom. Trenutno, ratišta su mirna, ne izvodimo značajnija ofanzivna djelovanja, mada agresor svakodnevno granatira, posebno dijelove Visa, Grede i Brke, pokušavajući i pješačke prodore. Međutim, linije su čvrste i ukupna situacija u zoni odgovornosti 2. korpusa je stabilna. Ovaj period koristimo za promjene formacija. Formiramo manevarske jedinice za najviše mjesec dana imat ćemo nekoliko brigada koje će se moći angažirati na više pravaca i tek tada ćemo biti spremni izvoditi i složenije operacije u oslobađanju okupiranih teritorija.

● **Komandujete Korpusom koji brani najveći slobodni teritorij u Republici. Uspijevali ste to zahvaljujući, u prvom redu, brojnosti i opremljenosti Vaših ubojitih jedinica. Kako je komandovati s 29 brigada i više od 80.000 boraca?**

ŠADIĆ: S obzirom na uvjete u kojima smo krenuli u odbranu naše zemlje, bez ikakve organizirane logističke podrške, formiranje jedinica bilo više je spontano, zavisno od snalažljivosti općine - vrlo teško. No, s vremenom, stvari su se bitno promijenile, tako da ovaj Korpus u posljednjih 5-6 mjeseci ima vrlo dobro organiziranu logističku podršku, koja je centralizirana sa nivoa okruga, tako da nam svi vojnici, imaju, otprilike, istu hranu, pakete, te, ono što je za nas vojnike vrlo bitno, Ministarstvo odbrane polahko preuzima ulogu finansiranja, odnosno snabdijevanja jedinica MTS-om, tako da je situacija znatno povoljnija i meni lično sada je znatno lakše komandovati Korpusom, nego u uvjetima kada smo se snalazili putem općina, itd. Isto ovako se razvijao i sistem rukovođenja i komandovanja. Danas, na nivou Korpusa imamo potpuno izgrađen ovaj sistem. Sve jedinice uvezane su u jedinstven sistem veza i rukovođenja, Korpus može manevrirati sa svim jedinicama s jednog prostora na drugi, tako da više namamo onih tzv. domobranskih jedinica; one su sve, praktično,. manevarske i mogu se upotrebljavati za sve borbene zadatke.

● **Podrinjci često ističu kako gubitak veze s podrinjskim enklavama iz vremena legendarnog rahmetli kapetana Hajre ide na grijeh 2. korpusa. Gospodine generale, recite armiji podrinjskih muhadžira u zemlji i inozemstvu zašto 2. korpus nije više pažnje posvetio odbrani Podrinja, iz kojeg se i danas traže samo odmorne jedinice koje će držati ono što heroji Podrinja oslobode?**

ŠADIĆ: Nama u Komandi Korpusa i meni kao komandantu poznate su zamjerke zbog toga što nije izvršeno spajanje slobodnog teritorija tuzlanske regije sa slobodnim teritorijem Podrinja - Cerskom i Kamenicom. Ja moram reći da smo mi upotrijebili 1. bataljon, najopremljeniju jedinicu 1. tuzlanske brigade u oslobađanju Kalesije, s ostalim jedinicama, odmah nakon poznatih događanja na Brčanskoj malti u Tuzli i grad je do 24. maja bio osloboden. Naš cilj bio je formiranje taktičke grupe na čelu s Muharemom Efendićem, koja bi krenula u oslobađanje Zvornika, to se može vidjeti iz naših početnih planova da je glavni cilj bio izlazak na Drinu. Međutim, u to vrijeme dolazi do nečeg nepredvidivog - pao je Bosanski Brod. Dolazi do strahovite koncentracije četničkih snaga na Gradačcu i komanda tadašnjeg Okružnog štaba donosi odluku da se obustave daljnja djelovanja prema Zvorniku i da se 1. tuzlanska brigada dâ za odbranu Gradačca. Da mi to tada nismo uradili, Gradačac bi vrlo brzo pao. Poznato je da je ofanziva na ovaj grad trajala oko pet mjeseci. Agresor je upotrijebio svo naoružanje iz arsenala bivše JNA, izuzev brodova i podmornica, da bi zauzeo ovaj grad. Mi smo cijenili da, ako padne Gradačac, pada cijela Posavina; dakle, dio koji je držala 108. brigada Brčkog, 208. čelićka. Padom Gradačca više ne bi bilo nijednog pogodnog položaja za odbranu do ispred Tuzle, tzv. mramorski položaji, znači iza Srebrenika prema Tuzli. Zato smo donijeli odluku, pošto je Gradačac bio solidno pripremljen i fortifikacijski ureden, da se Gradačac mora odbraniti po svaku cijenu i sve živo dali smo na odbranu ovog grada. Čak su i jedinice iz Olova i Kladnja dolazile na ispomoć Gradačcu. Gradačac je odbranje, odbranjena je Posavina i stvoreni uvjeti za djelovanja ka Savi, odnosno za prekidanje koridora, a, svakako, formiranjem ovih manevarskih jedinica, stvorili smo uvjete i za oslobađanje teritorija prema Drini. Tada je bilo teško donijeti odluku da li ići prema Drini ili braniti Gradačac. Oboje nismo mogli, jer tada nismo imali Armiju kao što je danas imamo. I ovaj Korpus će, sigurno, ići na oslobađanje Podrinja.

● **Ovdje se s ponosom ističe zajednička borba Bošnjaka s Hrvatima, gdje, osim ustaške politike vareškog HVO-a, koja je uspješno neutralizirana, međusobnih sukoba nije bilo. Bilo je, ipak, vrlo zapaljivih momenata, npr. Husino i Posavina. Sukob je izbjegnut, i onda kad ste morali intervenirati, kao u slučaju Vareša, prije samog napada konsultirati ste političke i vjerske strukture oba naroda. Akcija je skoro hirurški urađena. Kako danas gledate na ovaj najteži period za ABiH i kakvi su danas odnosi ova dva naroda u Vašoj zoni odgovornosti?**

ŠADIĆ: Mi smo od početka dozvolili postojanje HVO-a, ali da te jedinice budu pod kontrolom 2. korpusa. Čini mi se da je to bilo odlučujuće. Nije bilo dvojnosti u rukovođenju i komandovanju. Ipak, bilo je pokušaja da se i ovdje napravi incident, kao što su to pokušavali iz političkih struktura HDZ-a. Ja imam praksu da, u trenucima kad procijenim neke opasnosti, sazovem više ljudi da se s njima konsultiram i da na osnovu njihovih prijedloga i mišljenja donesem odluku. Kad su se neke stvari počele dešavati oko Husina, ja sam pozvao predsjednika Selima Bešlagića i njegove suradnike i sugerirao im da obidu sva sela s hrvatskim življem i da im ukažu na stvarne prilike na ovim prostorima, da im Bošnjaci garantiraju svu sigurnost, ali da 2. korpus traži da se i hrvatsko vojnosposobno stanovništvo uključi u odbranu svih prostora, ravnopravno s ostalima. Posljednji su pokušaji bili u vezi s novom mobilizacijom. Izbio je problem što jedan dio vojnosposobnih pripadnika hrvatskog naroda nije prihvatio pozive u Armiju BiH, već su tražili reafirmiranje 115. brigade HVO, koja je ukinuta mnogo ranije. Mi u 2. korpusu rekli smo da za sada nema reafirmiranja 115. brigade, jer je ona rasformirana odlukom HDZ-a, a ne Komande 2. korpusa, i donijeli smo zajedničku odluku da se pripadnici hrvatskog naroda koji ne žele u Armiju BiH moraju odazvati pozivima, ali će biti raspoređeni u 108. hrvatsku brigadu na prostore Posavine, i to sada teče uspješno. U tom cilju dolazio je nedavno i predsjednik Federacije Krešimir Zubak i potpredsjednik Ganić i sada je sve u redu.

• Ima zamjerki na prezastupljenost hrvatskih kadrova u Komandi Korpusa. Načelnik Vam je Anđelko Makar, moralista Dragan Kovačević, a donedavno šef vojne sigurnosti bio je Anto Pranjić. Kako objašnjavate posebno mjesto moraliste Dragana Kovačevića, koji je katolik, u Korpusu u kojem je 94 odsto Bošnjaka?

ŠADIĆ: Svi ovi kadrovi su tu uglavnom od početka rata. Na moj prijedlog, za komadanta tadašnjeg Okružnog štaba, iz određenih razloga, izabran je Željko Knez. Anto Pranjić je zamijenjen Mehmedom Žilićem, Anđelko Makar je oficir kojeg bi poželjela svaka armija i on mi je najbolji suradnik, bez koga bih vrlo teško mogao obavljati ovu dužnost. U sljedećem pomjeranju nekih ljudi, najvjerovatnije će doći i do pomjeranja Dragana Kovačevića, njega će najvjerovatnije zamijeniti dr. Salih Kulenović, za kojeg je otišao prijedlog u Vrhovnu komandu.

• Ovdje se može čuti i to da 2. korpus odslikava političke opcije tuzlanskih ljevičara, koji su na vlasti u samome gradu. Ima li mjesta ovakvim tvrdnjama, s obzirom na opasnosti politizacije vojske. Nema li ipak previše Selima Bešlagića na jutarnjim kahvama kod Vas? I jutros je bio, te smo morali pola sahata duže čekati?

ŠADIĆ: Selim Bešlagić je svako jutro ovdje na kahvi. Mi smo počeli zajedno; on je bio izabran u ime Vlade u Koordinacioni odbor, čini mi se, regije, i bio je zajedno s Komandom Korpusa; imao je tu kancelariju itd. Ostale su te navike da popije s nama kahvu, ali samo do sedam ujutro, a poslije samo ako je nešto službeno. Tako da Selimovi dolasci ovdje nemaju nikakvih političkih konotacija, mogu reći da ga ja prije rata nisam ni poznavao. Ovom Korpusu se od početka pripisiva predznak "crvenog" korpusa. Međutim, on nije ni "crven", ni "žut", ni "zelen", nego je korpus cijelog naroda ove regije.

• Je li istina da ste član ili simpatizer Bešlagićeve političke partije?

ŠADIĆ: Ja nisam pristalica nijedne političke opcije. Ja sam vojnik i izvršavam naređenja komandanta Vrhovne komande, predsjednika Izetbegovića.

• Politički se manipulira inicijativom za stvaranje srpskog oslobodilačkog bataljona pri 2. korpusu Armije BiH. Zašto baš pri 2. korpusu u Tuzli, s obzirom na to da se više Srba bori u Sarajevu pod zastavom s ljiljanima nego u Tuzli? I Vrhovna komanda odredila se negativno, odakle, zapravo, ova ideja?

Selim Bešlagić je svako jutro ovdje na kahvi. Mi smo počeli zajedno; on je bio izabran u ime Vlade u Koordinacioni odbor, čini mi se, regije, i bio je zajedno s Komandom Korpusa; imao je tu kancelariju itd. Ostale su te navike da popije s nama kahvu, ali samo do sedam ujutro

ŠADIĆ: Ideja je potekla od Srpskog konsultacionog vijeća i to ne treba *a priori* odbaciti. Međutim, za to trebaju biti stvoreni uvjeti. Trenutno nisu zreli za to.

• Specijalna jedinica 2. korpusa "Balta" nedavno je izvela brutalan obračun s borcima 1. podrinjske muslimanske brigade nakon pada linije na kladanjskom ratištu. *Ljiljan* o ovome nije pisao do sada; šta se, zapravo, zbilo?

ŠADIĆ: Naša specijalna jedinica "Balta" dokazala je da je najorganiziranija u Armiji BiH. Priznali su to i predsjednik Izetbegović i komandant Delić. U navedenoj akciji bilo je prekoračenja ovlaštenja u dva-tri slučaja. Međutim, događaj je ispolitiziran i podignut na nivo koji sam događaj ne zaslužuje. Mi smo, da bismo umirili strasti, mislim, predramatično kaznili vinovnike inicidenta; smijenili smo komandanta bataljona, zamjenika komandira čete i kažnjeno je nekoliko pripadnika "Balti" na 60 dana pritvora. "Balte" više neće biti upotrebljavane u takvim akcijama, jer je to protivterorističke jedinica, izuzetno dobro obučena i fizički pripremljena i obavljat će poslove za koje je i namijenjena. Vrhovna komanda i sam predsjednik Izetbegović tražili su da se provede istraga i mi smo to uradili, mada mislim da je sve previše ispolitizirano.

• Znate borce i jedinice iz Korpusa kojim komandujete. Koji su, prema Vašem mišljenju, najbolji borci i jedinice 2. korpusa, koje biste Vi naročito istakli?

ŠADIĆ: Pa, tu je, svakako, 108. legendarna brigada Brčkog, 107. viteška, koje su podnijele veliki teret, kao i brigada "Hajrudin Mešić", 206. zvornička. Međutim, moram istaći da je 210. brigada iz Živinica podnijela daleko najveći teret u ovom ratu, jer je riječ o brigadi koja je prošla sva ratišta, nikad nije imala svoju zonu odgovornosti i vjerovatno je među prvim u Armiji Bosne i Hercegovine, ako nije i prva, koja je manevarska, a dva puta je upotrebljavana van zone 2. korpusa. Imaju tu i specijalne jedinice Crni vukovi, Živiničke ose, pa jedinice koje daju ton ostalim u akcijama koje izvodimo.

• Uspjesi na Vijencu, Gredi, Brki, Visu, Vozućoj - najavili su nezadrživ oslobodilački pohod jedinica bosanske Armije. Gospodine generale, kada će najjači korpus Bosanske armije na Drinu i Savu?

ŠADIĆ: Zavisi, prije svega, od političke situacije, epiloga ponuđenog mirovnog sporazuma. Mi vršimo vojničke pripreme, radimo planove i pripremamo MTS. Kad Štab vrhovne komande donese odluku, mi ćemo krenuti ili na proboj koridora ili prema Zvorniku i Drini. Drugi korpus je nosilac oslobođenja BiH. Mislim da nosi najviši bajrak oslobođenja naše domovine.

• Bili ste svjedok mevluda, obilježavanja rođenja Muhammeda a.s. u Domu boraca, u organizaciji 2. korpusa. Kakve utiske nosite?

ŠADIĆ: Bilo je veličanstveno. Ovo je, možda prvi put u Armiji BiH na ovakvom nivou izvođen mevlud. Impresioniran sam, i ja i svi moji suradnici osjetili smo neku posebnu draž u duši što je to sve tako proteklo.

• Krajišnici su se počeli vraćati u 7. korpus, koji će, ako Bog da, osloboditi Banju Luku - našu Krajinu. Ovo je prilika da se obratite onima koji su po svijetu, a željeli bi pomoći u oslobađanju BiH ličnim učešćem. Šta im poručujete?

ŠADIĆ: Neka dođu, i Zvorničani i Modričani i Bijeljinci. I drugi, trebaju nam za oslobađanje Podrinja, Modriče i drugih okupiranih područja. Pozivam ih sve da se vrate, neće ni prema kome biti preduzimane mjere odgovornosti. Sve njih čeka i treba ih naša Bosna.

31. august 1994., *Ljiljan*

Naser ORIĆ, komandant odbrane Srebrenice

SREBRENICA NE SMIJE ZAZIMITI U ZABORAVU

Fali brašno. Fale so, šećer, lijekovi. Fali građevinskog materijala. Ide zima, a mnogo je oštećenih kuća koje bi se dale koliko-toliko popraviti i pretvoriti u stambeni prostor, kako bismo zbrinuli izjeglice, da ljudi opet ne zazime po daščarama

• S obzirom da se Vaša riječ, zbog totalne odsječenosti, teško može čuti izvan Srebrenice, recite nam, prvo, nešto sasvim lično - kako je biti živa legenda bosanskog odbrambeno-oslobodilačkog rata, kako je biti Naser Orić?

ORIĆ: Ja sam sasvim običan čovjek iz naroda. Nisam se promijenio. Vjerujem da imam dosta prijatelja koji bi mi rekli da su primijetili promjenu. Pokušavam ostati kakav sam i bio. Znači da mi slava nije udarila u glavu. Jer, rat nije završen. Pokušat ću odraditi i drugi dio, drugo poluvrijeme - oduprijeti se sadašnjem specijalnom ratu koji se bjesomučno vodi protiv Srebrenice i uraditi sve što se može uraditi za ovu našu jedinu nam Bosnu i Hercegovinu, a nadam se da u Sarajevu i ostalim dijelovima domovine, u Vrhovnoj komandi i Vladi neće zaboravit Srebrenicu, da će razumjeti naše patnje i da ćemo imati prioriteta u poštivanju ove naše odvojenosti, a zna se koliko dana nismo, da ne pominjem ništa drugo, vidjeli ni kruh.

• Kako se, općenito, osjeća čovjek koji je odbranio Srebrenicu? Da li su ratnici umorni i da li je stanje rata i dalje prisutno na slobodnom teritoriju Srebrenice, koji je sada pod zaštitom Ujedinjenih nacija.

ORIĆ: Oni koji nisu u BiH, koji su u tudini, najbolje znaju kako se osjeća svoj na svome... Ne, ratnici se nisu umorili. Borci Armije Republike Bosne i Hercegovine nikada nisu ni bili umorni. Iz dana u dan smo horniji, sve jači, jer znamo šta hoćemo - imamo sveti zadatak pred sobom: oslobođenje svoje domovine i povratak naroda na svoja ognjišta, a to je ono što daje snagu.

• Srebrenica je prvo oslobođeno općinsko središte u Bosni i Hercegovini. Izuzimajući specifikum Mostara, Srebrenica je i ostala jedini oslobođeni grad. Kako je bilo to postići i održati?

ORIĆ: Teško je to opisati ukratko. Samo ću pokušati. Borci i naš narod pristupili su taktici nepoznatoj u dosadašnjem ratovanju. Taj inovitet najbolje je osjetio agresor u dosadašnjem toku rata, a ujedno smo pokazali da jedinstvo i slogu našeg naroda ne može niko pobijediti. Jer, i goloruk, i bos, i go i gladan narod ne može niko pobijediti, samo ako je jedinstven.

• I Trnovo je bilo oslobođeno...

ORIĆ: Ne mogu se komparirati Srebrenica i Trnovo. Postoji niz različitih faktora. Izdržali smo 390 dana neprekidne ofanzive. Možemo izdržati i više.

Bez obzira na to koliko se čovjek trudio da upozna genezu odbrambenog rata, nezahvalno je biti prognozer. Ali, znam samo jedno - BiH mora biti jedinstvena i cjelovita u međunarodno priznatim granicama, mora se uključiti u novi međunarodni poredak, ona ne može biti antitijelo evropskog kontinenta

• Da se malo duže zadržimo na samom oslobođenju Srebrenice, u maju 1992. godine...

ORIĆ: Mogao bih napisati roman. Bili smo ostavljeni, prepušteni sami sebi, nekoliko momaka, golobradih, tako da kažem, pa smo računali samo jedni na druge, ni na čiju podršku, ni iz Sarajeva, ni iz Tuzle, jer smo bili odsječeni. Od tih nekoliko ljudi izrasli smo u jaku armiju. Ne mogu se požaliti. Možemo vratiti sve izgubljene teritorije i još više zadobiti.

• Ne samo u svjetskoj nego i u našoj javnosti nedovoljno se zna o tome da sve vrijeme rata nije slobodan sam teritorij grada Srebrenice, nego da je slobodan i dobar dio općine. O kolikom se teritoriju radi?

ORIĆ: Do početka 1993. godine borci Srebrenice, zajedno s borcima Bratunca, Vlasenice i drugih mjesta, držali su 90 odsto srebreničke općine, više od 80 odsto bratunačke, više od jedne četvrtine zvorničke općine. Bila je stvorena jedinstvena slobodna zona od Krušev-Dola do Snagova. To je predstavljalo jednu trećinu tada slobodnog teritorija BiH koja se tada čuvala se na Drini. Ali, eto, bilo je šta je bilo. Sada imamo više od polovice slobodnog teritorija srebreničke općine, zajedno s čitavim gradom. Znači, nije slobodno samo gradsko područje, nego i šire područje, sa Potočarima i Sućeskom i zaseocima. Ali, mi problem slobode ne posmatramo lokalno. Mi Bosnu i Hercegovinu posmatramo kao jedinstvenu i cjelovitu, i kao takvu moramo je i osloboditi. Vama je poznato da u Armiji BiH postoje jedinstvo i koordinacija u komandovanju i mi smo se u Srebrenici dužni toga pridržavati.

• Da li ste na nekoga posebno ljuti zbog pada Cerske, u zimu 1993. godine, čime je četnicima, u njihovoj najvećoj ofanzivi, omogućeno da okupiraju veliki slobodni prostor i stegnu obruč oko Srebrenice?

ORIĆ: U boljim vremenima otvorit ćemo i tu bijelu knjigu i dat će se odgovori na sve nepoznanice. Nemamo sada vremena za grješke. Treba ići dalje.

• Ipak, insistirat ću, kako se sjećate Cerske; kao uporišta herojstva ili tuge, mjesta kojem je Tuzla morala više pomoći?

ORIĆ: Ponavljam, nisam lokalpatriot; ja sam za jedinstvenu BiH. Što se tiče Cerske i njezinih boraca, nikad ih nisam odvajao od boraca Srebrenice ili Bratunca. Oni su za mene svi borci i dali su doprinos onoliko koliko su mogli. A što se tiče Tuzle, neki koji su tada bili na

čelu možda su i pogriješili, ali o tome ćemo kad jedni druge budemo mogli gledati u oči.

● **Kako ste se kao komandant osjećali u toj najtežoj mogućoj situaciji u zimu 1993. godine, kada se iscrpljeni narod iz Cerske, Kamenice, Konjević-Polja slio na uže srebreničko područje, a za njim se na Vas sručila četnička armada?**

ORIĆ: To je moj narod. Nikad nisam pravio razliku među mojim narodom. Sa svih strana pristizao je narod. Trpili smo. I izdržali smo. Svi nisu mogli dobiti pravi smještaj. Mnogi su morali naći utočište i u šupama, podrumima, bez ikakvih uvjeta za život, pogotovo oni koji su zadnji došli. Ja znam da mene ovdje svi gledaju u oči, a ono što je u okviru mojih ovlaštenja i mogućnosti pokušavam učiniti, svima pomoći, ne praveći razlike.

● **Vi ste najkompetentniji svjedok boravka francuskog generala Morillona u Srebrenici! Koji dan ranije, on se u Cerskoj ponio kao srpski saveznik, jer je prikrio zločine. Kada se sve sabere i oduzme, koliko je pošteno nastupio u Srebrenici?**

ORIĆ: Morillon je učinio što je učinio. On najbolje zna da li je to kvalitetno obavio ili nije. On se mora dobro sjećati šta sam mu rekao i u Konjević-Polju i u Srebrenici kad smo razgovarali.

● **Možda je bizarno (a možda i nije), ali šta je s tom ulicom u Srebrenici koja nosi njegovo ime?**

ORIĆ: Nigdje nije zacrtano, uvedeno u knjige, nije zvanično odlučeno o tome. Morillonov trg postoji samo u narodu.

● **Naš ambasador u UN Šaćirbej upozoravao je, početkom te 1993. godine, na mogućnost kanibalizma u tom kraju Bosne?!**

ORIĆ: Bilo je u ratu tih trenutaka od kojih je najbolje ne sjećati se, jer oni koji nisu prošli te muke i patnje teško mogu povjerovati. To neka bude prepušteno analitičarima.

● **Jedan Vaš borac, koji je sve to prošao, posvjedočio mi je da je i Srebrenica bila na samoj ivici ljudožderstva i da nas je to što smo muslimani, što nam je vjera islam, spasilo od kanibalizma?! Kako Vam je tada bilo i šta je značila hrana iz neba, spuštana padobranima?**

ORIĆ: To je, sigurno, tako bilo. Borci su to osjetili najviše. Oni su morali gladni ratovati. Treba znati kako je ići uz borca koji nema obuću, nema odjeću, nema u rancu ni koru kruha da pregrize kad odbijemo napad i dobijemo kraći predah da bi imao malo više snage izdržati novi napad. Ja to ne mogu opisati. To čovjek samo može doživjeti i - izdržati. Sama akcija "Padobran" ima svojih vrlina i mahana, zavisno od analitičke interpretacije.

● **Da li je srebrenički kraj preživio najgore? Kako Vi vidite skoru budućnost Srebrenice? I Bosne i Hercegovine? I Srebrenice u Bosni i Hercegovini?**

ORIĆ: Bez obzira na to koliko se čovjek trudio da upozna genezu odbrambenog rata, nezahvalno je biti prognozer. Ali, znam samo jedno - BiH mora biti jedinstvena i cjelovita u međunarodno priznatim granicama, mora se uključiti u novi međunarodni poredak, ona ne može biti antitijelo evropskog kontinenta. Što se tiče specifične situacije u Srebrenici, zavisit će od niza objektivnih faktora. Mi uvijek računamo na to da ćemo u BiH imati tretman kao ostala mjesta. Ali, uvjeravam vas da će biti sve najbolje. Ne treba se previše sikirati.

● **A dojam o tome da li je Srebrenica najgore pregrmjela?**

ORIĆ: Ne mogu dati pravi odogovor. Ovdje je još prisutan rat. Gine se, iako je Srebrenica od maja prošle godine pod zaštitom UN. Ali, pored granatiranja po rubnim dijelovima slobodnog teritorija, pored snajperskih hitaca, pored upada neprijateljskih 'diverzantskih grupa', prisutni su i oblici specijalnog rata, daleko opasniji i gori od samih oružanih napada. Pokušava se uticati na psihu našeg naroda.

Ne mogu dati pravi odgovor. Ovdje je još prisutan rat. Gine se, iako je Srebrenica od maja prošle godine pod zaštitom UN. Ali, pored granatiranja po rubnim dijelovima slobodnog teritorija, pored snajperskih hitaca, pored upada neprijateljskih 'diverzantskih grupa', prisutni su i oblici specijalnog rata, daleko opasniji i gori od samih oružanih napada. Pokušava se uticati na psihu našeg naroda

● **Kakvo je stanje sa dotokom humanitarne pomoći?**

ORIĆ: Protiv Srebrenice se upravo i na taj način vodi specijalni rat. Umanjuje se humanitarna pomoć da bi se time uticalo na moral naroda. Konvoje nam zaustavljaju na Drini, jer je centar UNHCR za pomoć Srebrenici smješten u Beogradu, pa se kola srbijanskih "mjera" prema Palama slamaju na Srebrenici. Ali, kada se - jednom u 15 dana - i pojavi "konvoj", onda su to tri kamiona. A na 50.000 stanovnika, koliko sada imamo, to je kap u moru. I, uglavnom, posrijedi je brašno. Dostava je jednoobrazna.

● **Šta sve fali?**

ORIĆ: Fali brašno. Fale so, šećer, lijekovi. Fali građevinskog materijala. Ide zima, a mnogo je oštećenih kuća koje bi se dale koliko-toliko popraviti i pretvoriti u stambeni prostor, kako bismo zbrinuli izjeglice, da ljudi opet ne zazime po daščarama.

● **Šta bismo mogli pomoći?**

ORIĆ: Dobro bi došlo da u svim sredstvima informiranja apelirate na kompletnu svjetsku zajednicu kako bi se skrenula pažnja javnosti.

● **Da li naš narod u Evropi ima mogućnost, i na koji način, slati pomoć, i kakvu u Srebrenicu?**

ORIĆ: Direktno nije moguće, ali je moguće da nam se pomoć šalje u Tuzlu! Zato što u Tuzli ima mnogo naših; porodica naših šehida, naših teških invalida, naših boraca, a o njima, takoreći, niko ne vodi računa. To veoma utiče na moral naših vojnika, naših invalida. To im je nešto najgore. I, mi moramo pomoći našim mudžahedinima. Ustvari, ovim tekstom u *Ljiljanu* moglo bi se pomoći, ali i tu treba biti dosta oprezan.

● **Šta podrazumijevate pod opreznošću u ovom slučaju?**

ORIĆ: Ima dosta zloupotreba. Zloupotrebljeno je moje ime. Pojavljuju se, po Evropi, ljudi koji se predstavljaju kao moji prijatelji ili kažu da su bili sa mnom i dogovorili se o prikupljanju pomoći, pa se dešava da ta sredstva prisvajaju, uzimaju sebi. Znači, najbolje bi bilo da se surađuje sa registriranim društvenim organizacijama, da one vode akciju pomoći srebreničkim mudžahedinima u Tuzli. Ima dosta naših izbjeglica i u Sloveniji. Oni pate za svojim domovima. Ja to razumijem i primjećujem i po narodu koji je pobjegao ovdje, u Srebrenicu. Naši borci i njihove porodice svjesni su tog psihičkog stanja. Ali ako se ljudima već može pomoći... Da se ne osjeća ta zapostavljenost.

● **Ovo je jedinstvena prilika našima izvan Srebrenice, našim muhadžirima po svijetu čuti poruku Nasera Orića; šta ćete im reći?**

ORIĆ: Djeci i ženama, starim i nemoćnim poručujem da ćemo mi osloboditi našu domovinu, i da ćemo je izgraditi kao što je izgrađena i Evropa i da će se svi oni, rasuti po svijetu, vratiti na svoje! Ranjenim borcima i invalidima želim brz oporavak i da se osjećaju ugodno iako daleko od kuće. A, onima vojno sposobnima, da se vrate u svoju domovinu i daju svoj doprinos u ratu.

● **Prije nego što se zahvalim na ovom intervjuu, želim Vam da savladate sve teškoće koje stoje pred srebreničkim krajem, da se što prije vidimo u Srebrenici i da se u nju komotno mogne doći kopnom iz ostalih krajeva Bosne i Hercegovine?**

ORIĆ: Hvala. Želim ubuduće malo više kontakata sa Srebrenicom. A što se tiče susreta, ja bih najradije da se vidimo sutra. Ali, to zavisi od naših pretpostavljenih. Znači, hijerarhija mora postojati i onog momenta kad budem dobio komandu da krenem, vjerujte da sam spreman kao zapeta puška, ja i moji borci, i sigurno ćemo opravdati onu naredbu koju budemo dobili. Bit ćemo isti onakvi kakvi smo bili na početku.

● **Na kraju, koji čin imate sada u Armiji BiH?**

ORIĆ: Što se tiče mog zvanja, ja sam dobio, nedavno, čin - brigadir Armije Republike Bosne i Hercegovine.

● **Čestitamo!**

ORIĆ: Hvala!

7. septembar 1994., *Ljiljan*

Izet NANIĆ, komandant 505. viteške motorizirane brigade

SLOM NAJVEĆE ČETNIČKE OFANZIVE

Osmog dana četničke ofanzive jedinice 505. viteške brigade pregrupirale su se i izvršile u ranim jutarnjim satima protivnapad. Specifičnost je da je tog dana, istovremeno, i četnička strana donijela odluku da prode. Pošto smo bili izvukli glavne snage sa linija, mi smo, ne očekujući taj napad, mislili smo da ćemo ih preduhitriti. Potrefilo se da tačno u isto vrijeme, u 5 sati, bude naš i njihov jurišni položaj. Tako da se radilo o minutama i sekundama kako će se okrenuti situacija. U jednom momentu uhvatili smo ih na vezama kako nas navodno oni imaju i pripremaju još jedan talas, samo, navodno, trebaju prebaciti tenkove i sigurno će uspjeti

Povodom najnovijih velikih uspjeha u slamanju do sada najveće četničke ofanzive na Bihaćki okrug, razgovarali smo sa komandantom 505. viteške motorizirane brigade, brigadirom Izetom Nanićem.

● **Gospodine komandante, šta se to u proteklih deset dana dešavalo na bužimskom ratištu?**

NANIĆ: Od prvog septembra 1994. godine na bužimskom ratištu počela je najžešća četnička ofanziva u protekle dvije i po, odnosno tri godine, koliko već traje ovaj rat u Bosni i Hercegovini. Snage vojske tzv. republike srpske i to 1. krajiškog korpusa, 2. krajiškog korpusa i banijskog korpusa krenule su u opću ofanzivu. Prvog septembra krenula je u napad 24. brigada 6. banijskog korpusa iz pravca Bosanske Bojne, imali su određenih uspjeha jer nismo očekivali napad iz tog pravca. Ušli su u dubinu našeg teritorija do kilometar i po, a u širinu do dva kilometra. Mi smo isti dan pregrupirali snage i istu noć, sutradan, izvršili protivnapad i razbili 24. četničku brigadu na tom pravcu i vratili ih preko državne granice Republike Bosne i Hercegovine. Znači, ne na polazne pozicije, već još dalje od polaznih pozicija. Nakon dva dana, trećeg, odnosno, četvrtog septembra u ranu zoru počela je ofanziva na pravcu Banjani - Baštra - Ćorkovača - Radoč. Na samom startu primijetili smo da se radi o većoj ofanzivi u kojoj će učestvovati veće snage. Mi smo u tim njihovim napadima sedam punih dana vodili odsudnu odbranu i u tih sedam dana mi smo cijenili njihove namjere, pokrete, jačinu snaga i slično. Može se slobodno reći da su u napadu na pomenutom pravcu učestvovali 1. i 2. krajiški četnički korpus. Prvi krajiški korpus učestvovao je sa četiri brigade, bataljonom vojne policije, izviđačkom četom i specijalnim jedinicama tzv. SAO Krajine. Drugi krajiški korpus učestvovao je sa jednom brigadom na pravcu Ivanjsko - Vučkovac, mislim da je to bila 15. petrovačka. Taj napad bio je uperen prema Bosanskoj Otoci, odnosno 511. slavnoj brdskoj brigadi. Ovamo, na 505. vitešku krenula je 43. motorizirana brigada iz Banje Luke, 1. bosanskonovska iz Bosanskog Novog. Jedna brigada napadala je pravcem Baštre u zahvatu komunikacije, a druga pravcem Ćorkovače. Brigade 6. sanska i 5. kozaračka, te bataljon vojne policije i izviđačka četa, znači, glavne snage tog 1. krajiškog korpusa napadale su pravcem Žirovac - Radoč prema Bužimu. Cilj četnika bio je razbiti 505. vitešku brigadu i ovladati Bužimom, a onda nastaviti dalje. Znači, ovo je bio jedan radikalni zahvat vojske tzv. republike srpske. Mi imamo zaplijenjena dokumenta gdje se tačno govori o kojoj veličini operacije je riječ. S tom operacijom direktno je rukovodio štab vojske tzv. republike srpske na čelu sa Ratkom Mladićem. Operacija je nosila naziv "Breza 94". Na osnovu zaplijenjenih dokumenata i njihovih naredbi može se zaključiti da je to stvarno bila jedna opsežnije pripremana akcija sa radikalnim ciljem, a akcija, eto, ne daj Bože, da je uspjela ovdje više ne bi bilo Bošnjaka i faktički ovdje bi bilo drugo Goražde, Žepa, Srebrenica, znači male enklave. Tačno je vidljivo da je ta ope-

racija trebala biti prekretnica rata u korist četničke vojske i srpske politike. Jer, da je sada ovdje poklekнuo 5. korpus Armije Republike BiH, bila bi potpuno drukčija pregovaračka pozicija naših pregovarača na političkoj sceni. Međutim, na svu sreću, uz odlučnost naših boraca koja je bila prisutna u sve ijednom borcu da se mora opstati, da se ne smije ustuknuti ni milimetra, ovaj napad je zaustavljen. I ovaj put koristim priliku da čestitam svim borcima i starješinama 505. viteške motorizirane brigade na izuzetno hrabrom i čvrstom držanju linija odbrane, je sedam dana neprekidne kanonade, uzastopnih kombiniranih pješadijsko-tenkovskih i artiljerijskih napada nije bilo lahko izdržati. Međutim, linije nisu pomjerene nigdje ni milimetra.

● Kada je otpočela presudna bitka u kojoj je faktički i slomljena četnička ofanziva?

NANIĆ: Osmog dana četničke ofanzive jedinice 505. viteške brigade pregrupirale su se i izvršile u ranim jutarnjim satima protivnapad. Specifičnost je da je tog dana, istovremeno, i četnička strana donijela odluku da prode. Pošto smo bili izvukli glavne snage sa linija, mi smo, ne očekujući taj napad, mislili smo da ćemo ih preduhitriti. Potrefilo se da tačno u isto vrijeme, u 5 sati, bude naš i njihov jurišni položaj. Tako da se radilo o minutama i sekundama kako će se okrenuti situacija. U jednom momentu uhvatili smo ih na vezama kako nas navodno oni imaju i pripremaju još jedan talas, samo, navodno, trebaju prebaciti tenkove i sigurno će uspjeti. Mi smo malo i kasnili sa napadom, malo smo odužili, nismo počeli baš u 5 sati. Međutim, onda je klupko počelo da se odmotava u našu korist, jer momci su dobro znali svoj dio posla, udarili jako, muški, znali su da nema drugog izbora. Totalno su razbili neprijatelja na pravcu Radoč - Ćulumak prema državnoj granici Republike Bosne i Hercegovine. Udarili smo na glavne snage četnika: 5. kozaračku i 6. sansku brigadu, bataljon vojne policije, tenkovsku četu, IDČ njihovog korpusa. Uspjeh koji je postignut, svakako je izvanredan, između ostalog, slomio je ofanzivu četnika, unio jači moral među borce i sigurnost za dalje borbene aktivnosti. Borci su vidjeli da se četnik može slomiti, vidjeli su ogroman broj četika koji bježe, vidjeli su ogroman broj četnika koji su ostali ležati na poprištima bitke. Mislim da je juče izvučeno više od 50 mrtvih četnika i stavljeno komisiji za razmjenu na raspolaganje.

● Snage 5. korpusa Armije Republike BiH su u ovoj bici zaplijenile veliki broj naoružanja i drugih materijalno-tehničkih sredstava, možete li nam reći o kakvom naoružanju i sredstvim se radi?

NANIĆ: U ovim borbama zaplijenjene su veće količine materijalno-tehničkih sredstava i naoružanja, kao što su jedan tenk T-55, jedan ZIS top 76 mm, bateriju minobacača 120 mm, bateriju minobacača 82 mm, protivoklopna oruda *polk 9K11* sa raketama, *strele 2-M* za protivzračnu odbranu, bestrzajni top, jednocjevni PAT, veće količine oružja i municije, granata, PAM-ova, zatim četiri vojna kamiona, dva PUH-a, neki dip i još mnogo toga.

● Pošto ste razbilu četničke snage, kakve gubitke je neprijatelj pretrpio u ljudstvu i da li su Bužimljani naudili četničkom generalu Mladiću?

NANIĆ: Nisu Bužimljani naudili, naudili su borci Armije Republike Bosne i Hercegovine, borci koji se bore za pravedno rješenje situacije u okviru Bosne i Hercegovine, koji se bore protiv fašizma, protiv zločina, jer to što je Ratko Mladić želio, to je ravno zločinu. Mi smo zaplijenili dokumenta gdje stoji doslovce: dug prema Cazinu iz Drugog svjetskog rata mora se vratiti. Vidite u koju oni krajnost idu. Činjenica da im je to bio radikalni cilj i da je Mladić angažirao ogromne snage na pokoravanju Cazinske krajine, govori da bi ovdje bile nesagledive posljedice i nesagledriv zločin kakav se ne pamti u historiji ovog naroda. Borci Armije Republike BiH iz sastava 505. viteške motorizirane brigade, 5. korpus, svi borci i narod ovog kraja dali su sve od sebe i porazili četnike.

● Pošto ste osujetili namjere četnika, da li se ovo može smatrati jednom od najvećih pobjeda 5. korpusa Armije Republike BiH i 505. viteške motorizirane brigade u ovom ratu za Bosnu i Hercegovinu?

NANIĆ: Odmah poslije djelovanja četničkih helikoptera, avioni NATO-a su nadlijetali četničke položaje, a u dokumentaciji koja je bila zaplijenjena kod jednog četničkog oficira ostalo je zapisano da su avioni NATO-a djelovali po četničkim artiljerijskim položajima opri čemu je oštećen jedan tenk. U ovoj akciji NATO-a ubijen je jedan četnički oficir, a u znak odmazde četnici su protivavionskim raketama *strela 2-M* gadali avione NATO-a, koji su se neoštećeni vratili u bazu. I pored upozorenja od strane NATO-a, Karadžićevi četnici nisu odustajali od svog cilja da pokore Bihaćki okrug i unište bošnjačko-muslimanski narod na ovim prostorima. Napadi su postajali sve žešći i sve češći. U toku jednog dana naši borci odbili su i po nekoliko uzastopnih tenkovsko-pješadijskih napada, nanoseći neprijatelju značajne gubitke. Na Križ i Sip četnički tenkovi naprosto su jurišali, ali nsu mogli probiti čvrst bedem sastavljen od najboljih i najhrabrijih sinova Bosne. Pobjede su se redale jedna za drugom, a u četničkim redovima zavladala je panika i strah od pripadnika Armije RBiH koji su izdržali i ono nemoguće. Artiljerija je nemilosrdno tukla od jutra do mraka. Ostalo je zabilježeno u ratnom dnevniku naše brigade da je petog dana četničke ofanzive na položaje naših boraca palo više od 1.500 raznovrsnih projektila. I pored silnih naleta četničke artiljerije, naši položaji od Radoča, Čorkovače, Nikolića glave do Hercegovine ostali su u sigurnim rukama vitezova 505. viteške. Četnička ofanziva nije jenjavala ni šestog, ni sedmog dana, a uveliko desetkovane četničke jedinice general Mladić osvježio je novim snagama iz sastava 1. K.K. i specijalnom jedinicom *Panteri*. Primjećeno je i dovlačenje nove tehnike u rejon Makarovače i Ćulumka što je bio očit dokaz novih napada četnika na linije odbrane naših boraca. I dok su četnici vršili pregrupiranje svojih snaga, u Komandi 505. viteške brigade ubrzano se radilo na planiranju kontraudara. Najelitnije jedinice iz sastava 505. viteške brigade su izvučene sa linija i u prvim satima 12. septembra 1994. godine odlučno krenule u izvršavanje postavljenog zadatka. Četnici zaslijepljeni mržnjom i željom za osvetom kreću u najjači napad na linije odbrane naših boraca u rejon Križa i Sipa. Nekoliko tenkova zaustavljeno je u silovitom naletu na ivicama rovova, a zaludeni Mladićevi vojnici jurišali su u smrt. Istovremeno, na drugoj strani, najelitnije jedinice 505. odlučno udaraju u bok neprijateljskih snaga, probijaju nekoliko četničkih linija i nezaustavljivo jurišaju naprijed. Totalno zbunjeni četnici bježe glavom bezobzira dok se na svim kotama čuju tekbiri. U prvom naletu naše jedinice zaplijenili su veliki dio četničke

Ostalo je zabilježeno u ratnom dnevniku naše brigade da je petog dana četničke ofanzive na položaje naših boraca palo više od 1.500 raznovrsnih projektila. I pored silnih naleta četničke artiljerije, naši položaji od Radoča, Čorkovače, Nikolića glave do Hercegovine ostali su u sigurnim rukama vitezova 505. viteške

artiljerije i ratne tehnike, a četnički oficiri zajedno sa generalom Mladićem ostavljaju svoje luksuzne automobile i traže spas duboko u šumama Šašave. Totalno razbijene Mladićeve jedinice bježe ostavljajući za sobom veliki broj poginulih i ranjenih, te velike količine naoružanja i municije. Na padinama Ćulumka i Makarovače zauvijek je ostalo ležati 80 četnika, dok je devet zarobljeno, od kojih su tri lakše ranjena. Zaplijenjena je ogromna količina naoružanja i municije, jedan tenk T-55, ZIS, PAT 20/1, PAM 17,7 mm, tri MB 120 mm, osam MB 82 mm, tri TAM-a 110, jedan sanitetski TAM, dva vojna vozila puch, *strele 2-M*, ogromne količine protivoklopnih sredstava, granata, centar veze, te ostale vojne opreme i MTS-a. Pored ovog, zaplijenjena su i borbena dokumenta visokih srpskih oficira iz kojih se dobro vide ciljevi Karadžićevih poslušnika.

Mi smo malo i kasnili sa napadom, malo smo odužili, nismo počeli baš u 5 sati. Međutim, onda je klupko počelo da se odmotava u našu korist, jer momci su dobro znali svoj dio posla, udarili jako, muški, znali su da nema drugog izbora. Totalno su razbili neprijatelja na pravcu Radoč - Ćulumak prema državnoj granici Republike Bosne i Hercegovine

Nakon ovog odlično izvedenog kontraudara najelitnijih jedinica 505. viteške brigade, otupljena je oštrica napada Mladićevih četnika koji i dalje napadaju, ali sa manjim intenzitetom i lošim apetitom. U ovoj akciji potpuno su razbijene četiri četničke brigade: 5. kozarska, 6. sanska, 1.novigradska i 43. motorizirana sa pridodatim jedinicama Prvog krajiškog korpusa, BVP i 89. raketne brigade. U znak odmazde četnici su svom silinom granatirali civilne ciljeve na širem području Bužima, te je tako počinjena nova materijalna šteta na stambenim objektima. Ni granatiranje nije spriječilo vrijedne bužimske domaćice da u toku najjačih borbenih djelovanja svojim vitezovima pripreme domaću hranu i kolače. Vezano za te aktivnosti posebno su se istakle mještanke MZ Mrazovac i Lubarda. Za uspjehe svojih vitezova narod Bužima brzo je saznao, a najavljena kolona zaplijenjenih vozila i naoružanja, kao i povratak ratnika iščekivao se sa velikim nestrpljenjem.

23. septembar. 1994., *Ljiljani, list 5. korpus*

Ramiz DREKOVIĆ, komandant 4. korpusa ABiH

SA NOVOOSLOBOĐENIH TERITORIJA MOŽEMO TUĆI I KALINOVIK I NEVESINJE

U prvom momentu koristili smo samo specijalne jedinice i izviđačko-diverzantske čete, a poslije smo uključili i ostale snage 4. korpusa. Ubacili smo neke jedinice duboko u njihovu pozadinu, poremetili agresorski sistem rukovođenja i komandovanja, snabdijevanje, sve to donijelo je dobar rezultat. Potpuno smo ih paralizirali, a u njihovim redovima nastupila je prava pometnja. Tada smo krenuli sa fronta i kao što se zna, oslobodili smo više od 100 kvadratnih kilometara teritorija

● Gospodine generale, razgovaramo neposredno nakon velikih uspjeha snaga 4. korpusa koje su na konjičkom i bjelimičko-glavatičevskom bojištu oslobodile više od stotinu kvadratnih kilometara teritorije. Trenutno je intezitet borbi nešto splasnuo, ali, po svemu sudeći, borbe će u narednom periodu postati još žešće. Ako je ova konstatacija tačna, recite nam kako prognozirate ishod narednih borbi?

DREKOVIĆ: U pravu ste, trenutno je intezitet borbi na čitavoj liniji fronta nešto opao, ali to ne znači da će se taj trend nastaviti. Mi nismo stali i ne mislimo stajati, jer naša opredjeljenja su jasna i nedvosmislena - osloboditi čitavu teritoriju BiH koja je privremeno zauzeta. Što se tiče vašeg pitanja, reći ću i ovo; u slučaju da otklonimo neke male slabosti koje su uočene tokom ovih posljednjih borbi, uopće ne sumnjam u našu pobjedu. U to me uvjeravaju i ove posljednje blistave pobjede kojima smo pokazali srpskocrnogorskom agresoru da se nije smio igrati sa 4. korpusom Armije BiH. Pokazali smo i njihovim umobolnim političarima da nemaju nikakvih šansi da svoju tzv. srpsku republiku izgrade na ovim prostorima, koja je trebala imati granice na Neretvi. Granice će biti na Drini, uvjeren sam, ali granice Republike Bosne i Hercegovine, s tim da neće biti te njihove fantomske tvorevine. Njihova ofanziva, koja je počela 10. septembra, a imala je cilj presijecanje komunikacije Sarajevo - Mostar, čime bi ispunili dvostruki cilj, stavili Sarajevo u potpuno okruženje, a to bi uticalo i na odnose između Bošnjaka i Hrvata, četnički je posljednji pokušaj da počnu uobličavati "veliku Srbiju". Kao što već znate to im nije uspjelo. Tu njihovu namjeru smo osujetili, jer smo za tu namjeru saznali od naših obavještajnih organa. Nakon amortiziranja njihovih udara, prešli smo u kontraofanzivu. U prvom momentu smo koristili samo specijalne jedinice i izviđačko-diverzantske čete, a poslije smo uključili i ostale snage 4. korpusa. Ubacili smo neke jedinice duboko u njihovu pozadinu, poremetili agresorski sistem rukovođenja i komandovanja, snabdijevanje, sve to donijelo je dobar rezultat. Potpuno smo ih paralizirali, a u njihovim redovima nastupila je prava pometnja. Tada smo krenuli sa fronta i kao što se zna, oslobodili smo više od 100 kvadratnih kilometara teritorija. Bitno je istaći da smo skoro u potpunosti oslobodili općinu Konjic. Još nije slobodan širi rejon Boračkog jezera, selo Borci te komunikacija Borci - Glavatičevo, ali i to će uskoro biti odrađeno, i mi ćemo produžiti dalje. Zauzeli smo i više dominantnih kota, a najznačajnija je zloglasno četničko uporište na prijevoju Ljubina, i ništa manje nisu važne kote: Gluhi do, Rapti, Rakova laz, Begov do, Kalemuša, Runjavi kuk, Majdan i Zamač, te sela smještena uz rijeku Bijelu: Tešići, Livade, Jakovljevići, Janjina, Sućešnica, Vuliči, Vidočkovići. Gotovo identičan rezultat postigli smo i u širem rejonu Glavatičeva, gdje smo, također, oslobodili više dominantnih kota, od kojih izdvajamo: Orlov kuk, Četkov kuk, Lastavu, Janjinu, Vranješine i Zaspilicu te selo Ladanicu. Potrebno je, također, istaći činjenicu

da smo zarobili ogromne količine materijalno-tehničkih sredstava tako da nama ne treba skidati embargo, jer oružja i oruđa ima dovoljno kod četnika, a nanijeli smo im takve gubitke u živoj sili da se od tih gubitaka, zasigurno, neće zadugo oporaviti. Ovo vam govorim da shvatite da smo sada stekli sve uvjete za pregrupiranje i dalji manevar naših snaga, i po frontu i po dubini, radi daljih borbenih djelovanja. Moram istaći i činjenicu da kod četnika vlada opće rasulo koje je izazvano, prije svega, silinom našeg udara. Nakon toga, mnogi visoki četnički oficiri u istočnoj Hercegovini smijenjeni su, a taj trend se i dalje nastavlja.

● Ako ovako nastavite, gospodine generale, uskoro ni Nevesinje neće biti daleko?

DREKOVIĆ: Nevesinje ni sada nije daleko. Znaju to najbolje četnički oficir koji su svjesni da je sada i ovaj grad meta naše artiljerije. Od sada ćemo i mi odgovarati na svaki njihov pokušaj da granatiraju naše gradove. U tom slučaju ni Nevesinje neće biti izuzetak. Za vrijeme borbenih djelovanja o kojima sam maloprije govorio, oni su granatirali Konjic, a naši artiljerci su uzvratili po Kalinoviku. Prema tome, ovaj put Kalinovik, a sutra Nevesinje, ali isključivo vojni ciljevi, za razliku od njih kojima ništa nije sveto. Mi raspolažemo informacijama koje govore o razmještaju vojnih ciljeva i u slučaju da se granatiranje naših gradova nastavi, vrlo brzo će se uvjeriti u sposobnost naših artiljeraca, a neće proći puno vremena kada će ovaj grad u istočnoj Hercegovini biti i na dometu lakših oruđa.

● Nakon pada zloglasnog četničkog uporišta Ljubina, 56. domobranska pukovnija HVO-a Konjic napustila je linije odbrane prema srpsko-crnogorskom neprijatelju na Turiji, koje su preuzeli pripadnici 4. korpusa Armije RBiH. Bojovnici HVO-a su predali sva oruđa, oružja i vojnu opremu 4. korpusu, a zatim su sa pedeset civila napustili Konjic. Zašto, kada je u planu stvaranje zajedničke vojske?

DREKOVIĆ: Da budem kratak i jasan, bojovnici HVO-a su sami zahtijevali da odu sa ovih prostora, koji se nalaze neposredno iznad Konjica. U toku operacije za oslobađanje Ljubine, koja je iznad hrvatskih sela: Zabrda, Zaslivlja, Turije i Drecelja, pripadnici 4. korpusa uložili su maksimalan trud i uspjeli u tome. U toku same operacije, a i nakon toga, nijedan stanovnik ovih sela nije povrijeđen. Isti tretman su imali i bojovnici HVO-a. Zašto su bojovnici napustili svoja sela, dok je većina civila ostala, zasigurno ne znam, ali to je njihova stvar. Mogli su ostati i boriti se zajedno sa nama protiv četnika a za Federaciju, ali izgleda da na to nisu spremni za sada, mada će doći i to vrijeme kada ćemo se zajednički boriti protiv zajedničkog neprijatelja. Neći ići to da oni leže, dok se mi borimo. I ovaj slučaj pokazuje da još uvijek nisu stvoreni svi uvjeti da stvaramo zajedničku vojsku. Međutim, uvjeren sam da će se i to brzo prevladati.

● U posljednje vrijeme neki političari iz reda opozicije iznose tezu da bi se o ovim stvarima prije dogovorili vojnici, odnosno predstavnici Armije BiH i HVO-a, nego političari iz vladajućih stranaka?

DREKOVIĆ: Ja tako ne bih rezonirao. Armija BiH je u funkciji legalnih organa vlasti RBiH. Prema tome ne mogu različito razmišljati i ponašati se starješine Armije. Oni su vojnici našega naroda i moraju poštovati njegovu volju i odluku legalnih organa vlasti. Mi samo realiziramo te odluke. Smatram da i druga strana samo provodi odluke svojih hrvatskih predstavnika, i ako bude politička volja mislim da će se ovaj projekat dovesti do kraja. Šest mjeseci je malo vremena da se provede implementacija političkog i vojnog sporazuma, ali je stanje iz dana u dan sve bolje, što nikako ne znači da nismo oprezni jer ne smijemo sebi dozvoliti luksuz da budemo iznenađeni na bilo koji način.

● Malo ste govorili o južnom dijelu zone odgovornosti 4. korpusa. Postoji li opasnost za demilitarizirani Mostar, jer znamo kako se srpsko-crnogorski agresor odnosi prema zaštićenim zonama Ujedinjenih nacija?

DREKOVIĆ: Ne postoji više direktna opasnost ni za jedno mjesto u zoni odgovornosti 4. korpusa Armije RBiH. U slučaju da četnici nešto pokušaju na području Mostara, mi smo spremni da uzvratimo istom mjerom i spriječimo bilo kakvo iznenađenje. Mada nema nijednog našeg vojnika u gradu, koji je pod upra-

Da budem kratak i jasan, bojovnici HVO-a su sami zahtijevali da odu sa ovih prostora, koji se nalaze neposredno iznad Konjica. U toku operacije za oslobađanje Ljubine, koja je iznad hrvatskih sela: Zabrda, Zaslivlja, Turije i Drecelja, pripadnici 4. korpusa uložili su maksimalan trud i uspjeli u tome

vom Evropske unije, na linijama prema četnicima ima dovoljno pripadnika 4. korpusa, tako da opasnosti nema. Nije ovo vrijeme od prije godinu dana, sada su jedinice 4. korpusa osposobljene za sve vidove borbe, i, ako agresor ne bude poštovao principe demilitarizacije, imat će posla sa pripadnicima naših jedinica u južnom dijelu zone odgovornosti. Četnici Mostar mogu samo sanjati!

● Prema čestitki, koju su Vam u povodu najnovijih vojnih pobjeda uputili pripadnici 5. korpusa, na čijem te se čelu svojevremeno nalazili, jasno se da uočiti da ste u razvoj te vojne formacije uložili dio sebe i dobar dio vojničkih znanja koje posjedujete?

DREKOVIĆ: Znate da sam na čelo 4. korpusa došao prije desest mjeseci. Za to kratko vrijeme nije se moglo desiti čudo. Stvaranje 5. korpusa Armije RBiH i sjajni uspjesi koje je postigao nisu samo plod moga rada, nego svih boraca i starješina. Želim, međutim, pojasniti i neke stvari o kojima se u javnosti malo zna. Jedna od njih je i činjenica da je Cazin pao u Fikretove ruke u vrijeme dok sam ja bio komandant 5. korpusa. Oslobodili su ga borci i starješine ovog korpusa, a operaciju sam lično vodio. Na bojnom polju sa Fikretovim izdajničkim formacijama bio sam tačno mjesec i dvadeset dana, a rat bez puške se vodio više od godinu dana. Meni je sada posebno drago što je Abdić konačno poražen. Ja sam dosta truda uložio uvjeravajući ga da neće moći formirati fantomsku Zapadnu Bosnu, ali se on nije na to obazirao. Mislio je da može prekrajati granice BiH, odnosno, odvojiti ovaj njen dio i predati ga agresoru, kao što vidite to se nije desilo iz jednog prostog razloga što su borci i starješine 5. korpusa, od prvog dana bili opredijeljeni za cjelovitu BiH. Zato im ovom prilikom od sveg srca čestitam na postignutim rezultatima i nadam se da će oni na čelu sa svojim komandantom uskoro ući u Bosansku Krupu. Moram istaći i činjenicu da su Krajišnici borci posebnog kova i do sada su puno dali za BiH. Sada je također jasno da je Fikret Abdić, najveći izdajnik bošnjačkog naroda i siguran sam da će mu uskoro suditi i borci i starješine 5. korpusa i organi vlasti Okruga Bihać.

● Koliko su Vaša insistiranja na uvojničavanju, ustrojavanju, disciplini... od Vašeg dolaska na čelo 4. korpusa, koja su neupućenim u osnovne karakteristike vojnog sustava pomalo i smetala, došla do izražaja u ovoj uspješno vođenoj kontraofanzivi?

DREKOVIĆ: Bez dobro ustrojene vojske, bez čvrste discipline i odgovornosti nema ni adekvatnih rezultata na bojnom polju. Nakon dolaska na čelo 4. korpusa nisam žalio ni truda, ni napora i rezultati nisu izostali, a na tom planu ćemo i dalje raditi. Samo da kažem, prilikom ovih posljednjih borbi, kada smo oslobodili dvadeset i pet dominantnih objekata i pet sela, imali smo pet mrtvih boraca i osam ranjenih. Kada se uzme u obzir teritorija koju smo oslobodili i broj agresorskih oruđa, možemo reći da smo i te kako uspjeli, zahvaljujući prije svega dobroj organizaciji, disciplini i dobroj pripremljenosti svih boraca koji su učestvovali u borbenim djelovanjima.

● Vremensku dimenziju rata moguće je pratiti i kroz pojavu tipično oslobodilačke vojske koja nosi alternativni sistem vrijednosti prihvatljiv za sve demokratski orijentirane strane. Vaše jedinice su oslobodile više od stotinu kvadratnih kilometara teritirija, a da nisu zabilježeni incidenti, pljačke, paljevine i slično. Koliko taj sistem vrijednosti i ponašanje pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, doprinosi njenim uspjesima?

DREKOVIĆ: Već sam rekao da smo u ovim posljednjim borbama oslobodili pet sela i u njima nijedna srpska kuća nije zapaljena niti

oštećena, a sav ratni plijen je uredno evidentiran i ravnomjerno raspoređen u sve jedinice 4. korpusa. Paljevine, silovanja i ostala zlodjela koja čini agresor, nisu svojstvena našem narodu, a samim tim ni Armiji Republike Bosne i Hercegovine. Armija, koja je u pravom smislu prava narodna vojska, mora imati tu humanu komponentu, koju ćemo i dalje njegovati. Već odavno je jasno sa srpsko-crnogorski agresor ne može dobiti rat jer je po svojoj strukturi prava fašistička vojska. Kolika je razlika između nas i njih najbolje se vidi iz činjenice, da smo mi u vrijeme najvećih progona iz Banje Luke i Bijeljine, pozvali srpsko stanovništvo iz oslobođenih sela, koje je napustilo svoja rodna ognjišta, da se vrate i nastave normalno živjeti i raditi, a Armija BiH će im osigurati ličnu i imovinsku sigurnost. Jedino se ne mogu vratiti oni koji su držali oružje u ruci i oni koji su mjesecima sijali smrt po Konjicu. Njima ćemo mi suditi na bojnom polju.

● **Pripadnici Vašeg korpusa uporedo ratuju i grade zemlju, kako to uspijevaju?**

DREKOVIĆ: Da, upravo tako. Dok jedni ratuju, drugi grade u čitavoj zoni odgovornosti, od Vranjevića pa sve do Bjelimića. Prevazišli smo stanje, kada smo svi morali biti u rovovima, jer je neprijatelj bio mnogo premoćniji. Danas smo došli do tog stepena da to istovremeno radimo, a takav način podržava i narod za koga se uostalom i borimo i za koga i radimo. Samo da vam spomenem jedan primjer. U jeku najvećih borbi na konjičkom ratištu posljednjih dana, pripadnici 609. brigade inženjerijskog bataljon 4. korpusa nisu prekidali radove na zaobilaznici Bijela, kod Jablanice i juče smo pustili saobraćaj tom trasom dugom dva kilometra pa je sada cestovno povezana mostarska regija sa ostalim dijelovima države. Kada smo počeli tu zaobilaznicu, pripadnici španskog bataljona su nas uvjeravali da mi nemamo ni sredstava a ni znanja da završimo tako složen zadatak. Nismo ih poslušali, krenuli smo u realizaciju vlastitim snagama i juče smo taj posao okončali. Zaobilaznicu dugu dva kilometra a široku šest metara, pripadnici 609. inženjerijskog bataljona izgradili su u rekordno kratkom vremenu, za samo dva mjeseca. Pontonski most preko rijeke Bijele, koji su montirali pripadnici zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija, ubrzo će biti uklonjen a saobraćaj će ići novoizgrađenom trasom. Ovako ćemo i dalje raditi, jer ne treba očekivati milost od bilo koga. Trebamo uzeti stvar u svoje ruke; graditi, i planirati, i borbeno djelovati i rezultat će doći. Ovakav način razmišljanja i djelovanja cijeni i međunarodna zajednica, a to će natjerati i agresora da nas uvažava. To on već radi jer je Armija BiH postala respektabilna vojna sila i više se niko sa njom ne može igrati, a to će itekako uticati na rješenje bosanskohercegovačke ratne drame.

12. oktobar 1994., *Ljiljan*

Sakib MAHMULJIN, komandant 3. korpusa

POSLJEDNJE TRI OPERACIJE IZVELI SMO BEZ LJUDSKIH ŽRTAVA

Neki dan sam slušao Radio Banju Luku. Oni pokušavaju opravdati svoje poražavajuće gubitke i kažu da je Treći korpus u posljednjih mjesec dana imao gubitke - 250 mrtvih i četiri i po hiljade ranjenih boraca. Eto, ja im kažem da nismo imali nijednog izgubljenog borca, premda je u velikim operacijama oslobođeno oko 100 kvadratnih kilometara

Sakib Mahmuljin (42), brigadir je Armije Republike Bosne i Hercegovine i komandant njenog Trećeg korpusa. Čitav svoj život kvalificirao se za vojni poziv. Kako mu nije nedostajalo ambicije, u međuvremenu je završavao druge škole, te postao inžinjer saobraćaja, diplomirao i na ekonomskom fakultetu, a samo ga je rat spriječio da magistrira na ekonomskim naukama. JNA je napustio 1990. godine i prešao u Republički štab TOBiH. Kao čovjek Vrhovnog štaba, stigao je u Zenicu i u oktobru 1993. postao načelnik Štaba Trećeg korpusa, a u martu 1991. i njegov komandant. Brigadir Mahmuljin uvijek je nasmiješen, njegovo raspoloženje i optimizam prelaze na sugovornika. Sa svojom krajiškom samouvjerenošću, govori tačno i jasno.

● **Bili ste načelnik u "cjelovitom" Trećem korpusu. Taj je korpus gotovo postao nešto neodvojivo od Vašeg imena...**

MAHMULJIN: Cjelovit korpus bio je do momenta deblokade Tešnja i Maglaja. Tada je već bilo jasno da će se morati stvarati uvjeti da se unutar jedne evidentne vojne sile oforme dva korpusa; jedan, Sedmi, koji će djelovati strategijskim pravcem dolinom Vrbasa, i veći, koji će, kao Treći korpus, djelovati pravcem rijeke Bosne. Preuzimajući dužnost komandanta, bio sam trenutno u prilici da u potpunosti vladam prostorima i snagama Trećeg korpusa. Pristupili smo jačem vojnom ustrojstvu, kojem ide kompletna Armija. Stanje u Trećem korpusu samo je dio općeg stanja, snaga i jačine Armije BiH. Te cjeline ne treba odvajati. Uspjesi svih korpusa samo su potvrda da se na organizaciji Armije dobro radilo. Mi znamo koliko smo snažni, ali na početku rata znao sam govoriti da će drugi osjetiti našu snagu tek kada se donese prva rezolucija UN protiv nas. Već postoji jedno predsjedničko saopćenje i to smatramo dokazom da smo snaga. Svijet nas zasigurno neće pomoći; pomoći ćemo mi sami sebi. To već zna naš narod. Uvažavat će nas onoliko koliko budemo jaki. Posljednji uspjesi već govore o tome. Očuvali smo narod, očuvali smo državu, stvorili Armiju koja više nikada neće dozvoliti da se desi ono što se desilo. Sve je nadalje pitanje našeg što većeg jedinstva. Zapad govori o Armiji BiH kao o velikoj tajni. Ne zna se ni ustrojstvo. Svijet je zaprepašten upravo njenom ozbiljnom unutrašnjom snagom. O toj Armiji često se priča kao o nečemu što se ne poznaje i o čemu ne treba još raspravljati. Kako iz ničeg stvoriti nešto, što se poslije respektira u svijetu! Oni žele da znaju kako smo

mi uspjeli voditi rat, očuvati državu, očuvati slobodni teritorij, stvoriti jaku, ustrojenu vojsku, sposobnu da se suprotstavi i više od desetostruko naoružanijem neprijatelju. Teoretičari mogu biti samo zbunjeni! Mi najbolje znamo kako smo tu Armiju stvarali. Vojske se stvaraju stotinama godina, ustrojstvo njihovo živi na tradiciji, na gotovo vjekovnim temeljima. Mi smo to uspjeli za dvije i po godine.

● Šta bi značilo za Armiju BiH ukidanje embarga na uvoz naoružanja?

MAHMULJIN: Oni kažu: Dovest ćemo visokosofisticirana sredstva sa kojim vi nećete znati rukovati. Takva oružja koja smo dobili mi smo lahko prihvatili. Uspijevali smo takvim oružjem ovladati za dvadeset četiri sata. Praktično bi ga već sutradan stavljali u efektnu upotrebu. Bilo je gotovo komičnih situacija. Dešavalo se za dan-dva naši ljudi postanu sposobniji od instruktora koji nam to žele pokazati. Oni bi samo odmahivali rukom u čudenju. Te, dakle, priče nisu umjesne. Armija BiH ima toliko inžinjera, magistara i doktora tehničkih nauka koji o tim sredstvima već mnogo znaju. Oni ne razumiju da mi imamo svoje jako sposobne pilote. Ako im se da bilo koja vrsta helikoptera, oni će već sutradan i upravljati. Imamo dovoljno tenkista koji mogu svaki tenk, od onih koji se danas proizvode, posluživati. Za sve moderne protivoklopne sisteme, za sisteme zemlja-zemlja, zrak-zemlja nema nikakvih specijalnih tajnih. Mi imamo ljude za sve. Imamo, upravo, tehničku inteligenciju, možda najjaču na ovim prostorima, jer naš narod nije studirao političke nauke. Najsigurnije mu je bilo studirati i raditi u tehnici. Znamo i zašto.

● Kad se čitaju te novine iz inozemstva stiče se utisak da u Armiji BiH funkcionira samo pješadija. Da li je tako?

MAHMULJIN: Nama je bilo namijenjeno uništenje. Nismo imali adekvatnih sredstava da se odupremo. Praktično, mi smo se odbranili boreći se srcem protiv četnika. Odbrana porodice, doma i imetka prosto nas je nosila u toj odbrani. Danas, kad oslobađamo svoju zemlju, kažu nam ti zapadni analitičari: Vi vršite ofanzivna djelovanja. Ali ovo je naša zemlja, i ovdje i tamo su naši domovi. I mi idemo prema njima. To, dakle, nije samo pješadija; patriotizam je najveće osjećanje na koje računa ova zemlja.

● Kako komentirate niz uspjeha Trećeg korpusa?

MAHMULJIN: Treći korpus samo se uključuje u potpunu sliku onoga što se događalo u čitavoj Armiji. Čak bih rekao da smo mi preuzeli, ne samo taktičku inicijativu nego i, čini se, strategijsku inicijativu na svakom našem ratištu. U te dijelove uklapa se i Treći korpus. U posljednjih nekoliko mjeseci bilo je veoma značajnih uspjeha. Na vozućkom ratištu oslobodili smo značajan dio teritorija, oko 100 kvadratnih kilometara. U petnaestak sela naši ljudi mogu se vratiti; praktično su uništene dvije četničke brigade, zarobili smo kompletnu arhivu jedne od tih brigada. Zaplijenili smo ogroman ratni plijen, naoružali se. Prvi put na tom ratištu uspjeli smo artiljerijski parirati četnicima. U svim svojim izvještajima oni su potencirali da ih gađa UNPROFOR, prosto ne vjerujući da smo mi sposobni na svaku njihovu granatu odgovoriti svojom. Prvi puta tada došlo je do toga da je artiljerija Armije BiH uspjela u potpunosti poklopiti artiljeriju četnika. To je za njih bilo prvo veliko iznenađenje. Sve manje će se čuditi. U ovim operacijama sudjelovale su združene jedinice Trećeg korpusa, a nosilac aktivnosti bila je operativna grupa "Bosna". U operacijama je značajan doprinos dala 120. brigada "Crni labudovi". Treba reći da su upravo oni dali značajan doprinos na tom ratištu.

● Operativna grupa "Sedam jug" ovih dana učinila je ponajviše u svojoj zoni odgovornosti. I na tom ratištu uspjesi su evidentni.

Mi ne žudimo za osvetom. Mi hoćemo dostojanstvenu pobjedu. Mi nećemo paliti njihove kuće, nećemo ubijati njihovu djecu, nećemo ponižavati njihove žene, ali hoćemo ih vojnički - nakon svega - poraziti. Oni Bosnu nisu zaslužili!

MAHMULJIN: To su poboljšani položaji Armije BiH. Težište je bilo prema Teslići. Neke stvari smo odradili lakše nego što smo očekivali. Uz OG "Sedam jug", treba uvijek spomenuti OG "Tri sjever". Stvoreni su uvjeti za borbena djelovanja u samom Teslići. Uslijedit će borbena djelovanja, inače, vrlo složena u naseljenom mjestu. Taktički preduvjeti za takve operacije su stvoreni. Slične uvjete za ofanzivne akcije stvaramo i oko Doboja. I za tako nešto bit ćemo ubrzo spremni. Treba reći da je na tom prostoru uništeno strahovito mnogo tenkova. Ova posljednja dva uništena su nakon 90 već pretvorenih u staro gvožđe. Tako nešto teško bi podnijele i mnogo snažnije armije nego što je ova četnička. OG "Tri Sjever" u posljednje vrijeme je okićena značajnim uspjesima. Oslobođen je veliki i kvalitetni teritorij. Tu će biti lahko nastaviti uspješna borbena djelovanja.

● Četnički gubici u ljudstvu i tehnici su poznati. To je poprimilo gotovo stravične razmjere. Kakvi i koliki su naši gubici?

MAHMULJIN: Posljednje tri vrlo opsežne i uspješne operacije mi smo izveli bez ljudskih žrtava. Niko od boraca nije poginuo, premda je bilo nešto ranjenih. Na svoju stranu izvukli smo oko sto nastradalih četnika, ne računajući one, a stravične su brojke koji su ostali na tom velikom prostoru. Neki dan sam slušao Radio Banju Luku. Oni pokušavaju opravdati svoje poražavajuće gubitke i kažu da je Treći korpus u posljednjih mjesec dana imao gubitke - 250 mrtvih i četiri i po hiljade ranjenih boraca. Eto, ja im kažem da nismo imali nijednog izgubljenog borca, premda je u velikim operacijama oslobođeno oko 100 kvadratnih kilometara. To je, čini mi se, najveći kvalitet Armije, gdje je savršena priprema operacija, a našom artiljerijom možemo parirati četnicima. Još samo malo tenkova da im zarobimo te da i u tom odnosu budemo ravnopravni.

● Čini se da je Peti korpus, sa generalom Dudakovićem na čelu, u tome poslu zarobljavanja tenkova veoma uspješan. Usput, kako doživljavate uspjehe "Sile nebeske"?

MAHMULJIN: To je zajednička čast i zadovoljstvo. Ja sam u ime svojih boraca uputio čestitke Petom i Sedmom korpusu na posljednjim uspjesima. Uostalom, pravci Petog, Sedmog i Trećeg vode ka Krajini i spajanju. Na čelu tih naših korpusa su, kao nekakvom simbolikom, Krajišnici. Ja sam Kozarca, ne dam nikom da kaže da mu je draže da u Kozarac dođe prije mene. I Fikret Ćuskić, zamjenik komandanta Sedmog korpusa, Kozarčanin je. Naš strategijski pravac se zna i svi uspjesi ova tri korpusa nisu nikakva slučajnost. To je jedan ozbiljan posao, na kraju koga ćemo se naći negdje, manje-više, na sredini. Susret će biti srdačan. Svi mi Bošnjaci imamo motiv da vratimo četnicima za one užase što su ga našem narodu uradili. Ali, posebno smo motivirani mi Krajišnici. Logori, silovanja, masovna ubistva čine naš motiv posebniji. Mi ne žudimo za osvetom. Mi hoćemo dostojanstvenu pobjedu. Mi nećemo paliti njihove kuće, nećemo ubijati njihovu djecu, nećemo ponižavati njihove žene, ali hoćemo ih vojnički - nakon svega - poraziti. Oni Bosnu nisu zaslužili!

● Čini se kao da je sve u jednom trenu eksplodiralo; naša Armija kao da je dobila krila. Kako je moguće objasniti pravu lavinu borbenosti iz svih korpusa?

MAHMULJIN: Korpusi su sinhronizirano rasli prema nekakvom nivou. Tu velike zasluge ima Štab Vrhovne komande. Zato ja i govorim o Armiji kao cjelini koja je u stanju strategijski djelovati. Jer, eto, četnici su u grabeškim kasarnama imali logističku i svaku drugu potporu. Oni su smatrali da taj kompleks utvrda ne može pasti, ali pao je. To je još jedan dokaz da nema neosvojivog za ovu

Armiju. Gdje bi nam kraj bio da imamo dovoljno i artiljerije i tenkova. Ali, bit će i toga. U šali, ponekad komentiram kako nam je svijet stavio embargo, a četnici ga skinuli. Jer, oni nas i snabdijevaju.

● **U Armiji BiH čovjek je, izgleda, najveće i najsofisticiranije oružje...**

MAHMULJIN: Ljudski faktor je, ipak, najvažniji. Ali, ne može biti snaga bez organizacije i pravilnog vodstva. Rad i disciplina na ove prostore stigli su prvo u vidu Armije BiH. Dolaze nam ti strani novinari i čude se. Naši borci disciplinirano se ponašaju u gradu, čude se kad vide kako poput kipova drže stražu; uspravni i uredni. ali to za nas više nije nikakvo čudo. U disciplini smo daleko ispred bivše vojske. Vidi se to i na ratištima, gdje dio te bivše vojske upravo zbog nediscipline masovno gine u sukobu sa našim mladićima. Gledao sam roditelje kad šalju svoju djecu u Armiju BiH, svjesni da prvi put šalju svoju djecu u prave ruke i u armiju svoje države. Gotovo čelični ustroj Armije i ponašanje naših boraca vidi se na svakom koraku. Jasno je da štitimo i poštujemo naše komšije koji su ostali sa nama. Svi vjerski objekti, tamo gdje je ulazila Armija, ostali su čitavi. Ali, nadite čitavu džamiju na drugoj strani! Gledajte samo to i bit će vam jasno da će ova Armija pobijediti u ovom ratu.

● **Mnogo se govori o komandosima Armije RBiH.**

MAHMULJIN: Opet govorimo o zabludama svijeta. Oni postavljaju pitanja i ja redovno vidim da prevladava mišljenje da smo mi samo niz gerilskih grupa. Tačno je da imamo uvježbane komandose, da svaka jedinica ima specijalno obučene ljude. Za te ljude ne postoji nikakva tajna. Nemojte se začuditi ako ubrzo čujete da je u Banjoj Luci ili Bijeljini gostovala jedna takva jedinica. Oni sve svoje zadatke izvršavaju bez grješke. To je jedna sjajna uigranost, kombinacija fizičke spremnosti i vojne vještine, gdje se rukuje svim oružjem. Ponavljam, za naše komandose nema nikakvih tajni.

● **Četnici "gostuju" u Zenici i po drugim gradovima u zoni Trećeg korpusa. Pune su ih bolnice, hirurzi ne prestaju sa operacijama. Zarobljenih je sve više... ovdje ih zovu komandosima.**

MAHMULJIN: Ne znamo šta ćemo sa tolikim zarobljenim, više od sto tijela poginulih neće primiti, jer valja samo u jednom selu napraviti tridesetak sahrana odjednom. Nedavno se jedan ranjenik, nakon teške operacije, probudio i vidjevši ljekare i sestre oko sebe, začudeno upitao: "Gdje sam ja ovo." "U Zenici", odgovorili su mu. "Zar smo već stigli do Zenice", upitao je četnik. "Ti jesi, ali tvoji neće nikada."

2. novembar 1994., *Ljiljan*

Mehmed ALAGIĆ, komandant 7. korpusa

IZ TITOVE VILE "KOPRIVNICA" NAZVAO SAM PREDSJEDNIKA IZETBEGOVIĆA I LIČNO MU PREDAO RAPORT

Prema mojim saznanjima, pritisak HVO da se uključe u borbu na Kupresu otpočeo je jedanaesti dan akcije. Iskreno govoreći, aktivnosti su planirane odvojeno, ali sam ja kao komandant procijenio značaj objekta i, imajući u vidu mogućnost jedinica, naslućivao da bi se u ostvarenju takvog cilja postrojbe HVO htjele-ne htjele morale pridružiti

● **Trećeg novembra, u popodnevnim satima, borci Sedmog korpusa zaposjeli su Kupres i Kuprešku visoravan: uz iskrene čestitke za ovu sjajno izvojevanu pobjedu, zamolila bih Vas, s obzirom na to da ste se upravo vratili s terena i da ste za ovaj razgovor vremena našli sahat-dva iza ponoći, da nam ukratko kažete šta su borci Sedmog korpusa oslobodili u širokoj operaciji koja traje već petnaest dana?**

ALAGIĆ: Prije svega, želio bih čestitati borcima i starješinama Sedmog korpusa na izuzetnim uspjesima koje su postigli na ovom pravcu. Oslobođeno je, uistinu, dosta. Ako se gleda po općinama Bugojno, znači, prostor ove općine, u cijelosti je slobodan; zatim, kompletna općina Gornjeg Vakufa, više od pola općine Kupres i dio šipovačke. Oslobođeni prostor svakim danom se povećava. Kad su u pitanju oslobođeni teritorij, to je sve od Male i Velike Šuljage do Malog i Velikog Sivera, sela Gornji i Donji Mračaj, negdje pola Vukovskog i sva sela na tom pravcu. Zatim, veća područja kao što su Ogledalo, Lupoglava, selo Kukavica, objekat Stožer, sa najvišim vrhom Vran, onda, prostor Kupreških vrata - strategijski značajna, pa sve do Velike Plazenice, gdje je uspostavljena nova linija odbrane. To je nekih sedam do osam kilometara od grada Kupresa, u koji smo ušli. Trebalo bi spomenuti i Male Plazenice, Demirovac, zatim Crni vrhovi. Teško je, zaista, sve nabrojati, ali imali ste i sami priliku vidjeti ta prostranstva koja je u miru teško pješke preći, a kamoli ih borbom oslobađati, pravovremeo uspostavljati nove linije, uvezati sistem vatre i po pravcu i po dubini, a na ovakvim prostorima - i po visini.

● **U operaciji je oslobođeno više od 200 kvadratnih kilometara...**

ALAGIĆ: Da, ako se novooslobođeni prostori gledaju kao ploha. Međutim, ako bi se mjerilo katastarski, oslobođeno je više od 400 kvadratnih kilometara.

● **Prije samo nekoliko dana javili ste se u program Televizije BiH iz nekadašnje Titove vile; recite nam u kakvom stanju ste zatekli ovaj nekada impozantni objekat?**

ALAGIĆ: Odsijecanjem i kasnijim oslobađanjem, Armija nije u naletu oštetila objekte. Međutim, nova Titova vila, ili vila Koprivnica, bila je zapaljena. Komandant Abid Gromila, koji je sa svojim borcima bio na ovom pravcu, gasio je požar. Objekat je upo-

Istakao bih da smo ovom operacijom, također, pomogli pripadnicima HVO-a da povrate izgubljenu čast na Kupresu

trebljiv i uspjeli smo sačuvati linije, što je omogućilo da, dva sata po izbijanju naših jedinica u širi rejon Koprivice, nazovem našeg vrhovnog komandanta predsjednika Aliju Izetbegovića i lično mu predam vojnički raport.

● **Prognoze o tome u koji će grad Armija BiH umarširati ovih dana nizale su se od Teslića do Trnova. Vijest da je Kupres slobodan pomalo nas je sve iznenadila. Recite nam šta ova pobjeda znači za borce i starješine Sedmog korpusa?**

ALAGIĆ: Kupres je kao grad oslobođen od četnika, kao i prostor Kupreške visoravni, sa svojim najznačajnijim strategijskim tačkama i prijevojem zvanim Kupreška vrata, tačkama Vrana, odnosno Stožera, objekti Male i Velike Plazanice, koji predstavljaju ključ

Vrbaske doline. Dakle, sa ovih objekata nudi se mogućnost djelovanja prema Mrkonjiću i otvoren je put prema Donjem Vakufu. Pobjeda je važna, svakako, i zbog bolje komunikacijske uvezanosti, odnosno, putovanje na relaciji Zenica - Travnik - Split sada će trajati nešto više od četiri sata vožnje. Magistralni put je sačuvan, zajedno sa svim vitalnim objektima, što je od velikog značaja za protok ljudi, roba... Istakao bih da smo ovom operacijom, također, pomogli pripadnicima HVO-a da povrate izgubljenu čast na Kupresu.

● HVO je 1992. pokušao ući u Kupres i tada su, pored poraza, pretrpjeli ogromne gubitke u ljudstvu koji se procjenjuju na nekoliko stotina poginulih?

ALAGIĆ: Da sjećam se da je tada bila kod Hrvata nacionalna žalost. I zbog toga sam upravo rekao da je Armija BiH stvorila uvjete da Hrvati povrate svoj nacionalni ponos. Nadam se da će to hrvatski narod u budućnosti znati cijeniti i uvažavati. S druge strane, zajedničko djelovanje jedinica Armije i HVO na vojnom planu učvršćuje dogovore na političkoj razini i pritom čini pozitivne pomake u vraćanju povjerenja.

● Oslobodilačkom pohodu Armije RBiH pridružile su se i jedinice HVO iz Livna i Šuice. Koji dan operacije se to desilo i kako je suradnja tekla na terenu?

ALAGIĆ: Prema mojim saznanjima, pritisak HVO da se uključe u borbu na Kupresu otpočeo je jedanaesti dan akcije. Iskreno govoreći, aktivnosti su planirane odvojeno, ali sam ja kao komandant procijenio značaj objekta i, imajući u vidu mogućnost jedinica, naslućivao da bi se za ostvarenje takvog cilja postrojbe HVO htjele-ne htjele morale pridružiti. Pretpostavljao sam, što se kasnije pokazalo kao dobra procjena, da će se oni, nakon saznanja o početnim uspjesima Armije, vjerovatno priključiti.

● Na prostoru Kupresa sudjelovale su gotovo sve jedinice "Ljutog" korpusa; znači li to da smo ostvarili cilj: Armija - jaka, prodorna i mobilna?!

ALAGIĆ: Mi smo na putu jačanja Armije, postigli mobilnost postigli, kohezivnost, također; ovog puta i brzu pokretljivost.

● Priznat ću Vam da sam posljednja tri dana pokušavala pratiti napredovanje jedinica. Ali borci Armije su išli 20 kilometara na sat...

ALAGIĆ: Istina je da smo ovom operacijom pokazali da su naše jedinice brze, pokretne i sposobne da djeluju na bilo kom prostoru. Ja sam, kao komandant korpusa, želio da upotrebom jedinica sa drugih prostora neke od njih iskustveno ojačam. Mnoge brigade u

Mehmed Alagić na vrhu Vlašića

Sedmom korpusu su to već prošle i za njihove borce nema nepoznanice. Mi smo se ovdje uvjerili da u "Ljutom", kako ga je *Ljiljan* prozvao, nema tzv. domobranskih jedinica, što je veoma bitno. Naglasio bih da u akciji nisu učestvovali samo borci iz Bugojna i Gornjeg Vakufa nego i momci iz gotovo svih mjesta BiH: Bihaća, Prijedora, Kotor-Varoši, Mostara, Sarajeva, istočne Bosne... Tu je naša snaga.

● Koliko pripadnika Armije je ukupno sudjelovalo u oslobađanju Kupresa?

ALAGIĆ: Vojnički rečeno, sa logistikom, oko osam hiljada boraca.

Kupres je kao grad oslobođen od četnika, kao i prostor Kupreške visoravni, sa svojim najznačajnijim strategijskim tačkama i prijevojem zvanim Kupreška vrata, Vrana, odnosno Stožer, Male i Velike Plazanice, koji predstavljaju ključ Vrbaske doline

● Korpus čiji ste Vi komandant najmlađi je u Armiji BiH - i kao da potvrđuje onu staru narodnu - najmlađe dijete često ispadne najbolje?

ALAGIĆ: Ja bih rekao, zavisi ko je babo! No, svakako da je tačan podatak da se radi o najmlađem korpusu. Borci i starješine su, uglavnom, obučeni i iskusni, a upravo u ovim akcijama ništa manje značajne zadatke izvršavali su čak novopristigli regruti. Dakle, mladi naraštaj je odmah poslije obuke otišao na front, odradio svoje u cijelosti, i mislim da je to poseban kvalitet u Armiji BiH.

● U tzv. republici srpskoj vlada opće rasulo i haos. Mogli smo vidjeti da je ovih dana čak i Radovan Karadžić obukao uniformu. Na ovom dijelu ratišta, pored ratnog plijena, zarobljen je veliki broj agresorskih vojnika, a procjene o neprijateljskim gubicima govore o stotinama izbačenih iz stroja. Područje Kupresa pokrivala je sedma motorizirana četnička brigada. Koliko istine ima u tvrdnjama da je potpuno razbijena?

ALAGIĆ: Vidite, ovdje se desila jedna slučajnost. Naime, dio Sedmog korpusa je udario na sedmu motoriziranu, čiji je komandant Božidar Rakić, koga lično poznajem, jer je on kod mene bio komandir voda i komandir čete. Njegova brigada raspala se možda i iz straha od njegovog bivšeg pretpostavljenog. (Odgovor je bio popraćen osmijehom). Tačno je da je ova brigada rasturena već tokom prva dva dana akcije. Naravno, pokušavali su se konsolidirati i u tom pregrupiranju uvođene su i druge četničke brigade njihovog drugog korpusa, ali su, završnim udarom na Kupres i Kupreško visoravan, potučeni i bačeni na koljena. Srpska vojska je u rasulu. Potvrđuju to i informacije pristigle iz dubine neprijateljskog teritorija: vlada opća bježanija, borci im bacaju oružje, bježe... Ne znam samo dokle će bježati!

● Drugi korpus agresorske vojske strpan je u neku vrstu sendviča i nalazi se između elitnih jedinica Petog i Sedmog korpusa Armije RBiH. Nadate li se skorom susretu sa Krajišnicima i gdje bi moglo biti mjesto sastajanja?

ALAGIĆ: Prostor između nas je još veliki, ali, s obzirom na napredovanje Armije, smatram da će se na ovom području situacija sve više usložnjavati i da će to nametati ogromne probleme četnicima, što je naša šansa. O mjestu sastajanja ne bih govorio. To je cilj, a kada će nam se želje ispuniti, najviše zavisi od nas samih.

● S obzirom na to da se naš list čita u zemlji i inozemstvu, šta sa novooslobođenih prostora Kupresa želite poručiti Bošnjacima, naročito prognanima, koji pomno prate stanje na frontu?

ALAGIĆ: Moji zemljaci su čitali, čitaju i vjerovatno će čitati *Ljiljan* i iskoristio bih Vašu prisutnost i rekao: Svoje Krajišnike i ostale Bošnjake pozivam da dođu u Bosnu, u Sedmi korpus, uzmu pušku u ruke i uključe se u borbu. Jer, kako ja to često kažem: Voz za Bosansku krajinu je krenuo. Požurite dok još imate mjesta, neće valjati ako nestane karata!

9. novembra 1994., *Ljiljan*

Atif DUDAKOVIĆ, komandant 5. korpusa

RAZBILI SMO ELITNI ČETNIČKI KORPUS

Pad Grabeža kao i svi naši rezultati, koje smo postigli u dosadašnjem toku operacije "Grmeč '94", nisu nimalo slučajni. Oni su logična posljedica naše gotovo dvoipogodišnje aktivnosti na izgradnji i jačanju odbrambenog sistema u specifičnim uslovima, u totalnom okruženju i blokadi, koju ne poznaje nijedna vojna doktrina niti dosadašnja iskustva u povijesti ratovanja na ovim prostorima

● **Gospodine komandante, čestitajući Vam na uspjesima Petog korpusa kojim Vi uspješno komandujete, molim Vas da objasnite kako ste uspjeli osloboditi Grabež za koga su drugi generali (npr. Tus), tvrdili da je neosvojiv. Kakav je vojno-strateški značaj Grabeža i o kakvom se utvrđenju radi?**

DUDAKOVIĆ: Hvala na čestitkama i vama i svima onima koji su nam ovih dana čestitali i slali izraze podrške iz cijele naše zemlje i inozemstva. Pad Grabeža kao i svi naši rezultati, koje smo postigli u dosadašnjem toku operacije "Grmeč '94", nisu nimalo slučajni. Oni su logična posljedica naše gotovo dvoipogodišnje aktivnosti na izgradnji i jačanju odbrambenog sistema u specifičnim uslovima, u totalnom okruženju i blokadi, koju ne poznaje nijedna vojna doktrina niti dosadašnja iskustva u povijesti ratovanja na ovim prostorima. U takvim uslovima narod Bihaćkog okruga nije imao druge šanse osim angažiranja svih svojih potencijala u svrhu odbrane golih života i borbe protiv srbočetničkog agresora. Očiti primjer razvoja jedne armije i kontinuiteta njenog rasta je naš 5. korpus. Mi smo došli u fazu borbe protiv srbočetničkog agresora kada više nismo mogli opstati na linijama koje smo držali s obzirom da su četnici imali daleko povoljniji operativno-taktički položaj i neprekidno su prijetili izlazom na Unsku dolinu, a time i ugrožavanje naših vitalnih objekata na komunikaciji Bihać - Srbljani. Ali, i sam rast naših jednica, borbena osposobljenost kao i podizanje svijesti naših vojnika dostigli su kulminaciju, te se moralo krenuti u jedan odlučujući boj radi rješavanja neizdržive pozicije na grmuško-srbljanskom i grabeškom platou. Što se tiče teorijski pretpostavki o neosvojivosti Grabeža, mislim da smo mi napokon dokazali kako je to četničko leglo ipak osvojivo. Istina, Grabež i vojni objekti smješteni u kasarni na tom lokalitetu u vojno-strateškom smislu davali su srbočetničkom agresoru određenu psihološku prednost, jer je malim snagama mogao uspješno kontrolirati veliki prostor. Zato, nakon pada Grabeža nama su se otvorili pravci djelovanja, kako u dubinu tako i širinu privremeno okupirane teritorije naše zemlje.

● **Kakvo je trenutno stanje na ratištu u Bosanskoj krajini?**

DUDAKOVIĆ: Na ovim prostorima četnik nije više onaj četnik - bauk koji ide i ispred sebe sve ruši i razara, nego je ovdje doživio veliki poraz i težak slom. Tri brigade II krajiškog korpusa srpskih paravojnih formacija su uništene, zarobljena je ogromna količina ratne tehnike i drugih materijalno-tehničkih sredstava. Vidimo paniku u četničkim redovima. Čak je i Radovan Karadžić došao u Petrovac. Sada se sa ovog područja, a to je realnost, Srbi iseljavaju, jer nemaju hrabrosti ostati ovdje. Prema tome, Petrovac i Sanski Most sada opterećuje srpske izbjeglice a vlada tzv. republike srpske proglasila je ratno stanje što predstavlja svojevrstan apsurd. Jer, mi se s pravom pitamo, šta je to dosad bilo ako nije ratno stanje. U svakom slučaju odnos snaga na ratištu potpuno se primijenio. Armija RBiH ima inicijativu, posebno na pravcima Petog i Sedmog korpusa, i mi ćemo se spojiti. To je pitanje vremena.

Na ovim prostorima četnik nije više onaj četnik - bauk koji ide i ispred sebe sve ruši i razara, nego je ovdje doživio veliki poraz i težak slom. Tri brigade II krajiškog korpusa srpskih paravojnih formacija su uništene, zarobljena je ogromna količina ratne tehnike i drugih materijalno-tehničkih sredstava. Vidimo paniku u četničkim redovima. Čak je i Radovan Karadžić došao u Petrovac

● **Četnički voda i ratni zlikovac Radovan Karadžić danima najavljuje veliku ofanzivu. Koje su vojne slabosti srpskog agresora i da li je Vaš korpus uspio konsolidirati redove na novooslobođenoj teritoriji?**

DUDAKOVIĆ: Srbočetnički agresor nalazi se, nakon pretrpljenih poraza i velikih gubitaka teritorije, ljudstva i ratne tehnike, u pravom šoku. Za podizanje totalno srušenog morala agresorske vojske, četničko vodstvo sa Pala potražilo je izraz u proglašenju ratnog stanja i najavi velike kontraofanzive. Mi smo izrazili ozbiljnu zabrinutost zbog najnovijeg razvoja vojnih aktivnosti na okupiranim područjima Hrvatske, gdje se združene srpske paravojne snage koncentrišu i pripremaju za vojnu ofanzivu protiv Republike BiH. Sadašnja situacija zahtijeva hitnu potrebu da Vijeće sigurnosti konačno započne sa provođenjem svojih odluka, uključujući rezoluciju o zaštićenim zonama i Vensov plan kojim se predvida raspuštanje i demobilizacija svih paravojnih jedinica u UNPA. Jer, usklađeno djelovanje srpskih okupacionih snaga u Hrvatskoj i Karadžićevih četnika, između ostalog, ima cilju da destabilizira širi prostor, te da permanentno ugrožava teritorijalnu cjelovitost Republike BiH i Republike Hrvatske. Međutim, što se tiče konsolidacije stanja na novooslobođenim područjima u zoni odgovornosti Armije BiH, stvari teku po planu uprkos činjenici da je srbočetnički agresor pregrupirao jake snage na svim linijama razdvajanja.

● **Mi smo saznali da ste pronašli masovne**

grobnice našeg naroda, ruševine i paljevine po našoj Krajini. O čemu se radi?

DUDAKVIĆ: Nakon oslobađanja naših naselja i sela nailazili smo na svakom koraku tragove četničkog zločina i genocida koji je izvršen u prvim danima srpske agresije na međunarodno priznatu i suverenu državu BiH. U Ripču, Orašcu, Ćukovima i Kulen-Vakufu ubijeno je na stotine Bošnjaka čije masovne grobnice pronalazimo svakodnevno, kao što je slučaj i u našim selima kod Bosanske Krupe. Naišli smo na jedva vidljive tragove naših džamija, porušene i popaljene kuće, vandalski skrnavljene mezare naših najmilijih. Iz svega toga jasno se može naslutiti sva okrutnost i zvjerska brutalnost metoda etničkog čišćenja koje su Karadžićevi Srbi primjenjivali nad nedužnim građanima Bihaćkog okruga.

● **Vi uporno pozivate srpsko stanovništvo da ne bježi sa svojih ognjišta. Kakav je odziv? Da li sarađujete sa HVO-om i kakvi su međunacionalni odnosi u Bihaću?**

DUDAKOVIĆ: Armija Republike BiH od početka rata se drži temeljnih načela Ženevske konvencije, a mi smo u konkretnoj situaciji uvijek nastojali da se ponašamo u duhu međunarodnog ratnog i humanitarnog prava. Slijedeći tu logiku, odmah nakon naših prvih prodora u dubinu i širinu privremeno okupirane teritorije, upozoravali smo srpsko civilno stanovništvo da ostane u svojim selima i kućama, ali naši apeli nisu imali nikakvog odjeka iz čega smo izvukli zaključak da je malo bilo onih koji se nisu na ovaj ili onaj način ogriješili prema bošnjačkom narodu. A i oni, stariji i bolesni, izuzev nekoliko samohranih staraca, silom su odvedeni kako ne bi mogli svjedočiti o srpskim zločinima počinjenim nad našim stanovništvom. Naša saradnja sa HVO-om u Bihaću konstantna je i raznovrsna i od početa rata nikad nije dolazila u krizu. Mi smo danas okrenuti zajedničkoj borbi protiv zajedničkog neprijatelja čega, su duboko svjesna i naša dva naroda (Bošnjaci i Hrvati), koja stoljećima složno žive na ovim prostorima. Upravo ta činjenica nas i najviše obavezuje da i u buduće gradimo i razvijamo naše odnose i da na konkretan način dajemo vlastiti doprinos brzoj i efikasnijoj implementaciji Vašingtonskih sporazuma.

● **Svakako ste saznali za uspješne aktivnosti i drugih korpusa oko Kupresa i Trnova. Kako sada gledate na strateške pozicije i vojne potencijale naše Armije?**

DUDAKOVIĆ: Koristim ovu priliku da borcima i starješinama Prvog i Sedmog korpusa uputim iskrene čestitke i odam priznanje za posljednje vojne uspjehe na oslobađanju i proširenju teritorije oko Kupresa i Trnova. Preuzimanjem kontrole nad Kupreškim vratima ovladano je strateški najvažnijom tačkom na cesti Bugojno - Livno i ključnim položajem za kontrolu na Kupreškim poljem. Uvođenjem u borbena djelovanja, u tom području, postrojbi HVO-a, te oslobađanjem Kupresa, sada su stvorene objektivne pretpostavke za daljnja napredovanja prema nama. Ako se ima u vidu da je 5. korpus svojim probojem u dva pravca, jednim prema Bosanskom Petrovcu, drugim prema Sanskom Mostu, znatno smanjio udaljenost naših snaga, time je ujedno savladana još jedna psihološka barijera koja može u vremenima koja dolaze imati krupnog značaja. Uspjesi Prvog korpusa kod Trnova također zaslužuju veliku pažnju. A sve ovo što se dogodilo zadnjih dana već je promijenilo globalnu sliku stanja na terenu, kao što će najvjerovatnije radikalno promijeniti negativne stavove nekih međunarodnih faktora u njihovom kalkulantskom odnosu prema srbočetničkoj agresiji na međunarodno priznatu državu BiH.

9. novembar 1994., *Ljiljan*

Vahid KARAVELIĆ, komandant 1. korpusa

● **Za razliku od prve dvije ratne godine, jedinice Prvog korpusa, čiji ste Vi komandant, od aprila, bez odmaranja, veoma uspješno izvode ofanzivna borbena djelovanja, uglavnom na Crnoriječkoj visoravni, Bjelašnici i Treskavici?**

KARAVELIĆ: Borci jedinica Prvog korpusa u toku ove godine uknjižili su pet jačih ofanziva i jednu defanzivu. Prvu ofanzivu izveli su polovinom aprila na Crnoriječkoj visoravni, iznad Vareša; drugu - početkom augusta na drugi dio ove visoravni; treću - 1. oktobra na bjelašničko-treskavičkom platou; četvrtu - 28. oktobra opet na ovom planinskom potezu; i petu - 5. novembra, kada su borci združenih jedinica 1. korpusa krenuli na ostatak crnoriječke visoravni. Borci su u ovih pet ofanziva oslobodili oko pet stotina kvadratnih kilometara, iz stroja izbacili stotine četnika i na najbrži način došli do materijalno-tehničkih sredstava. Naša defanziva se odnosi na Čemersku planinu. Četnici su čitav august i septembar napadali ovaj objekat. Mi smo, kao što sam rekao, polovinom aprila na ovom lokalitetu oslobodili od 60 do 70 kvadratnih kilometara, početkom augusta još stotinu, pa su četnici poslije više neuspješnih kontraudara krenuli na zauzimanje Čemerske planine, mada je, kao što vam je poznato, ona u zoni isključenja. Svaki dan smjenjivali su se pješačko-tenkovsko-artiljerijski napadi. Na desnom krilu naše odbrane, na lijevoj obali Visoče, bila je satnija "Kralj Tvrtko". Četnici su nesmetano prošli preko njihovih odbrambenih linija. Ovu svoju ofanzivu četnicu su nazvali "Kosovskom bitkom". Cilj im je bio da ovladaju širokim prostorom i da presijeku komunikaciju Visoko - Breza - Vareš - Olovo - Trnovo. U julu prošle godine četnicu su na Žuči, prema izvještaju UNPROFOR-a, granatama preorali svaki trinaesti centimetar površine. Možete zamisliti kolika je bila koncentracija artiljerije. Ovako je bilo i na Moševičkom brdu, na Čemerskoj planini, jednom od ključnih objekata. Četnici su gađali ovu planinu sa 20 haubica i 6-7 tenkova. Sve se ovo dešavalo dok smo izvodili borbena djelovanja na bjelašničko-treskavičkom platou. Moševičko brdo izgubili smo 11 oktobra, a već 14., na njemu se ponovo zavihorila zastava s ljiljanima. Četnici su polomili zube, više stotina je izbačeno iz stroja i morali su odustati od pomisli da mogu zauzeti bilo koji objekat na Čemerskoj planini. Poslije ove naše uspješne defanzive, više od 90 posto površine Crnoriječke visoravni pod našom je kontrolom. Četnici su definitivno poraženi.

Armija Republike BiH od početka rata se drži temeljnih načela Ženevske konvencije, a mi smo u konkretnoj situaciji uvijek nastojali da se ponašamo u duhu međunarodnog ratnog i humanitarnog prava. Slijedeći tu logiku, odmah nakon naših prvih prodora u dubinu i širinu privremeno okupirane teritorije, upozoravali smo srpsko civilno stanovništvo da ostane u svojim selima i kućama, ali naši apeli nisu imali nikakvog odjeka iz čega smo izvukli zaključak da je malo bilo onih koji se nisu na ovaj ili onaj način ogriješili prema bošnjačkom narodu

PET OVOGODIŠNJIH OFANZIVA PRVOG KORPUSA

Borci jedinica Prvog korpusa u toku ove godine uknjižili su pet jačih ofanziva i jednu defanzivu. Prvu ofanzivu izveli su polovinom aprila na Crnoriječkoj visoravni, iznad Vareša; drugu - početkom augusta na drugi dio ove visoravni; treću - 1. oktobra na bjelašničko-treskavičkom platou; četvrtu - 28. oktobra opet na ovom planinskom potezu; i petu - 5. novembra, kada su borci združenih jedinica 1. korpusa krenuli na ostatak Crnoriječke visoravni

• U svih pet ofanziva jedinice 1. korpusa, u odnosu na pet stotina kvadratnih kilometara oslobođene teritorije i na stotine četnika izbačenih iz stroja, imale su neznatne gubitke. Je li to, za razliku od prve dvije ratne godine, novi kvalitet u realizaciji i planiranju borbenih djelovanja, i boraca i komandnog kadra.

KARAVELIĆ: Eto, i vi ste bili na Bjelašnici. Mnogi vam, sigurno, još ne vjeruju da su naše jedinice, naprosto, uništile četničku gardijsku brigadu, elitnu jedinicu. Kada smo oslobodili sela na Crnoriječkoj visoravni, tokom druge ofanzive, zarobljeni četnici su nam priznali da su u prvom danu imali više stotinu mrtvih. To su nam rekli i oficiri UNPROFOR-a. A mi smo u tih pet dana ofanzive imali sedam šehida i 30-tak lakše i teže ranjenih. A mi idemo kroz minska polja, u četničke rovove. Prema vojnim doktrinama naši gubici morali su biti, čak, tri puta veći od četničkih. Na širem platou Bjelašnice i Treskavice, razbili smo i četničke jedinice iz Sarajeva i Trnova, kao i njihove interventne grupe iz Foče i Goražde... Vidite, u ovoj godini kvalitetno pripremamo svaku akciju. U trenutku kada realiziramo jednu, na stolu imamo pripremljenu već drugu ofanzivu. Znači, uspostavili smo kontinuitet u pripremanju borbenih djelovanja širih razmjera. Taj proces je postao neprekidan. Prvi korpus je u prošloj i pretprošloj godini prošao kroz niz reorganizacija i to je sada prošlost. Korpus jača u svim segmentima i rezultati se vide na terenu.

• Kako su se ponašali vojnici UNPROFOR-a u vrijeme dok su naši borci oslobađali teritorije na Bjelašnici, Treskavici i na Crnoriječkoj visoravni?

KARAVELIĆ: Pripadnici UNPROFOR-a otvoreno su se stavili na stranu agresora. To nisu ni pokušavali prikriti. Suvišno je govoriti šta je demilitarizirana zona. To znači da nijedan vojnik, niti bilo koje naoružanje ne smije biti u demilitariziranoj teritoriji. Svježi su primjeri sa Bjelašnice. Kada smo krenuli na oslobađanje objekta Javorak, "unproforci" su tra-

nsporterima okružili ovu kotu i cijevi okrenuli prema vrhu. Ili, drugi primjer. Na Ljiljanovoj stijeni držali smo četnike u okruženju. Pripadnici UNPROFOR-a došli su u bornim kolima i evakuirali ih prema Trnovu. Moji komandanti i ja sve smo ovo posmatrali. Vidite, zona isključenja je 20-tak kilometara oko Sarajeva. To podrazumijeva eliminiranje svih oružja kalibra iznad 12,7 mm, kako je to utvrđeno Sporazumom od 9. februara. I pored toga, četnici neometani UNPROFOR-om, svaki dan, gađaju igmanski put topovima od 20, 30, 40 mm. I mi, isto tako, vatrom možemo kontrolirati put Lukavica - Trnovo sa kamenoloma u Krupcu. To im ne ide u prilog. Ovih dana razgovarali smo sa Akashijem o igmanskom putu. U tim razgovorima Akashi direktno zastupa zločinca Radovana Karadžića. Poslije naših uspjeha, oficiri UNPROFOR-a su naprosto izluđeni, ne mogu da vjeruju da mi možemo oslobađati naše teritorije. Četnici su u njihovim očima smiona i drska vojska, a kao takvu ne mogu je prepoznati na Bjelašnici. Zato je UNPROFOR dozvolio četnicima da granatiraju Dobrinju, Hrasnicu, Stupsku petlju, te centar Sarajeva. Kada su četnici napali Čemersku planinu, general Rose mi je rekao: "To je na periferiji, tek na osamnaestom kilometru." A kada smo mi ovladali Čemerskom planinom i izbacili iz stroja stotine četnika, ovaj objekat Rose je vratio u zonu isključenja i nama prijetio avionima NATO-a. Rose kaže da će zatražiti avione NATO-a tek kada četnici napadnu grad Sarajevo. Kao što smo svi vidjeli, grad je granatiran, a avioni nisu pokrenuti. Generalno, UNPROFOR ne smije ništa uraditi, a da mu ne dozvole četnici. Prije svake odluke, mora dobiti zeleno svjetlo sa Pala.

• Borbene aktivnosti tokom 1994. godine pokazale su specifičnost Prvog korpusa u svim segmentima, posebice kada su u pitanju vojnostrategijski objekti u širokoj zoni odgovornosti?

KARAVELIĆ: Prvi korpus, za razliku od drugih, u svojoj zoni odgovornosti ima najviše objekata koji imaju strategijski značaj, kao što je Sarajevo, glavni grad Republike Bosne i Hercegovine i Hercegovine. Tu je plato Crnoriječke visoravni. Tu je i područje Olova, gdje su četnici ušli duboko u našu teritoriju, nadomak Vareša, i cilj im je da se prebace u dolinu rijeke Krivaje, te da se spoje sa četničkim snagama Vozuće i Ozrena. Strategijski je značajan potez Bjelašnica-Treskavica. Možemo samo pomisliti šta bi se desilo da su četnici zaposjeli ovaj objekat. Tu je i Igman, arterija za Sarajevo, kao i područje Kiseljaka i Kreševa. Sjećate se da je vječita težnja HVO bila da se preko Bilalovca i Tarčina spoji sa HVO-om Busovače i Viteza. Bili su udaljeni samo nekoliko kilometara. Tada bi se odvojila centralna Bosna od ostalih dijelova Hercegovine, osobito istočne Bosne. Cijeli ovaj prostor ima izuzetan strategijski značaj... Problema ima, ali nisu neriješivi. O tome najbolje govori naših pet ofanziva i jedna defanziva u toku ove godine.

• Tri ratne godine su iza nas, period formiranja, ustrojavanja, organizacije, obučavanja jedinica, unapređenja logistike. Ova godina je prepoznatljiva po ustrojstvu Armije BiH?

KARAVELIĆ: Početkom 1994. godine

korpusi su prešli na formiranje manevarskih jedinica, jedinica za ofanzivna borbena djelovanja. Ova godina je bila i prilika i poligon da svaki korpus provjeri sposobnost svojih manevarskih jedinica i prohodnost četničkih odbrambenih linija. Mi smo testirali naše manevarske jedinice na bjelašničko-treskavičkom platou i na Crnoriječkoj visoravni. Sjetite se našeg kontraudara kada smo vratili Moševičko brdo. Naša Sokoločka brigada svaki dan je u pet navrata išla u ofanzivu da bi u hodu pregrupirala snage i išla na drugi objekat, što je iznenadilo četnike. Mi već ulazimo u jednu novu reorganizaciju i transformaciju naših jedinica. Bit će to nešto novo s predznakom napretka i poboljšanja svega onoga što je karakteriziralo prethodni period. Znatan napredak i poboljšanje očekujemo i u segmentu logistike. I nakon svega toga, a uz Allahovu pomoć, na proljeće se možemo nadati svjetlijoj budućnosti i većim uspjesima i rezultatima. Garancija za to su, naravno, uspjesi koje smo ostvarili u proteklom periodu. Shodno onome što smo imali na početku, mi u Prvom korpusu, kao i svi ostali korpusi, možemo biti presretni onim što smo uradili. Ipak, ostaje nam da budemo skromniji. Opasno je letjeti. Bolje je ići korak po korak. Naredne zime i ljeta mnogo će se raditi, ali ćemo zasigurno

U julu prošle godine četnicu su na Žuči, prema izvještaju UNPROFOR-a, granatama preorali svaki trinaesti centimetar površine

mi biti oni koji će odredivati težište rata u BiH, a to će biti prilika za sudjelovanje dva ili više korpusa.

• Tokom 1994. godine na ratištima diljem RBiH ostvareni su briljantni uspjesi. To je rezultat rada svih šest korpusa i rezultat cijele Armije kao organizma. Imajući u vidu sve to, zamolili bismo Vas da komentirate uspjehe Petog korpusa i najnoviju četničku ofanzivu na Bihaćku regiju?

KARAVELIĆ: Treba reći da su svi korpusi ostvarili dobre i solidne rezultate. Veći dio njih se nalazio ili se i sada nalazi u stalnim ofanzivnim djelovanjima. Što reći o Petom korpusu? Ja sam se lično iznenadio i moram priznati da nisma očekivao toliki uspjeh. Stoga sam i presrećan. To je veliki posao i velika slobodna teritorija. Uvjeren sam da je ratni plijen solidan i da su gubici u ljudstvu neznatni. Peti korpus je otpočeo sa velikom ofanzivom u pravcu Grabeža. On nezadrživo ide dalje. Čvrsto vjerujem da će kolega Dudaković i borci Petog korpusa ići do kraja i izdržati ovu novu četničku ofanzivu.

16. novembar 1994., *Ljiljan*

Rasim DELIĆ, komandant ABiH

• Vi ste profesionalni vojnik. Izučavali ste doktrinu ratovanja i različite oblike rata. Da li je u historiji poznat primjer rata kakav vodi bošnjački narod i patrioti BiH? Odbrana je počela u okupiranoj zemlji, agresija je izvršena izvana uz pomoć snaga iznutra, agresija je izvršena na narod bez vojske i to sa svih strana...

DELIĆ: Umnogome je ovaj rat specifičan. Kad je riječ o ovakvoj agresiji, onda je to neviđeno i nedoživljeno u historiji ljudskog roda. To je rat protiv svega što predstavlja jedan narod. Nije to samo rat za teritorij, niti rat za stvaranje nove države, to je, jednostavno, rat kojem je cilj uništenje jednog naroda i svega onoga što taj narod čini narodom. Rat protiv njegove historije, tradicije, kulture, časti, dostojanstva. Pored genocida, to je urbicid, kulturocid, etnocid... Rat je, zapravo, počeo iz okupirane BiH, jer su je prije početka rata bivša Jugoslavija i bivša JNA okupirale koristeći postojeći status države. Početkom rata, 1992. godine, vjerovatno nigdje na svijetu nije bila veća koncentracija oružja na manjem prostoru kao što je to bilo slučaj sa Bosnom. Tada su, faktički, bez borbe veliki teritoriji pali u ruke agresoru, i sredstva masovnog komuniciranja su preusmjerena i korištena u agresorske svrhe. Posebno je važno prisjetiti se da su TV releji, PTT objekti pali u okupatorske ruke, što je umnogome onemogućilo prodor istine u svijet. Zauzimanjem svih važnih saobraćajnica, energetskih objekata i čvorišta, praktično JNA sa naoružanim paravojnim formacijama okupirala je BiH u apsolutnom smislu i stvorila uvjet da Bosna "šapatom" padne. No, tu su se preračunali u nekoliko stvari. Prvo, nisu računali da će ljudi, poučeni krvavom prošlošću i iskustvima rata iz Slovenije i Hrvatske, početi pripreme za odbranu. Treba odati priznanje tim ljudima. Da nije bilo njihovog djelovanja početkom rata, u prvom naletu agresije, vjerovatno bi sve bilo drukčije. To je predstavljalo jezgro vojnog jačanja i narastanja buduće Armije BiH. Druga važna stvar u kojoj su se okupatori preračunali je to da su predvidjeli mogućnost međunarodnog priznanja BiH, inače bi oni koristili svoje, uvjetno rečeno, legitimno pravo da interveniraju unutar granica bivše Jugoslavije i ona bi govorila da rješava unutarnje stvari. No, od momenta priznanja, BiH ima legitimno pravo na samoodbranu mada ga nije ostvarila u smislu ukidanja embarga, ali to ima svoju težinu u onome što sam već rekao i da, ipak, prava istina kako-tako dopre do svijeta. Prvi udar na BiH nakon priznanja trebao je biti što kraći i žešći, sa neviđenim metodama brutalnosti, gorim i od fašističkih metoda Drugog svjetskog rat. Mislim tu, prije svega, na veliki broj silovanja i koncentracione logore. Time je trebalo demoralizirati bošnjački narod na svim prostorima, što prije ga protjerati i da se u što kraćem roku sve obavi, kako međunarodna javnost ne bi imala vremena da se oglasi protiv te agresije. Na našu sreću, u našem narodu, kojeg su do tada poznavali po merhametu i komšiluku, pokazalo se i nešto nepredviđeno. To je unutarnja snaga da se organizira i suprotstavi takvoj agresiji, koja - po mjerilima vojnih doktrina - nije uopće imala šansi da bude zaustavljena. No, u svim vojnim teorijama postoji nešto što se ne može objasniti, a to je granica ljudske moći. To je ovaj put ljudski faktor, moralna snaga naroda, njegova kohezija, što je odlučilo da Bosna ne padne "šapatom". Agresoru, tzv. Jugoslaviji i Crnoj Gori, direktni saučesnici su predstavnici međunarodne zajednice koji se inertno odnose prema svojim obavezama. Bošnjački narod, mali samo po broju, ali veliki po dostojanstvu i srcu, eto, bio je u stanju suprotstaviti se ne samo agresoru i agresiji već i nekim tendencioznim prestrasnim potezima.

• U medijima se susreću različiti podaci i interpretacije o moći Armije. Hoćete li nas upoznati sa trenutnom organizacijom Armije BiH i ako možete povući paralelu Armija decembra '92. - decembra '93. - decembra '94. Kakav se zaključak nameće?

DELIĆ: Treba reći da se Armija razvija iz organiziranih patriotskih snaga, od patriota sa branika ove zemlje, da je prošla tegoban put razvoja i da se još razvija. Treba reći da je Armija BiH preživjela organizacionu genezu

Sad jačamo oslobodilački dio borbe, do sada je mahom bila odbrana. Predstoji faza borbi za teritorij, za integritet BiH, kroz oslobodilački pohod Armije BiH, ako bude potrebno i ako se ne nađe pravedno političko rješenje. Meni, kao vojniku bilo bi lakše da se politički dođe do rješenja

kakvu ne pamti ni jedna vojska nigdje na svijetu. Za dvije godine, dakle, za kratko vrijeme, stvorena je oružana sila koja se odlikuje svim onim čim se odlikuju vojske stvarane decenijama ili stoljećima. Ona je, istovremeno, prilagođena bh. ratištima i prilagođena suvremenim svjetskim standardima armija. Nije zaleđena, nema statičnu formaciju, neprekidno je u previranjima, u transformacijama, sve to

ŠTO BUDEMO VOJNIČKI JAČI, TO NAM JE MIR BLIŽI

Treba reći da je Armija BiH preživjela organizacionu genezu kakvu ne pamti nijedna vojska nigdje na svijetu. Za dvije godine, dakle, za kratko vrijeme, stvorena je oružana sila koja se odlikuje svim onim čim se odlikuju vojske stvarane decenijama ili stoljećima

radi prilagođavanja okolnostima na terenu. Ima Štab i šest korpusa, desetine brigada... Podatke o ljudstvu ne bih iznosio. Reklo bi se, sve uobičajeno. Ali, ono što je razlikuje od ostalih armija jeste to da ima izuzetno dobru organizaciju, rukovođenje i komandovanje, te dobru osposobljenost vojnika i borbeni moral na koji planeri agresije nisu računali. Ni iz daleka nismo još dostigli opremljenost agresora, ali smo sve njihove prednosti, ipak, uspjeli eliminirati. Stoga kad upoređujemo

Opsadom Sarajeva željela se slomiti država i njen integritet. Sarajevo i danas ostaje talac, ne samo agresora već i međunarodne zajednice

decembar '92. - '93. - '94., treba gledati genezu i šanse razvoja zemlje. Bilo je dosta problema. Riječ je o fuzioniranju niza samoniklih formacija i jedinica... Naročito je u tom smislu karakteristična 1993. godina, kad su eliminirana paravojna ponašanja, pojedinci i grupe. U svakom ratu neminovne su različite stvari, svaki rat ima svoje heroje i svoje kukavice, svoje profitere i dobrovoljce. Ići ćemo na umanjenje unutarnjih slabosti. Sad jačamo oslobodilački dio borbe, do sada je mahom bila odbrana. Predstoji faza borbi za teritorij, za integritet BiH, kroz oslobodilački pohod Armije BiH, ako bude potrebno i ako se ne nađe pravedno političko rješenje. Meni, kao vojniku bilo bi lakše da se politički dođe do rješenja.

- **Kažite nam koliki teritorij kontrolira Armija, koliko četnici i HVO? Možete li za naše čitaoce napraviti analizu četničkog vojevanja, pošto za godinu i po nisu osvojili nijedno značajnije naselje niti više od 100 kilometara kvadratnih, dok je Armija oslobodila više od 2.000 kvadratnih kilometara?**

DELIĆ: Nisam se nikada opterećivao koliko brojčano kontroliramo, ali mi je palo u oči da se često operira cifrom od 70 posto za četnike. Istina je da oni u ovom trenutku kontroliraju 58posto, Armija 31posto i HVO posto teritorija BiH. Treba naglasiti da Armija kontrolira strateški dio teritorija, najjači dio države, dolinu Neretve i Bosne, najveća dobra i najvažnije industrijske objekte. Nastavljamo popravljati strateški položaj na terenu. U poređenju s 1992., kad su na brdima sjedili četnici, sada dominantne kote drži Armija, i to je naša osnovica budućih oslobodilačkih akcija. Četnici su prešli svoj zenit. Za nama je 1992. godina; to je vrijeme naše nespremnosti. Nas je napala četvrta ili peta vojna sila Evrope, bar po konvencionalnom oružju. Kad je taj momenat sile i iznenađenja istrošen, stupili su na scenu drugi motivi - pljačka, teritorijalna osvajanja, ali s tim je došlo i naše armijsko organiziranje. Sa našim jačanjem i padom morala kod četnika dolazi do njihovog teškog gubitka teritorija, što je teško nadoknaditi. Poređenja radi, 1992. godine, Armija je u odnosu na četnike, imala od dva do šest puta manje gubitaka. Treba reći da su četnici izgubili reproduktivnu bazu. Od većine onih koji su nosili okupatorsku borbu, samo je manji broj ostao, a bilo je teže naći dobrovoljce u Srbiji i Crnoj Gori. Nije ovo 1992. S druge strane naše ukupno jačanje dovodi nas već 1993., a naročito 1994., u stratešku ravnotežu. Sada četnici nemaju snage da sami bilo šta urade. I 1992. i 1993. bez dolaska regularnih jedinica iz Srbije i Crne Gore ne bi mogli ništa napraviti. To ilustriraju operacija koje su propadale, kao "Seminar", na Teočaku, do ofanziva na Olovu, Maglaju, Goraždu. Ovdje su dovodili jedinice novosadskog, užičkog, valjevskog, niškog korpusa i upotrebljavali su svu raspoloživu tehniku. Da ne govorimo da bez logističke podrške iz zemalja agresora - Srbije i Crne Gore, ne bi ništa mogli napraviti. Dakle, Karadžićevi Srbi ne bi ovdje mogli opstati duže od nekoliko mjeseci. Ponavljam, treba stalno baratati s činjenicom da je naš stvarni agresor Srbija i Crna Gora i da su Karadžićevi četnici samo pomoćna radna snaga. Oni su snaga unutarnje pobune i ništa više. No, danas ni sastavi iz tzv. Jugoslavije više ne mogu strateški poremetiti stanje u BiH. Mislim da će se nastaviti oslobađanje zemlje kontraofanzivnim djelovanjima. Oni više ne mogu napredovati, a Armija BiH ima sve šanse. No, i dalje ne treba potcjenjivati njihovu tehničku nadmoć, silne tenkove, avione, helikoptere, kao i upotrebu raketa, bojnih otrova

i slično. Sada i upotrebu jedinica iz Hrvatske.

● **U nekim krugovima u Bosni može se čuti sve više kritika na račun Armije. Priča se, naprimjer, da se rukovodeći kadar ponaša po šablonu JNA, da je trom, nemaštovit, birokratski, da su viši rukovodioci na pozicijama jugoslavenstva, bratstva i jedinstva ili poražene komunističke ideologije. Sve je manje šansi da u visoki vojni vrh uđu u ratu stasali kvalitetni kadrovi...**

DELIĆ: Propusta u vojničkom ustrojavanju ima. Ali, oni se ne mogu generalizirati. Kadar iz bivše JNA je, nažalost, malobrojan. Kamo sreće da smo imali više profesionalnih vojnika. Ja ne mogu postati šef hirurškog odjela eminentne bolnice. Znači, sve traži svoju struku. U tom smislu, treba uvažavati i vojno-stručna znanja stečena vojnim školovanje, te uvažavati historijska i patriotska opredjeljenja ovog trenutka. Mogu reći da je mali postotak oficira iz bivše JNA u oficirskom kadru. Sve ostalo su oficiri stasali u ovom ratu. Mi imamo oficire na visokim komandnim dužnostima, komandante brigada koji su izrasli u ovome ratu. No, postoje neki limiti kad je u pitanju najuži vrh komandovanja i rukovođenja, gdje se stvarno traži velika stručnost. Mi, nažalost, nemamo dovoljno kadra da bi sva ta mjesta idealno pokrili, ne sporeći opredjeljenja. Nedovoljan je broj ljudi koji su vojno stručni u svim segmentima rukovođenja. Tu, pored znanja, treba i hrabrosti, i opredjeljenja i mnogih drugih elemenata da ljudi budu prihvaćeni kao komandanti i komandiri. Svi su sada starješine sa ratnim činovima koji sutra ne moraju važiti. Nikome nije predodređeno mjesto i dužnost koju će obavljati. Nema iluzija o Jugoslaviji na ovim prostorima. Mi to dokazujemo u borbi svakodnevno. Vjerovatno je u historiji ratovanja ova naša borba jedna od onih u kojoj svakodnevno najviše ginu starješine. Ginu komandanti brigada, vodeći svoje jedinice. Dakle, oni nisu tromi, oni su sa svojim jedinicama. Počev od mene, pa naniže. Svi se nalazimo u blizini neposrednih borbi. Imate komandante korpusa koji povedu ljude u akciju, koji upotrijebe sredstvo, iznijet ću primjer jedinice koja ima šest četa i kojoj je za nepunih godinu dana poginulo 17 komandira četa. Volio bih da se na našem primjeru ne ponavlja ono mirnodopsko pravilo - da su svi "stručni", svi mogu birati selektora nogometne reprezentacije... ko i sada - da svi mogu birati komandante! Treba ući u instituciju Armije, sagledati njen red, teškoće, pa onda suditi.

● **Sarajevo - naša ljubav i naša rana, simbol države i simbol patnji. Mislite li da je blokada Sarajeva agresorska strategija ili splet nesretnih okolnosti s početka rata? Stiče se dojam da je Sarajevo talac Bosne u borbi protiv Armije BiH. Koliko njegova opsada utiče na odluke vrha politike i vojske?**

DELIĆ: Sarajevo je dio strategijskog plana okupacije BiH. Sigurno je da početni cilj nije bila opsada, već potpuna okupacija Sarajeva. Zahvaljujući braniocima, ono je ostalo u našim rukama. Ospada, zasigurno, ima strateški cilj. Opsadom 1992. godine željela se blokirati država, obezglaviti njeno vodstvo, kako bi se autonomno djelovalo u pojedinim regijama, kako ne bi bilo centralne vlasti, kako bi se poseglo za stvaranjem novih glavnih gradova. Opsadom Sarajeva željela se slomiti država i njen integritet. Sarajevo i danas ostaje talac, ne samo agresora već i međunarodne zajednice. Rezolucijama UN i ultimatumom NATO-a, onemogućeno je bilo kakvo djelovanje na oslobađanju grada. Svaki takav pokušaj tumači se kao naš napad na zaštićenu zonu. A koliko je to zaštićena zona najbolje ilustriraju svakodnevne smrti civila i djece na ulicama Sarajeva. Praktično, međunarodna zajednica u ime agresora blokira Sarajevo. Ljetošnji privid mira ja sam nazivao "šarenom lažom", jer znam da tramvaj ne donosi ni mir ni slobodu. I dalje je strateški cilj agresora i međunarodne zajednica blokadom Sarajeva utjecati na javno mnijenje i na donošenje i političkih i vojnih odluka. Time se, zapravo, ucjenjuje i iznuđuje rješenje za BiH. Mi na to odgovaramo načinima kojima možemo, a to je da oslobađamo ostale dijelove Bosne, kako bismo vratili nadu Sarajlijama u mogućnosti Armije BiH. Lično mislim da će doći vrijeme kada ćemo vojnički rješavati pitanje Sarajeva. Jer, očito je da sve ono što međunarodna zajednica čini - čini da bi se opstruirala sama realizacija tih odluka. Za posao oslobađanja Sarajeva treba potpuna suglasnost i međunarodne okolnosti da se taj posao može izvršiti.

Rekao bih još i to da bismo u Armiji bili daleko uspješniji da su nam riješena neka pitanja koja nisu u armijskoj nadležnosti, počev od socijalnostatusnih pitanja boraca, porodica šehida, invalida, do snabdijevanja Armije, statusa boraca i do općeg odnosa prema borbi i mobilizaciji. Da se toga rastereti, Armija bi bila efikasnija

● **Kao komandant Armije BiH, posjetili ste Pentagon i vojničke centre drugih zemalja. Kako ste tamo primljeni i kako se drugi odnose prema Armiji BiH, odnosno prema Bosni u vojničkom smislu?**

DELIĆ: Armija BiH doživljava se sa iznenađenjem u smislu njene vojničke moći i organiziranosti njenih potencijala da izvršava zadatke u ovakvim uvjetima. Visoki inozemni dužnosnici istaki su svoje divljenje prema svemu što je postignuto i u borbi i u organizacionom smislu. To je za nas bila velika satisfakcija da, ipak, radimo pravilno i dobro. Od nepristrasnih vojnika dobijamo pohvale koje gode, ali i koje obavezuju. Čitao sam mnoge analize vojnih analitičara. I ja, nažalost, mogu konstatirati da se upitam, ako bih ih poredio sa pojedinim domaćim napisima u štampi, odakle potiče koja novina i ko su autori. Podsjećam sve one koji ponekad maliciozno, nekulturno i omalovažavajuće pišu i crtaju karikature, neka razmisle čemu to vodi, da li je to korisno državi, narodu ili Armiji, uz sve uvažavanje slobode javnog izražavanja. Lično potenciram, i nastojim to kod svojih potčinjenih izgraditi (ide teško), da ne treba isticati pojedinca, njegov doprinos, ne treba nam kult, treba jačati inistituciju Armije. Treba jačati državu, sve ostalo je promjenjivo, instituciju ne treba vezati za pojedinca. Rekao bih još i to da bismo u Armiji bili daleko uspješniji da su nam riješena neka pitanja koja nisu u armijskoj nadležnosti, počev od socijalnostatusnih pitanja boraca, porodica šehida, invalida, do snabdijevanja Armije, statusa boraca i do općeg odnosa prema borbi i mobilizaciji. Da se toga rastereti, Armija bi bila efikasnija.

● **Bihaćka krajina danas, dok traje opsada. Šta mislite kakva je uloga UNPROFOR-a na ovom primjeru, kako se ponaša u Bihaću i kako cijenite sudbinu ove ofanzive, "Gnjećilica" kako je negdje nazivaju, odnosno "Jutro"?**

DELIĆ: Napadi na regiju Bihaćku, na zonu odgovornosti Petog korpusa odslikavaju ukupne karakteristike agresije na BiH s nekoliko aspekata. Prvo, srpsko-crnogorski agresor koristi sve raspoložive potencijale iz bivše Jugoslavije. Drugo, koristi sva nedozvoljena sredstva. Treće, uočljiva su sva negativna držanja međunarodne zajednice. Četvrto, pale su sve maske. Dakle, nakon gubljenja niza teritorija, ofanziva na Bihać trebala je biti odgovor na sve to. Da se postigne neki vojnički uspjeh i "ohladi" rukovodstvo u Sarajevu. Usput, da se iznude neprihvatljiva politička rješenja za BiH. Uz, vjerovatno mig međunarodnih faktora, angažirani su svi mogući faktori i krenulo se na Bihać. Glavna podrška stigla je iz Velike Britanije, Francuske, kazuju obavještajni podaci. Ovo je prva ofanziva za koju je korišteno ljudstvo iz Hrvatske, od Vukovara do Benkovca, iz svih korpusa. Tu se krši više re-

zolucija UN, agresija se vrši sa okupiranog hrvatskog teritorija, sa UNPA-zona u kojima uopće ne bi smjelo biti vojnika, a kamoli artiljerije i avijacije. Mi na to upozoravamo duže od godinu dana, šaljući na desetine dopisa i protesta UNPROFOR-u za BiH. Nikada nam na to nije odgovoreno. Ukupna logistička podrška stiže iz tzv. Jugoslavije. Imam informacije da do prije mjesec dana ovdje nije bilo ni goriva i da su bili "tanki" s municijom, posebno artiljerijskom. Odjednom, imaju sve; dovoze brojne tenkove, avione, helikoptere, vozila, dovoze ljudstvo. Sve uz blagoslov UNPROFOR-a. On sam je dovozio gorivo, istovremeno opstruirajući dovoz hrane i lijekova za narod Bihaćke krajine. U važnom momentu artijerijom naoružani Francuski bataljon napustio je regiju, a zamijenio ga je nenaoružani Bangladeški bataljon. Za izvještavanje s terena, lično stiže Roseov čovjek, pukovnik Lemije, čovjek koji je - svojim lažnim izvještajima - medijski pomagao krah Srebrenice i Goražda. On laže kako nema napada iz Hrvatske, stvara iluziju mira. Isti scenario kao u Goraždu, ali drastičniji. Hapšenjem pripadnika UNPROFOR-a, povrh svega, stvara mogućnost da NATO ne djeluje, jer će, navodno, oni biti ugroženi... I, "planeri" su opet napravili jednu jedinu grješku. Nisu računali na ovoliki moral i otpor Petog korpusa i naroda Cazinske krajine. Preračunali se. Žao mi je da Republika Hrvatska nije ništa učinila, što je vojnički mogla, da pomogne narodu Krajine. I njezina politička podrška zakasnila je. Ako ovako nastavi, i sama neće uskoro reintegrirati UNPA-zone u svoju državnu sredinu. Nažalost, mogu reći da UNPROFOR predstavlja političku snagu u rukama vodećih ljudi UNPROFOR-a; prije svega, provodi politiku zemalja koje čine njegovu oružanu većinu, a to su Britanija i Francuska. UNPROFOR se više ne bavi nijednim zadatkom koji mu je u mandatu. Bavi se čistom politikom podržavanja okupatora. To se, također, odnosi na generala Rosea, koji je više puta tražio zračne udare na nas bez ikakvog povoda. On nije oficir UN, on je oficir britanske politike. A Akashi je, naprosto, zalutao u ove međunarodne vode; on je pijun u rukama Slobodana Miloševića. Mislim da se mi možemo jedino osloniti se na vlastite snage. Još mi imamo unutrašnjih rezervi da idemo dalje, da jačamo. Što budemo vojnički jači, to nam je mir bliži. Ne uzdati se ni u kakve predstavnike međunarodne zajednice. Ako bi neki naši prijatelji jednostrano prekinuli embargo, prije bismo to ostvarili. Zašto se ne usude? Rusija svakodnevno krši embargo u korist Srba i Crnogoraca, i još nekih drugih.

14. decembar 1994., *Ljiljan*

Sead DELIĆ, komandant Drugog korpusa ABiH

OSUĐENI NA POBJEDU

Životna mi je želja doći, preko Zvornika, uzvodno do moga Goražda. Kada će to biti, ne znam, ali sam ubijeđen da će biti. Mi smo osuđeni da pobijedimo, jer nemamo druge. Vodimo narodnooslobodilački, pravedni rat. U historiji nije poznato da je neki narod izgubio takvu borbu, bez obzira na to o kakvom se protivniku radilo

Brigadir Sead Delić, major bivše JNA, rođen je 1954. godine u Goraždu. Završio je vojnu akademiju i komandno-štabne škole kopnene vojske. Kao visoki oficir Varaždinskog korpusa bivše JNA u velikosrpskoj agresiji na Republiku Hrvatsku ranjen je i, nedovoljno zaliječen, dobiva prekomandu u Tuzlu, gdje se 14. aprila 1992. godine priključuje bosanskohercegovačkim rodoljubima, stupivši u redove TO Tuzle. Ubrzo preuzima komandno mjesto Općinskog štaba TO Tuzla, a po formiranju OG-5 Tuzla postavljen je za njenog prvog komandanta. S ovog mjesta preuzeo je i dužnost komandanta Drugog korpusa Armije RBiH.

● Vi ste umjesto 1. novembra na novu vojnu dužnost stupili tek 18. novembra 1994. godine. Zbog čega ovoliko kašnjenje?

DELIĆ: Riječ je o objektivnim i subjektivnim okolnostima. Između ostalog, nisu bili kompletirani dokumenti iz Turske za generala Šadića, a i intenzitet borbenih djelovanja nije dozvoljavao da se ta smjena izvrši na vrijeme.

Što se tiče pokušaja nelegalnog stvaranja hrvatskih općina, dok god zakonski ova materija ne bude riješena na nivou Republike ili Federacije BiH, prema kojima će se legalizirati nova administrativna podjela, neće se na području Drugog korpusa moći stvoriti bilo kakva općina, bez obzira na to o kome se radilo

● Kako ocjenjujete sadašnje stanje na 670 kilometara dugom ratištu Drugog korpusa?

DELIĆ: U zoni odgovornosti Drugog korpusa četnici su više puta lomili zube, a i konačno je došlo vrijeme da iz izrazito odbrambenog načina vođenja oružane borbe možemo prijeći u aktivnu odbranu, koja će imati za cilj nanošenje gubitaka neprijatelju. Istovremeno, sprečavat ćemo prodor četnika na naš slobodni teritorij i oslobađat ćemo dio po dio teritorija. Za dvije i po godine rata, prvi puta preuzeli smo taktičku inicijativu u zoni odgovornosti Drugog korpusa, gdje četnicima namećemo mjesto i vrijeme borbi. Na materijalno-tehničkom planu, prvi puta dostigli smo takav stepen da, osim odbrambenog načina vođenja borbe, možemo planirati i planiramo ofanzivna djelovanja. Kao rezultat toga, imamo niz sjajnih rezultata u posljednjih nekoliko mjeseci. Nije bilo akcije bez vidljivog rezultata. Trenutna situacija veoma je stabilna, a jedinice su prekaljene, obučene i pripremljene da mogu uspješno izvršavati svoje borbene zadatke. U zimski period ratovanja, što je najvažnije, ulazimo u znatno povoljnijim okolnostima kad je u pitanju obuća i uniforme za borce.

●Snagu ovog najjačeg i najopremljenijeg korpusa bosanske Armije, ipak, u dvije protekle godine nisu pratili očekivani rezultati; mada nije imao fronta s HVO, čak je i izgubljen znatni teritorij na podrinjskom, posavskom i dobojskom ratištu?

DELIĆ: Ja se ne bih baš složio s tom tezom, jer riječ je o području gdje su se vodile najžešće borbe u odbrani slobodne BiH. Neprocjenjiv je kapital što nije došlo do hrva-

tsko-bošnjačkih sukoba, što je doprinijelo da neokrnjeni opstanemo na ovim prostorima. No, dok je srednja Bosna godinu dana i više bila pošteđena četničkih napada, mi smo ovdje svakodnevno krvarili. Četnici su ovdje grupirali snage jačine tri korpusa, što govori o značaju ovih prostora i svega do sada učinjenog. Diskutabilno je da li smo uz neku bolju organizaciju mogli doprinijeti da situacija bude povoljnija, mada, također, treba znati da je kompletna bivša JNA bila na strani četnika na ovom području i izvršila takve pripreme da je srbijasko-crnogorski agresor držao ne samo sve vitalne komunikacije nego i sve vitalne zemljišne objekte. U Tuzli smo od brda jedino kontrolirali Ilinčicu, a odmah iznad kasarne u centru grada bili su minobacači, a u samoj kasarni bio je bataljon, sa 600-800 četnika iz Srbije, uz četnike sa Ozrena itd. Zbog mnogih ovih okolnosti, došlo je do gubitka vrlo značajnih teritorija, kao što su Podrinje i dio Posavine, posebno značajan dio prigradskih naselja Brčkog. Težišni zadaci Drugog korpusa su, svakako, Podrinje i Posavina kao vjekovne granice naše zemlje. Dakle, izlazak na Drinu i Savu prioritetni su zadaci ovog korpusa u narednom periodu. Također, jedinice Drugog korpusa ići će tamo gdje to budu tražili Štab vrhovne komande i Predsjedništvo RBiH.

• Vašim izborom na mjesto komandanta II korpusa, mnogi, naročito Podrinjci i Posavci, očekuju onu neophodnu svježinu za nastavak oslobodilačkog rata Armije RBiH, s pogledom upravljenim prema Savi i Drini. Šta u ovom trenutku možete poručiti Podrinjcima i Posavcima?

DELIĆ: Prije svega, ja sam Podrinjac i moja jedina želja je da se vratim na Drinu, da zagazim u njene vode. Životna mi je želja doći, preko Zvornika, uzvodno do moga Goražda. Kada će to biti, ne znam, ali sam ubijeđen da će biti. Mi smo osuđeni da pobijedimo, jer nemamo druge. Vodimo narodnooslobodilački, pravedni rat. U historiji nije poznato da je neki narod izgubio takvu borbu, bez obzira na to o kakvom se protivniku radilo.

• Hrvatsko vijeće odbrane ponovno je izdalo Armiju BiH, ovaj put Atifa Dudakovića i njegov Peti korpus, dovodeći u pitanje odbranu Bihaća. Može li Drugi korpus, koji na strateško vrlo važnom ratištu u Posavini ima jednu brigadu HVO, računati na ovako nepouzdane vojničke sastave, poslušnike politike Banskih dvora, u presudnoj bici za sjeverni koridor i izlazak BiH na Savu?

DELIĆ: Kad je riječ o Bihaću, tu se radi o višoj politici i interesima Hrvatske, u što ja ne bih ulazio. Mi smo ovdje na sreću što se toga tiče u mnogo povoljnijoj situaciji nego, recimo, Armija u srednjoj Bosni, Bihaću i drugdje. Ovdje smo zajedno započeli borbu, mobilizacija je vršena i vrši se putem legalni organa, a, istovremeno, nije narušen jedinstven sistem rukovođenja i komandovanja. Jedina brigada HVO u sastavu Drugog korpusa, 108. pješačka, izvršava sve naredbe koje dobija iz komande Drugog korpusa i tako će biti i ostati, iako smo mi sposobni i spremni i bez ove brigade uspješno odbraniti naš slobodni teritorij. Želim istaći da je ova brigada nelegalna i nepostojeća pošto je od decembra 1993. i januara 1994. godine trebala biti transformirana u jedinice Armije RBiH. Odlukom Predsjedništva RBiH, to je ispoštovano u slučaju 115. HVO brigade "Zrinski", ali sa 108. pješačkom HVO brigadom to nije učinjeno zbog, kako je procijenjeno, neremećenja odnosa što je želja ekstremista iz redova hrvatskog naroda, no mi nismo i nećemo dozvoliti da do toga dođe.

Ukupno, promjene su neminovne iz više razloga. Jedan je i taj što dolaskom novih ljudi na nova mjesta dobivamo potrebnu svježinu za nastavak oslobodilačke borbe, zato su promjene korisne i neophodne

• U jeku je akcija "T-5" Ministarstva unutarnjih poslova i Armije BiH na raščišćavanju kriminalnih radnji na području tuzlanske regije, gdje je, po mišljenju mnogih, počinjeno najviše kriminala na slobodnom teritoriju BiH. Nažalost, upletenost nekih visokih oficira ovog korpusa u ove nečasne radnje kompromitiraju ovaj korpus i Armiju RBiH. Šta nam možete reći o ovom i šta ćete Vi učiniti na neutraliziranju ovakvih radnji u Drugom korpusu?

DELIĆ: Ove aktivnost se kod nas provode od početka rata. Kriminal i ratno profiterstvo se, nažalost, pojavilo u civilnim ali i u armijskim krugovima. Kod nas su već neki pojedinci osuđeni pred vojnodisciplinskim sudom. Neke gone krivično. Moja je deviza da nema nezaštićenih. Od komandanta korpusa, pa dalje. Moraju odgovarati svi koji su se ogriješili o zakon. Što se tiče jedinica kojima ja komandujem, moj stav je da su organima vojne sigurnosti odriješene ruke, zajedno s ostalim iz civilnih struktura državne i javne sigurnosti. Učinit ćemo sve da stanemo ukraj ratnim profiterima i svima onima koji nanose štetu ugledu pripadnika Armije RBiH. Ovo je, ujedno, šansa da suzbijemo druge negativne pojave i da borcima dokažemo da nema tema o kojima ne može raspravljati ne samo služba sigurnosti, nego i svi drugi.

• Na unutarpolitičkom planu, tačnije, provedbi Federacije BiH, od svih područja upravo u Tuzlansko-podrinjskom kantonu Hrvati su zloupotrijebili više nego korektan odnos Bošnjaka. Pokušavaju nelegalno formirati hrvatske općine. Nažalost, ovaj korpus zbog tzv. mira u kući nije proveo naređenje Predsjedništva RBiH, tolerirajući HVO. Kako ćete Vi postupati ako se pojave slični problemi?

DELIĆ: Narod ovog kraja, posebno Hrvati i Srbi koji su ostali, moraju shvatiti realitete, kako to kažu naši političari, da je jedini legalni i legitimni predstavnik naroda Predsjedništvo RBiH s predsjednikom Izetbegovićem na čelu. Nikakva druga paradržava i paravojske ne mogu postojati na prostoru koji kontrolira Armija RBiH. Ako nema uvjeta za stvaranje jedinica Armije RBiH u Kiseljaku, Busovači itd., teritoriju pod kontrolom HVO, smatram da ni na prostoru koji kontrolira Armija RBiH ne mogu postojati dvije vojske. Što se tiče pokušaja nelegalnog stvaranja hrvatskih općina, dok god zakonski ova materija ne bude riješena na nivou Republike ili Federacije BiH, prema kojima će se legalizirati nova administrativna podjela, neće se na području Drugog korpusa moći stvoriti bilo kakva općina, bez obzira na to o kome se radilo. Armija je obavezna štititi interese Republike BiH, tako da ni Drugi korpus Armije RBiH neće dozvoliti nikakvu samovolju.

• Poznati ste po ozbiljnom oficirskom stavu, zbog čega se očekuje niz personalnih promjena, posebno u komandi Drugog korpusa i komandama operativnih grupa, gdje su se neki oficiri ponadali i penziji na svojim mjestima. Kada će ovaj Korpus u personalnom pogledu poprimiti izgled kakav Vi želite?

DELIĆ: Vrlo brzo. U toku je reorganizacija Armije. Imam vlastite polede o tome kako unaprijediti borbenu gotovost jedinica. Normalno, preko noći se ništa ne može uraditi. Pristalica sam teorije prema kojoj prave ljude treba postaviti na prava mjesta, neovisno o njihovoj etničkoj pripadnosti, o čemu, također, moramo voditi računa. Određene promjene slijede i u komandama operativnih grupa, odnosno, divizija, tako da će to utjecati na podizanje borbene gotovosti jedinica na viši nivo. Ukupno, promjene su neminovne iz više razloga. Jedan je i taj što dolaskom novih ljudi na nova mjesta dobivamo potrebnu svježinu za nastavak oslobodilačke borbe, zato su promjene korisne i neophodne.

• U javnosti je sve češće pod lupom specifični odnos vojske i politike. Kako ga Vi vidite?

DELIĆ: Uvijek sam bio pristalica depolitizacije vojske, ali u mirnodopskim uvjetima. Sada su specifični uvjeti u kojima, prema

mom mišljenju, postoje samo dvije strane i dvije stranke. Jedna strana su četnici, a druga - svi rodoljubi naše zemlje. Također, cijenim da je SDA stranka koja je organizirala ovaj narod i uspjela ga odbraniti. Mislim da je neophodno da u ovo vrijeme budemo i jedna stranka, čime bi ojačali naše redove. Četnici nas upravo žele razjediniti, kako bismo u međusobnim sukobima izgubili oštricu i motiv naše borbe. Lično bih radije vidio razapetog Fikreta Abdića nego zločinca Karadžića.

● **Generala Šadića su ovdašnji bivši reformisti i komunisti salijetali na jutarnjim političkim kahvama, držeći ga svojim. Vi ste, gospodine komandante, iako ste javnosti deklarirali Vaše članstvo u SDA, do sada više pažnje poklanjali profesionalnom oficirskom pozivu, a manje politizaciji tako visoke armijske funkcije?**

DELIĆ: Do sada sam djelom pokazivao za što sam, uz koga sam i šta treba raditi. Mislim da svako treba dušom i srcem i čašću biti uz svoj narod i on mora znati pravi put. Ne treba ljude koji pripadaju drugim strankama, automatizmom proglašavati neprijateljem bošnjačkog naroda i RBiH. Mnogo je bitnije da su nam zadaci i cilj isti i ne bi bilo dobro da smo svi u SDA, možda bi se javilo jednoumlje, a na ovakav način se stvara i dodatan kvalitet, koji će dovesti do pronalaska najboljih rješenja. Mislim da je bolje ako ima onih koji će ostvarivati isti cilj, ali na različit način.

● **Preuzeli ste Drugi korpus u vrijeme prekretnice u oslobodilačkom ratu za Armiju RBiH. Dokle se stiglo s transformacijom Armije u divizije, u jeku oslobodilačke udarne jedinice?**

DELIĆ: Mi smo i prije bili inicijatori stvaranja ovakvih sastava. Vidjeli smo da ovako organizirane naše snage ne mogu odgovoriti zadatku oslobađanja RBiH. Zato smo vrlo brzo i stvarali takve jedinice. Živinička 210. brigada je, sigurno, najstarija brigada Armije RBiH manevarskog tipa koja nikada nije imala svoje zone odgovornosti. Izvršavala je sve zadatke gdje god je to bilo potrebno. Transformacija je poprilično odmakla. Stvoreno je više manevarskih jedinica, tako da ćemo u vrlo kratkom roku završiti i sa transformacijom pojedinih jedinica u divizije. Normalno, ova transformacija se ne ogleda smo u stvaranju manevarskih jedinica, ona je mnogo obuhvatnija, tako da će rezultati biti veoma brzo vidljivi.

Uvijek sam bio pristalica depolitizacije vojske, ali u mirnodopskim uvjetima. Sada su specifični uvjeti u kojima, prema mom mišljenju, postoje samo dvije strane i dvije stranke. Jedna strana su četnici, a druga - svi rodoljubi naše zemlje

● **Frontovi su stabilizirani. Armija na više ratišta ima inicijativu. Kakvo bosansko proljeće predvidate?**

DELIĆ: Očekujem krvave borbe, koje će, nadam se, mnogo toga riješiti, čime ćemo, prije svega, učiniti ono što međunarodna zajednica za dvije i po godine nije htjela učiniti, odnosno vojno i politički sami ćemo završiti posao. Dok se ne sruši san o "velikoj Srbiji" i "velikoj Hrvatskoj", neće biti mira na ovim prostorima. Mislim da će naredna godina biti presudna u našoj oslobodilačkoj borbi, da će Armija RBiH tek tada pokazati svoj pravi kvalitet i da će, uz solidniju logističku podršku, ako Bog da, skidanje embarga dovesti do toga da ćemo sami biti gospodari svoje sudbine. U svakom slučaju, borit ćemo se dok ne izidemo na Savu i Drinu.

● **Gospodine komandante, koliko Bošnjacima treba do slobode?**

DELIĆ: Kamo sreće kad bi bili na pola puta. Sve dok je ovog zavjereničkog odnosa međunarodne zajednice prema našoj zemlji, lično ne očekujem da će to tako brzo doći. Prošli smo, ubijeđen sam, najgore. Slijedi nam svjetlija i perspektivnija budućnost. Iz taktičke inicijative koju sada imamo - vrlo brzo ćemo preći na operativnu i stretegijsku inicijativu, čime će i kraj rata i toliko očekivana sloboda biti bliža.

21. decembar. 1994. *Ljiljan*

1995.

Jovan DIVJAK, general Armije BiH

ZAJEDNIČKOM AKCIJOM ARMIJA BiH i HVO MOGU LAHKO PRESJEĆI POSAVSKI KORIDOR, ALI OČITO JE DA HVO TO NE ŽELI

Zajedničkom akcijom Zbornog područja HVO-a iz Orašja i Armije BiH mogla bi se presjeći komunikacija koja od Bijeljine preko Brčkog vodi ka Modriči. Iako Srbi između Bijeljine i Brčkog imaju oko 80 tenkova, tenkovima i topovima koje HVO ima u Orašju, i sadašnjim potencijalom Armije BiH, tvrdim da se koridor može uspješno prekinuti. Međutim, zasad HVO nije pokazao veći interes za zajedničko djelovanje

Brigadir general Jovan Divjak, zamjenik zapovjednika Glavne komande Armije BiH, završio je dvanaestu klasu Akademije kopnene vojske na Banjici, kurs za zapovjednika bataljona, Komandno-štabnu akademiju i ratnu školu, a zatim i Štabnu školu francuske vojske, najugledniju vojnu školu operative u Evropi.

Bosanski Srbi Radovana Karadžića proglasili generala Divjaka ratnim zločincem i izdajnikom. Optužbe da radi kao srpski špijun kolale su i sarajevskom čaršijom. Više od hiljadu dana proveo je u opkoljenom glavnom gradu BiH i na najžešćim tačkama sukoba: Žuč, Zlatište, Dobrinja, Otes.

Za Srbe je taj rodeni Beogradanin na visokoj dužnosti u Armiji BiH zaista nepodnošljiv, uz ostalo i zato što je Branko Ćopić u svom poznatom dječijem romanu *Magareće godine* kao model za jedan od glavnih likova uzeo upravo generalova oca, koji danas živi u Rumi, a ima 83 godine.

● Postoji li mogućnost da sadašnje primirje u BiH preraste u trajni prekid rata i da se tako zamrzne postojeće stanje na terenu koje odgovara Srbima?

DIVJAK: Činjenica je da i sada agresor ne prihvaća sporazum o primirju u zoni odgovornosti Petog korpusa BiH, a jedan od razloga zbog kojih je Armija BiH potpisala ovo primirje jest sprečavanje daljnjeg ubijanja civila u bihaćkoj enklavi. Sagledamo li stanje na svim ratištima u Bosni, Armija BiH imala je svuda odredenu taktičku prednost, osim kod Bihaća. Srbijansko-crnogorski agresor zajedno s hrvatskim Srbima iz UNPA - područja i paravojnim formacijama Fikreta Abdića produžava borbena djelovanja protiv Petog korpusa. To potvrđuje procjenu Armije BiH da su oni htjeli iskoristiti prekid vatre kako bi zaštitili druge teritorije i istodobono dovršili posao kod Bihaća. Ne vjerujem da će se u iduća četiri mjeseca dovršiti politički pregovori koji bi produljili primirje. Ono ne odgovara ni Vladi ni Armiji BiH. Primirje zamrzava stanje na linijama dodira. Napokon, nisam siguran da će se Srbi držati dogovora o primirju.

● Smatrate li da će Mladićeve i Martićeve trupe početi napadati Bihać?

DIVJAK: Oni ne žele samo uništiti Peti korpus Armije BiH. Srbi su posebno zainteresirani za strateški važnu komunikaciju, željezničku i cestovnu, Beograd - Bijeljina - Banja Luka - Bihać - Benkovac, koja je prekinuta u dolini rijeke Une kod Bihaća. Podsjećam da su još prije godinu i po dana najavili otvaranje "željeznice budućnosti", koja je trebala spojiti Beograd i Benkovac.

Pod oružjem stalno imamo 50 hiljada ljudi. No, Armija BiH ukupno broji više od 200 hiljada vojnika. Činjenica je da od tog broja nije naoružana jedna trećina. Niti jedna naša jedinica nije u cijelosti naoružana zbog embarga na uvoz oružja. U ovom trenutku Srbi imaju otprilike 400 do 450 tenkova, a Armija BiH nema više od 50. Srpsko-crnogorski agresor u BiH ima između 1.600 i 1.800 artiljerijskih oruđa, a Armija BiH oko 450

● U posljednje vrijeme spominje se da Armija BiH ima od 150 do 200 tisuća vojnika pod oružjem. Je li to tačno?

DIVJAK: Pod oružjem stalno imamo 50 hiljada ljudi. No, Armija BiH ukupno broji više od 200 hiljada vojnika. Činjenica je da od tog broja nije naoružana jedna trećina. Niti jedna naša jedinica nije u cijelosti naoružana zbog embarga na uvoz oružja. U ovom trenutku Srbi imaju otprilike 400 do 450 tenkova, a Armija BiH nema više od 50. Srpsko-crnogorski agresor u BiH ima između 1.600 i 1.800 artiljerijskih oruđa, a Armija BiH oko 450. Takvo stanje je i u drugim vrstama naoružanja. Mi uopće nemamo protuzračne raketne sustave. Samo u vrijeme bihaćke bitke iz Srbije je došlo oko 40 tenkova i stotinjak transportnih vozila. Zrakoplovstvo NATO-a odustalo je od borbenog djelovanja zbog mogućeg aktiviranja srpskih raketnih sustava uvezenih iz Rusije, što dokazuje da Rusija otvoreno pomaže srpsko-crnogorskom agresoru. Nije, dakle, problem u brojnosti ljudstva, nego u količini i vrstama naoružanja. Posebno se to odnosi na tešku artiljeriju, te na protuzrakoplovna i protuoklopna sredstva kojih nemamo dovoljno da zaustavimo agresora.

● Neki američki komentatori smatraju da bi, u slučaju ukidanja embarga na uvoz oružja, Armiji BiH trebalo od šest mjeseci do godinu dana za uvođenje u upotrebu teškoga naoružanja. Kakve su vaše procjene?

DIVJAK: Tim procjenama Amerikanci i drugi vojni stručnjaci samo pokušavaju opravdati sadašnje stanje. Da bi, dakle, pred svojom javnosti opravdali to što je embargo još na snazi, oni tvrde da se mi ionako ne bismo znali koristiti suvremenim oružjem. To nije istina! Oružani sustav i vrlo su slični. Uostalom, najveći dio naših boraca prošao je kvalitetnu obuku za vojnog roka u JNA. Vojnici Armije BiH vrlo brzo bi usvojili slične borbene sustave. Naprimjer, protuoklopna oružja prije deset godina, kao *maljutke* ili sadašnji protuoklopni raketni sustavi, u načinu upotrebe gotovo su identični suvremenoj protuoklopnoj raketi *fagot*. Dapače, taj suvremeniji sustav jednostavniji je za upotrebu od *maljutke*.

• Tokom prošle godine Armija BiH održavala je taktičku inicijativu nizom manjih akcija. No, osim Kupreških vrata, koja su oslobođena u zajedničkom djelovanju Armije BiH i HVO-a, nije osvojen niti jedan operativno važan cilj. Zbog čega?

DIVJAK: Rekao sam vam već: zato što nemamo tehniku i streljivo. Naprimjer, 1.000 boraca može ispucati 300 tisuća metaka u samo pet minuta! Osim što ne možemo kupovati oružje, nemamo ni odgovarajuću proizvodnju, a ono što se uzme od ratnoga plijena nije dovoljno za preokret na ratištu. Kupres je bio više politički nego vojnički pothvat. Za nas je značajnije to što smo zauzeli neke dijelove na Majevici, što kontroliramo uzvisine oko Doboja... Osnovni uspjeh kupreške akcije jeste u tome što su HVO i Armija BiH prvi put skupa djelovali u jednoj operaciji prema zajedničkom planu i pod zajedničkom komandom. Pokazalo se, dakle da Armija BiH i HVO mogu postići zavidne rezultate kada imaju zajednički cilj. Nažalost, predstavnici HVO-a često ističu da su zainteresirani samo za prostore gdje su Hrvati u većini. To nije dobro: HVO i Armija BiH trebaju biti zainteresirani za cijelu Bosnu i Hercegovinu.

• Snage zeničkog i tuzlanskog korpusa poduzele su jesenas opširnije akcije kod Doboja, a Četvrti korpus u području Veleža i Prenja. Prema nama dostupnim podacima, kod Doboja je bilo oko 200 mrtvih, a u ističnoj Hercegovini 92 poginula vojnika Armije BiH. Zašto se poduzimaju takve rizične akcije s velikim gubicima?

DIVJAK: Takve procjene o gubicima obična su propaganda onih ljudi koji tvrde da Armija BiH kontrolira samo 30 posto bosanskohercegovačkog teritorija. Zajedno s HVO-om Armija kontrolira oko 40 posto teritorija. Naši gubici u pojedinačnim akcijama doista nisu tako veliki. Međutim, značajniji uspjesi nisu postignuti zato što nemamo dovoljno teškog naoružanja kojim bismo zadržali oslobođeni prostor. Mi možemo zauzeti određeni položaj, ali je taj položaj teško zadržati jer u protunapadu agresor upotrebljava tenkove i oklopne transportere, uz artiljerijsku potporu koja traje i po 24 sata. Znamo da prema ratnoj teoriji artiljerijska priprema traje pola sata do sat. To samo dokazuje da agresor još ima neograničene količine artijerijskog streljiva. S artiljerijskom pripremom osiguravaju prostor da bi ga onda vratili. Naši gubici relativno su veliki i zato što nemamo odgovarajuću zaštitu tenkova i transportera. I zbog toga, osobito u zoni odgovornosti Četvrtog mostarskog korpusa, još postoji opasnost da Srbi izbiju na lijevu obalu Neretve. Agresor je imao ukupno šest ratnih ciljeva. Jedan od srpskih ratnih ciljeva bio je izbijanje na lijevu obalu Neretve, te na more, i to u dvije moguće varijante. Po jednoj kod Neuma, a po drugoj istočno od Molunta. U više navrata agresor je pokušavao izbiti na lijevu obalu Neretve. Da bi se to spriječilo, moralo se preventivno ofanzivno djelovati i odbaciti agresora dalje od obale Neretve. Zbog toga Četvrti korpus izvodi aktivnu odbranu prema istočnoj Hercegovini.

• Tko je donio odluku o jesenskoj ofanzivi Petog korpusa Armije BiH? Predsjedništv, Glavna komanda Armije BiH, ili samostalna odluka generala Atifa Dudakovića?

DIVJAK: Glavna komanda dala je uputu da se poštuje plan Kontaktne grupe. Međutim, ako agresor nastavi borbeno djelovati, zapovjednici imaju pravo poduzimati kontranapade. Dudaković je u početku postupio u skladu s uputom Glavne komande. Nažalost, nije dovoljno dobro procijenio ukupno situaciju, ponajprije zato što nije imao dovoljno rezervi i materijalno-tehničkih sredstava. Proširio je front, nije osigurao odbranu po dubini, pa je izgubio dio teritorija. Čak i sada Peti korpus kontrolira više područja nego što je kontrolirao prije jesenske ofanzive. I dalje kontroliramo vojni objekt na Grabežu i najveći dio Grabeške visoravni.

• Kolika je razlika u vojnoj snazi Armije BiH i srpskih trupa?

DIVJAK: To već zadire u strategijske procjene, koje su državna tajna. Mogu ipak reći da Armija BiH sada nema snage da značajnije promijeni stanje na ratištu. Razlog je, ponavljam, nedostatak tehnike. Agresor koristi svu raspoloživu tehniku, ne samo za vatrenu potporu nego i za manevar snaga. U prošlogodišnjim borbama na Igmanu i Bjelašnici agresor je masovno koristio transportne borbene helikoptere. Sam je Mladić naočigled UNPROFOR-a, usprkos odluci o zabrani letenja, iz helikoptera zapovijedao akcijama.

• Na prostorima BiH bilo je oko 42 posto kapaciteta ukupne vojne industrije bivše SFRJ. Koliko naoružanja ti kapaciteti sada proizvode?

DIVJAK: Minimalno, i to zato što su i komponente za proizvodnju naoružanja pod embargom. Kapaciteti zato nisu ni približno iskorišteni u odnosu prema stvarnim mogućnostima. Primjerice, jedna naša tvornica proizvodila je prije rata 300.000 metaka na dan, a sada istu količinu proizvodi tek za za nedjelju dana.

• Na već objavljenim fotografijama vidi se da Armija BiH u svojem naoružanju ima i višecijevni bacač raketa tipa *orkan*, dometa 50 kilometara. No, nigdje nije uočeno njegovo djelovanje. Zašto?

DIVJAK: Nemamo dovoljno raketa za masovnu upotrebu *orkana*. *Orkani* su zasad moralna podrška borcima Armije i prijetnja agresoru. Kad je riječ o raketama, nedostaju određene vrste čelika za početak masovne proizvodnje, za koju imamo potpunu tehnologiju.

• Ministar odbrane "republike srpske" izjavio je da onaj ko drži Brčko i Doboj, drži cijelu Bosnu. Postoje li zajednički planovi Armije BiH i HVO-a o djelovanju prema tim ciljevima, ponajprije prema posavskom koridoru? Može li Armija BiH samostalnim djelovanjem presjeći i zadržati koridor?

DIVJAK: Prvo, ja smatram da onaj ko drži Sarajevo, drži Bosnu. Zato agresor već 1.000 dana pokušava staviti Sarajevo pod svoju kontrolu. Doista postoje procjene da bi se zauzimanjem Brčkog i Doboja promijenila i operativno-strategijska situacija. Ali, mi nemamo odgovarajuću vatrenu podršku da bismo oslobodili te gradove. Želja za zajedničkim djelovanjem u Posavini postoji, ali još nema konkretnog dogovora i plana između HVO-a u Orašju i Armije BiH o presijecanju komunikacija koje vode koridorom. Zajedničkom akcijom Zbornog područja HVO-a iz Orašja i Armije BiH mogla bi se presjeći komunikacija koja od Bijeljine preko Brčkog vodi ka Modriči. Iako Srbi između Bijeljine i Brčkog imaju oko 80 tenkova, tenkovima i topovima koje HVO ima u Orašju, i sadašnjim potencijalom Armije BiH, tvrdim da se koridor može uspješno prekinuti. Međutim, zasad HVO nije pokazao veći interes za zajedničko djelovanje.

• Koliko bi oružja Armiji BiH trebalo da preokrene strategijsku situaciju na cjelokupnom bosanskom ratištu u svoju korist?

DIVJAK: Prema sadašnjem odnosu snaga, riječ je o približno 1.000 artiljerijskih cijevi i oko 250 do 300 tenkova.

● **Koje su to najslabije vojne tačke agresora?**

DIVJAK: Srbima nije osnovni problem ljudstvo, jer imaju goleme rezerve u matičnoj državi. Kad je Karadžiću zagustilo kod Krupe i Bihaća, iz Srbije je došlo oko 8.000 dobrovoljaca. Također, u ovome ratu, na srpskoj strani ratovalo je više od 2.000 dobrovoljaca iz Rusije, Ukrajine, Rumunjske i Grčke. Najveći srpski problem jesu prostori i linija fronta duga oko 1.600 km. Kod njih su svi muškarci na frontu. Njihova je pozadina potpuno prazna od vojnosposobnog stanovništva. Moral je, također, jedna od najslabijih tačaka srpske vojske. Imaju velikih problema i s dezerterstvom. "Vojska republike srpske", prema našim procjenama, broji između 60 i 70 hiljada vojnika. Oni na oruđima koje treba opsluživati 7 do 8 osoba, drže trojicu ili četvericu vojnika. Međutim, to nadoknađuju velikim utroškom municije i velikim brojem oruđa. Činjenica da je agresor oko Sarajeva imao 35 komada oruđa kalibra preko 12,7 mm po jednom kilometru fronta, najbolje govori o vatrenoj snazi protivničke strane. Taj broj potvrdio je i UNPROFOR, kad je nakon ultimatuma NATO-a sarajevski korpus morao pod kontrolu staviti svoje teško naoružanje. Usporedbe radi, najveću koncentraciju artiljerije u Drugom svjetskom ratu ostvarili su Rusi kod Berlina, kad su imali 25 artiljerijskih oruđa na jedan kilometar fronta.

● **Je li tolika koncentracija naoružanja jedini razlog zbog kojeg se Sarajevo ne može deblokirati?**

DIVJAK: Sigurno jedan od osnovnih razloga. Mi u gradu nikad nismo imali više od četiri tenka i 50 artiljerijskih oruđa. U Sarajevu imamo ukupno 10 brigada, od kojih neke nemaju čak ni minobacače od 120 mm. Činjenica da smo spriječili pad i podjelu Sarajeva i prošiliri unutarnji prsten opsade sa 45 na 65 km linije fronta, izuzetan je uspjeh s obzirom na realan odnos snaga i stanje početkom rata.

● **Srbi tvrde da su do kolovoza 1994. u borbama izgubili 14.00 ljudi. Mislite li da je to tačan podatak? Kolike je gubitke imala Armija BiH?**

DIVJAK: O gubicima Armije BiH ne mogu govoriti jer ne raspolažem tačnim podacima. No, znam sigurno da srpska procjena koju ste spomenuli nije tačna. Pretpostavljamo da je poginulo od 40.000 do 45.000 srpskih vojnika. Oni su gubili po čitave klase svojih regruta. Pouzdano znam da su samo 1993., kod Čelića na Majevici, izgubili njih 500.

20. januara 1995., *Globus*

Salih MALKIĆ, komandat Operativne grupe 4 Drugog korpusa Armije BiH

● **Na Majevici krajem prošle godine vođene su odlučujuće borbe. Ishod je poznat. Združene jedinice OG-4, čiji ste Vi komandant, nanijele su veliki poraz četnicima i oslobodile poznato četničko uporište Lisača. Koliko je nama poznato, radi se o strateški važnom prostoru od desetak kvadratnih kilometara...**

MALKIĆ: Na Lisači je ubijeno više od stotinu četnika, oko tri stotine je ranjeno, više desetina je zarobljeno. Skoro da je desetkovan četnički "istočnobosanski korpus". Lisača jeste zbijena u desetak kvadratnih kilometara prostora, ali je vojnički vrednija od stotinu kilometara kvadratnih nekog drugog prostora. Za naš kraj ima izuzetno veliki strateški značaj. U prvom redu, izbili smo oko srpskoj paradržavi i paravojsci. Četnici su sa Lisače "imali" cijelu Tuzlu i sprečansku dolinu, sve do Drine, a i planine čak do srednje Bosne. Taj prostor je ogoljen i veoma je pogodan za osmatranje. Zato mi nismo mogli pregrupirati naše snage a da nas četnici ne primijete. A sada mi sa Lisače kontroliramo čitav ovaj rejon. U poziciji smo da samo od nas zavisi kada ćemo krenuti u oslobađanje Stolica, gdje se nalazi relej. Od njega smo udaljeni nepunih hiljadu metara. A vi znate da je relej srce telekomunikacionog sistema u fantom-državici "republici srpskoj". Osim prijenosa slike i radiotalasa, relej ima izuzetno veliki značaj i u poštanskom sistemu veza. Sada vam je, valjda, jasno šta znači ovih deset kvadratnih kilometara oslobođene teritorije.

Formacijski, po broju brigada i boraca, nismo najbrojniji, ali OG-4 ima najbolje borce. Oslobađanjem Kalesije, slamanjem jake četničke ofanzive "Seminar", a i u mnogim drugim prilikama borci Kalesije, Teočaka i Zvornika pokazali su da su pravi borci. Nema ratišta u zoni odgovornosti Drugog korpusa gdje oni nisu bili

Bila je to, inače, prva uspješna akcija združenih jedinica OG-4. U akciji je postignuto puno jedinstvo komandovanja i djelovanja, kao i kvalitetan napredak u načinu ratovanja. Na Lisači smo primijenili iskustva sa brčanskog i olovsko-vareškog bojišta. Vjerujem da će ova naša akcija poslužiti kao primjer i drugim jedinicama u Armiji, kada je u pitanju gerilski način ratovanja. Četničke jedinice stavili smo u potpuno okruženje, što se pokazalo veoma efikasnim. Bez gubitaka završili smo "posao" Važno je da su se borci i starješine navikli na višednevni način ratovanja. Trenutno četnici vrše demontažu releja na Majevici i skupe dijelove odvoze u Loznicu.

● **Na Lisači su borbeno djelovale sve jedinice OG-4. Prema našim saznanjima, najviše je uradila 241. sprečanska muslimanska brigada?**

MALKIĆ: Prilikom formiranja ove brigade, najbolje borce iz drugih jedinica prekomandovali smo u ovu manevarsku jedinicu. Svi su prošli i veoma kvalitetnu obuku. Osim toga, brigadu smo u borbu vodili postupno. Borci su, za početak, odbranili Gredu, koju su oslobodili borci OG-5. "Gazije" su tada imali "nastup" u Teočaku. Mada taj prostor nije održan, postignut je veliki uspjeh: uništeno je 15 zemunica, ubijeno više od 20 četnika, a ni zaplijenjeni MTS nije zanemarljiv. Nakon svega, Lisača je došla kao neminovnost. Borci Sprečanske muslimanske brigade izvršili su presijecanje i okruženje Lisače, a nakon toga su nekoliko dana, kada je to bilo najteže, držali novouspostavljene linije. Kasnije su se uključile i ostale jedinice. Borci i starješine 241. brigade, kao što to već rade borci 210. brigade "Nesib Malkić", koja je isto tako jedinica manevarskog tipa, pored oslobađanja prostora, moraju čuvati dostignute linije. "Manevarci" mogu biti i "napadači" i "linijaši". Kasnije, oslobođeni teritorij preuzimaju prostorne brigade, tj. kada se linije utvrde i kada se procijeni da je neprijatelj odustao od vraćanja teritorije.

Meni je posebno drago što je formirana 241. SMB, jer je ideja o njenom formiranju postojala još na početku rata. Ali, kao što znate, Željku Knezu nije odgovaralo da postoji brigada koja bi bila predodređena da oslobodi Kalesiju. Vidite, 205. brigada formirana je tek 1. februara 1993. godine, iako su kalesijski borci ratovali skoro na svim bojištima u zoni odgovornosti Drugog korpusa.

● **Za OG-4 mnogi kažu da je najjača u Drugom korpusu?**

MALKIĆ: Formacijski, po broju brigada i boraca, nismo najbrojniji, ali OG-4 ima najbolje borce. Oslobađanjem Kalesije, slamanjem jake četničke ofanzive "Seminar", a i u mnogim drugim prilikama borci Kalesije, Teočaka i Zvornika pokazali su da su pravi borci. Nema ratišta u zoni odgovornosti Drugog korpusa gdje oni nisu bili.

KAKO JE OSLOBOĐENA LISAČA

Na Lisači smo primijenili iskustva sa brčanskog i olovsko-vareškog bojišta. Vjerujem da će ova naša akcija poslužiti kao primjer i drugim jedinicama u Armiji, kada je u pitanju gerilski način ratovanja. Četničke jedinice stavili smo u potpuno okruženje, što se pokazalo veoma efikasnim. Bez gubitaka završili smo "posao". Važno je da su se borci i starješine navikli na višednevni način ratovanja. Trenutno četnici vrše demontažu releja na Majevici i skupe dijelove odvoze u Loznicu

● **Srbi, uz sve očitiju pomoć međunarodne zajednice, primjenjuju strategiju getoiziranja Bošnjaka. Stvaraju blindirane enklave za bošnjački narod. To vidimo na primjeru Srebrenice, Goražda, pa i Sarajeva ili Bihaća. Kao imperativ nameće se kontramjera - deblokada tih područja? U protivnom, prijeti im tiha, ali sasvim izvjesna smrt...**

MALKIĆ: Rekoh da imamo najbolje borce. Ako Generalštab Armije Republike Bosne i Hercegovine naredi da se ide prema Drini, borci će taj zadatak i izvršiti. Čak to jedva čekaju. Uostalom, mi Podrinje moramo kad-tad osloboditi, jer bez Podrinja nema ni Bosne.

U zoni odgovornosti OG-4 angažirana su dva agresorska korpusa: "istočnobosanski" i "drinski". Oba su organizirani prema shemi bivše JNA. Imaju po šest brigada i nekoliko manevarskih interventnih jedinica, jačine voda i čete. Brigade imaju između 2.000 i 2.600 vojnika. Inače, "istočnobosanski korpus" ima oko 20.000, a "drinski" oko 17. 000 četnika. Naravno, ovih cifri ne treba se plašiti, jer ima mnogo "papirnatih četnika"

● **Teočak je kost u grlu Karadžiću i Mladiću. Za ratne zločince to je i poseban vojnički izazov. Mislite li da će pokušati "staviti" u okruženje Teočak i slobodni dio zvorničke teritorije?**

MALKIĆ: Možda će to Mladić pokušati na proljeće, ali nema šansi. Za njega je to poseban vojnički izazov. Kada Mladić nije uspio za vrijeme ofanzive "Seminar" slomiti Teočak, kada to može? To je sada nemoguće?

● **Koje su četničke snage angažirane u zoni odgovornosti OG-4?**

MALKIĆ: Prije nego se pristupi izvođenju operacija, mora se sve dobro isplanirati. Izviđači moraju "ispitati" teren, a komandno osoblje mora procijeniti naše snage i snage agresora. Mi imamo dosta podataka o četničkim jedinicama i njihovom rasporedu. U zoni odgovornosti OG-4 angažirana su dva agresorska korpusa: "istočnobosanski" i "drinski". Oba su organizirani prema shemi bivše JNA. Imaju po šest brigada i nekoliko manevarskih interventnih jedinica, jačine voda i čete. Brigade imaju između 2.000 i 2.600 vojnika. Inače, "istočnobosanski korpus" ima oko 20.000, a "drinski" oko 17. 000 četnika. Naravno, ovih cifri ne treba se plašiti, jer ima mnogo "papirnatih četnika". To su samo vojnici na papiru. Mi znamo da oni muku muče da pokriju linije.

● **Koliko vjerujete u potpisani sporazum o "prekidu neprijateljstava"?**

MALKIĆ: Mi smo za svako primirje koje će nas dovesti do pravednog mira. Karadžić i Mladić potpisali su primirje iz više razloga. U prvom redu žele da izvrše reorganizaciju srpske vojske, kako bi na proljeće nastavili rat. Za to im je potreban predah. Sporazum su potpisali u vrijeme kada su svi naši korpusi oslobađali okupirane teritorije. Posebno Peti korpus. Zaista. Sve dok četnici nisu kidisali iz Knina, iz Srbije. Mnoge četničke interventne jedinice su razbijene, što je najviše pogodilo agresora. Naša OG-4 nanijela je ogromne gubitke "istočnobosanskom" četničkom korpusu. Dakle, kao što rekoh, četnicima je potreban predah. Inače, u maju, kada istekne rok, vjerujem da će se borbe nastaviti. Uostalom, četnici su, po običaju, uvijek kršili ono što su potpisivali.

1. februar 1995. *Ljiljan*

Ferid BULJUBAŠIĆ, komandant Istočnobosanske operativne grupe

"MOJIH DEVETSTO DANA U GORAŽDU"

U Goraždu mi je 900 dana prošlo izuzetno brzo. Kada imate puno obaveza, ne osjetite da vrijeme brzo prolazi...Ja ću se boriti u svakom mjestu gdje me Vrhovna komanda pošalje. Ovu državu osjećam kao svoju, i u Goraždu, i u Sarajevu, i u Foči, i u Bihaću, Banjoj Luci, Stocu..., ali Goraždu moramo pomoći

● **Počeli bismo od one prve ofanzive na Goražde u maju i junu 1993. godine. Naši borci su tada kontrolirali, pored goraždanske, i dijelove teritorija Foče, Rogatice, Višegrada, Rudog i Čajniča. To je veliki prostor koji je na početku rata bio okupiran, a onda oslobođen. Vi ste sudionik tih događaja...**

BULJUBAŠIĆ: Slobodna teritorija bila je zaista velika. Već u maju 1993. bio je prekinut put za Grebak. Municije nam je nestajalo, a i zima nas je iscrpljivala. Kako borce, tako i narod. U Goraždu se umiralo od gladi. Žara je bila jedina hrana. Borci Prve višegradske brigade dva puta su upadali na teritoriju koji su kontrolirali četnici kako bi došli do hrane. Napade su izvodili na snijegu većem od jednog metra kako biše došli do minimalnih količina hrane... U toj ofanzivi četnika iz maja i juna l993. godine, mi smo pružili izuzetno jak otpor. Nanijeli smo im velike gubitke. Četnici su napali cijeli prostor, posebno slobodne dijelove teritorija Rogatice i Višegrada. Bili smo napadnuti i iz pravca Foče i Prače. Bilo nam je teško manevrirati snagama na tolikom prostoru, te nismo mogli odrediti težište odbrane... Meni, borcima i narodu Goražda gubitak teritorija teško je pao.

● **Već 30. juna, poslije ofanzive na Goražde, četnici napadaju Grebak i Trnovo. A početkom jula četnici su zauzeli Rogoj i Trnovo?**

BULJUBAŠIĆ: Ako se sjećate, četnici su prethodno krenuli na Cersku i Konjević Polja, a onda na Srebrenicu i Žepu. Potom, Goražde i Trnovo. To je bio proljetni dio četničkog plana u 1993. godini, kako bi riješili pitanje enklava.

Prema tome, napad na Grebak, Trnovo i Igman bio je slijed stvari. Sve se moglo predvidjeti i pretpostaviti.

Gubljenje Grepka i Trnova u Goraždu značilo je produbljivanje naše blokade. Narod i borci osjećali su se izgubljenim u svo-

Ovdje u Sarajevu, kada neko kaže Goražde, svi misle da se radi o malom krugu oko Goražda. A mi još kontroliramo teritoriju od 300 km kvadratnih. Naša linija fronta duga je 126 kilometara. Kontroliramo dio paljanske, fočanske, goraždanske i jedan manji dio teritorije rogatičke općine

me ostrvu, negdje na kraju svijeta. Ubijena im je nada. Djelovanjima iz kraja 1994. godine u narodu i borcima Goražda ponovo je oživljen optimizam. Ono što mene raduje kao vojnika i starješinu je to da smo imali snage da uzmemo Proskok, Šiljak, Hojtu. To znači da imamo snage da vratimo prostore koje smo izgubili i da dalje širimo slobodni prostor ka Goraždu.

● **Koliko se sjećam, bilo je oficira koji su dolazili u Goražde, ali su se vratili u Sarajevo. Da li su oni otišli po vašem odobrenju, ili su to učinili samoinicijativno?**

BULJUBAŠIĆ: Da vas podsjetim da je u decembru 1992. godine došla grupa od šest starješina u Goražde. Trebalo ih je doći dvanaest, a došlo je šest. Ostali su zadržani na Igmanu i u Trnovu. Na prostoru Goražda ostali su nepunu godinu dana. Porodice su im bile u Sarajevu, kao i moja. Kada su dolazili, neko im je obećao da će biti zamijenjeni poslije tri mjeseca. Prema tome, ja kao komandant Operativne grupe, nisam bio nadležan da rješavam njihovu prekomandu i njihov status. Njihov odlazak je između njihove velike želje i moje prećutne saglasnosti.

● **Ovo pitanje odlaska dijela starješina Operativne grupe iz istočne Bosne otvara drugo, također, suštinsko pitanje. Iako u Sarajevu ima na desetine vrlo uspješnih starješina porijeklom iz istočne Bosne, oni se nerado odazivaju da krenu u svoj kraj. Isto je i sa stručnjacima, ljekarima, prosvjetim radnicima ...**

BULJUBAŠIĆ: Sa prostora istočne

Bosne regrutovao se velik broj kadrova, koji su profesionalno bili u jedinicama bivše JNA. Mnogi nisu spremni da budu na jednom ratištu, a njihova porodica, primjera radi, u Sarajevu. Ključ je u ovome: ovo je rat, zakon o odbrani je jasan i mnoge stvari se ne dogadaju po ličnom izboru. Postoji zakonska regulativa kojom se može i mora regulirati da se pojedini kadrovi rasporede, tamo gdje je najpotrebnije; Goražde, Žepa, Bihać, sve je to Bosna.

● **Deset mjeseci je prošlo od ofanzive četnika na Goražde. Kako na ove dogadaje gledate iz "sarajevske perspektive"? Četnička ofanziva u martu i aprilu 1994. godine jeste jedna od najžešćih u toku rata, ipak, prokomentirali bismo da ste neke kote i dijelove općine Goražde olahko izgubili ?**

BULJUBAŠIĆ: Zaboravljate na činjenicu da se na prostoru Goražda sve tri godine rata - ratovalo. To je prostor koji nikad nije bio miran, prostor na kome oruda nikada nisu začutala, prostor na kome se za cijeli period rata i ratovalo i ginulo. Primjera radi, u novembru 1993. godine uspješno smo izvodili diverzantske akcije. Samo u jednom danu poslali smo 30 diverzantskih grupa u svim pravcima. Već tada četnici su pripremali ofanzivu na Goražde. Mi smo se dodatno pripremali. Prostori oko Goražda bili su krcati četnicima. Pravili su prilazne puteve za kretanje tenkova i vozila na pravcima koji nisu prohodni...

● **Vi ste tada slali alarmante izvještaje pretpostavljenim komandama?!**

BULJUBAŠIĆ: Bila je to izuzetno jaka četnička ofanziva. Na Goražde je kidisalo dvadesetak hiljada četnika iz Bijeljine, Sokoca, Han-Pijeska, Banja Luke, cijele Hercegovine, te dobrovoljačke i regularne jedinice iz Crne Gore; Nikšića, Titograda, kao i jedinice iz Srbije. Pored postojećih, oko 300 artiljerijskih oruda dodatno je rasporedeno oko Goražda. Četnici su angažirali izuzetno jake oklopno-mehanizovane snage: oko 80 tenkova, 60-tak oklopnih transportera, prage... Ofanzivom je, kao što znate, komandovao Mladić, a pojedinim pravcima četnički generali, njihovi komandanti korpusa. U goraždansku općinu dolazili su i Karadžić, Krajišnik, patrijarh i savjetnik Momčilo Perišić... Za prvih 15 dana neravnopravne borbe nismo izgubili nijedan milimetar teritorije. Uništili smo nekoliko tenkova, praga, samohotki, likvidirali veliki broj četnika. Međutim, ofanziva ni poslije prvih 15 dana nije jenjavala. Nedostajalo nam je municije i protivoklopnih sredstava. Sve to utjecalo je na premorenost boraca... Desetog aprila četnici su počeli probijati naše linije, a 18. i 19. aprila bojali smo se i za sami grad. Tada su naši borci, u odsudnoj odbrani, pružili takav otpor da će to historija pamtiti. Iz opsadnog stanja išli su u kratke kontraudare.... Ovdje u Sarajevu, kada neko kaže Goražde, svi misle da se radi o malom krugu oko Goražda. A mi još kontroliramo teritoriju od 300 km kvadratnih. Naša linija fronta duga je 126 kilometara. Kontroliramo dio paljanske, focanske, goraždanske i jedan manji dio teritorije rogatičke općine. Zarobljena četnička dokumentacija nam danas govori da oni u ovoj ofanzivi nisu ostvarili glavni plan. Nisu ušli u Goražde i ne kontroliraju potpuno desnu obalu Drine. Kao čovjek i kao komandant našim borcima ništa ne mogu zamjeriti. Obično, kada analizirate, čini vam se da je bilo ovo ili ono, moglo je više, mogli smo bolje. Poslije svega mogu da kažem da su borci da-

Mnogo boraca je poginulo. S ponosom govorim o Hasi Turčalu, Fehimu Dizdareviću, Gacika Bekti, Ahmetspahiću, Enveru Kulovcu, Heći, Ahmedu Vražalici - Drini... Svi su oni bili spremni da uđu i po 20 i 50 kilometara u dubinu četničke teritorije. Uvijek kada pominjem imena, žao mi je što ne mogu spomenuti sva, posebno onih koji su dali živote za Podrinje

li sve od sebe.

● **Kako žene, djeca opstaju u gradu koji je od početka rata u potpunom okruženju, gradu u kome već tri godine nema struje, vode, plina..., nema osnovnih uvjeta za život?**

BULJUBAŠIĆ: Pa, dovijaju se na sve moguće načine kako bi preživjeli. I uz sve to, narod brani svoj grad. Valja sve to psihički izdržati. Vrijedno je istaći da se za sve vrijeme rata rješava socijalni status boraca, invalida i porodica šehida. Stvaraju uvjeti za daljni život. Međutim, mora se istaći da je okruženje samo okruženje...Grad se mora deblokirati i povezati sa slobodnim prostorima, jer će se problemi usložnjavati.

● **Činjenica je da je u toku rata dolazilo do neslaganja civilnih i vojnih organa?**

BULJUBAŠIĆ: Bilo je problema. Pojedini predstavnici Općine su mislili da su oni vrhovni komandanti jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine. Ali ne može se govoriti o nekakvom sukobu, već samo o nerazumijevanju i neshvatanju ukupnog stanja. Naime, ovo je vrijeme ratnika. A kada se rat završi bit će vremena i za graditelje koji će graditi porušenu zemlju. Zakonski propisi su jasni. Oni su definirali obaveze onih koji se brinu o materijalnoj potpori, kao i obaveze komandira i komandanata u Armiji. A toliko ima problema da svi organi i institucije mogu raditi, te ne mogu doći u sukob oko nadležnosti.

● **Narod i borci istočne Bosne do sada su podnijeli velike žrtve, puno je gladnih, bosih, golih...Međutim, ni jedan borac iz istočne Bosne nije dobio značku "Zlatni ljiljan"?**

BULJUBAŠIĆ: Ovo je jedan od razloga: kada su komande brigada i IBOG-a trebale ŠVK dostaviti prijedloge, zaključili su da bi mimoilaženja u predlaganju mogla dovesti do podvajanja boraca, te smo to ostavili za bolja vremena. Sada su stvoreni uslovi za to. Očekujem da će u skorije vrijeme biti dodjela "Zlatnih ljiljana" za borce sa goraždanskog bojišta, kao i činovanje komandnog kadra. Mnogo boraca je poginulo. S ponosom govorim o Hasi Turčalu, Fehimu Dizdareviću, Gacika Bekti, Ahmetspahiću, Enveru Kulovcu, Heći, Ahmedu Vražalici - Drini... Svi su oni bili spremni da uđu i po 20 i 50 kilometara u dubinu četničke teritorije. Uvijek kada pominjem imena, žao mi je što ne mogu spomenuti sva, posebno onih koji su dali živote za Podrinje. Zato mi teško padaju nekakve priče o lagodnom životu i švercu... Kao što mi je teško pala pogibija roditelja u ovome ratu, teško doživljavam smrt svakog borca. Za njih sam emotivno vezan. A u novinama piše o Hasi Turčalu kao šverceru. Pa, ljudi moji, šta je taj čovjek učinio i uradio? Na ramenima je imao žulj kao jaje od nošenja 1.000 metaka na ledima.

Za Ferida Dizdarevića, čija je godišnjica pogibije nedavno bila, mogu reći da je to čovjek kakvih sam malo sreo u životu. Rahmetli Drina, prilikom napada na Praču, bježao je iz bolnice na štakama i iz PAM-a gadao četnički top B-1 koji je orao prostor pored njega.

Mladić Almir Karahod nije mogao da odoli da ne krene za četnicima kada su bježali. Tada je na otvorenom prostoru poginuo.

● **Hoćete li se vratiti u Goražde ? .**

BULJUBAŠIĆ: U Goraždu mi je 900 dana prošlo izuzetno brzo. Kada imate puno obaveza, ne osjetite da vrijeme brzo prolazi...Ja ću se boriti u svakom mjestu gdje me Vrhovna komanda pošalje. Ovu državu osjećam kao svoju, i u Goraždu, i u Sarajevu, i u Foči, i u Bihaću, Banjoj Luci, Stocu..., ali Goraždu moramo pomoći.

8. mart 1995., *Ljiljan*

Govor generala Rasima DELIĆA na proslavi Dana Armije BiH

ČASNO JE BITI VOJNIK OVE ARMIJE

Časno je komandovati vojnicima koji sa tako visokim moralom, hrabrošću i dostojanstvom brane ne samo svoje nego i univerzalne ljudske ideale slobode i pravde. Časno je u ime takvih pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, povodom njene trogodišnjice, izraziti zahvalnost svima vama, koji ste ovdje, i svim drugim ljudima širom svijeta što podržavaju i na razne načine pomažu oslobodilačku borbu koju vodi narod Republike Bosne i Hercegovine

Gospodine Predsjedniče, poštovani gosti, građani Republike Bosne i Hercegovine, uvaženi prijatelji naše zemlje, sljedbenici mira, slobode i pravde!,

Pozdravljam Vas i selamim u ime pripadnika Armije RBiH i svoje ime.

Zahvaljujem što svojim prisustvom, na dan kada obilježavamo treću godišnjicu stvaranja i razvoja Armije Republike Bosne i Hercegovine, iskazujete poštovanje za uložene napore, stradanja, ali i rezultate koje narod Republike Bosne i Hercegovine i njegova Armija postižu u borbi protiv zla, što ga historija ovih prostora u tako drastičnim oblicima i dimenzijama ne pamti.

Stvaranje Armije Republike Bosne i Hercegovine jeste najkrupnija historijska činjenica koja je obilježila začetak nove epohe u političkoj realnosti ovih prostora. S tom činjenicom moraju računati svi neprijatelji Republike Bosne i Hercegovine, svi oni koji žele okupaciju i podjelu naše zemlje. Armija Republike Bosne i Hercegovine stala je na put fašizmu kojim je, u procesu raspada, bivša Jugoslavija otpočela strahovit genocid nad građanima koji žele mir i slobodu, a poštuju svoju domovinu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Da kojim slučajem nije stvorena Armija RBiH, zasigurno možemo tvrditi da već sada ne bi postojali Bošnjaci, jer bi bili poklani, protjerani ili asimilirani, a sve što u materijalnom smislu simbolizira tragove kulture, vjere i tradicije bošnjačkog, više ne bi postojalo. Da kojim slučajem nije stvorena Armija Republike Bosne i Hercegovine, sada ne bi bilo države Bosne i Hercegovine, a ove teritorije bi već postale sastavni dio "velike Srbije". Da kojim slučajem nije stvorena Armija Republike Bosne i Hercegovine, zapadne granice "velike Srbije" bi sigurno bile već dobro učvršćene na liniji Karlobag - Karlovac - Virovitica, a hrvatski narod u Republici Bosni i Hercegovini bi doživio još veća stradanja i ne bi mogao računati ni na stopu svoje zemlje koja mu pripada na prostorima Republike Bosne i Hercegovine i onim prostorima Hrvatske što ih je već okupirao srbijansko-crnogorski agresor. Zbog toga s ponosom kažemo da je Armija Republike Bosne i Hercegovine odbranila narod, očuvala pretpostavke državnosti Bosne i Hercegovine i značajno zaštitila Republiku Hrvatsku. Da je domovinski rat naroda u Hrvatskoj bio povezan sa oslobodilačkom borbom naroda u Bosni i Hercegovini, i da nije bilo nesretnog sukoba ARBiH i HVO na prostorima Republike Bosne i Hercegovine, već bi bila stavljena tačka na rat u Bosni i Hercegovini, a srbijansko-crnogorski fašizam bio bi temeljito vojno i politički poražen, što bi bi bila sretna okolnost za čitavu Evropu pa i svijet.

Izvršili smo reorganizaciju Armije, stvorili jake brigade, divizije i korpuse. Osposobili smo se da nastavimo oslobodilačku borbu ukoliko ne dođe do političkog rješenja. Ako se pronađe adekvatna politička formula za pravedan mir, spremno ćemo dočekati prelazak Armije Republike Bosne i Hercegovine iz ratnog u mirnodopske uvjete

Ove činjenice daju nam za pravo da ustvrdimo da su narušeni odnosi između Hrvata i Bošnjaka u Republici Bosni i Hercegovini, ustvari, značajan rezultat velikosrpske političke i vojne strategije. Snagu te strategije uočavamo i tokom posljednje godine, od potpisivanja Vašingtonskog sporazuma do sada, jer blokade u zaživljavanju Federacije na prostorima Bosne i Hercegovine, odgovaraju upravo velikosrpskoj politici koja zna da jačanje tog procesa osporava koncept "velike Srbije", ubrzava poraz i kapitulaciju Karadžića u Bosni i Hercegovini i Martića u Hrvatskoj, a nudi perspektivu snagama unutar srpskog naroda koje dokazuju mogućnost zajedničkog života i doživljavaju Republiku Bosnu i Hercegovinu kao zajedničku domovinu Hrvata, Bošnjaka, Srba i ostalih građana.

Imajući u vidu tako ostvarenu stratešku ulogu i rezultate Armije Republike Bosne i Hercegovine, čak i dobri poznavaoci specifičnosti vojnog organiziranja postavljaju pitanje otkuda izvire snaga kojom se za kratko vrijeme u najtežim uvjetima izgradila takva armija. Naime, sudionicima u stvaranju i razvoju naše armije, odgovor na to pitanje je dobro poznat. Na ovim prostorima, u protekle tri godine nisu odjekivale samo agresorske granate, zbog kojih su trpjeli i trpe djeca, majke, sestre, braća, očevi i prijatelji poginulih, ranjenih i na druge načine uvrijeđenih ljudi i patriota Bosne i Hercegovine. Agresor je htio da se čuju samo odjeci njegovih granata i naš plač, sve dok potpuno uništeni, prestanemo i plakati.

Na ovim prostorima još snažnije od agresorskih granata, namijenjenih za ubijanje patriota naše zemlje, odjekivali su i već tri godine odjekuju dostojanstvo, ponos, smisao za pravdu, slobodu i jednakost naroda Bosne i Hercegovine koji zna za ljepote mira, koji zna stvarati, diviti se stvaralaštvu, prezirati zlo i sprečavati sve što osporava smisao života u miru i pravdi. Takvi odjeci, prkoseći zlu, označili su proces patriotskog, političkog i vojnog organiziranja naroda i proces stvaranja Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Činjenice da smo gotovo goloruki imali hrabrosti stati na put takvoj vojnoj sili kao što je bivša fašizirana JNA, da smo uspjeli zaustaviti mnoge žestoke ofanzive u kojima se neprekidno od

početka agresije upotrebljavala najsavremenija tehnika za ubijanje i rušenje sa distance, da smo uspjeli osloboditi značajne dijelove okupiranih teritorija, govore da su dostojanstvo, hrabrost i prkošenje zlu patriota Republike Bosne i Hercegovine jači od zla koje ćemo, s Božijom pomoći, našim pobjedama što ih postižemo i na vojnom i na diplomatsko-političkom planu, potpuno uništiti, uspostaviti mir i normalan život, ali ćemo s velikom odgovornošću morati i dalje paziti gdje se nalaze i kud idu odjeci zla. Znači, i u uvjetima mira odbrambeno organiziranje bit će krupna obaveza svih onih koji žele očuvati mir i spriječiti eskalaciju fašizma, kako se nikada više ne bi razmahao na ovim prostorima.

I ovom prilikom mogu reći, časno je biti vojnik naroda koji se u tako teškim uvjetima bore za opstanak, pravdu i slobodu. Časno je komandovati vojnicima koji sa tako visokim moralom, hrabrošću i dostojanstvom brane ne samo svoje nego i univerzalne ljudske ideale slobode i pravde. Časno je u ime takvih pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, povodom njene trogodišnjice, izraziti zahvalnost svima vama, koji ste ovdje, i svim drugim ljudima širom svijeta što podržavaju i na razne načine pomažu oslobodilačku borbu koju vodi narod Republike Bosne i Hercegovine.

Ponosni smo što se naša mala zemlja, Bosna i Hercegovina bori za takve ideale koji nas učvršćuju da istrajemo u podnošenju teškoća koje podrazumijevaju nastavak oslobodilačke borbe. Naša mala i ponosita zemlja i naš dostojanstveni narod ulivaju našim borcima moral i hrabrost da se bore za vječite ideale slobode i pravde. Naši državnici i državne institucije davali su i daju neprocjenjiv doprinos u moralnom i političkom profiliranju naše oslobodilačke borbe, a na čelu s predsjednikom gospodinom Alijom Izetbegovićem uspješno vode diplomatsku borbu za BiH, čime su stekli veliki ugled u svim istinski demokratskim sredinama svijeta. Upravo sve navedeno garantira da smo na dobrom putu da dosegnemo mir i slobodu.

Ovo je prilika da se istakne posebno značajna osobina naše Armije. Unutrašnji odnosi moralne i patriotske vrijednosti, koje služe kao osnov za kodeks ponašanja ljudi, znače njegovanje najplemenitijih osobina ljudi. Poštovanje ličnosti boraca, međusobno povjerenje starješina i boraca, disciplina u izvršavanju zadataka, oslonac na svijest ljudi i razumijevanje ciljeva oslobodilačke borbe, afirmacija odbrambenog patriotizma, tolerantnost prema različitim političkim uvjerenjima, kulturama, tradicijama i vjerama, uvažavanje vjerskih potreba i slično, su osnovne odrednice odgojnog, duhovnog i životnog ambijenta u kome se izgrađuje borbena motivacija naše Armije.

Izvršili smo reorganizaciju Armije, stvorili jake brigade, divizije i korpuse. Osposobili smo se da nastavimo oslobodilačku borbu ukoliko ne dođe do političkog rješenja. Ako se pronađe adekvatna politička formula za pravedan mir, spremno ćemo dočekati prelazak Armije Republike Bosne i Hercegovine iz ratnog u mirnodopske uvjete. Međutim, ponašanje agresora ukazuje da mir nije na pomolu. Očekujemo žestoke agresorske ofanzive na koje ćemo spremno odgovoriti nastojeći da agresoru nanesemo što veće gubitke, jer cijenimo da samo gubici koje trpi agresor mogu ubrzati njegovo odustajanje od radikalnih osvajačkih ciljeva i prihvatanje političke formule mira, kao što je plan Kontakt-grupe. U tome će nam pomoći i sve bolji odnosi koji se izgrađuju na vojnom i političkom planu sa Republikom Hrvatskom.

Gospodine Predsjedniče i članovi Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine!

U ime svih pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine obećavam Vam disciplinirano i odgovorno izvršavanje svih zadataka koje pred nas postavite kao Vrhovna komanda i najviše političko vodstvo naše zemlje.

Uvjeravamo Vas da u nama imate jak oslonac i da smo u službi ostvarivanja političke vizije i ciljeva oslobodilačke borbe kako ste ih upravo Vi definirali.

Zahvaljujem se i molim da zajedno učestvujemo u ovom skromnom obilježavanju Treće godišnjice Armije Republike Bosne i Hercegovine.

15. april 1995., Sarajevo

Izet NANIĆ, komandant 505. viteške motorizirane brigade

ŽIVOT ZA SLOBODU DAT SA OSMIJEHOM NA USNAMA

Opredijeljenost boraca i starješina 505. brigade za RBiH bezrezervna je, kao i uvjerenost da se u ovim uvjetima samo borbom i pobjedom nad agresorom može doći do slobode. 505. brigada predstavlja zdrav kolektiv u kojem svaki pripadnik daje maksimum od sebe u izvršavanju zadataka, naročito borbenih u kojima izrastaju najbolji sinovi Bosne. Iza 505. brigade bogat je ratni put i mnogi uspjesi. To je brigada koja svoje bošnjačke rane liječi pobjedom i čiji pripadnici za pobjedu polažu živote, s osmijehom na usnama i pogledom usmjerenim ka slobodi

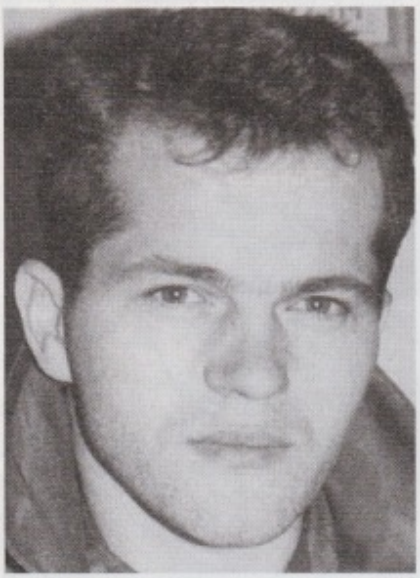

● **Gospodine komandante, možete li za početak reći nešto o tome kako se narod bužimskog kraja pripremao za borbu protiv srpske agresije i kako je došlo do stvaranja prvih oružanih formacija u Vašem kraju?**

NANIĆ: Kao u svim sredinama širom Republike Bosne i Hercegovine i Bužimljani su srpsku agresiju, uglavnom, dočekali nespremni, vjerujući da njihove komšije, kolege, kumovi i poznanici srpske nacionalnosti neće podići oružje na njih. Jedan svjesniji dio koji je prozreo namjere srpske hegemonističke politike na štetu muslimanskog, hrvatskog i drugog nesrpskog naroda, radio je uglavnom u ilegali, zasebno, a kasnije u okviru Patriotske lige, pokušavajući tu svijest prenijeti i na ostali dio naroda. Te su grupe u manjoj mjeri radile i na naoružavanju stanovništva, uglavnom lahkim streljačkim naoružanjem. Prva organizirana vojna formacija Bužima formirana je 9. septembra na šumovitim obroncima planine Radoč, nedaleko od Bužima, kao protivdiverzantski vod (PDV). Formirana je od najodabranijih mladića, patriota, sportaša - Bužimljana koji su već tada uvidjeli potrebu vojnog organiziranja radi zaštite stanovništva od terorističkih grupa vođenih četničkom politikom. Neposredni povod za formiranje PDV-a bila je afera s Martićem, koja se tih dana dogodila u Bosanskoj Otoci. Tada je zaplijenjeno i prvo naoružanje, među kojem i prvi "sijač smrti" M 84. Početkom aprila 1992. godine, izbijanjem rata u BiH i proglašenjem ratnog stanja od strane Predsjedništva Republike, SDA Bužima formira Glavni krizni štab, a isti već 4. aprila formira ŠTO Bužim koji ubrzano radi na formiranju krupnijih jedinica. Već 7. aprila formira se prva jedinica, čija je smotra održana u rejonu sela Bućevci, a nedugo zatim formiraju se i druge jedinice. Osnovna karakteristika tih jedinica, u to vrijeme, bila je što su vrlo slabo ili nikako naoružane, neuvježbane i neobučene, logistički loše opremljene, ali sa izraženom moralnom snagom i željom za odbranom Republike Bosne i Hercegovne. Napadom srbočetničkog agresora 21. aprila 1992. godine na Bosansku Krupu, jedinice ŠTO Bužima aktivno učestvuju u borbama za taj grad. U tim borbama značajnu ulogu odigrao je PDV, koji kasnije dobiva naziv *"Hamza"* i prerasta u veću jedinicu za specijalne namjene. U formiranju jedinica značajno je pomenuti i specijalnu jedinicu *"Gazije"*, koja je formirana i potpuno naoružana u Zagrebu, a u jeku borbi juna '92. godine kroz okupirani prostor Republike Hvatske uspjela je doći na slobodni dio bihaćke regije, gdje uzima značajno mjesto i ulogu u odbrani tog kraja.

● **Vaša 505. viteška brigada izrasla je u jednu od najelitnijih brigada, ne samo 5. korpusa nego i šire. Kako je tekao proces nastajanja i stvaranja Vaše brigade?**

NANIĆ: Paralelno sa nastajanjem i razvojem Armije Republike BiH, rasle su i jačale jedinice na prostorima bihaćke regije. Formiranjem USOG-a (Unsko-sanska operativna grupa) došlo se na ideju da se TO Bužim preformira u brigadu u sastavu USOG-e. Bužimska 105. udarna krajiška brigada, formirana je 15. augusta 1992. godine, a kasnije mijenja naziv u 105. bužimsku udarnu muslimansku brigadu. Kada je Armija BiH i službeno dobila taj naziv, 105. bužimska postaje 505. brigada. Nastavkom ratnog vihora, intenzivnim učešćem u odbrani RBiH, a naročito zbog briljantnih borbenih rezultata i uspjeha na bojnom polju, 505. dobiva počasni naziv "viteška". Proces formiranja 505. vmtbr bio je ne samo vremenski dug, već istovremeno prožet problemima, bilo objektivne ili subjektivne prirode, a naročito treba istaći da su sve to vrijeme trajala neprekidna borbena djelovanja u kojima je brigada uvijek izlazila kao pobjednik i samim tim uvijek jača i sigurnija. Spomenuo bih da je svako na svoj način pomogao proces nastajanja 505. vmtbr. Na prvom mjestu tu su borci, starješine i drugi članovi brigade, koji su sebe nesebično dali jedinici, drugo, to je

narod koji je, ustvari, iznjedrio tu brigadu, i tu su institucije, firme, civilne vlasti Općine Bužim, kao i druge općine regije Bihać, uključujući i nju samu. Normalno, to su i brigade 5. korpusa sa kojima smo dijelili i dobro i zlo, kao i pojedinačne zasluge istaknutih boraca i starješina. Taj proces nije još završen. Dijelovi RBiH još su okupirani. Posljednjim pokušajem međunarodne zajednice da se bh. kriza riješi mirnim putem, još jednom su razotkrivene i potvrđene namjere srpske politike, koja ima cilj stvaranja "velike Srbije 2". Jedina prepreka u tome im je ponosna i međunarodno priznata BiH, čiji je zaštitni znak Armija RBiH. U svemu tome naš zadatak je jasan. Moramo jačati naše jedinice i Armiju u cjelini radi zaštite RBiH i naroda koji u njoj žive i na taj način osigurati mirnu i svijetlu budućnost svima na ovim bosanskohercegovačkim prostorima.

● **Šta je to što 505. vmtbr razlikuje od drugih brigada, odnosno u čemu se sastoji ta specifičnost u odnosu na druge slične formacije 5. korpusa?**

NANIĆ: Vjerovatno se sve brigade Armije RBiH razlikuju jedna od druge i svaka ima svoje specifičnosti i kao takve ih je teško porediti. Zbog toga i ne bih poredio i pravio razlike između 505. vmtbr i drugih brigada ARBiH, već ću probati u nekoliko riječi kazati, šta je to što

Bužimska 105. udarna krajiška brigada formirana je 15. augusta 1992. godine, a kasnije mijenja naziv u 105. bužimska udarna muslimanska brigada. Kada je Armija BiH i službeno dobila taj naziv 105. bužimska postaje 505. brigada

505. čini takvom kakva jeste i koje su njene specifičnosti - opredijeljenost boraca i starješina 505. brigade za RBiH bezrezervna je, kao i uvjerenost da se u ovim uvjetima samo borbom i pobjedom nad agresorom može doći do slobode. 505. brigada predstavlja zdrav kolektiv u kojem svaki pripadnik daje maksimum od sebe u izvršavanju zadataka, naročito borbenih u kojima izrastaju najbolji sinovi Bosne. Iza 505. brigade bogat je ratni put i mnogi uspjesi. To je brigada koja svoje bošnjačke rane liječi pobjedom i čiji pripadnici za pobjedu polažu živote, s osmijehom na usnama i pogledom usmjerenim ka slobodi. Jednom riječju u 505. brigadi vlada potpuno povjerenje između jedinica i komandi, između boraca i starješina, i na kraju to je brigada na koju narod BiH može u potpunosti računati kao garant pobjede i postojanja Republike BiH.

29. 4. 1995., Ljiljani, *list 5. korpus*

Fikret ĆUSKIĆ, zamjenik komandanta 7. Korpusa

KAHVA NA PALJENIKU

Stanje je stabilno kao beton, što bi rekao komandant Atif Dudaković. Svi četnički pokušaji povratka Galice i Vlašićkog platoa odbijeni su. U jednom danu su 16. motorizirana, 2. oklopna i dijelovi 22. pješadijske četničke brigade po šest puta kretali u napad, pokušavajući vratiti izgubljene položaje. Cilj im je bio vratiti te linije zbog izuzetnog značaja koje one imaju, jer se sa njih kontrolira veliki dio prostora srednje Bosne, a zatim su željeli da vrate moral svojoj vojsci. Karadžić je neposredno prije oslobađanja Vlašića rekao da četnici sa njega neće sići "ni vojnim, ni političkim putem"

Opseg nedavno završene operacije na Vlašiću bio je takav da je nadišao odgovornosti 7. i 3. korpusa, koji su učestvovali u njegovom oslobađanju i, prema nekim ocjenama, najveća je pobjeda Armije BiH u trogodišnjem ratu. Nakon oslobađanja Vlašića, srušio se krov "republike srpske", BiH je dobila pet procenata svoga teritorija. Armija je pokazala da zna izvesti taktički složenu operaciju primjenjujući dvoešalonski princip napada, paralelnog pregrupiranja jedinica i njihovog uspješnog uvezivanja. Tutnjava pada Vlašića odjeknula je do srpskog vojnog vrha, zaljuljavši Mladićeve pozicije i otvorivši niz međusobnih optužbi u "republici srpskoj". Sa zamjenikom komandanta 7. korpusa brigadirom Fikretom Ćuskićem razgovaramo o svemu tome.

Geostrateški gledano od Bjelašnice i Treskavice pa do slovenskih Alpa, ako hoćete, Vlašić ima veliki značaj, ne samo za srednju Bosnu već i za šire prostore. Tu je rasrkršće rijeka, puteva. Sa njega se kontroliraju Travnik, Zenica, Teslić, Kotor-Varoš, Skeder-Vakuf... Kada sam sa Fahrudinom Agićem, komandantom iz Gornjeg Vakufa obilazio oslobođene zemunice na Vlašiću, takav se pogled iz njih otvara na Travnik da je Agić rekao: "Da sam ja sve ovo vrijeme bio gore, a oni dolje, nikada oni meni ne bi s mirom kahvu popili"

● **Komandante Ćuskiću, Armija BiH je i do sada pokazala da zna oslobađati teritorij, ali joj zadržavanje oslobođenih prostora nije bilo jača strana. Četnici su nekoliko puta pokušavali vratiti Vlašićki plato i Galicu; s kakvim rezultatima i kakvo je, uopće, trenutno stanje u zoni odgovornosti 7. korpusa?**

ĆUSKIĆ: Stanje je stabilno kao beton, što bi rekao komandant Atif Dudaković. Svi četnički pokušaji povratka Galice i Vlašićkog platoa odbijeni su. U jednom danu su 16. motorizirana, 2. oklopna i dijelovi 22. pješadijske četničke brigade po šest puta kretali u napad, pokušavajući vratiti izgubljene položaje. Cilj im je bio vratiti te linije zbog izuzetnog značaja koje one imaju, jer se sa njih kontrolira veliki dio prostora srednje Bosne, a zatim su željeli da vrate moral svojoj vojsci. Karadžić je neposredno prije oslobađanja Vlašića rekao da četnici sa

njega neće sići "ni vojnim, ni političkim putem". A onda su, ipak, sišli. Možete misliti kakav je to pad morala bio!

● **Koji je geostrateški značaj tog "krova Bosne"?**

ĆUSKIĆ: Geostrateški gledano od Bjelašnice i Treskavice pa do slovenskih Alpa, ako hoćete, Vlašić ima veliki značaj, ne samo za srednju Bosnu već i za šire prostore. Tu je rasrkršće rijeka, puteva. Sa njega se kontroliraju Travnik, Zenica, Teslić, Kotor-Varoš, Skender-Vakuf... Kada sam sa Fahrudinom Agićem, komandantom iz Gornjeg Vakufa, obilazio oslobođene zemunice na Vlašiću, takav se pogled iz njih otvara na Travnik da je Agić rekao: "Da sam ja sve ovo vrijeme bio gore, a oni dolje, nikada oni meni ne bi s mirom kahvu popili".

● **Veliku praktičnu, a i simboličnu vrijednost ima činjenica da je radiorelej i telekomunikacioni centar Paljenik u našim rukama. Četnici su uradili sve da ga onesposobe za rad. Šta smo mi uradili da Paljenik osposobimo za funkcioniranje?**

ĆUSKIĆ: Paljenik su Srbi zauzeli još u maju 1992. i tretirali ga kao vrh na krovu "republike srpske". Uredili su sve da ga onesposobe, ali naše ekipe vrše potrebne opravke i mi ćemo ovaj radiorelejni telekomunikacioni centar osposobiti za rad. Kada ga osposobimo, signal TVBiH će moći pokriti Bosansku krajinu, a otvorit će se i nove telefonske linije prema Sarajevu. Kada govorite o simboličnom značaju Paljenika, on zaista nije mali. Milina je pogledati sa svih prostora slobodne tuzlanske teritorije na taj dominantni objekat koji je u našim rukama.

● **Budući da sada prvi put za *Ljiljan* govorite nakon "događanja Vlašića", možete li nas upoznati sa još nekim detaljima iz ove akcije, prije svega nas interesira koliko je sada 7. korpus bogatiji oružjem, a za koliko je vojnika srpska vojska siromašnija.**

ĆUSKIĆ: U ovim borbama je poginulo minimalno, dvjesta četnika. Potpuno smo im razbili 22. pješadijsku brigadu i "Vukove sa Vučijaka" za koje se govorilo da nikada centimentar teritorija nisu izgubili. Zarobili smo jedan tenk, četiri topa, šest PAT-ova, veće količine minobacača, PAM-ova. Međutim, nije stvar samo u njihovim gubicima u ljudstvu i tehnici, već i u strašnom padu morala i destabiliziranju srpskih jedinica. U dokumentima koje smo zaplijenili piše kako su Karadžić i Mladić, nakon što su obišli Vlašić, rekli kako ova planina ima dvostruki značaj. Prvo, ona je za Srbe granica "republike srpske", i, drugo, ona otvara vrata za ulazak dolinom rijeke Bosne; na primjer, do Zenice. Prvi dan borbi, četnicima je komandovao potpukovnik Trivić, a onda je hitno stiglo pojačanje iz Banje Luke, pa je komandu preuzeo načelnik štaba prvog krajiškog korpusa pukovnik Kelečević. Za vrijeme borbi četnici su pregrupirali dio svojih snaga iz sarajevskog i banjalučkog korpusa i prebacili ih na naš pravac, ali im to nije pomoglo, jer su faktički već bili razbijeni.

● **Protekla sedmica bila je burna za cijelu BiH. Od Sarajeva preko Tuzle, intervencije NATO-a, hapšenje "unproforaca" itd. Izgleda kao da nastupa nova faza rata, ali je neizvjesno u kom će se pravcu stvari odvijati...**

ĆUSKIĆ: ... U pravcu oslobodilačkog rata! Četnička pješadija je iscrpljena i ne može više ništa uraditi. Jedino što im je preostalo, a što već i rade jeste da upotrebljavaju raketnoartiljerijske sisteme i hemijska sredstva. Zatim je za očekivati pojačane, različite metode specijalog rata. Naravno, četnici će nastojati vratiti izgubljene teritorije u Posavini, ponovo ća napadati Sarajevo, 5. korpus, enklave...

Otvoreni pravci djelovanja su nam Kotor-Varoš, Skender-Vakuf, Donji Vakuf. Osim toga, ispod Galice se nalaze hrvatska i bošnjačka sela: Đelilovići, Potkraj, Karaula, što znači da su otvorene mogućnosti da Bošnjaci i Hrvati zajedno krenu u njihovo oslobađanje

● **Znači, širom Bosne bit će burno?**

ĆUSKIĆ: Da, u narednom periodu će biti burno.

● **Sada se jedinicama 7. korpusa otvaraju novi, mnogobrojni pravci djelovanja. Znamo da je krajnji cilj 7. korpusa spajanje sa 5. korpusom. Šta će se raditi u međuvremenu?**

ĆUSKIĆ: Pruža se više mogućnosti. Neke su otvorene još prije, kada smo došli na izvor rijeke Vrbanje i jedanaest kilometara ušli njenom dubinom, a pogotovo su sada pojačane kada artiljerijom možemo kontrolirati velike površine. Faktički mogući, otvoreni pravci djelovanja su nam Kotor-Varoš, Skender-Vakuf, Donji Vakuf. Osim toga, ispod Galice se nalaze hrvatska i bošnjačka sela: Đelilovići, Potkraj, Karaula, što znači da su otvorene mogućnosti da Bošnjaci i Hrvati zajedno krenu u njihovo oslobađanje.

● **Vaš korpus još nazivaju Krajiškim korpusom. Krajišnici su se u ovom ratu iskazali na neobičan način. S jedne strane su neobično hrabri borci, a na drugoj, otišli su u izdajnički, abdićevski ešalon. Moglo bi se reći, narod prepolovljenih duša.**

ĆUSKIĆ: Po strukturi se 7. korpus ne može zvati krajiškim, ali po načinu razmišljanja i ofanzivnosti, može. Mi smo usmjereni prema našoj Krajini. Krajišnik ne može biti kukavica. Zato ja pozivam sve vojno sposobne Krajišnike da se vrate u Bosnu i da idemo dalje, u oslobađanje. Nastavak osobodilačke borbe samo je u našim rukama. A zato je potrebno stvaranje kvalitativnih materijalno-tehničkih i materijalno-ljudskih pretpostavki.

● **Da li je dodatna mobilizacija dala nekih rezultata, odnosno ima li pozitivnih primjera za ilustraciju stvaranja tih kvalitativnih pretpostavki za dalju borbu?**

ĆUSKIĆ: Imamo dosta pozitivnih rezultata. Posebno bih istakao primjer općine Bosanski Novi. Ona je organizirala kontinuirani povratak ljudi koji su do sada bili van BiH. Milina je pogledati te ljude, koji su se vratili, kada se sretnu sa porodicama, starim komšijama. Oni imaju izuzetan elan i spremnost za obuku i uključivanje u borbu. Nadam se da će primjer općine Bosanski Novi slijediti i druge općine - Jajce, Kotor-Varoš, Banja Luka.

● **Kontaktirate li sa komandantom 5. korpusa Atifom Dudakovićem?**

ĆUSKIĆ: Da. Mi smo u stalnoj vezi, jer, uostalom, imamo, kao i svi u cijeloj BiH, iste ciljeve borbe. Peti korpus je odlučan korpus i na načinu njegovog rada može se vidjeti da se ni na šta ne možemo osloniti izuzev na vlastite snage. Stalno moramo držati inicijativu na frontovima i četnicima ne dati mira. Kada uzmemo inicijativu u svoje ruke, sve izgleda drukčije.

6. juni 1995. *Ljiljan*

Atif DUDAKOVIĆ, komandant Petog korpusa

IZNENADILI SMO SVJETSKE ANALITIČARE

Borci 5. korpusa Armije BiH i narod Unsko-sanskog kantona već su četiri godine u neprekidnim borbenim djelovanjima protiv agresora. Mi znamo nakane četnika, znamo dobro šta hoće i to nas uistinu nadahnjuje snagom. Odbili smo nekoliko četničkih ofanziva i nadmašili sve razine ljudske izdržljivosti. U tom pogledu, iznenadili smo brojne evropske i svjetske vojne analitičare koji su nam predskazivali kapitulaciju

Generalu Atif Dudakoviću ovih dana ponovo je u žarištu zanimanja zbog toga što se 5. korpus Armije BiH skupa s postrojbom HVO-a bori za očuvanje bihaćke enklave. Rodio se 1954. u Orahovici, mjestu između Bosanske Dubice i Bosanske Gradiške. Završio je Akademiju kopnene vojske. U bivšoj JNA radio je do 1991. u Artiljerijskom školskom centru u Zadru. Kao nepodoban, premješten je za predavača na Komandno-štabnu akademiju u Beograd. U Bihać dolazi u aprilu 1992., a Komandu korpusa preuzeo je u novembru 1993. od Ramiza Drekovića, pošto je komandovao 52. brigadom, koja je po ocjeni vojnih stručnjaka bila najbolja jedinica u sastavu toga korpusa. Pozornost je na sebe skrenuo u ratu s Abdićevim snagama, kada je u složenoj operaciji vještom taktikom porazio vojno zapovjedništvo Velike Kladuše, časnike 15. ličkog i 21. banijskog korpusa.

● **Gospodine generale, proteklih dana u međunarodnoj javnosti u samom je vrhu aktualnih zbivanja ono što se događa na prostoru Unsko-sanskog kantona. Javnom mišljenju Evrope i svijeta prilično je poznato, šta se zbiva u tzv. bihaćkom džepu, enklavi koja već više godina uspješno odolijeva ofanzivama srbijansko-crnogorske agresorske koalicije. Možete li nam reći kakva je trenutačna vojna situacija u zoni odgovornosti 5. korpusa Armije BiH i HVO-a regije Bihać?**

DUDAKOVIĆ: Nakon vidovdanske parade na slunjskim brdima, na privremeno okupiranom području Republike Hrvatske, na slobodni prostor Unsko-sanskog kantona, korak po korak, započela je do danas najsnažnija ofanziva srbijansko-crnogorskog agresora. Četnici iz tzv. srpske krajine i tzv. republike srpske u Bosni i Hercegovini, potpomognuti svježim snagama, pristiglim iz tzv. Jugoslavije, i Abdićevim teroristima počeli su žestoke napade s kružne osnove, iznimno velikim snagama, uz podršku topništva, aviona, helikoptera, raketnih sistema zemlja-zrak. Pokušali su kopirati "Bljesak". Nisu uspjeli, iako su upotrijebili respektabilne snage. Prema nama dostupnim podacima, ofanzivni napadi imaju šifrirani kod "spržena zemlja", što samo po sebi govori o čemu je riječ. Glavni i najžešći udar tih agresorskih jedinica došao je s privremeno okupiranog područja Republike Hrvatske i imao je za krajnji cilj brzi prodor na pravcima prema Cazinu, Tržac - Pjanići - Cazin, zatim Šturlić - Liskovac - Cazin, a, naravno, to su i drugi ništa manje važni pravci planiranog prodora prema Bihaću, aerodrom Klokot, Bihać i Sadilovac - Bugar - Bihać. Ti pravci udara agresorskih jedinica najbolje kazuju i objašnjavaju da se radi o planovima srpskih generala Mrkšića, Stupara i Manojlovića, koji rukovode ofanzivom na Bihać.

● **Kako se pad enklava u istočnoj Bosni, Srebrenice i Žepe odrazio na borbeni moral pripadnika 5. korpusa i naroda u cjelini?**

DUDAKOVIĆ: Borci 5. korpusa Armije BiH i narod Unsko-sanskog kantona već su četiri godine u neprekidnim borbenim djelovanjima protiv agresora. Mi znamo nakane četnika, znamo dobro šta hoće i to nas uistinu nadahnjuje snagom. Odbili smo nekoliko četničkih ofanziva i nadmašili sve razine ljudske izdržljivosti. U tom pogledu, iznenadili smo brojne evropske i svjetske vojne analitičare koji su nam predskazivali kapitulaciju. Ono što se zbiva i što se već zbilo sa Srebrenicom i Žepom samo je potvrdilo naša uvjerenja da se moramo sami odbraniti i očuvati ovdašnja stoljetna bošnjačka i hrvatska ognjišta. Stoga mogu reći da se pad Žepe i Srebrenice nije odrazio negativno na borbeni moral i motiviranost naših boraca, već je, naprotiv, iznio na površinu svakog našeg čovjeka još jasniju odlučnost za odbranu.

● **Očekujete li učinkovitu pomoć od međunarodne zajednice, od NATO-a i od**

Hrvatske vojske?

DUDAKOVIĆ: Međunarodna zajednica u Republici BiH i Federaciji još nije pružila našem narodu konkretnu i djelotvornu pomoć. To je realnost koja se ogleda od samog početka agresije na našu domovinu. Stoga i ne vjerujem da se nešto bitno promijenila u

Glavni i najžešći udar tih agresorskih postrojbi došao je s privremeno okupiranog područja Republike Hrvatske i imao je za krajnji cilj brzi prodor na pravcima prema Cazinu, Tržac - Pjanići - Cazin, zatim Šturlić - Liskovac - Cazin, a, naravno, to su i drugi ništa manje važni pravci planiranog prodora prema Bihaću, aerodrom Klokot, Bihać i Sadilovac - Bugar - Bihać

tom pogledu, iako su očiti određeni pomaci. Teritorij koji sada kontrolira 5. korpus armije BiH i Glavni štab HVO-a regije Bihać od iznimnog je strateškog značenja za Republiku Hrvatsku zbog mnoštva činjenica koje ne bih ovdje navodio. Na ovom prostoru naše združene snage bore se i za interese Republike Hrvatske, iz razloga za koje cijenim da su poznati hrvatskoj javnosti. Stoga osobno smatram, kao i bošnjački i hrvatski narod Unsko-sanskog kantona, a naravno i branitelji ovog slobodnog područja BiH, na temelju dosadašnjih iskustava, da će nama prijateljska Republika Hrvatska učiniti sve u smjeru pružanja konkretne pomoći, što je potvrđeno kako Vašingtonskim sporazumom tako i Splitskom deklaracijom.

- **Kakva je suradnja HVO-a i Petog korpusa?**

DUDAKOVIĆ: Od samog početka agresije terorističkih formacija SDS-a i bivše Jugoslavenske armije suradnja HVO-a i 5. korpusa gradena je na zdravim temeljima i zdravim interesima naša dva naroda. U svim četničkim ofanzivama na to područje borili smo se rame uz rame, što je bezbroj puta dokumentirano i na terenu potvrđeno. Tako je i ovih dana. Siguran sam da ćemo četnicima pružiti jak zajednički otpor i da ćemo na kraju izići kao pobjednici. Zapravo odgovor na vaše pitanje dato je tokom ovih ratnih godina, prije svega, u borbama, kako za hrvatska naselja podno Plješevice tako za bošnjačko naselje podno Grabeža.

- **Ratna zbivanja na prostoru Unsko-sanskog kantona prati dramatično humanitarno stanje. Kakva je sada slika?**

DUDAKOVIĆ: Katastrofalna. O tome je evropska i svjetska javnost već dovoljno upoznata, dakle i hrvatska javnost. Već dvije godine u pogledu dopreme humanitarne pomoći na to područje vlada opći nered i nesnalaženje međunarodnih činilaca. Svakog mjeseca na područje Unsko-sanskog kantona stizao je jedan ili po dva konvoja s oko 100 tona humanitarne pomoći, što je na ukupni broj građana više nego mizeran omjer. Trenutačnu situaciju opterećuje val od oko 10 hiljada novih izbjeglica iz privremeno okupiranih naselja u cazinskoj općini, koji su bez ičega izbjegli pred srpskim palikućama i pljačkašima. Njihov smještaj ide sporo, jer skoro da i nema slobodnog stambenog prostora. Institucije vlasti čine ono što je realno moguće. Kako znate, već otprije je problem prisutnost prijašnjih 70 hiljada izbjeglica i prognanika, kojima se ni do danas nije riješio njihov status, a sada je na taj broj došlo novih 10 hiljada. Međunarodna zajedica upzonata je s činjenicom da su skladišta UNHCR-a i drugih humanitarnih agencija potpuno prazna i da se nema

skoro ništa dati izbjeglim i prognanim građanima. U posljednja dva mjeseca zabilježeno je umiranje od gladi djece i starijih osoba, ali ni to nije bilo dovoljno da se međunarodna zajednica pokrene iz tapkanja u mjestu i da riješi dopremu humanitarne pomoći našim građanima. Dobro se zna što se događa s konvojem humanitarne pomoći koji prolaze putem kroz Veliku Kladušu: javno se pljačkaju od strane Martićevih i Abdićevih terorista, a sve u cilju nehumanog izgladnjivanja ovdašnjeg stanovništva. I to svijet nemoćno posmatra i tolerira.

- **Rat u bihaćkoj enklavi neki žele prikazati kao međubošnjački sukob. Kako s Vaše tačke gledišta izgleda uloga Fikreta Abdića tokom proteklih godina, a, naravno, u kontekstu sveopće ofanzive na Bihać?**

DUDAKOVIĆ: Fikret Abdić je priča za sebe i ta priča svakog novog dana ima neki novi dodatak. On je izdajnik bošnjačkog naroda, države Bosne i Hercegovine i neprijatelj kako Bošnjacima tako i Hrvatima, što je on i dokazao. U novembru prošle godine u napadu četnika na hrvatska naselja podno plješevičkog masiva učestvovala je i Abdićeva specijalna jedinica, 3. brigada, čiji su pripadnici na nekoliko kuća u Zavalju ostavili i svoj autogram.

- **Zapravo na to pitanje nikada nije odgovoreno. Gotovo se i ne zna da je tada u selima Šmrekovcu i Šiljkovači nestalo oko 700 Hrvata?**

DUDAKOVIĆ: Autori tih zločina bili su pripadnici i Abdićevih jedinica zvanih "Šejle", koje su se nebrojeno puta pokazale perjanicama pročetničke politike na privremeno okupiranim područjima Unsko-sanskog kantona. Oni su zajedno s Martićevim teroristima spalili Zavalja, Veliki i Mali Skočaj, Međudražje i Vedro Polje. Smatram da je to dovoljno odlikovanju Abdićeve prosrpske uloge u kontekstu hrvatsko-bošnjačkih odnosa. O Fikretu Abdiću ne želim govoriti ono što je već poznato hrvatskoj javnosti, ali želim napomenuti ovo: imamo pouzdane podatke da je uz njegov blagoslov učinjen genocid nad hrvatskim stanovništvom u hrvatskim naseljima Šmrekovcu i Šiljkovači, koja se nalazi u velikokladuškoj općini i ta istina će isplivati na vidjelo jednog dana. Njegova se paravojska u početku borila protiv četnika, potom protiv boraca 5. korpusa i bojovnika HVO-a Bihaća, a vjerujem da će uskoro jedinica Abdićeve paravojske biti uključena i u djelovanje protiv Hrva-

Fikret Abdić je priča za sebe i ta priča svakog novog dana ima neki novi dodatak. On je izdajnik bošnjačkog naroda, države Bosne i Hercegovine i neprijatelj kako Bošnjacima tako i Hrvatima, što je on i dokazao. U novembru prošle godine, u napadu četnika na hrvatska naselja podno plješevičkog masiva učestvovala je i Abdićeva specijalna jedinica, 3. brigada, čiji su pripadnici na nekoliko kuća u Zavalju ostavili i svoj autogram

tske vojske. Njegova uloga u srbijansko-crnogorskoj agresiji jest uloga marionete, što on svakog dan potvrđuje novim zločinima nad vlastitim narodom, gurajući ga u samoubilačke pustolovine.

29. juli. 1995., *Večernji list*

Atif DUDAKOVIĆ, komandant Petog korpusa

BOSNA ĆE BITI CIJELA

Potrebno je poznavati historiju Bosne i Hercegovine. Ona je oduvijek bila na prostorima od Une do Drine, od Save do mora. Prolazili su mnogi vladari i mnoge države, ali je Bosna ostala i opstala. Možemo pretpostaviti što bi se dogodilo da su četnici pobijedili u BiH - to bi bila Srbija. Ili, recimo, da je u sukobu Bošnjaka i Hrvata pobijedio HVO - bi li to bila Bosna i Hercegovina? Prema tome, ko brani Bosnu i Hercegovinu? Armija. Snažna i jaka Armija BiH sigurno je štab oko koga se okupljaju sve demokratske i patriotske snage BiH i upravo u tome vidimo budućnost ove zemlje. U Armiji BiH i u Petom korpusu bore se Hrvati, Srbi, Bošnjaci, i tu leži odgovor o nemogućnosti podjele BiH

● Jesu li posljednji udari NATO-a po četničkim položajima u zapadnoj Bosni išta popravili položaj Petog korpusa?

DUDAKOVIĆ: Dvojaka je uloga udara NATO-a. Jedna - da se Srbi prisile na potpisivanje američke inicijative, a druga da se smanji njihova vojna sposobnost. U svakom slučaju, bez obzira na intenzitet i rezultate udara avijacije NATO-a, Armija BiH i Peti korpus u okviru nje imaju svoj strategijski cilj, a to je oslobađanje naših okupiranih teritorija. Prema tome, sve dok ne omogućimo povratak našem narodu, ma gdje se on nalazio, dokle god se ne uspostavi vlast države BiH na cjelokupnom njenom prostoru, mi vojnici ne možemo reći da je rat završen. Vi vjerovatno očekujete od mene odgovor na pitanje kad će rat biti završen, ali ja vam to ne mogu reći. Bez obzira na dogovaranja i sporazumijevanja, ni ja, ni mnogi moji vojnici ne možemo se pomiriti s time da Bosna i Hercegovina, koja nastavlja kontinuitet hiljadugodišnje BiH, bude rasparčana i podijeljena, pa i na dva entiteta. Osobno se s tim ne slažem i Bosna neće biti podijeljena.

● Čak i u slučaju da takav sporazum potpišu i hrvatska i bošnjačka strana?

DUDAKOVIĆ: Tačno je da se sada potpisuju neki sporazumi, ali pitam vas - koji je sporazum u prošlosti ispoštovan? Zar ovdje sada vrijede i sama načela iz Povelje Ujedinjenih nacija? Uprkos njima, čitav jedan narod bio je osuđen na uništenje! Zahvaljujući vitalnosti i sposobnosti ovog naroda, ipak smo odbranili ovo područje koje je za BiH i Hrvatsku od strategijskog značaja. Oslobodili smo Ličko Petrovo Selo, Prijeboj, Rakovicu, Grabovac, Žirovac i sada se nadamo da ćemo osloboditi i Bosansko Petrovo Selo - Petrovac.

● A Bosansku Krupu?

DUDAKOVIĆ: Doći će na red i Krupa i Novi i Prijedor i Sanski Most. Sve do Drine!

● Računate li na pomoć zračnih udara NATO-a?

DUDAKOVIĆ: Uopće ne razmišljamo o njima. Radimo svoje kao da ih nema.

● Šta ako se potpiše dogovor o podjeli Bosne i snage NATO-a dođu čuvati granice unutarnje podjele?

DUDAKOVIĆ: Na našem području bile su UNPROFOR-ove jedinice iz Francuske, Bangladeša, Danske, Poljske. Svojim transporterima pratili su humanitarne konvoje. Ne vidim zašto bismo se plašili snaga NATO-a. Uostalom, preživjeli smo svašta i više se ničega ne plašimo. Ne može nam biti gore nego sada.

● Ne bojite se ni potpisa bosanske vlasti na američki plan?

DUDAKOVIĆ: Potrebno je poznavati historiju Bosne i Hercegovine. Ona je oduvijek bila na prostorima od Une do Drine, od Save do mora. Prolazili su mnogi vladari i mnoge države, ali je Bosna ostala i opstala. Možemo pretpostaviti što bi se dogodili da su četnici pobijedili u BiH - to bi bila Srbija. Ili, recimo, da je u sukobu Bošnjaka i Hrvata pobijedio HVO - bi li to bila Bosna i Hercegovina? Prema tome, ko brani Bosnu i Hercegovinu? Armija. Snažna i jaka Armija BiH sigurno je štab oko koga se okupljaju sve demokratske i patriotske snage BiH i upravo u tome vidimo budućnost ove zemlje. U Armiji BiH i u Petom korpusu bore se Hrvati, Srbi, Bosanci, i tu leži odgovor o nemogućnosti podjele BiH. I ranije su se razmatrale različite verzije ishoda ove agresije - pričalo se o tigrovoj koži, o nemogućnosti da se razbijeni krčag ponovo slijepi. Ipak, vjerujem u dugogodišnju demokratsku tradiciju Evrope i nadam se da ćemo, bez obzira na pritiske velikih sila, opstati.

● Sumnje o podjeli Bosne pothranjuje i situacija oko Abdića. Zubak je kazao da je Izetbegović pristao izdati naredbu o povlačenju Petog korpusa iz Kladuše. Jeste li zaista dali tu naredbu?

DUDAKOVIĆ: Peti korpus je izvršio svoj borbeni zadatak, porazio je Fikreta Abdića i njegove snage. Sada se borimo protiv okupatora, protiv četnika, a u Kladuši je policija. Pošto su Fikret Abdić i njegove pristalice u Hrvatskoj, to je hrvatski problem. Mi smo jasno rekli da je on ratni zločinac, i nastojat ćemo da ga dovučemo ovamo onako kako se to radi sa svim zločincima u svijetu. No, to je izvan moga domašaja.

● Vjerujete da će vlasti BiH tražiti njegovo izručenje iako to dosad nisu zahtijevali?

DUDAKOVIĆ: Ne znam zašto to nije do-

sad učinjeno. Možda su ga i tražili. To nije moj posao. Da sam ja sudac, ja bih ga tražio.

● **Jeste li nove dokaze protiv njega, pronađene nakon oslobođenja Kladuše, proslijedili Javnom tužilaštvu u Bihaću?**

DUDAKOVIĆ: Ne, uopće me više ne interesiraju dokazni materijali. Zna se da je oko hiljadu i tristo boraca Petog korpusa poginulo od pročetničkih elemenata Fikreta Abdića. Naši mezari i porodice poginulih boraca dovoljan su dokaz.

● **Šta bi se dogodilo kad bi se, eventualno, Hrvatska i Bosna dogovorile ili kada bi na bilo koji drugi način Abdić došao u Kladušu?**

DUDAKOVIĆ: Likvidirali bi ga.

● **Peti korpus?**

DUDAKOVIĆ: Ne treba tu Peti korpus, zaboga! Zar korpus na jednog čovjeka!?

● **Abdić ponovo traži nekakvu modifikaciju mostarskog modela na bihaćkom području - podjelu na sjever i jug, pri čemu bi on vladao Kladušom, a bosanskohercegovačka Vlada Bihaćem. Ima li ikakve šanse da se to ostvari?**

DUDAKOVIĆ: Uzmimo primjer Amerike gdje je u sukobu između Sjevera i Juga pobijedio Sjever, a ljudi su prodirali dalje na zapad. Eto, ovdje je pobijedio Jug, a Jug sada prodire na istok! Sve te priče o Sjeveru i Jugu na ovom području čista su iluzija. Za nas Krajišnike priča o Fikretu Abdiću je završena. Njega treba zaboraviti, a kao izdajnika našeg naroda očekuje ga sud Bosne i Hercegovine i on će sigurno biti osuđen.

● **A što je s onih dvadeset hiljada ljudi kod Vojnića? Mogu li se i oni smatrati zaboravljenima?**

DUDAKOVIĆ: Znamo da u svijetu postoje i takve sekte koje su u stanju napraviti kolektivno samoubistvo zbog budala koje ih vode. Nemojte me zamarati s Fikretom Abdićem. Na ovom prostoru mnogi su bili simpatizeri Fikreta Abdića pa i ja osobno, ali nakon što nas je izdao i krenuo u otvorenu suradnju s četnicima, zaista nemamo šta pričati o njemu. Raspitujemo se još je li tačna informacija da je 550 abdićevaca nakon sporazuma između dviju vlada prešlo u korpus. Ne, 550 nego 1.550, potvrđuje Nijaz Miljković, zapovjednik 506. velikokladuške brigade.

● **Nakon deblokade Bihaća pokrenuto je pitanje granica i aerodroma Željava. Kako je to dogovoreno?**

DUDAKOVIĆ: Pitanje aerodroma u potpunosti je riješeno. Stvar razgraničenja između naših dviju država je problem međudržavnih komisija. Mi vojnici uopće ne postavljamo takva pitanja. Upravo danas sam razgovarao s generalom Stipetićem pa smo, među ostalim, i to spomenuli. Rečeno je da je to stvar međudržavnih organa. Poznato mi je da je taj aerodrom od važnosti za Hrvatsku i BiH i to će se rješavati nakon rata. Mi nemamo međugraničnih problema.

● **Kakva je vaša dosadašnja suradnja s Hrvatskom vojskom?**

DUDAKOVIĆ: Primjerna. To je saveznička vojska, što je utvrđeno i Splitskom deklaracijom. Mnogi časnici Hrvatske vojske, posebno visoki, moji su prijatelji. Mislim da tu nema mjesta nikakvim kalkulacijama. Uostalom, zajednički nam je neprijatelj, zajednički i živimo i naravno da ćemo surađivati i dalje.

● **Kako prognozirate da će izgledati nadolazeća zima?**

DUDAKOVIĆ: Odlično - bit će to opet ratna zima, ali povoljnija za Armiju BiH. I za Peti korpus. Kao i ranije, postići ćemo velike pobjede. Tek sada počinjemo ratovati na klasičniji način, karakterističan za sve regularne vojske. Sada je sve to riješeno.

● **Ne bojite se da će vas zaustaviti neki sljedeći pregovori, da će vas neko nazvati i reći - Peti korpus ne smije ići dalje?**

DUDAKOVIĆ: Da li se vi bojite?

● **Da. Zašto niste odmah nakon "Oluje" nastavili s oslobađanjem zapadne Bosne?**

DUDAKOVIĆ: Mnogi su očekivali da će Peti korpus odmah poslije "Oluje" nastaviti s izvođenjem ofanzivnih borbenih djelovanja, ali, mi smo tri i po godine u okružnju i neprekidno ratujemo. Hrvatska je ipak, dvije, tri godine mirovala i izgrađivala vojsku, naoružavala se i pripremala za "Oluju" koja je trajala sedam dana. Petom korpusu je potreban predah. Potrebno nam je naoružavanje i opremanje, obuka starješinskog kadra, a sve to uzima vrijeme.

● **Najbolja priča koju smo čuli govori o jednom vojniku koji je sa svojeg položaja odlazio na piće kod četnika, družio se s njima i sve do jedne večeri kad je došao s nekoliko suboraca i zauzeo njihov položaj. Prema toj priči, tako su izazvali paniku i omogućili Korpusu da ih ponovo odbaci.**

DUDAKOVIĆ: To je bilo za srpsku Novu godinu, u noći između 12. i 13. januara. Vojnik koji je stupio u kontakt s njima je Raja, zaista je nekoliko dana s četnicima pio, psovao mene i generale s obje strane, da su svi krivi za rat. Za njihovu Novu godinu došao je s naša tri, četiri momka, upali su u bunker i zarobili četnike. Time su omogućili uvođenje naših svježih snaga i tada smo razbili četnike kod Vedrog Polja, produžili napad prema Zavalju, oslobodili Debeljaču... Što su još u tom protuudaru oslobodile jedinice Petog korpusa, nismo saznali jer su upravo lupile dvije granate. Pa još tri. General pokazuje prema Ripču gdje četnicima odgovara haubički bataljon. "Hrvati dotjerali municiju". I ponovo poziv za Petrovac.

● **Hoćete li i Vi ostati s momcima do Petrovca**

DUDAKOVIĆ: Pa gdje ću? U Zagreb?!

15. septembar. 1995., *Slobodna Dalmacija*

Fikret MUSLIMOVIĆ, savjetnik za vojna pitanja u Predsjedništvu RBiH

● **Gospodine generale, bili ste na vrlo odgovornim i utjecajnim funkcijama u Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine, a sada ste, nakon kadrovskih pomjeranja u bosanskome vojnom komandnom kadru, po drugi put u državnom Predsjedništvu na funkciji "savjetnika za vojna pitanja". Uslijedila su različita opanjkavanja u bosanskoj štampi, ali o tom ćemo kasnije. Prvo, kako se osjećate na novoj staroj dužnosti savjetnika za vojna pitanja u Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine?**

MUSLIMOVIĆ: Moje poštovanje prema predsjedniku Izetbegoviću je veliko. Počašćen sam Predsjednikovim povjerenjem. Čitav naš narod, u nesreći koja nas je zadesila, imao je sreću što nas vodi tako intelektualno i moralno snažna ličnost. Toliko bih o tome imao reći.

● **Ipak, Vaš odlazak na dužnost načelnika Uprave za moral Generalštaba bosanske vojske, na dužnost vojnog savjetnika u državno Predsjedništvo mnogi smatraju smjenom...**

MUSLIMOVIĆ: Ne znam. Znam da se radilo o pomjeranju generala Drekovića sa dužnosti komandanta 4. korpusa. Kad se to odlučilo i postavilo pitanje na koju će dužnost Dreković, on je izričito zahtijevao da bude načelnik Uprave za moral, za koju sam ja već pokrenuo prijedlog da nosi naziv Politička uprava, što je i prihvaćeno. Kad sam saznao da je to zahtijevao Dreković, imao sam razloga da zaključim da se potvrđuju naše ocjene da je Uprava za moral postala važan faktor u sistemu komandovanja i rukovođenja. Značajno je da na njeno čelo dolaze kadrovi sa iskustvom komandanta korpusa. Rezultatima svog rada, stilom i sadržajem rada, Uprava za moral postala je autoritativna komponenta Generalštaba. Meni su rekli da je moj odlazak iz Generalštaba u Predsjedništvo "sticaj okolnosti" u vezi sa navedenim zahtjevom Drekovića. Ne dovodim u sumnju ispravnost odluke da budem savjetnik u Predsjedništvu, ali o tome imam svoje mišljenje.

● **Ne morate reći to mišljenje. Ali ne možete prešutjeti to da su odmah otpočeli napadi na Vas u listovima *Avaz*, *Slobodna Bosna*, *BH dani*. Opet Vas optužuju da ste KOS-ovac. Šta je, zapravo, taj i koji to KOS?**

MUSLIMOVIĆ: To je dobro pitanje na koje treba odgovarati iz svih aspekata. Ja ću se ograničiti na dva. Oficiri bivše JNA Slovenci u Sloveniji i Hrvatskoj nisu bili izloženi propagandnim optužbama da su KOS-ovci, ali mi

USTANOVIO SAM "UPRAVU ZA MORAL"

Sasvim je sigurno da je moj odlazak iz JNA, osam mjeseci prije početka rata u BiH, bio orijentacija mnogim oficirama, posebno Bošnjacima, da je JNA već postala neprijateljska i da nama više nema mjesta u njoj. Oficiri su me poznavali. I ovaj moj postupak bio je principijelan i odlučan. Neka drugi ocijene koliko je bio hrabar i autoritativan

Bošnjaci koji smo bili oficiri u JNA cijeloga smo ovoga oslobodilačnog rata, u početku posebno, bili izloženi neargumentiranim optužbama i sumnjičenjima da smo KOS-ovci i da u nas ne treba imati povjerenja. Sve to nije nimalo ni slučajno ni naivno. To ima duboke političke razloge. Velikosrpska politika nije imala ambicije da spriječi formiranje hrvatske i slovenske države i vojske, ali je imala itekakve ambicije da spriječi konstituiranje bosanskohercegovačke države i vojske. U tom pogledu, što javno što tajno, usmjeravale su se i aktivnosti velikohrvatskih eksponenata. Oni su znali da vojnostručna znanja Bošnjaka koji su bili oficiri u JNA mogu ubrzati stasanje Armije Republike Bosne i Hercegovine. Trebalo nas je odvojiti od našeg naroda i time umanjiti i sposobnost naroda da se vojno organizira. To još uvijek čine i raduju se kad vide da imaju rezultata u tom pogledu. Zato i želim pokušati objasniti šta je to KOS. Narod uopćeno zna da je to neka specijalna policija koja je u funkciji velikosrpske politike. Podrazumijeva se da je to onaj dio sigurnosnog sistema bivše Jugoslavije koji se stavio u funkciju priprema i izvođenja agresije, ali, praktično, to se pogrješno svodi na samo onaj dio tog sistema koji je bio unutar JNA, a izostavljaju se značajne stavke koje su sa stajališta priprema agresije imale veliku ulogu i veće mogućnosti. Znam da je, na primjer, u tzv. Sedmoj armijskoj oblasti, koja je pokrivala čitavu Slavoniju, bilo samo oko sto pripadnika tadašnje Vojne sigurnosti. Istovremeno, Služba državne sigurnosti BiH, koja je postojala na istim ideološko-političkim temeljima i sa istim cijeljem kao i Služba u bivšoj JNA, imala je oko 700 ljudi. A u dijelu Slavonije, gdje je bila tzv. Sedma armijska oblast, Služba državne sigurnosti Hrvatske imala je oko sto ljudi. Ministarstvo odbrane Republike Bosne i Hercegovine svojevremeno, također, imao je Službu sigurnosti razasutu po tzv. vojnim okruzima, sa oko sto ljudi. Strukture Vojne sigurnosti bile su i u preduzećima namjenske proizvodnje. Stvaranjem SDS-a i SPO-a, kao fašističkih stranaka u funkciji velikosrpske politike, njihova rukovodstva i čitava struktura u Republici Bosni i Hercegovini imali su politički obavještajni karakter. Bilo bi i politički i povijesno korektno da pod KOS-om podrazumijevamo sve to skupa, sve ovo nabrojano. Međutim, grijeh je da u to nabrajamo ljude koji su se odlaskom iz tih službi distancirali od očitog fašizma, te stupili u antifašistički otpor, jer su uvidjeli velikosrpsku najezdu i činjenicu da su svi ti segmenti prerušeni u velikosrpsku politiku.

● Mora se reći da ste, što se tiče Bošnjaka, u vrijeme napuštanja JNA imali najveću vojno-političku funkciju. To je imalo značajnog za ubrzanje odluke mnogih tada kolebljivih oficira?

MUSLIMOVIĆ: Sasvim je sigurno da je moj odlazak iz JNA, osam mjeseci prije početka rata u BiH, bio orijentacija mnogim oficirama, posebno Bošnjacima, da je JNA već postala neprijateljska i da nama više nema mjesta u njoj. Oficiri su me poznavali. I ovaj moj postupak bio je principijelan i odlučan. Neka drugi ocijene koliko je bio hrabar i autoritativan. Bilo je još oficira koji su tako postupili. Svi dobro znamo da su Bošnjaci voljeli Jugoslaviju i bili su za bratstvo i jedinstvo. Mjeru svoje moralnosti i patriotizma mjerili su upravo po pozitivnom odnosu prema Titu i Jugoslaviji. U tom smislu, nekorektno je govoriti samo o oficirima bivše, JNA, nego treba govoriti o bivšim profesionalcima, bivšim političarima, pa ako hoćete, bivšim hodžama itd. Svi smo, na neki način, "bivši" i svi smo imali razloga da se rastajemo sa svojim iluzijama u odnosu na Jugoslaviju i bratstvo i jedinstvo. Ili, kako bi rekao Havel, "ko je mogao živjeti u komunizmu na nekomunistički način". Nekorektno je isticati samo "bivše oficire JNA", jer je nama bilo najteže. Morali smo učiniti dodatni napor, izaći iz tog četničkog brloga, kakvim je postala JNA, i doći u "normalnije" stanje gdje su se ostali "bivši" već nalazili i zajedno sa njima nastaviti rastajanje sa ostatkom iluzija. Kad sam ja napustio JNA, septembra 1991. godine, još su mnogi Bošnjaci simpatizirali JNA, neki su me i telefonskim pozivima nazivali izdajnikom, "antijugoslavenom", a mnogi su, opet, sa simpatijama gledali na moj postupak. Svoj izlazak iz JNA intimno shvaćam kao doprinos oslobodilačkoj borbi naroda BiH. Ako to drugi ne priznaju, pa zadovoljit ću se ličnom satisfakcijom, ali i priznanjem onih koji to vide i znaju.

• Primjetno je da se skoro sve dosadašnje promjene u bosanskoj Armiji kače za vas. Spomenut ćemo sarajevski slučaj Juke, pa Cace, pa Čele, pa i smjenjivanja Sefera Halilovića. Je li posrijedi bio neki personalni sukob ili je posrijedi bilo nešto drugo? Personalni, čini se, nije...

Oficiri bivše JNA, Slovenci u Sloveniji i Hrvatskoj nisu bili izloženi propagandnim optužbama da su KOS-ovci, ali mi, Bošnjaci, koji smo bili oficiri u JNA cijeloga smo ovoga oslobodilačnog rata, u početku posebno, bili izloženi neargumentiranim optužbama i sumnjičenjima da smo KOS-ovci i da u nas ne treba imati povjerenja

MUSLIMOVIĆ: Početak agresije i čitav rat mi je težak kao i ostalim ljudima koji su ovdje. Ima dosta ljudi kojima je bilo teže, ali, s obzirom na prirodu posla koji sam ranije obavljao i stručna znanja i iskustva koja sam imao, posebno sam teško doživljavao anomalije koje se, možda, nisu mogle zaobići. Znao sam kakva nam armija treba, a gledao sam šta se u nekim sredinama, uz sve pozitivne trendove, dogada kao organizacijska slabost. Trebalo je te anomalije prevazići, i to što prije, jer je prijetila anarhija upravo ondje gdje je najpotrebnija hijerarhija, organizacija i sistem komandovanja i rukovođenja. Znajući za sve rizike koje podrazumijeva suprotstavljanje neprihvatljivim postupcima ljudi koje ste nabrajali, ja sam njima otvoreno i javno ukazivao na posljedice negativnosti za koje su oni bili odgovorni. Smatrao sam da je grijeh te ljude tapšati po ramenu i govoriti im da rade dobro za nas a znati da, ustvari, rade loše. Ja sam ispunjavao svoju dužnost. Nisam dovodio u pitanje patriotizam tih ljudi, niti sam govorio da smišljeno rade protiv interesa naše borbe, ali sam im argumentirano ukazivao da se perspektiva naše Armije ne može temeljiti na njihovim rezonima o organizaciji vojske i da uspješan tok oslobodilačke borbe nužno znači prevazilaženje stanja koje oni nameću. Znajući šta treba postići, bio sam uporan pokretač mnogih mjera u prevazilaženju očitih slabosti, Posljedice su bile slijedeće: prevazidene su mnoge slabosti, stekao sam dušmane, a ja sam, evo, hvala Bogu, zdrav i živ. Dolazak generala Delića na čelo Generalštaba, sredinom 1993. godine, označio je izvjesnu prekretnicu organizacijskog stabiliziranja naše Armije, pa i unapređenja metodologije rada u sistemu rukovođenja i komandovanja, gdje ima uvijek prostora za dalje usavršavanje. Postoje neizbrisivi tragovi, dokumenti, da sam profesionalno i na nivou koji odgovara ulozi Generalštaba, pružao komandantu Deliću svesrdnu pomoć.

• U Armiji Republike Bosne i Hercegovine u početku bili ste na čelu Službe vojne sigurnosti. Koliko ste ostali na toj funkciji i koliko ste zadovoljni rezultatima? Potom ste bili u Upravi za moral te od februara 1994. do juna 1994. godine, u Združenom štabu Armije Republike Bosne i Hercegovine i HVO-a. Možete li nas, u najkraćim crtama, obavijestiti šta ste za to vrijeme uradili?

MUSLIMOVIĆ: Na čelu Službe vojne sigurnosti bio sam ukupno oko godinu. Zadovoljstvo mi je što sam svoja iskustva ugradio u organizacijska i formacijska rješenja Službe vojne sigurnosti i Vojne policije. Svojom rukom napisao sam glavne normativne dokumente i uputstva za rad Službe sigurnosti i Vojne policije. Uz sve teškoće kojih je bilo, skupa sa svojim kolegama, sigurnosna i vojnopolicijska funkcija u našoj Armiji relativno brzo i kvalitetno je uspostavljena. U Generalštabu sam obavljao dvije rukovodne funkcije paralelno. Morao sam mnogo raditi i bilo mi je naporno. Imao sam snažnu volju i veliku kondiciju za rad. Za 22 mjeseca, koliko sam bio u Upravi za moral, znaju moji najbliži suradnici, nisam ni 22 puta noćio u svome stanu. Nisam ni 22 puta ustao ujutro poslije 5 sati. Teško je i nabrojati šta sam sve uradio jer nisam sve ja sam radio. Radili su i moji najbliži suradnici (major Mustafa Musić, major Šemso Musić, natkapetan mr. Asaf Džanić, major prof. dr. Ibrahim Tepić, pukovnik Zijad Ljevaković, gospodin Hamza Višća, natkapetan Dževad Sakić). Ovim nabrajanjem sam, možda, ušao u grješku, jer ne mogu navesti i sve druge kadrove u Upravi za moral i širom Armije RBiH, bez kojih se nije mogao postići željeni rezultat. Ovaj tim ljudi skupa sa mnom, uspio je razviti sve bitne funkcije, pokrenuti sve vrste aktivnosti u našoj Armiji koje su u funkciji njezina političkog, patriotskog i moralno-psihološog profiliranja. Orijentacija za našu Armiju bile su riječi predsjednika Izetbegovića da armija treba ličiti na svoj narod. Iz Uprave za moral, na osnovu odluka i zadataka komandanta Generalštaba generala Delića, i unutar Armije Republike Bosne i Hercegovine pokrenuto je mnoštvo aktivnosti: svakodnevno informiranje unutar Armije, informiranje javnosti, neposredni rad u jedinicama i komandama, predavanja, sastanci, izdavačka aktivnost, kulturno-zabavni rad, praćenje i procjena stanja morala agresora, na osnovu tih procjena - pokretanja inicijativa i mjera za što uspješnija borbena djelovanja, obuka u jedinicama, rješavanje socijalno-stambenih pitanja boraca i invalida, suradnja sa organima Vlade itd., itd. Razvili smo bili čak i naučno-istraživački rad za oblasti morala u našoj Armiji. Sve to oblikovano je zahvaljujući činjenici da sam surađivao sa intelektualcima koji su i dalje u Upravi za moral. Uvijek sam bio upitan da li kvalitet mog rada odgovara nivou ljudi koji su mi bili, sticajem okolnosti, "potčinjeni" i težio sam da kvalitetom vlastitog rada ne povrijedim njihov intelektualni dignitet. Mislim da sama uspio. Neću se nikada zastidjeti ni onoga što sam radio u Združenom štabu. Neposredno sam sudjelovao u realiziranju pregovaračkih i operativno-taktičkih zadataka Generalštaba u vezi sa operacionalizacijom Zagrebačkog i Splitskog vojnog sporazuma početkom 1994. godine.

• Znano je da ste Vi, kao oficir, bez prestanka insistirali na sistemu komandovanja i rukovođenja u vojsci i na činjenici da ste državni i politički organi zemlje, vrhovna komanda u državi koji određuju strategiju i ciljeve Armije u miru i ratu, a da je vojska samo u funkciji odbrane zemje, odbrane njezina integriteta i suvereniteta. Kod mnogih te stvari još uvijek se brkaju. Pojasnite to iz razloga što ste, koliko znam, itekako sudjelovali u profiliranju, ustrojstvu, organizaciji i sveukupnoj strukturi Armije Republike Bosne i Hercegovine od vrha do dna...

MUSLIMOVIĆ: Stalno i uporno objašnjavao sam odnose: politika - rat; političko, državno rukovodstvo - vojno rukovodstvo. Politika je uvijek nadređena vojsci, pa, naravno, i u ratu. U protivnom, riječ je o militarizmu, koji je negacija svake demokracije. Rat je oblik političke artikulacije. Vojno rukovodstvo mora biti lojalno prema nosiocu legalne državne političke volje. Mi smo to, hvala Bogu, ostvarili i nijedan dio naše vojske nije

Dolazak generala Delića na čelo Generalštaba, sredinom 1993. godine, označio je izvjesnu prekretnicu organizacijskog stabiliziranja naše Armije, pa i unapređenja metodologije rada u sistemu rukovođenja i komandovanja, gdje ima uvijek prostora za dalje usavršavanje. Postoje neizbrisivi tragovi, dokumenti, da sam profesionalno i na nivou koji odgovara ulozi Generalštaba, pružao komandantu Deliću svesrdnu pomoć

van kontrole nadležnoga državnog političkog faktora. Tačno je, bio sam jedan od glavnih nosilaca, skupa sa generalom Bilajcem, priprema konkretnih organizacijskih rješenja u reorganizaciji Armije Republike Bosne i Hercegovine, što je bio složen poduhvat, koji i dalje traje. U duhu komandantovih stavova, general Bilajac i ja pripremali smo ogromnu i složenu dokumentaciju po kojoj je to realizirano. Normalno, u tom su učestvovali svi faktori rukovođenja i komandovanja. Svaki shodno svojoj ulozi.

● **Otkuda, onda, napadi? Ili, konkretno, otkuda vaše ime u vezi sa pismom Generalštaba pripadnicima Armije Republike Bosne i Hercegovine u vrijeme ostavke i povlačenja ostavke premijera Silajdžića. Jese li Vi njegov autor i zašto?**

MUSLIMOVIĆ: Jesam. Autor sam tog pisma. General Delić pismo je potpisao bez ispravki. Ostalo vezeano za to kako je nastalo to pismo koje je objavljeno u *Slobodnoj Bosni*, neka, ako želi, objasni general Delić. Ono što je moje, kažem, istina, ja sam ga napisao. Međutim, kako god je istina, nije istina ono što je u istom broju *Slobodne Bosne* također objavljeno, a to je da sam ja napisao neki tekst koji je potpisao general Enver Hadžihasanović. Taj tekst tretira situaciju u Žepi i Srebrenici. Ja nikada nisam ništa napisao što bi general Enver Hadžihasanović potpisao. General Hadžihasanović zna ko je napisao taj dokument i neka kaže ako je to važno. Ovdje se smišljeno zavarava javnost. Ističe se da je problem što je to napisano. Eto, neka bude i to problem. Međutim, važniji problem je to ko je iz Generalštaba, ko je iz Komande Armije Republike Bosne i Hercegovine dao taj dokument da se objavi, pošto je to interni dokument. Da li su na sličan način iz naših komandi i iz Generalštaba odlazili i drugi dokumenti? To je važnije pitanje na koje treba odgovoriti. Dokumenti tako mogu lahko doći i do agresora. Nama u Armiji nije bilo drago kad je predsjednik Vlade dr. Haris Silajdžić dao ostavku. Da nismo svjesni njegovog značaja za naš narod, nama bi bilo svejedno. Njegova ostavka bila je neprijatno iznenađenje za čitavu Armiju Republike Bosne i Hercegovine. U vezi sa tim, pojačana je i neprijateljska propaganda. Komande svih naših jedinica tražile su da ih informiramo o tom slučaju, s obzirom da je u sredstvima javnog informiranja bilo nedorečenosti. Valjda se nije očekivalo da Armija Republike Bosne i Hercegovine pruži podršku čovjeku koji iz nejasnih razloga "odlazi" i daje ostavku, što bi umanjilo našu odbrambenu efikasnost. Mi smo pružili podršku premijeru Silajdžiću kad je odlučio da povuče ostavku i mi smo se obradovali kad smo to čuli isto onako kao što smo bili i neugodno iznenađeni kad je podnio ostavku. Dr. Haris Silajdžić značajna je ličnost za naš narod i to će zabilježiti svaki tekst u povijesti naše oslobodilačke borbe. Silajdžić može imati više koristi od ljudi koji su iskreni pa ga za neke postupke i kritiziraju, nego od onih koji su mu naklonjeni samo hvalisanjem i podilaženjem.

● **Napadaju li Vas što ste krivi ili što ste uspješni, ili što napadi na Vas ne proizvode nikakve posljedice? A napadaju Vas, s neznatnim pauzama, pune četiri godine.**

MUSLIMOVIĆ: Hvala Bogu, kriv nisam. Neka drugi kažu koliko sam uspješan. Ja samo znam da četnici i svi protivnici Bosne i Bošnjaka vole da ljudi moga profila budu eliminirani. Sigurno, sadašnji lažovi u štampi znaju da neće snositi posljedice. Borimo se za državu demokracije koja će podrazumijevati odgovornost za javno, izgovoreno i napisano. Sad je rat. To je okolnost u kojoj na površinu izlaze svaka vrsta moralne zapuštenosti, agresivnosti, kriminala, podvala i laži. Novinarima treba omogućiti ambijent da iznesu punu istinu, da su je kadri argumentirati, ali treba omogućiti i da se snose posljedice za sve laži i podvale.

Ono što je objavila Slobodna Bosna da sam rekao u Gračanici, još je jedna laž. Oni ljudi koji me poznaju, kad pročitaju taj tekst, koji je djelomično prenesen i na podmukao način komentiran i u Avazu, sami zaključuju da takve riječi ne pripadaju meni

● **S obzirom da ste u Tuzli i Gračanici boravili službeno, po naredbi Generalštaba, a da se za taj put vežu vrlo neugodne i vrlo neodmjerene izjave koje Vam se pripisuju, a kojima se napadaju SDP-e i druge tzv. lijeve stranke, da li je Generalštab, putem komisije ili nekog drugog kompetentnog faktora, pokušao utvrditi šta ste Vi to tamo zaista govorili. "Citirali" su vas u *Slobodnoj Bosni*, što je, u pogodbeničkoj varijanti, preuzeo i *Avaz*. Jesu li napadi baš slučajni u ovim glasilima? Šta leži u genezi i pozadini tih napada?**

MUSLIMOVIĆ: Ono što je objavila *Slobodna Bosna* da sam rekao u Gračanici, još je jedna laž. Oni ljudi koji me poznaju, kad pročitaju taj tekst, koji je djelomično prenesen i na podmukao način komentiran i u *Avazu*, sami zaključuju da takve riječi ne pripadaju meni. Ako bilo ko dokaže, a zahtijevao sam komisiju Generalštaba da to ispita, pošto sam u Gračanici bilo službeno, a ne privatno, zaslužujem da mi se izrekne najstrožija kazna, npr. da mi se oduzme čin generala jer čovjek koji bi govorio ono što su napisali da sam rekao - ne zaslužuje da bude general. Već mi se javljaju svjedoci tog mog predavanja, jer su zadovoljni onim što sam govorio, osuđuju te laži. U pitanju je zloupotreba demokracije i slobode štampe. Nakazno shvaćanje demokracije ugrožava ljude, njihovu sigurnost, čast i dostojanstvo. Takve laži su nakaženje demokracije i slobode. To je slično situaciji kad neko sebi dâ za pravo da nekoga izbatina ili, pak, ubije. Ovako pisanje u štampi ne ugrožava samo ljude protiv kojih se laže. Ugrožen je narod jer mu se plasira laž po kojoj ljudi formiraju svoje stavove i mišljenja prema drugim ljudima. Sprečavanje takve novinarske maštovitosti mora biti dio brige društva, državnih organa, odgoja, afirmacije etike u svakoj pa i u novinarskoj profesiji. Pozadina takvih članaka mi je poznata. Znam ko sve stoji iza toga. Znam cilj koji žele postići.

● **Ipak, bez obzira na sve, Armija Bosne i Hercegovine oslobađa ovu zemlju. Željeli bismo Vas, kao generala, čuti kako komentirate posljednje uspjehe Armije Bosne i Hercegovine. Ima i onih koji kažu da su uspjesi došli nakon kadrovskih pomjeranja unutar armijske strukture, bez obzira št o na području djelovanja 1. i 4. korpusa, gdje je i došlo do kadrovske promjene s vrha, nije dolazilo ni do kakvih vojnih djelovanja.**

MUSLIMOVIĆ: Takva tumačenja uspjeha Armije Republike Bosne i Hercegovine vrijeđaju borce i njihove komande, neposredne izvršioce borbenih aktivnosti. Uspjesi Armije Republike Bosne i Hercegovine rezultat su dostignutih, visokih, unutarnjih kvaliteta naših jedinica i komandi, izraz pravednosti naše oslobodilačke borbe, izraz pravilne orijentacije u koncipiranju i izgradnji odbrambenog sistema naše države, izraz jačanja institucija naše države, čime se ponosimo.

● **Na kraju, osjećate li se ipak potrošenim za Generalštab ili, čak, za Armiju Bosne i Hercegovine?**

MUSLIMOVIĆ: Ja sam pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine određen da radim u Predsjedništvu. Svoja znanja i iskustva nisam potrošio. Čak sam, u napornom radu, sve protekle godine naše borbe, unaprijedio svoja iskustva. Znam da na sadašnjoj dužnosti savjetnika ne mogu doći do izražaja moje vojnostručne i druge mogućnosti. Vojnik sam, što mi se naredi i što vidim sâm da treba, ja ću uraditi, a kada se steknu uvjeti za ispunjavanje želja, otići ću u penziju. Želim da to bude što prije.

4. oktobar 1995., *Ljiljan*

Hamdija ABDIĆ, komandant 502. viteške brigade u Petom korpusu

RATNA KOMEDIJA U KOJOJ SMO NAMAGARČILI FIKRETA ABDIĆA

Šalu na stranu, operacija je bila ozbiljno, do u detalje isplanirana kod generala Dudakovića. Ali, bilo je zavrzlama. Oni borci koji nisu znali o čemu se radi, a bili su svjesni da se nešto ozbiljno događa, ponašali su se kao da sve znaju, te je sve ličilo na komediju. I svi su tako, ne znajući, bili uključeni u ovu obavještajnu dramu. Rekao bih, u ozbiljnu komediju. Završila se tako što nam je Fikret Abdić poklonio municiju i više od hiljadu cijevi. I to uz takve sankcije, koje ni četnici ovdje nisu doživjeli

ABDIĆ: Ma, sve je to bilo jedno veliko zezanje. Zato smo, valjda, i uspjeli. Toliko smo bili smioni da nije moglo proći bez smijeha... A, vjerujte, nije nam bilo do šege, znate da nismo imali metaka i morali smo nešto raditi. A tek kada su nam dovozili oružje, shvatili smo da je plan isplativ... Šalu na stranu, operacija je bila ozbiljno, do u detalje isplanirana kod generala Dudakovića. Ali, bilo je zavrzlama. Oni borci koji nisu znali o čemu se radi, a bili su svjesni da se nešto ozbiljno događa, ponašali su se kao da sve znaju, te je sve ličilo na komediju. I svi su tako, ne znajući, bili uključeni u ovu obavještajnu dramu. Rekao bih, u ozbiljnu komediju. Završila se tako što nam je Fikret Abdić poklonio municiju i više od hiljadu cijevi. I to uz takve sankcije, koje ni četnici ovdje nisu doživjeli.

● Vaš brat Hakija bio je na onoj drugoj strani, uz Fikreta. I to u autonomaškom parlamentu? Zašto ste, onda, Vi određeni za glavnu rolu?

ABDIĆ: Svi smo mi imali i imamo ponekog svoga. Ja i Hakija smo i dalje kontaktirali. Htio sam da ga izvučem, ali sam imao u vidu da bi nam on u Kladuši mogao itekako koristiti. Recimo, ja sam u bratu imao dobrog "informatora". Znate i sami koliko naš čovjek može vrijediti kod Fikreta. U to vrijeme išli su nam naruku i događaji u samom Bihaću. O meni su tada svi pričali da sam se posvadao s Korpusom, da sa Komandom vodim nekakav svoj rat, te da ne izvršavam naređenja. I, na kraju, ova govorkanja kuliminirala su čaršijskom opisnom ocjenom o meni: Hamdo je nezadovoljan i zato opasan. Sve ove informacije, naravno, dopirale su i do "autonomaša". Zahid me je uredno o tome informirao. Autonomaši su mi čak "iz druge ruke" sugerirali da bi željeli da radim iz Bihaća za njih... Eto, baš sve nam je išlo na ruku. Još i ovo moje prezime. A znate da oružja nismo imali, jer se u to vrijeme ratovalo i sa Hrvatskim vijećem obrane, te nismo niodakle mogli dobiti ni metka; I, tada smo s generalom Dudakovićem napravili plan, poznat kao *Tigar-Sloboda 94*.

Akcija nije smjela biti ishitrena. Već, upravo, usporena. Nismo smjeli pogriješiti. A "autonomašima" je naša sporost išla na živce, te su me stalno požurivali. Tek kada su zagrizli, počeli smo ih uzimati... Kasnije je došao sastanak u kasarni Željava. Nekim svojim vezama i putevima došao sam u ovo, u to vrijeme zloglasno četničko-autonomaško leglo. Za ovaj sastanak znao je samo komandant Dudaković

● Kada su počeli prvi kontakti sa "autonomašima"?

ABDIĆ: Pa, krenulo je u Pećigradu. Tada smo sa "autonomašima" potpisali nekakvo primirje. A poslije smo razgovarali. Bili su prisutni Rasim Bašić, iz Fikretove "narodne odbrane", komandir stanice policije u Pećigradu... Nisu to bili konkretni razgovori. Priča im je imala cilj, ali to je da mene pridobiju, ali da ja, kao njihov, ostanem u Bihaću, gdje bih dobivao naređenja. Već tada mi je umnogome pomogao moj "sukob" sa Korpusom i moje "nezadovoljstvo". Tek kasnije uključen je i Irfan Žile Saračević, jedan od prvih Fikretovih ljudi... Mislim da je sve krenulo u Pećigradu.

● Jeste li već tada imali "plan pobune protiv Petog korpusa"?

ABDIĆ: Ne. Akcija nije smjela biti ishitrena. Već, upravo, usporena. Nismo smjeli pogriješiti. A "autonomašima" je naša sporost išla na živce, te su me stalno požurivali. Tek kada su zagrizli, počeli smo ih uzimati... Kasnije je došao sastanak u kasarni Željava. Nekim svojim vezama i putevima došao sam u ovo, u to vrijeme zloglasno četničko-autonomaško leglo. Za ovaj sastanak znao je samo komandant Dudaković. U kasarni sam prenoćio. I to zajedno sa četnicima. Nije mi bilo veselo. Onu su čuli za mene. Rekli su mi da sam u pravo vrijeme prešao na pravu stranu. Zaje-

dno smo se veselili mome "dolasku pameti"... Sutradan, došli su po mene ljudi iz sigurnosti Rasim Bešić i Branko Čujić, čuveni KOS-ovac iz Beograda. Sjeli smo u auto i krenuli prema Kladuši. Kad smo došli, odveli su me kod Žileta Saračevića. I tada sam njemu iznio "plan pobune protiv Petog korpusa". On se oduševio. Još kada sam mu rekao da moramo računati i na pet stotina "autonomaša", koji su bili u zatvoru u Bihaću, zagrizao je naskroz. Žile je znao da ja mogu pokrenuti sve svoje borce, a i pretpostavljao je, sigurno, da mogu potplatiti neke od komandanata brigada... A moja priča bila je da je nama rata preko glave i da hoćemo mir, te da mogu sa svojim borcima formirati "snage mira" i s njima osloboditi Bihać. Ali sam istakao da neću da budem "autonomaš" i da me u ovome poslu zanima samo lova...

● **Razgovarali ste i sa Fikretom Abdićem?**

ABDIĆ: Njega sam uzeo lopatom. Nije on toliko pametan koliko svi mi mislimo. Ja sam mislio da kod njega neću proći. Ali, mogao sam mu tražiti šta sam god htio, sve bi mi dao. Odmah mi je dao do znanja da je lova najmanji problem. Zagrijao se za moju ideju kao kakav pubertetlija. Dao sam mu do znanja da se generalu Dudakoviću ne smije ništa desiti. Otvoreno da kažem: ponudio mi je za Dudakovića dva miliona maraka. U ovaj aranžman išao je i helikopter, koji bi generala prebacio u inozemstvo, a zatim bi mu Fikret do kraja života osigurao "miran život". Kada sam poslije sve ovo pričao generalu, inače mom prijatelju, šalio se na svoj račun. Govorio je da nije znao da toliko vrijedi kao neki prvorazredni nogometaš. A ja sam mu došao kao menadžer. Tako nam je ovako važan posao i izgledao kao jedno veliko zezanje, iz koga možemo izvući veliku korist... Fikretu sam donio i jednu kartu na kojoj sam obilježio i pravce našeg napada na Bihać. Iznio sam mu i planove zauzimanja radiostanice, oslobađanje i naoružavanje zatvorenika. Za petnaest minuta Fikret je bio obraden. Sve nam je obećao, samo da počnem. Rekao sam mu da ćemo krenuti kad dobijemo i oružje i gorivo. Zato sam ja čitavu akciju i odugovlačio. Čekao sam prve rezultate magarćenja.

O meni su tada svi pričali da sam se posvađao s Korpusom, da sa Komandom vodim nekakav svoj rat, te da ne izvršavam naređenja. I, na kraju, ova govorkanja kulminirala su čaršijskom opisnom ocjenom o meni: Hamdo je nezadovoljan i zato opasan. Sve ove informacije, naravno, dopirale su i do "autonomaša". Zahid me je uredno o tome informirao. Autonomaši su mi čak "iz druge ruke" sugerirali da bi željeli da radim iz Bihaća za njih...

● **I magarćenje je počelo?**

ABDIĆ: Za tri noći dobio sam oko devet stotina cijevi. U Bihaću su mislili da se radilo o švercu oružjem sa Srbima. Mene su pratili iz naše državne sigurnosti, jer ni oni nisu bili uključeni. Ali, pratili su me i moji *tigrovi*. U Fikretovom štabu dobili smo i spisak "autonomaša" u Bihaću, na koje smo se mogli "osloniti". Radilo se o vodećim ljudima u gradu. Možete li zamisliti šta smo ovim spiskom dobili? Istovremeno, palili smo gume, pucali u zrak, inscenirali odbranu i napad na Bihać, blokirali smo pojedine saobraćajnice, Radio-Bihać smo "okupirali", a Radio-Cazin izvještavao je o broju mrtvih na našoj strani i u Petom korpusu. Uglavnom smo "prodirali" prema središtu grada, Bihać je bio pred "padom". Ove informacije prenosio je "Velkaton" iz Kladuše, a i mi smo im slali informacije. Pustili smo i televizijske reportere iz Krajine, koji su snimali samo ono što smo mi htjeli. A pripadnike UNPROFOR-a izvještavali smo o našim uspjesima na frontu. I brata sam izvukao... Kao što vidite, sve je štimalo. A kako se završilo, znate i sami. Fikreta smo namagarčili, oružje dobili, a kasnije srušili i Fikretovu "autonomiju".

Oni borci koji nisu znali o čemu se radi, a bili su svjesni da se nešto izbiljno događa, ponašali su se kao da sve znaju, te je sve ličilo na komediju. I svi su tako, ne znajući, bili uključeni u ovu obavještajnu dramu. Rekao bih, u ozbiljnu komediju. Završila se tako što nam je Fikret Abdić poklonio municiju i više od hiljadu cijevi. I to uz takve sankcije, koje ni četnici ovdje nisu doživjeli

Akcija nije smjela biti ishitrena. Već, upravo, usporena. Nismo smjeli pogriješiti. A "autonomašima" je naša sporost išla na živce, te su me stalno požurivali. Tek kada su zagrizli, počeli smo ih uzimati... Kasnije je došao sastanak u kasarni Željava. Nekim svojim vezama i putevima došao sam u ovo, u to vrijeme zloglasno četničko-autonomaško leglo. Za ovaj sastanak znao je samo komandant Dudaković

● **Ali građani, kada su saznali da je čitava akcija, ustvari, bila ratno pozorište, osjećali su se djelimično prevarenim, jer su mislili da ste se Vi stvarno pobunili i napali Bihać. I sada Vam mnogo ne vjeruju. U zadnjoj ofanzivi četnika i "autonomaša" nisu se mnogo uplašili, jer su pomišljali da ih ponovo varate, iako su četnici bili došli do Bolnice. Pojedinci su komentirali da je ovo nastavak Hamdijinog *Tigra 94*?**

ABDIĆ: Ovo vam dovoljno govori o stepenu tajnovitosti operacije *Tigar-Sloboda 94*. Bez toga ne bi bilo ni uspjeha. Sve je snimao rahmetli Azil Rekić. Što se tiče *Tigra*, građani neka znaju: on je s njima dok ne oslobodimo Bosnu i Hercegovinu od četnika. Njemu uvijek mogu vjerovati.

5. oktobar 1995., *Ljiljan*

Mustafa HAJRULAHOVIĆ TALIJAN, član Generalštabaa

KONTROLIRAMO PEDESET I TRI ODSTO BOSANSKOHERCEGOVAČKOG TERITORIJA

Glavatičevo je u dolini rijeke Neretve i mi sada u cjelini kontroliramo tok rijeke Neretve, od izvora. Uzimanjem Glavatičeva, neutralizirali smo mogući izlazak četnika na Konjic i Ivan-sedlo, te stvorili pretpostavke za ofanzivna borbena djelovanja prema Boračkom jezeru i istočnoj Hercegovini. Četnici se ne mogu pomiriti ne toliko s postotkom izgubljenog teritorija koliko s kvalitetom izgubljenog teritorija i, u vojničkom smislu, vrlo važnih objekata. Za trenutnu političku i vojnu, vrhušku bosanskih Srba mir znači propast. A što se nas tiče, najkvalitetnija odbrana je napad! Pa, neka probaju...

Mustafa Hajrulahović Talijan, brigadni general Armije BiH i član Generalštaba, sigurno je jedan od najkompetentnijih ljudi za razgovor o aktualnoj vojnoj situaciji na teritoriju Bosne i Hercegovine. Uostalom, njegova dužnost - šefa Obavještajne službe u Armiji BiH - podrazumijeva informacije iz prve ruke. Kao zapovjednik diverzantske jedinice u Divuljama, tokom 1991. godine, Mustafa Hajrulahović povlači se iz bivše JNA, te se aktivno uključuje u tajnu Patriotsku ligu BiH. Početkom rata postaje zapovjednikom odbrane Sarajeva, odnosno kasnije 1. korpusa Armije BiH. Vrijedi napomenuti da je Mustafa Hajrulahović, možda, najpopularniji visoki oficir Armije BiH među sarajevskim i hrvatskim stanovništvom. No, o tome svakako mnogo više može reći njegov neraz dvojni prijatelj iz nedavnih sarajevskih dana, general Ante Roso... S generalom Hajrulahovićem razgovarali smo u nedjelju, 15. oktobra, nakon što je cijelu noć probdio, kontaktirajući sa zapovjedništvom 5. korpusa, koji je uspio izdržati jaki protuudar četničkih jedinica i spasiti Sanski Most...

HAJRULAHOVIĆ: Na sastanku u subotu u sarajevskoj zračnoj luci, gdje su bili predstavnici Armije BiH, HVO-a i agresora, dogovoren je prekid vatre na cjelokupnom ratištu BiH. Nakon tog sastanka, kada smo mi stvarno prekinuli borbena djelovanja, četnici su krenuli u žestoku ofanzivu prema Bosanskoj Krupi, Bosanskoj Otoci i Sanskom Mostu, gdje smo imali velike žrtve među civilnim stanovništvom - više od 15 poginulih i 50 ranjenih. Pazite, s jedne strane, oni na najozbiljniji način na ovim sastancima insistiraju na primirju u cijeloj BiH, a, opet, s druge strane, žrtve među civilima, sukobi manjeg inteziteta...

• Sukob u ovome trenutku Srbima nikako ne bi odgovarao. Ni srpski mediji više ne mogu prikriti rasulo koje je tamo nastalo. Ko onda ratuje na srpskoj strani?

HAJRULAHOVIĆ: "Koridor" je proteklih dana jednosmjeran; materijalno-tehnička sredstva, dobrovoljačke jedinice iz Srbije mobiliziraju se i upućuju u sjeverozapadnu Bosnu. Tu prednjače jurišne jedinice iz ostalih korpusa, istočnohercegovačkog, sarajevsko-romanijskog..., da bi ofanzivnim djelovanjima povratile izgubljeni moral i stvorile preduvjete za neku kvalitetniju buduću ofanzivu. Dakle, četnicima nikako nije do mirenja s izgubljenim teritorijem i sigurno je da će i dalje nastaviti s borbenim djelovanjima kako bi popravili teritorijalnu, a samim time i političku poziciju.

• Koliko prostora sada kontroliraju postrojbe Federacije?

HAJRULAHOVIĆ: Armija BiH i HVO sada kontroliraju 52,6 posto cjelokupnog bosanskohercegovačkoga teritorija...

• Pritom ste mislili i na novodostignute položaje oko Sanskog Mosta, Mrkonjić-Grada i planinskog masiva Treskavice?

HAJRULAHOVIĆ: Da.

• Ko kontrolira Manjaču?

HAJRULAHOVIĆ: Manjača je u banjalučkoj općini, u koju smo mi duboko zašli s našim jedinicama. A što se tiče Manjače, valja istaknuti da je Manjača strategijski objekt za Banju Luku - ko drži Manjaču, ima i Banju Luku. Manjača cjelokupnom svojom konfiguracijom dominira nad banjalučkom regijom. To je jedan prostrani objekt koji jednim krajem izlazi na rijeku Vrbas, drugim na samu Banju Luku, preko Manjače vode lokalni putevi prema Banjoj Luci...

• Na kojim pozicijama ste najbliže Banjoj Luci?

HAJRULAHOVIĆ: Od Čemernice, odnosno Tisovca u rejonu Bočca, gdje su snage HVO-a, Banja Luka je udaljena 32 kilometra, što je u dometu dalekometne artiljerije.

• Za razliku od "Maestrala", ovaj put se nije moglo čuti za sukobe HVO-a i Armije BiH. Je

Treskavica je od strategijskog značaja za istočnu Bosnu. Uzimanjem treskavičkog platoa izbili smo, praktično, na komunikaciju Sarajevo - Foča. To vam je prostor koji se proteže od Igmana do Dobrog polja

li akcija stvarno tekla koordinirano...?

HAJRULAHOVIĆ: Do sada su sve akcije išle uporedo, dakle nisu bile ni zajedničke, a kamoli jedinstvene. Ovaj put je svaka strana znala svoj pravac, precizirano je zajedničko djelovanje, prostor i vrijeme napredovanja.

● **Kakva je situacija oko Prijedora? Srpske vijesti već govore o povlačenju civilnog stanovništva, oko 40 hiljada ljudi, iz grada...**

HAJRULAHOVIĆ: Naše jedinice udaljene su od Prijedora 8 kilometara. Od Sanskog Mosta, kada se ide prema Prijedoru, mi smo u Pejičima, Ribnjaku, odakle se dominira i komunikacijom koja vodi od Prijedora prema Ivanjskoj i dalje prema Banjoj Luci. Naše pozicije su takve zahvaljujući i izvrsnom mostobranu preko Sane i pozicijama na Manjači, da možemo jako brzo krenuti u Prijedor i Omarsku, te dalje prema Banjoj Luci, skoro bez problema.

● **Koliko su od izgubljenog teritorija Srbi, u jednom trenutku, protuudarom uspjeli vratiti?**

HAJRULAHOVIĆ: Nije to bilo neki klasični protuudar s njihove strane. Težište djelovanja oni su prebacili prema Ključu, sa željom da ponovo zauzmu Ključ, presijeku komunikaciju Bihać - Jajce i da izađu na komunikaciju prema Bosanskom Petrovcu, čime bi stekli određene preduvjete za kasnije vraćanje izgubljenog područja - Drvara, Glamoča... Srbi imaju vrlo jak prvi ešalon i čine ga jurišne jedinice iz 1. i 2. krajiškog korpusa, ojačane sličnim jedinicama iz drugih korpusa, te nekim regularnim jedinicama "jugoslavenske" vojske, koje su s komplentim raketno-topničkim divizionima došle na područje BiH. Konkretno, na području Ključa upotrebljeno je svo naoružanje kojim bivša JNA raspolaže u ovom trenutku, od zrakoplovstva do bojnih otrova. Bilo je teško, ali nisu uspjeli.

● **Prosto je nevjerovatno kojom brzinom Srbi gube teritorij. Šta je razlog takvoj situaciji na terenu? Jesu li se Srbi uopće ukopavali, imaju li oni kakvu organiziranu odbranu?**

HAJRULAHOVIĆ: Oni nisu očekivali da ćemo mi nakon njihovih ofanzivnih djelovanja krenuti u protuudar. Kvalitetom manevra mi smo stvorili preduvjete da naš drugi ešalon uđe u borbu, što je njih dovelo u nezgodnu situaciju, jer iza sebe nemaju uređene sastave utvrđenja. Tako se došlo do situacije da smo mi, praktično, njih gonili ispred sebe.

● **Na području zapadne Bosne divizijski general Atif Dudaković već je stekao veliku karizmu kod bošnjačkog naroda. Kako se u Generalštabu cijene njegove vojničke sposobnosti?**

HAJRULAHOVIĆ: Mislim da je dokazao da je sposoban i spretan, da posjeduje kako vojničke tako i ljudske kvalitete da bude baš ono što si rekao - karizma. Zahvaljujući, prije svega, dobroj motiviranosti boraca, dobroj materijalnoj osnovi, uspio se prilagoditi novonastaloj situaciji i dokazao je da je, u pravom smislu, čovjek koji autoritativno i stručno zna voditi operaciju.

● **Nekako u sjeni događaja u zapadnoj Bosni vodile su se borbe na Treskavici. Malo je poznato da Armija BiH sada u cjelini kontrolira planinski masiv Treskavice...**

HAJRULAHOVIĆ: Treskavica je od strategijskog značaja za istočnu Bosnu. Uzimanjem treskavičkog platoa izbili smo, praktično, na komunikaciju Sarajevo - Foča. To vam je prostor koji se proteže od Igmana do Dobrog polja.

● **Koliko su jedinice Armije BiH udaljene od Trnova i planinskog prijevoja Rogoja?**

HAJRULAHOVIĆ: Mi smo iznad samog Trnova i nad samim Rogojem, kao što smo i nad samim Kalinovikom! Treskavica je preduvjet za uvođenje svježih snaga i izvođenje ofanzivnih borbenih djelovanja prema Goraždu.

● **Koliko je sada daleko Goražde?**

HAJRULAHOVIĆ: Kopnenim, planinskim putem, preko Rogoja i Kacelja, oko 40 kilometara.

● **U čemu je značaj oslobađanja Glavatičeva, nedaleko od Konjica?**

HAJRULAHOVIĆ: Glavatičevo je u dolini rijeke Neretve i mi sada u cjelini kontroliramo tok rijeke Neretve, od izvora. Uzimanjem Glavatičeva, neutralizirali smo mogući izlazak četnika na Konjic i Ivan-sedlo, te stvorili pretpostavke za ofanzivna borbena djelovanja prema Boračkom jezeru i istočnoj Hercegovini.

● **Možete li prokomentirati izjavu generala Dudakovića, da se "potpisani dogovori o primirju mogu otkazati"? Odnosno, koliko je realno da potpisano primirje zaživi?**

HAJRULAHOVIĆ: Četnici se ne mogu pomiriti, ne toliko s postotkom izgubljenog teritorija, već s kvalitetom izgubljenog teritorija i u vojničkom smislu vrlo važnih objekata. Za trenutnu političku i vojnu, vrhušku bosanskih Srba mir znači propast. A što se nas tiče, najkvalitetnija odbrana je napadi! Pa, neka probaju...

● **Ako se primirje stvarno i uspostavlja, koliko cijenite da će trajati?**

HAJRULAHOVIĆ: Mi govorimo o Bosni i Hercegovini kao međunarodno priznatoj državi, što je platforma djelovanja Armije BiH. A da zaboravimo istočnu Bosnu, Posavinu... e, to ne možemo!

20. oktobar 1995., *Nedjeljna Dalmacija*

Naše jedinice udaljene su od Prijedora 8 kilometara. Od Sanskog Mosta, kada se ide prema Prijedoru, mi smo u Pejičima, Ribnjaku, odakle se dominira i komunikacijom koja vodi od Prijedora prema Ivanjskoj i dalje prema Banjoj Luci

Četnici se ne mogu pomiriti, ne toliko s postotkom izgubljenog teritorija, već s kvalitetom izgubljenog teritorija i u vojničkom smislu vrlo važnih objekata. Za trenutnu političku i vojnu, vrhušku bosanskih Srba mir znači propast. A što se nas tiče, najkvalitetnija odbrana je napadi! Pa, neka probaju...

Mehmed ALAGIĆ, komandant Sedmog korpusa ABiH

KADA JE MLADIĆ OKUPIO SVE ČETNIKE OKO SARAJEVA, ARMIJA I HVO KRENULI SU U OSLOBAĐANJE DRUGIH GRADOVA

Tvrdim da je u sarajevskoj operaciji, ipak, postignut jedan od ciljeva. Nije Sarajevo deblokirano, ali su oslobođeni gradovi: Donji Vakuf, Bosanski Petrovac, Ključ, Kulen-Vakuf, Sanski Most, te i oni koje je oslobodilo Hrvatsko vijeće obrane: Glamoč, Grahovo, Drvar, Šipovo, Jajce i Varcar-Vakuf

● **Često ste govorili: srest ćemo se u Krajini, postrojiti jedinice u Banjoj Luci, a završiti na Drini... Sada ste u Sanskom Mostu sa Atifom Dudakovićem, komandantom 5. korpusa. Dakle, u Krajini?**

ALAGIĆ: Moje jedinice došle su na ove prostore prije mene, u vrijeme kada su naše pozicije bile djelomično ugrožene. Naime, četnici su bili u kontraofanzivi... General Dudaković i ja razradili smo plan za naš protuudar. Dakle, brzo smo reagirali na četničku kontrolu... Jedan četnički novinar je na tzv. srpskoj skupštini u Banjoj Luci postavio ovakvo pitanje: "Kako to, spremali ste se da vratite Ključ i Petrovac, a izgubili ste još i Sanski Most...?" Izgleda, spoj Dudakovića i mene dao je rezultate. A naše uvezivanje i djelovanje ostalih jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine može rezultirati smotrom u Banjoj Luci. A da li ćemo završiti na Drini: Zašto da ne? Republika Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata država u njenim historijskim granicama, a na istoku su granice na Drini.

● **Ali jesu li, čini se, pretpostavke za daljnje vojno oslobađanje države, ipak političke prirode?**

ALAGIĆ: Mi ćemo biti spemni, a političari neka odluče. Vrijeme je pred nama, odnosno primirje, i mi ćemo ga vojno-pripremno iskoristiti. Vi znate da četnici ne poštuju primirje, ali ako nas iole ozbiljnije napadnu, mi ćemo odgovoriti protunapadom. To znači da će izgubiti još koji grad.

● **Dolaskom u Krajinu promijenila se i zona odgovornosti Sedmog korpusa...**

ALAGIĆ: Zona odgovornosti naše Armije je teritorij Bosne i Hercegovine. A i prirodno je da Krajinu oslobadaju Peti i Sedmi korpus. Većina mojih boraca je iz ovih krajeva. Neki od njih u Sanskom Mostu, prvi put u ovome ratu, vidjeli su svoju kuću. Tako će, ako Bog da, biti i u Prijedoru. Eto, rekao bih, Krajina je upravo i zona odgovornosti Sedmog korpusa, odnosno mojih boraca. Stoga ne vidim koji bi korpus bio bliži Petom od Sedmog... Retropsektivno gledajući, mi smo bili na mnogim bojištima, ali nam je san bio da se spojimo sa generalom Dudakom. I u svakoj borbi, da li to bilo na Vlašiću ili prema Sarajevu, mi smo mislili na Krajinu. I eto, smo dočekali to... Prema tome, i ovo je naša zona odgovornosti...

Napad na Opaljenik izveli smo sa druge strane, u veoma teškim vremenskim uvjetima. Temperatura je bila ispod 30 stepeni, snijeg borcima iznad pasa, a vijavica nije prestajala. Eto, u takvim uvjetima borci i starješine Sedmog, dijela Trećeg i Četvrtog korpusa i Gardijske brigade Generalštaba ostvarili su, moje je mišljenje, najveću pobjedu

● **Rekli bismo, zahvaljujući borbenoj aktivnosti vaših boraca, novinari su imali šta pisati...**

ALAGIĆ: Korpus je osnovan sedmog aprila 1994. godine i od tada smo u ofanzivi. Ako se sjećate, već na početku odradili smo Meokrnje, i to veoma uspješno. Nakon toga aktivirali smo dio fronta na vlašićkom platou. A onda je došao Kupres. Već se pokazuje koliki je bio značaj naše odluke da u ove operacije uključimo i bojovnike Hrvatskog vijeća obrane. Ali, znajte, kupreška operacija nije zajednički isplanirana. Tek poslije deset dana borbi procijenio sam da postoje uvjeti da se i oni uključe, mada su bili nedovoljno pripremljeni. Predložio sam im da se,

u prvom redu, uključe u borbu za Kuprešku visoravan. Prethodno smo imali sastanak sa oficirima HVO-a, a potom smo potpisali sporazum, koji je realiziran oslobađanjem Kupresa. Značaj ovog sporazuma, po meni, izuzetno je veliki. Vidite, do jučer smo bili neprijatelji, a poslije Kupresa postali smo saveznici koji se bore protiv istog neprijatelja. Mada, kao što znate i u što ste se i sami uvjerili, naši odnosi još nisu onakvi kakvi bismo željeli da budu. Ipak, Kupres je postao simbolom savezništva bošnjačkog i hrvatskog naroda. Rekao bih, bio je prethodnica događajima koji su dolazili.

● **Poslije Kupresa uslijedila je zimska operacija na Vlašiću, jedna od najtežih i najvećih bitaka naše Armije?**

ALAGIĆ: Da. U prvoj fazi nanijeli smo velike gubitke četnicima na Galici. Radilo se o našem iznenadnom napadu i izvlačenju. To je bila klasična diverzantska akcija. U neku ruku, pored konkretnih rezultata, ispitivali smo i snagu četnika, kako bismo mogli procijeniti i naše mogućnosti, tako da nismo mogli pogriješiti u akciji koja je uslijedila. Napad na Opaljenik smo izveli sa druge strane, u veoma teškim vremenskim uvjetima. Temperatura je bila ispod 30 stepeni, snijeg borcima iznad pasa , a vijavica nije prestajala. Eto, u takvim uvjetima borci i starješine Sedmog, dijela Trećeg i Četvrtog korpusa i Gardijske brigade Generalštaba ostvarili su, moje je mišljenje, najveću pobjedu. Prvo, to je pobjeda nad četnicima i, drugo, pobjeda nad nama samima. Kada sam donosio odluku za ovu zimsku operaciju, mnogi su mi govorili: Pa, komandante, kako ćemo sve to izdržati? Znao sam da mi imamo petlju za ovaj svojevrstan podvig. Pred samu operaciju razgovarao sam sa starješinama svih nivoa. Naprosto sam im naredio da svaki starješina pred polazak mora izgovoriti rečenicu: MI MORAMO POBIJEDITI. Htio sam da im ovaj sadržaj ude u svijest, da postanu svjesni svoje nadmoćnosti, odnosno pobjede nad četnicima. I uspjeli smo. Borci su na položajima izdržali bez smjene skoro dvadeset sati, iako su se borcima smrzavali pojedini dijelovi tijela. Da napomenem: moji operativci su me prije akcije upozoravali da u zimskim uvjetima, po snijegu, niko ne može poznavati Vlašić, te da nema tog vodiča koji bi nam mogao pomoći. A ja sam ih, onda, pitao: Da li četnici dolaze na Vlašić i Opaljenik? Oni mi odgovore "da dolaze" i još, poslije mojih pitanja, kažu da postoji put, koji četnici koriste. Odgovorio sam im: "Ako postoji put za četnike, postoji i za nas, u krajnjem slučaju, pronaći ćemo taj četnički put." Tako smo i uradili. Poslije oslobađanja Opaljenika, mada su borci bili zamoreni, krenuli smo prema Galici.

● **Vaši borci vodili su borbe protiv četnika i na sarajevskom bojištu?**

ALAGIĆ: Mi smo nosili težište operacije. Naime, našim manevrima vezali smo veliki broj četnika. Mladić je bio prinuđen da glavne četničke snage pregrupira na naš pravac. Tako smo stvorili uvjete Trećem i Prvom korpusu da obave svoj dio zadatka, što je činilo zajednički retezultat. Nakon toga, izvršili smo manevar i na treskavičkom bojištu. Onda je došao Donji Vakuf, Komar, Turbe, prostor Karaule, Gostilja i, ponovo, planina Vlašić, odnosno njen "ostatak". Sportski rekreativni centar "Babanovac".

● **Generale, čuli smo da ste u pravo vrijeme došli u Bihać?**

ALAGIĆ: Situacija je bila, zaista, teška. Adekvatno smo odgovorili na kontraofanzivu četnika, koji su imali cilj ponovo okupirati Ključ i Petrovac, kako bi podigli moral. Mi smo organizirano iskoristili njihovu ofanzivu i krenuli u protuudar.

Gradove moraju braniti njegovi građani. Pred nama su novi zadaci i ove borce koji ratuju bez odmora - neko mora zamijeniti. Primjera radi, borci iz Doboja, iz Krajine išli bi prema svome gradu i tamo se odmarali i pripremali za borbu. Trenutno bi svi Prijedorčani i Banjalučani iz inozemstva morali, zajedno sa nama, doći i oslobađati svoje gradove..., ja sam izuzetno ljut na svog daidžu, i takav ću biti sve dok se na vrati iz inozemstva i dok ga ne vidim u stroju

● **Da se vratimo na sarajevsku operaciju. Konkretno, zašto Sarajevo nije deblokirano?**

ALAGIĆ: Ciljeva može biti i više. Direktan cilj - deblokada Sarajeva - nije se mogla očekivati. A i mediji su je najavili, kao i vaš list. I četnici su, naravno, sve propratili, te su znali čak i glavne i sporedne pravce našega napada, te su se na vrijeme pregrupirali prema dostupnim informacijama, odnosno procjenama. Kada smo mi izvršili manevar na Treskavici, četnici su doveli nove snage. Ispalo je da je glavnina vojske "republike srpske" u to vrijeme bila oko Sarajeva. Tako su ostali korpusi mogli krenuti u direktnu

oslobodilačku borbu. Zato tvrdim da je u sarajevskoj operaciji, ipak, postignut jedan od ciljeva. Nije Sarajevo deblokirano, ali su oslobođeni gradovi: Donji Vakuf, Bosanski Petrovac, Ključ, Kulen-Vakuf, Sanski Most, te i oni koje je oslobodilo Hrvatsko vijeće obrane: Glamoč, Grahovo, Drvar, Šipovo, Jajce i Varcar-Vakuf. A prije oslobađanja Sarajeva, mi smo vodili borbe na sarajevskom ratištu protiv kozaračke i sanske brigade, protiv nekakvih vukova sa Drine, te grmečkih četnika. Tako su četnici morali puknuti na drugim stranama.

● **U svakom gradu, koji borci Armije oslobode, pronadu masovne grobnice. Nailaze i na tople leševe Bošnjaka, što nam govori da su ih četnici ubili neposredno prije povlačenja.**

ALAGIĆ: Na prostorima općine Sanski Most pronašli smo na više mjesta tijela ubijenih muškaraca i žena, Bošnjaka i Hrvata. Oni su masakrirani, zaklani. Koliko znam, ovdje je na ovakav način ubijeno više 160 naših ljudi. Ja sam pozvao sve novinare da ovo zabilježe, ali sam nezadovoljan odzivom inozemnih novinara. Razgovarao sam i sa vojnim promatračima, ali su rekli da - nemaju vremena! Stalo im je da se prikriju četnički zločini, kako bi se umanjili. Svijet, izgleda, hoće da nas natjera da sve zaboravimo. Ali mi četničke zločine nećemo zaboraviti! Zato ćemo doći na sve prostore gdje se nalaze masovne grobnice Bošnjaka, u prvom redu, u Omarsku, Prijedor i Kozarac... U ovome nas niko ne može zaustaviti. A svijet, ako hoće istjerati pravdu, onda neka otkriva ove masovne grobnice i neka stvori uvjete da se Bošnjaci vrate na prostore sa kojih su protjerani. Ako neće svijet, mi ćemo to učiniti, i ne-

ka nas u tome ne sprečava, jer u tome neće uspjeti... Zato nas mirovni pregovori ne smiju uspavati. Moramo biti u top-formi. A što se tiče ovoga primirja, oni ga krše kao i sve druge dogovore. Ja im ne vjerujem i niko me živ ne može natjerati da im vjerujem.

● **Nedavno ste pozvali sve one sposobne za vojsku, a nalaze se u inozemstvu, da se vrate i uključe u oslobodilačku borbu.**

ALAGIĆ: Gradove moraju braniti njegovi gradani. Pred nama su novi zadaci i ove borce koji ratuju bez odmora - neko mora zamijeniti. Primjera radi, borci iz Doboja, iz Krajine išli bi prema svome gradu i tamo se odmarali i pripremali za borbu. Trenutno bi svi Prijedorčani i Banjalučani iz inozemstva morali, zajedno sa nama, doći i oslobađati svoje gradove..., ja sam izuzetno ljut na svog daidžu, i takav ću biti sve dok se na vrati iz inozemstva i dok ga ne vidim u stroju. Valjda će nam, pored rodbinskih, proraditi i ova veza - za oslobođenje zemlje. A ako se moj daidža ne vrati, on nema, prije svega, moralno pravo da živi na svojoj zemlji u svojoj kući, koje mu je drugi oslobodio. Ovo govorim svima. Neka se svi vrate u svoju zemlju, sa papirom ili bez njega. Niko ih ne smije spriječiti da predu granicu i udu u svoju Bosnu! To oni moraju uraditi dok nisu doživjeli da drugi prolijevaju krv za njihove kućne pragove.

● **Jeste li zadovoljni odnosom civilne vlasti prema borcima Armije Republike Bosne i Hercegovine?**

ALAGIĆ: Naš prvi zajednički zadatak je vraćanje na naše granice, drugi je briga o porodicama šehida, treći je pitanje invalida, onih koji su u slobodu ugradili dijelove svoga tijela. Četvrti je pitanje boraca. Ovi stubovi, koje sam naveo, održat će našu državu. Jer vojnik hoće da zna ko sve stoji iza njega. Ako se naš vojnik bori za državu, onda se i država mora "boriti" za borca. To je sva filozofija.

● **Da li ima nešto što Vas nismo pitali, a imate potrebu kazati?**

ALAGIĆ: Rekao bih koju riječ i o našem *Ljiljanu*. Nije tajna da je *Ljiljan* najčitanija novina u našoj zemlji i u inozemstvu. I to mi je drago čuti. Ali kada se osvrnem na neke vaše tekstove, koje ste "posvetili" meni, ne mogu a da ne budem u ulozi kritičara. Koristili ste neprovjerene provjerene podatke, čak mislim da ste nasjeli na nečije "dijagnoze", ali to pripada prošlosti, jer mi smo borci i novinari, na istom smo zadatku. Dok je rat moramo biti u istome safu. A kada se rat završi, ako Bog da, pa imadnemo svoju državu, neka se svako od nas osvrne i osmotri trag iza sebe. Tada će vidjeti koliko je uradio za svoj narod i svoju državu.

1. novembar 1995., *Ljiljan*

Hamid BAHTO, komandant Istočnobosanske OG, koja je preformirana u 81. diviziju

SA BJELAŠNICE DO GORAŽDA PJEŠAČILI SMO PET DANA I PET NOĆI

U ime GŠ određena je grupa starješina koja treba doći u Goražde, a među njima bio sam i ja. Nisam mislio da ću biti prvi čovjek tadašnje Istočnobosanske operativne grupe jer je u početku bilo riječi o sasvim drugom čovjeku. Ja sam bio tek treći koji je bio predviđen za ovu funkciju. Prvo je u kombinaciji bio Sead Delić, zatim Nedžad Ajnadžić, pa ja. Na zadatak je krenulo 10 ljudi. Četverica su odustala na Treskavici. Sa nama je bio general Sulejman Vranj, koji se nakon obavljenog posla vratio, a planirano je da šest ljudi ostane u Goraždu. Pripremali smo se 21 dan i svi su govorili da je to ludost. Nakon priprema doveli smo jedinice u rejon Bjelašnice i nakon toga pet dana i pet noći pješačili do Goražda. Vodio nas je Abid Turčalo, alfa i omega puta

● **Gospodine komandante, više puta bilo je povoda za ovaj razgovor. Vi se, međutim, izbjegavate oglašavati u medijima?**

BAHTO: Postoje određene prepreke. Za oglašavanje starješina u medijima treba tražiti suglasnost od pretpostavljene komande, a kada se za to ukaže prilika, onda se ne može ostvariti fizička komunikacija. Međutim, mislim da nije dobro da se starješine iz ranga korpusa ili divizija oglašavaju. Iz iskustva mogu reći da je to oglašavanje dosta štetilo, pogotovo u '92. i '93. godini, kada su iz neznanja otjecali tajni podaci. Mnogo bitnije od toga je što se uradi na terenu i kakvi su rezultati tog rada. Više volim raditi, nego pričati.

● **Kada smo kod rezultata rada, i s obzirom na posao koji ste obavljali, naročito onaj period neposredno pred rat u Sarajevu, pokušajte se sjetiti tadašnje situacije.**

BAHTO: U općini Stari Grad počeli smo se organizirati još u početku '91. godine. Uređivali smo skloništa od javnog značaja. Uredili smo skloništa na Bendbaši, Jekovac, koje je bilo zatrovano, pećinu na Bistriku prilagodili uvjetima zaštite, organizirali skloništa po kućama. Znali smo da će biti rat. Za ove aktivnosti najzaslužniji su predsjednik SO Stari Grad Selim Hadžibajrić i sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu Munir Zahiragić. Nakon toga, prilazimo formiranju jedinica u sastavu Civilne zaštite. Kako nije bilo uvjeta za drukčije djelovanje, jedinice su tako formirane, oko tridesetak jedinica sa određenim brojem cijevi.

● **Kolike su te snage bile?**

BAHTO: Oko hiljadu vojnika. Mi smo te jedinice imali pripremeljene od juna '91. Paralelno sa njima, razvijale su se jedinice "Bosna". Bilo je 10 grupa sa po 30 ljudi u svakoj. Komandovao im je u to vrijeme Emin Švrakić. Moram istaći veoma dobru koordinaciju "Bosne" i štaba TO, mada u to vrijeme pod okriljem Štaba nije ništa rađeno. Više je to bilo neko koordinaciono tijelo. Šef je bio Munir Zahiragić, koji je bio zadužen za formiranje jedinica. Kada je početkom jeseni formiran Regionalni štab Patriotske lige i mi smo ušli u njegov sastav. Obuhvatao je 22 općine sa Kalinovikom i bio je uvezan u Koordinaciono tijelo sa SDA. Prvi komandant bio je Faid Hećo, načelnik Štaba Mirso Čaušević, a ja sam bio načelnik operativnog organa.

● **Među našim grješkama, u to vrijeme, često su spominjani Faletići?**

BAHTO: Ako govorimo o vojnom dijelu, jedinicama sam u to vrijeme ja komandovao,

a političkim dijelom Selim Hadžibajrić i Munir Zahiragić. Nas trojica bili smo za to da se uzme magacin u Faletićima gdje je bilo oko trideset hiljada cijevi. Međutim, na jednom sastanku na Kovačima, gdje su bili prisutni svi ključni ljudi iz političkog i vojnog vrha naše države, na moje insistiranje i uz prethodno obavljene pripreme za sve, nije nam odobreno to uraditi. Pripremio sam tada i 70 kamiona, jer je u magacinu bilo protivoklopnih sredstava, minobacača 82 mm i 120 mm, BST, *zolja*, *osa*, pješadijskog naoružanja, intendantske opreme i drugo. Tada nisu htjeli saradivati ni stanovnici Faletića. Čak su nas nekad pogrješno izvještavali. Tako su, kad je ušlo 150 četničkih kamiona, javili da su došla tri-četiri kamiona.

● **Čini se da je pokretljivost kadrova, naročito onih ključnih i naročito onih u početku rata, bila - nedovoljna. Zašto su oficiri izbjegavali ići na teren?**

BAHTO: Ta konstatacija ne stoji. Komandni kadar Armije napustio je prostor Sarajeva čim su se stekli uvjeti. Iz više razloga to nije bilo moguće uraditi ranije. U to doba, jedini mogući prijelaz iz Sarajeva bio je preko aerodroma, kroz snage UNPROFORA koje su to sprečavale. Zatim, materijalna i logistička podrška bila je nikakva. Veći broj starješina nije imao mogućnosti izaći do Kaknja, Zenice ili Visokog. Zato se ne bih složio sa vašom konstatacijom. Starješine koje su po stručnosti bile kompetentne nešto uraditi izašle su iz Sarajeva. Armijski general Rasim Delić na samom početku rata, pa brigadir Džambasović, pukovnik Buljubašić, general Rašid Zorlak, brigadir Polutak izašli su na prostore Zenice, Visokog i Kaknja, gdje su uradili svoj dio zadatka koje je pred njih postavio ŠVK.

● **Goražde je, ipak, uvažavajući sasvim objektivnu realnost, bilo zapostavljeno. Čime ste se rukovodili kada ste prihvatili doći u Goražde?**

BAHTO: Prije svega, ja sam vojnik, to je pod broj jedan. Drugo, roden sam 15 km odavde i, kao treće, moje idejno opredjeljenje za borbu koju vodimo prevagnulo je da dodem u Goražde, iako je to bilo skoro nemoguće. Moram vam skrenuti pažnju da sam u junu '93. godine sa Vehbijom Karićem, Zaimom Backovićem, Nešetom Muminagićem i Džemalom Najetovićem trebao doći u Goražde sa zadatkom da sagledamo stanje, pružimo stručnu pomoć tadašnjoj komandi Istočnobosanske operativne grupe i predložimo mjere za otklanjanje uočenih propusta. U toj grupi trebao je biti i rahmetli Zaim Imamović. Kada smo došli na Grebak, sreo sam na Hadžića brdu Hasu Turčala, i tu smo se on, Vehbija i ja dogovorili o putu u Goražde. Trebalo je da Haso taj dan ode sa 40 vojnika i da se narednog dana vrati po nas. Tada nas nije htio povesti, jer se svi nismo bili skupili. Haso je otišao, ali se više nije vratio. Put do Goražda bio je presječen mnogo ranije, a kasnije se ispostavilo da je Haso poginuo. Zbog toga tada nismo ušli u Goražde. Dalje, većina moje familije ostala je na ovim prostorima, moj narod koji je dao ogroman doprinos odbrani i u jedinicama dok sam bio u Starom Gradu. Znajući strateški značaj rijeke Drine za očuvanje BiH, odlučio sam i iz tog razloga doći u Goražde.

Dva dana prije nego što su počela ofanzivna djelovanja, četnici su otjerali unproforce i taj dan kada su Englezi napustili punkt br. osam, mi smo ga zauzeli. Međutim, slijedeći dan komandant britanskih snaga tražio je da oni ponovno zaposjednu taj punkt, što sam ja odobrio nakon njihove garancije da će se oni suprotstaviti četnicima. Ali to se pokazalo netačnim. Već drugi dan četnici su zaposjeli sve punktove na lijevoj obali Drine, zarobili 34 britanska vojnika i šest transportera. Čim sam saznao tu vijest, naredio sam komandantu Salku Osmanspahiću da u roku od pet minuta mora zaposjesti punktove na desnoj obali Drine, a naročito objekt Bisernu

U ime GŠ određena je grupa starješina koja treba doći u Goražde, a među njima bio sam i ja. Nisam mislio da ću biti prvi čovjek tadašnje Istočnobosanske operativne grupe jer je u početku bilo riječi o sasvim drugom čovjeku. Ja sam bio tek treći koji je bio predviđen za ovu funkciju. Prvo je u kombinaciji bio Sead Delić, zatim Nedžad Ajnadžić, pa ja. Na zadatak je krenulo 10 ljudi. Četverica su odustala na Treskavici. Sa nama je bio general Sulejman Vranj, koji se nakon obavljenog posla vratio, a planirano je da šest ljudi ostane u Goraždu. Pripremali smo se 21 dan i svi su govorili da je to ludost. Nakon priprema doveli smo jedinice u rejon Bjelašnice i nakon toga pet dana i pet noći pješačili do Goražda. Vodio nas je Abid Turčalo, alfa i omega puta.

● **Da li ste znali kakav Vas zadatak očekuje i jeste li imali viziju šta ovdje treba učiniti?**

BAHTO: Saznao sam da trebam ići u junu 1994., ali kako nisam znao da ću biti prvi čovjek, nisam ni obraćao naročitu pažnju. Saznanja su bila paušalna. Kasnije sam proučio neke akte i stekao određenu viziju tako da sam otprilike znao šta me čeka u Goraždu. Znao sam da je zadatak težak i složen. Istočnobosanska operativna grupa bila je u okruženju, bez logističke podrške, bez dovoljno MTS-a i sve to skoro tri godine. Vojska je bila gola, bosa, sa slabim rezervama municije, hrane, sredstava za protivoklopnu borbu. I pored toga, odlučio sam doći i dovesti vojsku u kakvu-takvu poziciju.

● **Jeste li zadovoljni onim što je do sada urađeno?**

BAHTO: Može biti moje subjektivno mišljenje, ali sam zadovoljan. To pokazuju rezultati na desnoj i lijevoj obali Drine, aktivnosti koje traju svih ovih 14 mjeseci, brigade i prištapske jedinice i jedinice podrške. Sistem Rik je poboljšan u odnosu na raniji i omogućava izvršenje svih zadataka pretpostavljene komande i mojih naredenja. Na potrebnom je nivou. Učinjenim do sada stekla se sigurnost u

narodu. Organizacijsko-formacijske pripreme, transformacija Armije, inženjerijsko uredenje teritorija u zoni odgovornosti 81. divizije, bolja logistička podrška od strane GŠ, bolja opremljenost oružjem i municijom, intendantskom i sanitetskom opremom, ono je zbog čega sam ja zadovoljan.

• U poredenju sa ostalim, po čemu se goraždansko bojište razlikuje?

BAHTO: Po tome što je odsječeno od ostalih ratišta, nalazi se u dubokoj izolaciji, nema logističke podrške kopnenim putem, nema mogućnost manevra naših jedinica, pa smo primorani stalno izvoditi odbrambena djelovanja, ne možemo odmarati jedinice. I pored toga, ove jedinice imaju izuzetno visok borbeni moral i to je garant izvršenja svih zadataka.

• O izvršenim zadacima tokom borbenih djelovanja prošlog ljeta, van ovog prostora gotovo ništa se ne zna. Kako je u Goražde bilo u junu i šta je presudno utjecalo na ovakav rasplet?

BAHTO: Aktivnosti koje je izvodila 81. divizija u maju i junu rukovodene su potrebom da se mora uraditi nešto na proširenju slobodnog teritorija i da se agresorske jedinice odbace od grada, sa Prljage, Kolijevki, Samara, iznad Kršničke stijene. Samo jedan PAM paralizirao je i kontrolirao život u gradu. Stoga smo se odlučili poduzeti ofanzivna borbena djelovanja kako bismo odbacili neprijatelja sa tih položaja. Komanda 81. divizije donijela je odluku o izvodenju borbenih djelovanja na desnoj, ali i na lijevoj obali rijeke Drine, što se pokazalo ispravnim. Moram istaći da su se u to doba na nabrojanim tačkama nalazili pripadnici medunarodnih snaga, britanskog i ukrajinskog bataljona zajedno sa

Što se tiče boraca i starješina, oni puno pažnje ne posvećuju pregovorima, već nastoje što bolje se pripremiti i osposobiti za odbranu ovih prostora. Borci, starješine i narod sada vjeruju jedino u sebe i nastojat će se svim silama odbraniti. Agresor, ipak, nije odustao od namjere da zonu Goražda, zonu 81. divizije zamijeni ili zauzme po svaku cijenu. Za ove prostore moglo se više učiniti i ne znam zbog čega to nije učinjeno

četnicima i dozvoljavali su im da djeluju, iako su bili u zoni od tri kilometra. Dva dana prije nego što su počela ofanzivna djelovanja, četnici su otjerali unproforce i taj dan kada su Englezi napustili punkt br. osam, mi smo ga zauzeli. Medutim, slijedeći dan komandant britanskih snaga tražio je da oni ponovno zaposjednu taj punkt, što sam ja odobrio nakon njihove garancije da će se oni suprotstaviti četnicima. Ali to se pokazalo netačnim. Već drugi dan četnici su zaposjeli sve punktove na lijevoj obali Drine, zarobili 34 britanska vojnika i šest transportera. Čim sam saznao tu vijest, naredio sam komandantu Salku Osmanspahiću da u roku od pet minuta mora zaposjesti punktove na desnoj obali Drine, a naročito objekt Bisernu. Taj objekt zaposjeli smo na vrijeme, a za samo dva minuta preduhitrili smo četnike. Oni su bili na Parganskoj kosi i Samarima. Kasnije su borbe za Bisernu trajale čitav dan. Komandant britanskih snaga rekao je da je naša odbrana Biserne toga dana bila fenomenalna. Shodno mojoj ranijoj odluci, pozvali smo komandante Ahmeta Sejdića i Salka Osmanspahića i Merseda Prljaču i izdali im precizne zadatke vezano za odluke da se moraju zauzeti slijedeći objekti na desnoj obali Drine: Krsnička stijena, Samari, Kolijevke i Tovarnica. To je i uradeno već slijedeći dan. U brzoj i munjevitoj akciji naših snaga, u rano jutro ovladano je objektima, čime su stvoreni povoljni uvjeti da se uzme Parganska kosa. U to doba paralelno se radilo na lijevoj obali Drine od rijeke Drine do Prače i naše jedinice također su imale odredenih uspjeha.

Naše snage bile su zaposjele liniju Grad - Debelo brdo - Trovrh, ali zbog loše veze i nemogućnosti ulaska jedinica koje su se trebale spojiti sa jedinicama koje su zaposjele Trovrh, ove su se morale izvlačiti iz okruženja i vratiti na početni položaj. Sve to dešavalo se 31. maja. Nakon toga, jedinice su odmorene, popu-

njene sa MTS-om i onda su nastavile izvoditi ofanzivna borbena djelovanja. Parganska kosa uzeta je 11. 6. 1995., direktno po frontu bez ubacivanja, što je izgledalo praktično nemoguće, ali se pokazalo ispravnim. Na lijevoj obali uzeli smo dominantan objekt Vranovinu i popravili taktički položaj. Zbog širine fronta napada, gdje su bile angažirane snage komandanta Sejdića, Prljače i Zakira Jamaka ni-

Prije svega, ja sam vojnik, to je pod broj jedan. Drugo, rođen sam 15 km odavde i, kao treće, moje idejno opredjeljenje za borbu koju vodimo prevagnulo je da dođem u Goražde, iako je to bilo skoro nemoguće. Moram vam skrenuti pažnju da sam u junu '93. godine sa Vehbijom Karićem, Zaimom Backovićem, Nešetom Muminagićem i Džemalom Najetovićem trebao doći u Goražde sa zadatkom da sagledamo stanje, pružimo stručnu pomoć tadašnjoj komandi Istočnobosanske operativne grupe i predložimo mjere za otklanjanje uočenih propusta

smo uspjeli očuvati čitavu liniju od Drine do Prače. Bilo je što objektivnih, što subjektivnih problema koji su vladali u našim jedinicama, ali je nedostatak sredstava veze ključ što nije postignut veći uspjeh. Zbog izrazito brdovitog zemljišta koje je ispresijecano, nije se moglo komandovati, tako da u određenim periodima nismo znali koje su jedinice izvršile zadatak pa ni komandant pravca ni komandant divizije nije mogao izdati odgovarajuće naređenje. Drugi problem desio se na Sjenokosu kada je jedna granata na jednom mjestu ubila šest naših boraca, a kasnije druga još dvojicu. Najvjerojatnije da je prva bila naša granata koju je aktivirao metak.

- **Šta garantiraju i koliko su stabilne današnje pozicije 81. divizije?**

BAHTO: Pozicija na kojoj se nalazi 81. divizija je ovakva: jedinice su stabilne, a linije inžinjerijski utvrđene. One omogućavaju uspješnu odbranu. U dobrom smo taktičkom položaju, izuzev dijela zone odgovornosti komandanta Prljače, koji je u nešto nepovoljnijem položaju. Uspjeh odbrane ovih prostora je siguran, pod uvjetom da imamo logističku podršku pretpostavljene komande.

- **Primjećuje se da borce i starješine gotovo ne zanima šta se dešava u pregovaračkim dvoranama. Da li je, po Vama, tačan dojam da oni vjeruju jedino sami sebi?**

BAHTO: Što se tiče boraca i starješina, oni puno pažnje ne posvećuju pregovorima, već se nastoje što bolje pripremiti i osposobiti za odbranu ovih prostora. Borci, starješine i narod sada vjeruju jedino u sebe i nastojat će se svim silama odbraniti. Ovaj dojam ne vara. Moram napomenuti da i aktivnosti koje se provode u zadnje vrijeme vraćaju vjeru u naše političko rukovodstvo. Agresor ipak nije odustao od namjere da zonu Goražda, zonu 81. divizije zamijeni ili zauzme po svaku cijenu. Moram istaći nedovoljno angažiranje svih struktura i vojnih i političkih i ekonomskih, po svim osnovama. Za ove prostore moglo se više učiniti i ne znam zbog čega to nije učinjeno.

- **Možda je i suvišno da Vas pitamo: koliko je, po Vama, tačna tvrdnja da je, uz sve pregovore, naše samo ono što smo oslobodili!**

BAHTO: Iz svih mapa i karata koje su crtali zagovarači mira, naše je uvijek bilo samo ono što smo oslobađali. Tako je bilo i u svim dosadašnjim ratovima i teško da će se nešto promijeniti. Ja ne očekujem mnogo od potpisa, ne vidim ni rješenje statusa Goražda. To nije rješenje. Neki ustupci koji su dati i nama i njima - nisu trajni. Zato mislim da je to primirje prividno, do nekog narednog sukoba i mislim da je sporazum na štetu bošnjačkog naroda, a u korist srpskog i hrvatskog.

Zbog izrazito brdovitog zemljišta koje je ispresijecano, nije se moglo komandovati, tako da u određenim periodima nismo znali koje su jedinice izvršile zadatak pa ni komandant pravca ni komandant divizije nije mogao izdati odgovarajuće naređenje

- **Bojite li se zakulisnih radnji?**

BAHTO: Nisam čovjek koji se boji. Sve što je do sada urađeno, rađeno je iza nekih zastora, tako da je bilo grješaka na štetu ovog naroda i s te strane bojim se da ne dođe u pitajne ovaj teritorij. Ali tu su narod i Armija sa ovih prostora koji će reći svoje.

- **Šta je 81. divizija danas?**

BAHTO: To je jedna združeno-taktička jedinica, izuzetno jaka, sa dobrim pozicijama za odbranu, naoružana i sposobna za izvršenje svih zadataka. Garant je očuvanja ovih prostora i mira na ovim prostorima. Isto tako je i jedinica koja je u daleko najtežim uvjetima rasla i narasla i koja ima uspjehe i rezultate samim tim što je očuvala ovaj teritorij.

- **Šta čini posebnom 81. brigadu?**

BAHTO: Položaj regije, moral boraca, starješina, a i stanovništvo koje je dalo znatan doprinos u odbrani ovih prostora i to sve bez ikakve logističke podrške.

- **Već je i u svijetu poznat značaj Drine. Vaša jedinica jedina je koja ima zonu odgovornosti i na desnoj obali ove rijeke. Može li simbolika Drine u nekim momentima biti presudan faktor?**

Aktivnosti koje je izvodila 81. divizija u maju i junu rukovođene su potrebom da se mora uraditi nešto na proširenju slobodnog teritorija i da se agresorske jedinice odbace od grada, sa Prljage, Kolijevki, Samara, iznad Kršničke stijene. Samo jedan PAM paralizirao je i kontrolirao život u gradu. Stoga smo odlučili poduzeti ofanzivna borbena djelovanja kako bismo odbacili neprijatelja sa tih položaja

BAHTO: U nekim momentima može. Drina ima određen historijski značaj. To je i jedna prirodna prepreka, a i granica gdje se dijele interesne sfere Istoka i Zapada.

- **Kada dođe vrijeme da odete iz Goražda, s kakvim ćete dojmovima otići?**

BAHTO: Sigurno je da ću otići sa dosta lijepih utisaka, u prvom redu, zbog rezultata: transformacije jedinica, inženjerijskog uređenja linija, oslobađanja dijela lijeve i desne obale. Sve su to činjenice koje čovjeku omogućavaju da osjeti šta je radio i šta je uradio. Kako ću se osjećati?... Dobro, jer ću otići svojoj porodici, kući, ali će mi biti žao ostaviti ovaj narod koji je zaslužio više pažnje i od vlasti i vojske i svih struktura naše države.

- **Kad taj kraj dođe, normalno, kao i sve ostalo, šta će raditi brigadir Hamid Bahto?**

BAHTO: Zavisi od toga kada će doći kraj i da li će čovjek živ ostati. Najverovatnije, pošto je to moja profesija, nastavit ću raditi u Armiji. Ima i drugih mogućnosti, ali sve zavisi od razvoja situacije.

- **Nije vrijeme za lične želje, ali ipak, šta je to što biste posebno poželjeli u ovom trenutku?**

BAHTO: Pod broj jedan - da se deblokira Goražde i da se ovaj narod spoji sa narodom u Bosni. Pod dva - da se ja vidim sa djecom, Tarikom i Avdijom, sa kojima ne živim četiri godine. Da se ovaj rat završi i da ovaj napaćeni narod počne živjeti.

13. decembar 1995., *Ljiljan*

Hasan ČENGIĆ, zamjenik ministra odbrane FBiH

KRIZU DEJTONSKOG SPORAZUMA NEĆE RAZRIJEŠITI MOJA SMJENA

Kao što je poznato, ovaj rat nije završen, on je prekinut. Drugi svjetski rat završen je bacanjem atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki i uništenjem Berlina. Ovdje je američka sila i politika nametnula prekid. Dejtonski sporazum, sa američkim mentorstvom i blagoslovom Kontakt-grupe za BiH, nametnut je svim stranama u BiH. Nema pobjednika ni poraženih, nema krivaca i onih koji to nisu

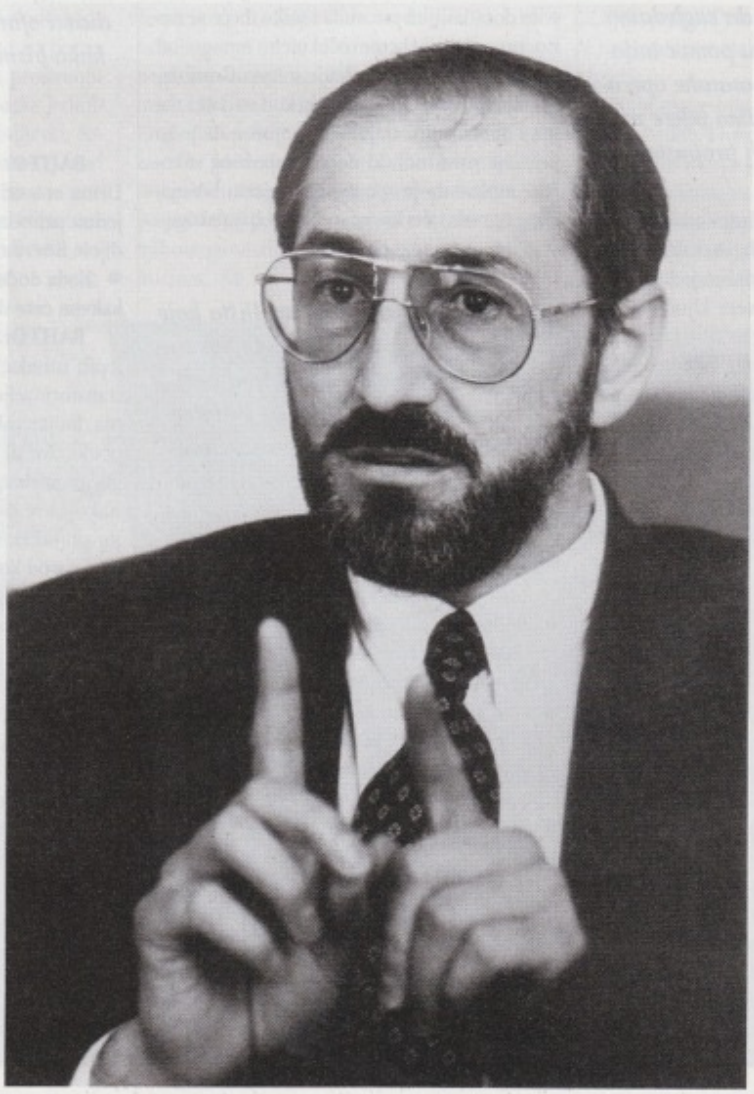

• Kada ste se uvjerili da će Srbija, JNA i bosanski Srbi izvršiti agresiju na BiH?

ČENGIĆ: U nastupima srbizirane državne vlasti prema onome što je činilo naš nacionalni temelj. Bilo je to vidljivo i u razgovorima koje smo u zeničkom zatvoru vodili '84. i '85. sa zločincem Šešeljom. Moje suočavanje sa tim procesom trajalo je relativno dugo. Ta se nakana mogla razabrati u pjesmama pripitih Srba u mom kraju, u birtiji, uz kazan ili uz svadbu.

Ipak, ulazak u proces demokratizacije bivše Jugoslavije '90. godine bio je definitivan znak da se to ne može završiti bez "krvavog pira". Retorika upotrebljavana te godine u Beogradu i od JNA ukazivala je na to. Možda je bilo neke nade da će to biti sputano međunarodnim pritiskom. Ja sam tada radio u Zagrebu i možda se to s one strane bolje vidjelo.

Da izbori u Sloveniji i Hrvatskoj nisu donijeli poznate rezultate, možda bi se to sve odgodilo, ali izbjeglo ne bi. Hrvatski izbori ubrzali su političku fermentaciju Hrvata u BiH. Sjećam se mojih razgovora sa gospodinom Izetbegovićem 1989. godine u Zagrebu kada smo konstatirali da je u BiH, za razliku od Hrvatske, rano pokretati stranku, ali je potrebno izvršiti pripreme. Mi smo već u februaru '90. prikupljali potpise za inicijativu buduće SDA, a odmah i objavili nakanu osnivanja stranke. Tada su se gospodin Izetbegović i Tudman susretali u Zagrebu, pa je jedanput gospodin Izetbegović skoro zakasnio na voz zbog gradske gužve u koju su upali Tudmanovim *stojadinom* koji je sam vozio. Pobjeda HDZ-a u Hrvatskoj i desnice u Sloveniji, te vjera, iskrena vjera, Zapada i Amerike u Jugoslaviju i definitivno su prevagnuli da srpska politika sa JNA ude u agresiju na vlastitu zemlju.

• Kako je došlo do formiranja Patriotske lige BiH?

ČENGIĆ: Već u februaru 1991. godine, svega mjesec i po nakon uspostave demokratski izabrane vlasti u BiH, na sastanku Izvršnog odbora Stranke demokratske

akcije (bio je zatvoren) razgovarali smo o pravcima vođenja politike u uvjetima evidentnih nacionalnih i republičkih sukoba na konceptima slovenskog i hrvatskog izlaska iz Jugoslavije i velikosrpskog projekta, eufemistički nazvanog "Memorandum SANU". Predlagao sam tri pravca djelovanja: a) u međunarodnim kontaktima, koje je obavljao "sekretar Vlade" za tu oblast, tada gospodin Silajdžić, da počnemo opreznu, ali odlučnu promociju BiH; b) da kroz MUP BiH osiguramo sankcioniranje republičke - bosanskohercegovačke vlasti; c) da krenemo u uspostavu strukture koja bi mogla zaštititi Bosnu i Hercegovinu i bošnjački narod u slučaju konflikta koji ne bi mogao kontrolirati MUP.

Nekoliko dana poslije spomenute sjednice Izvršnog odbora, gospodinu Rusmiru Mahmutćehajiću, tadašnjem potpredsjedniku Vlade Bosne i Hercegovine, predložio sam vojno organiziranje za slučaj potrebe. On je podržao ideju i predložio da o tome popričamo sa predsjednikom Izetbegovićem. Početkom marta, u jednoj šetnji kraj Sarajeva, dogovoreno je sa predsjednikom Izetbegovićem da počnemo rad na vojnom organiziranju. Njih dvojica odlučili su i dali mi zadatak da ja preuzmem taj posao, a oni će usmjeravati politički. Krajem maja održan je prvi sastanak predstavnika svih regija BiH na Jarčedolima, podno Trebevića, gdje su prisustvovala uglavnom po dva predstavnika regija - svi su bili ugledni članovi i funkcioneri Stranke demokratske akcije. Sastanak smo vodili gospodin Mahmutćehajić i ja. Odlučili smo organizaciju formirati kroz strukturu Stranke, jer je to bila jedina struktura na koju smo se mogli osloniti. Na tom sastanku podijelili smo pisano uputstvo o formiranju četa, pripremljeno od generala Sulejmana Vranja, do tada jedinog profesionalnog vojnika u organizaciji. Tada je bio aktivni oficir u JNA. Dva mjeseca kasnije počeli smo aktivnije uključivati vojna lica u organizaciju, naročito nakon sastanka u *Domu milicije* u Sarajevu, gdje smo formirali "Savjet za nacionalnu sigurnost" Bošnjaka, kao odgovor na već formiran isti takav savjet od strane SDS-a. U to vrijeme smo organizaciji dali smo ime Patriotska liga za Bosnu i Hercegovinu i izradili amblem. Ovaj naziv izražavao je osnove i platformu.

Odlučili smo da formiramo vojnu organizaciju najšire osnove - patriotske, za odbranu ustavnog poretka Bosne i Hercegovine, ukoliko zatreba, demokracije, tržišne privrede, ljudskih prava i pluralizma. Osnovna ideja bila je jednostavna: treba imati organizaciju vojnog karaktera koja će, u slučaju težeg vojnog napada, biti kičma sveukupnog nacionalnog i patriotskog okupljanja. O oružju nismo puno mislili. Koncentrirali smo se na organiziranje ljudi u tom času.

Posao logistike u ratu, kojim sam se bavio, prirodno, ostaje tajna. Ipak, ispričat ću vam jedan slučaj. U najtežem napadu na Bihać, ljeta 1995., četnici su bili na skoro 500 metara od bihaćke bolnice, tenkovi su orali grad, a naši im nisu mogli odgovoriti. Bio sam u Zagrebu. Slijedeći dan očekivao se pad bolnice, a možda i grada. Znali smo da tenkove ne mogu ukloniti. Te kišne noći, za samo osam sati, sa daljine od 300 kilometara, koristeći avion, kamion i helikopter, tri puta utovarajući i istovarajući robu, uz pomoć HV ubacili smo naoružanje u Bihać, prije svitanja. Ujutro, za nekoliko sati, tenkovi su otjerani. Bolnica i Bihać ostali su neosvojeni

● Već je javna tajna da ste u toku rata helikopterima ubacivali oružje u opkoljene enklave...

ČENGIĆ: Da, u toku rata mi smo oružje u Bihać ubacivali i helikopterima i avionima. Samo u 1992. godini iz Hrvatske imali smo blizu stotinu letova manjim avionima u bihaćki kraj. Od marta '93. koristimo helikoptere. Imali smo više od stotinu uspješnih letova u sve enklave koje ste nabrojali. Nažalost, imali smo i tri teška udesa: u sva tri bilo je više šehida.

● Ko su bili hrabri letači?

ČENGIĆ: Piloti su bili i naši i strani. Za Bihać su više letjeli stranci. Uglavnom, iz bivših socijalističkih zemalja. U helikopteru u kome je poginuo rahmetli ministar Irfan Ljubijankić kapetan je bio jedan, koga smo zvali Dudajev. To mu je bio dvadeset i drugi let za Bihać. Rahmetullahi alejhi. Za Bihać smo letjeli i iz Zenice! Veoma nam je bila važna pomoć koju smo za letove prema Krajini imali od Hrvatske vojske. Svima im zahvaljujem, a naročito generalu Agotiću.

U toku rata mi smo oružje u Bihać ubacivali i helikopterima i avionima. Samo u 1992. godini iz Hrvatske imali smo blizu stotinu letova manjim avionima u bihaćki kraj. Od marta '93. koristimo helikoptere. Imali smo više od stotinu uspješnih letova u sve enklave koje ste nabrojali. Nažalost, imali smo i tri teška udesa: u sva tri bilo je više šehida

● Možete li nam ispričati neki zanimljiv događaj iz tog vremena o isporuci oružja?

ČENGIĆ: Posao logistike u ratu, kojim sam se bavio, prirodno, ostaje tajna. Ipak, ispričat ću vam jedan slučaj. U najtežem napadu na Bihać, ljeta 1995., četnici su bili na skoro 500 metara od bihaćke bolnice, tenkovi su orali grad, a naši im nisu mogli odgovoriti. Bio sam u Zagrebu. Slijedeći dan očekivao se pad bolnice, a možda i grada. Znali smo da tenkove ne mogu ukloniti. Te kišne noći, za samo osam sati, sa daljine od 300 kilometara, koristeći avion, kamion i helikopter, tri puta utovarajući i istovarajući robu, uz pomoć HV ubacili smo naoružanje u Bihać, prije svitanja. Ujutro, za nekoliko sati, tenkovi su otjerani. Bolnica i Bihać ostali su neosvojeni.

● Može li se stanje u BiH nakon Daytona smatrati mirom ili, barem osiguranjem preduvjeta za mir kojem idemo? Mnogo iz Daytona nije riješeno...

ČENGIĆ: Kao što je poznato, ovaj rat nije završen, on je prekinut. Drugi svjetski rat završen je bacanjem atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki i uništenjem Berlina. Ovdje je američka sila i politika nametnula prekid. Dejtonski sporazum, sa američkim mentorstvom i blagoslovom Kontakt-grupe za BiH, nametnut je svim stranama u BiH. Nema pobjednika ni poraženih, nema krivaca i onih koji to nisu. Niko u Bosni o tome ne može odlučivati - to treba da radi Tribunal u Haagu. Uspostavljena su dva entiteta - države, sa predvidenom vezom iznad, sa dvije potpuno samostalne vojske i bez ikakvih instituta sankcija države prema entitetima. Za "Holbrookeovo čedo" određen je jednogodišnji inkubator u obliku IFOR-a a i civilnih struktura međunarodne zajednice.

Sve što dolazi poslije samo je logičan slijed događaja. Na to su analitičari ukazivali još prije Daytona. Naročito na veliku ranjivost civilnog dijela Sporazuma.

● Koji su razlozi za ovakav stav Zapada prema Bosni i Hercegovini?

ČENGIĆ: Prije svega, valja znati da u političkom smislu ne postoji jedinstven pojam Zapada. To je povijesni sukob veoma različitih, pa i suprotstavljenih interesa. Njih, prije svega, karakteriziraju nešto bliži stavovi

Engleske i Francuske. Neposredno pred rat i na samom početku rata sve ih je karakterizirala zabluda o Jugoslaviji kao najboljem rješenju za ovaj prostor. Kasnije se u ciklusima osjeća prevaga dvaju pristupa. Na početku rata, dakle, '92. godine Amerika je taj konflikt smatrala "evropskim pitanjem". Angažman se svodio na rezoluciju UN-a i *tair-droop* - humanitarnu pomoć: zračni most za Sarajevo, te Srebrenicu i Goražde. U '93. godini dominira britanska inicijativa raznih "planova za Bosnu", da bi krajem '93. i početkom '94. godine prevagnula američka opcija Federacije BiH iz Washingtona. Ta opcija podrazumijevala je održavanje obje strane "u ringu". Tada je počelo intenzivnije pristizanje opreme i naoružanja za Armiju Republike BiH, naravno, isključivo putem islamskih zemalja. Nažalost, niti jedan metak za Armiju Republike BiH nije došao od vlade bilo koje zapadne zemlje. Kao što vidite, ta politika nastavlja se i danas odbijanjem svih evropskih zemalja da učestvuju u programu *Opremi i obuči*, koji predvode SAD.

Početkom '95. godine diplomatska kontrainicijativa otvara prostor da srpski agresor pokuša zadati odlučujući udarac Bosni i njezinim braniocima: sramna predaja Srebrenice i Žepe od strane međunarodne zajednice UN-a i Zapada - nakon preuzimanja pune odgovornosti za njihovu sudbinu, strašni napadi na Goražde i nevidena ofanziva na Krajinu. Nakon sloma tih ofanziva i preuzimanja inicijative naših snaga, dolazi do vojnog udara snaga NATO-a i SAD, a potom nastupa američka inicijativa i Dejtonski sporazum. Evropski saveznici nisu zadovoljni time i pribjegavaju "opstrukciji iznutra"; primjena civilnog dijela Sporazuma nedopustivo je loša.

● **Rekli ste da je na Zapadu postojala zabluda o Jugoslaviji. Da li je ta zabluda tamo, nakon višegodišnjeg rata, definitivno sahranjena?**

ĆENGIĆ: Kao federalni oblik državnog uređenja, vjerovatno jeste, ali kao oblik čvršćeg vezivanja novonastalih država na njezinom tlu - ne. Slovenija je definitivno vani. Amerika je trenutno najviše vojno zainteresirana za Makedoniju, ali politički centri koji guraju u pravcu nove "jugoslavenske integracije" danas su izuzetno aktivni. Taj proces je, po nekima, uveliko u toku! Zadržimo se na jednoj činjenici. Vama je poznato da su tzv. SR Jugoslavija i Makedonija potpisale ugovor o međusobnom carinjenju roba od 1 posto i da su isti ugovor potpisale Jugoslavija i Republika Srpska i, konačno, Hrvatska i Federacija. Konačno, između Federacije BiH i Republike Srpske nema carine. Dakle, kada roba jednom ude u Mekedoniju, Srbiju ili Federaciju, ona dalje slobodno kola! Tako funkcionira i Evropska ekonomska zajednica. U ovom smislu, dobro je da Hrvatska odbija povratak u staru zajednicu, ali nije dobro da Federaciju BiH želi vezati na isti način uz sebe.

● **Dopustite da se vratimo na prethodno pitanje. Kako vidite primjenu Dejtonskog ugovora?**

ĆENGIĆ: Dejtonski ugovor sastoji se iz dva dijela, i više važnih obaveza. Radi se o vojnom i civilnom dijelu. Vojni dio, koji realizira oko 60.000 IFOR-ovih vojnika, ostvario je pun i kvalitetan prekid vatre. To je samo Amerikance koštalo više od 3 milijarde dolara. Mada to nije mir, to je važan rezultat. U vojnom dijelu postoje još dvije važne stvari: kontrola naoružanja u regiji - opet: Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Jugoslavija - i program *Opremi i obuči*, u kome, uz SAD, učestvuje još nekoliko islamskih zemalja. Ugovor o kontroli je potpisan, ali njegova primjena kasni i grubo se izigrava. Što se tiče programa *Opremi i obuči*, u okviru koga se očekivala donacija opreme i naoružanja u vrijednosti od oko 800 miliona dolara, sada se očekuje eventualno oko 500 miliona dolara, on je trebao osigurati da Vojska Federacije u decembru '96. godi-

Vojska čije sam formiranje inicirao, u svim fazama izgradnje učestvovao, i u njezinom samom vrhu bio od dana osnivanja do danas, skoro šest godina, ostvarila je svoj zadatak

ne, kada, po Sporazumu, odlaze trupe IFOR-a iz BiH, bude spremna zaštititi Federaciju u slučaju potrebe. Do danas, ta vojska dobila je svega nekoliko hiljada pušaka. Čak su donacije islamskih zemalja namijenjene Armiji Republike Bosne i Hercegovine, zaustavljene od strane Amerike, ili će biti usmjerene u program *Opremi i obuči* a to znači - mimo prvobitne namjene donatora podijeljene federalnim partnerima. Ako se ovome doda da su i HVO i Armija Republike BiH izvršile punu demobilizaciju ratnog sastava, ovaj dio sporazuma, umjesto da stvara sigurnost, još više je destruirao odbrambenu moć Federacije. Svakako, najvredniji dio ovog programa je ugovor sa kompanijom *MPRI*, koja je visokoprofesionalna i koja treba pripadnike Federalne vojske obučiti najmodernijim metodama organiziranja i odbrane.

● **Što se, pak, civilnog dijela tiče, blago rečeno, to je sramota...**

ĆENGIĆ: Treba znati da Bosna i Hercegovina u ovom tenutku ne predstavlja nacionalni interes Amerike, a to znači da se nikada ne zna hoće li otići odavde ili ne. To bi moglo imati izuzetno nepovoljne posljedice, ukoliko se potpuno oslonimo na nekoga ko sutra ide. Stoga bi se potvrda sa američke strane da se odlučila vojno brinuti o Bosni i Hercegovini, a ne samo o Federaciji BiH, što može biti kontraproduktivno, mogla uočiti u posebnoj vrsti vojne saradnje, tzv. DECA.

● **Kojom biste ocjenom Vi ocijenili provedbu ostvarenih aneksa Dejtonskoga sporazuma?**

ĆENGIĆ: Bilo je predviđeno: kažnjavanje ratnih zločinaca - suđenja u Haagu, provođenje izbora na svim nivoima, uspostava institucija vlasti na rezultatima izbora, sloboda kretanja, povratak izbjeglica, sloboda političkog djelovanja i sloboda medija, osiguravanje donacija i obnova...

Rezultati su takvi da je Dayton doveden u pitanje. Kreatori moraju tražiti rješenje: ili primjena ili revizija Sporazuma!

● **Šta je realnije?**

ĆENGIĆ: Pa vidite, posljedica svih strašnih propusta je ofanziva snaga dezintegracije BiH. S druge strane, ako kreatori Dejtonskog sporazuma nisu bili u stanju u roku od godinu dana, uz pomoć IFOR-a sa 60.000 vojnika i ogromnim aparatom civilnih funkcionera OSCE-a i UN-a realizirati ni osnovne obaveze iz Daytona, da li je realno očekivati da to budu u stanju kada se strani vojni faktori smanje za više od pola u našoj zemlji, a snage destrukcije konsolidiraju od šoka vojnog udara NATO-a i potpisa na mirovni sporazum? Umjesto toga, realnije je očekivati da će začetnici i sponzori ovog sporazuma tražiti opravdanje usmjeravajući pažnju na drugu stranu i vršenjem pritiska na bošnjačku stranu da na slijedećim sastancima o BiH odustaju od onoga što im je garantirano u Daytonu, i time reduciraju državni kapacitet, suverenitet, te nacionalni subjektivitet.

● **Mogu li se time objasniti diktati američke administracije upućeni bošnjačkom političkom vrhu ovih dana?**

ĆENGIĆ: Američka vanjska politika uvijek je višeznačna i višesmjerna. Mi ovdje teško možemo razumjeti američki odnos prema izborima. Američki predsjednici i po godinu dana prije izbora ne povlače nijedan važniji potez da ne bi napravili grješku pred izbore. Izborni rezultati koje je ostvarila SDA, s druge strane, nisu primljeni sa oduševljenjem preko Okeana. Ovdje se očekivalo dvije približno jake bošnjačke stranke, koje bi se međusobno borile. Trebalo je pred saveznicima pokazati svoju odlučnost prema islamskom fundamentalizmu. Valja provesti princip detronizacije državnih institucija koje su uspostavljene tokom rata, uglavnom zahvaljujući Bošnjacima, među ostalim i Armije, koja je bi-

la jedina vojska legalne vlade u Sarajevu. Odsijecanje ili reduciranje veza prema islamskim zemljama pomoći će bržoj realizaciji budućih diktata. Omekšavanje bošnjačke strane i nastavak istog i na drugim stranama...

● **Zašto se posebno, izgleda, samo usmeno, a ne i pismeno, insistira na "iranskoj vezi"?**

ĆENGIĆ: To upućuje na nedostatak argumenata i izvjesnu neodlučnost, naročito činjenica da se to naknadno sa stranica štampe prenosi u zvanično, usmeno, saopćenje.

Govorio sam ranije da u ovome ratu nema ni pobjednika ni poraženog, ni agresora ni žrtve. Svi su krivi. Pogledajte privedene u Haag. Pošto se za to nije moglo naći dokaza u ratu, sada bi se moglo pokušati u miru. Poslije Drugoga svjetskog rata u Jugoslaviji Srbi su bili krivi za četništvo, Hrvati za ustaštvo, a Bošnjaci za Handžar-diviziju, sedamdesetih i osamdesetih; Srbi za velikosrpski nacionalizam, Hrvati za velikohrvatski, a Bošnjaci za fundamentalizam (naročito poslije suđenja 1983. godine u Srajevu), a sada u BiH opet postoje krvavi velikonacionalizmi kod Srba i Hrvata. Bošnjaci bi kroz "iransku vezu" mogli biti vezani za ekstremizam krajnjeg karaktera!

Bez dosljednog i potpunog kažnjavanja ratnih zločinaca nema ispravljanja podvale o jednakoj krivici svih, niti zaustavljanja zločina.

● **Šta smatrate, ipak, najvažnijim zadatkom civilnog dijela Daytona?**

ĆENGIĆ: Sve je važno. Ali, najvažniji je, uz upravo rečeno, povratak svih svojim kućama. Ako se to ne učini, Dejtonski sporazum je definitivno mrtav. To je dug Kontakt-grupe i test za njih.

● **Da li u ovome momentu postoji nešto što je posebno važno za BiH?**

ĆENGIĆ: Svakako. To je Brčko. Ukoliko se dogodi ono što se smatra najvjerovatnijim rješenjem, da se Brčko preda na upravu nekom međunarodnom tijelu, to je održavanje *statusa quo*, odnosno davanje Brčkog Srbima jer su ga oteli. To bi pokazalo punu licemjernost arbitraže prema Federaciji.

● **U posljednjih skoro dva mjeseca Vaše ime je često u medijima. Traži se Vaša smjena sa položaja zamjenika ministra odbrane Federacije. Šta su, po Vašem mišljenju, razlozi te ucjene?**

ĆENGIĆ: To je logična posljedica svega što se događalo u Bosni i Hercegovini i oko nje, naročito izostanka primjene Dejtonskog sporazuma, koji postaje noćna mora njegovih potpisnika.

● **Kako mislite da će se taj spor oko Vas riješiti?**

ĆENGIĆ: Mi se borimo za demokratsku zemlju. U njoj je moguća samo demokratska procedura. Odluku će donijeti Parlament.

● **Ipak, ne smatrate li Vaš eventualni odlazak iz odbrane zabrinjavajućim?**

ĆENGIĆ: Poistovjećivanje zločina i žrtvi ovdje je nasilje. Vojska čije sam formiranje inicirao, u svim fazama izgradnje učestvovao, i u njezinom samom vrhu bio od dana osnivanja do danas, skoro šest godina, ostvarila je svoj zadatak. Ta vojska odbranila je ovu zemlju, slomila agresiju, zaštitila ljudska prava, očuvala demokraciju, održala pluralizam, prvi put zaustavila genocid nad Bošnjacima i svojim rezultatima omogućila Dejtonski sporazum. Ja sam sretan zbog toga. Kakve će ciljeve imati vojska u čijoj izgradnji je meni zabranjeno učestovati, ja ne znam.

13. novembar 1996., *Ljiljan*

Žene dobrovoljci u Armiji BiH

Žuč, oktobar 1994.

Novi Travnik, novembar 1993.

Sarajevo, ljeto 1994.

Refik Lendo

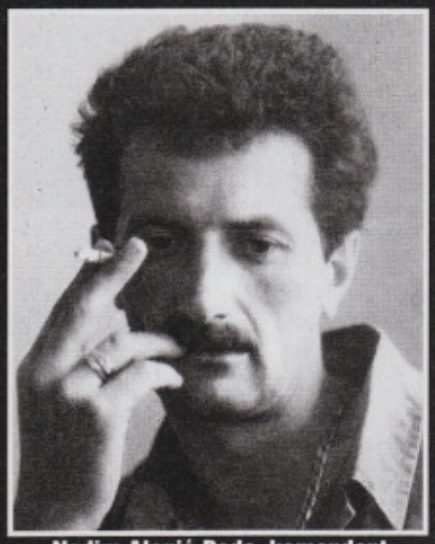

Nedim Alagić Peda, komandant Rogatičke brigade

Slaviša Šućur, jedan od najboljih tenkista Armije BiH

Senad ŠARGANOVIĆ, komandant 501. Brdske brigade

ČETNICI NEMAJU ŠANSE

"Četnici imaju namjeru uzeti Bihać, uništiti regiju i bošnjački i hrvatski narod koji žive na ovim prostorima. Jednom riječju, žele uništiti sve što nije četničko. Međutim, mislim da su i oni svjesni da će uskoro uslijediti njihov konačni poraz. Napali su zonu odgovornosti 501. brigade, upotrijebili su svu silu artiljerije, bojne otrove, al' im nije uspjelo. Borci i starješine 501. čvrsto, herojski i stabilno brane svoj narod, svoj grad i cijelu regiju. Poručio bih svim četnicima i svim vampirima koji se bave nečasnom fašističkom ideologijom, da okrenu svoje cijevi na svoje nagovarače i svoje vode, da pobiju svoje kolovode i da završe sa što manje gubitaka. Mora im biti jasno da ovakvom politikom samo gube. U sadejstvu sa ostalim izdajnicima nanose ogromno zlo ovom narodu, a narod im to nikada neće oprostiti ni zaboraviti."

Grmuško-srbljanski plato, 22. juli 1994., "Ljiljani" - list 5. Korpusa A BiH

Mirsad Sedić, komandant 511. slavne Bužimske brigade

Jasmin Jaganjac

Rahmetli Goran Čišić, komandant Diverzantsko - izviđačkog voda, Gornji Vakuf

Mustafa Cerovac, komandant OG 7. jug (Tešanj)

Esad Pelko , komandant Druge viteške "Brzi"

Nezim Halilović Muderiz, komandant 4. muslimanske brigade

Nedžad Ajnadžić, komandant 1. Korpusa

Ismet Hadžić Mutevelija, kom. 4. mot. br. Dobrinja

Rusmir Mrković Rus, komandant "LASTA"

Rahmetli Senahid Bolić Bolo, komandant Olovske brigade

Rahmetli Enver Šehović, komandant 1. Viteške motorizirane brigade

Redžić Enes, poginuo u odbrani Jajca

Postrojavanje jedinica 7. korpusa na Ravnom Rostovu, avgust 1994.

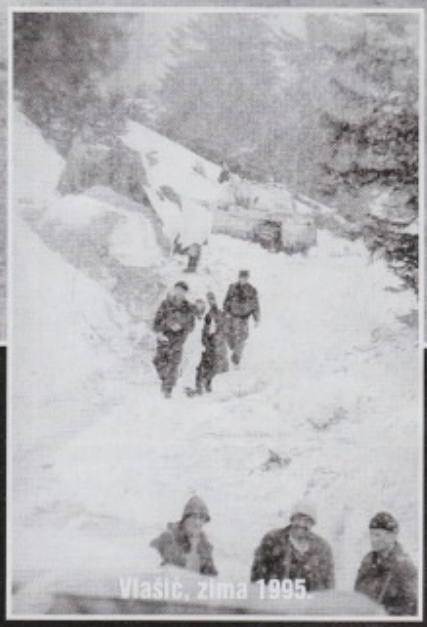

Vlašić, zima 1995.

2. Manevarski bataljon 7. korpusa pred polazak u akciju. Vlašić, zima 1995.

Pekara 7. korpusa, Vlašić juli 1995.

Vlašić, zima 1995.

242. lahka Zvornička brigada

"Drinski zmajevi", Zvornik

1. Sokolački samostalni bataljon, borbe kod Olova

Borci 511. Slavne brigade, Otoka

General Hazim Šadić i brigadir Sale Malkić na smotri kalesijskih boraca

Zečija kosa, Zvornik

Smotra RV i PVO Armije BiH u Zenici

Helikopterski transport ranjenika sa Treskavice, ljeto 1995. godine

Vlašić

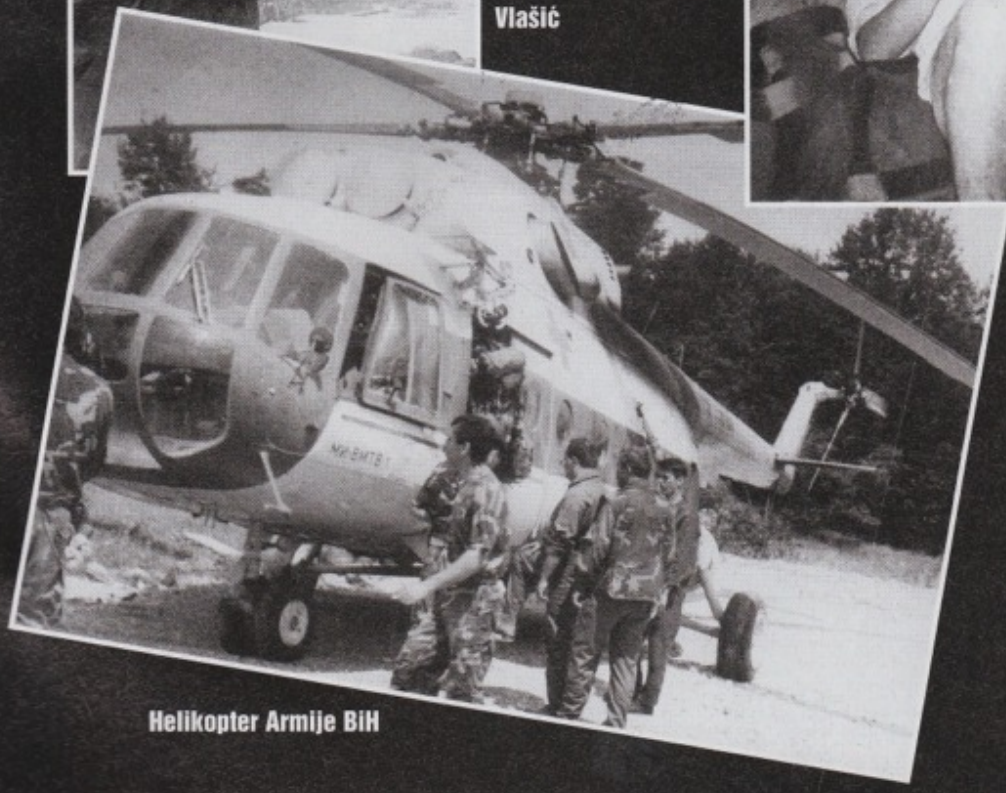

Helikopter Armije BiH

Planiranje akcije

Teočak

Turbe, septembar 1995.godine

Žetva, Sapna 1994. godine

Stari Vitez

Mostar

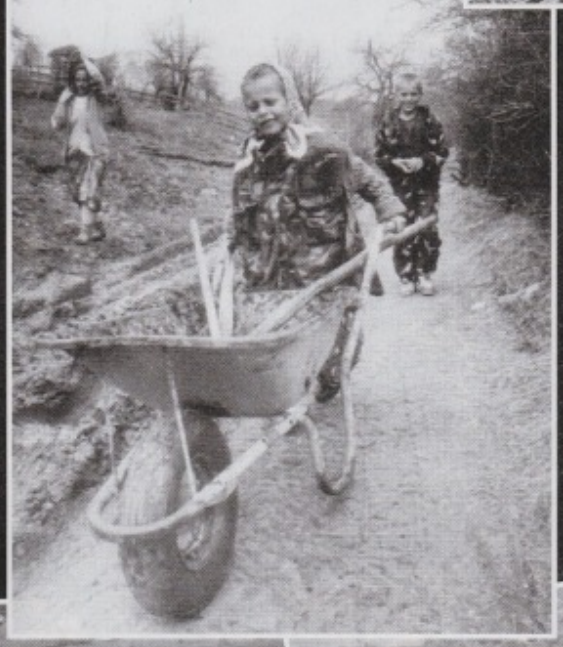

Stupni Do

Ratna bolnica na Igmanu

Teočak 1994. godina

Fotografije - arhiv Ljiljana

LJILJANOVA IZDANJA

Alija Isaković
ANTOLOGIJA ZLA
cijena 30 DEM

Hadžem Hajdarević
ČETVERA UŠĆA
cijena 20 DEM

Selim Arnaut
ZAŠTO NE ZNAM OPISATI GRAD
cijena 20 DEM

Abu Hamid Muhamed Al-Gazali
ZNAMENJA U ALLAHOVIM STVORENJIMA
cijena 25 DEM

Dr. Muhsin Rizvić
PANORAMA BOŠNJAČKE KNJIŽEVNOSTI
cijena 15 DEM

Sejo Omeragić
SATANSKI SINOVI
cijena 25 DEM

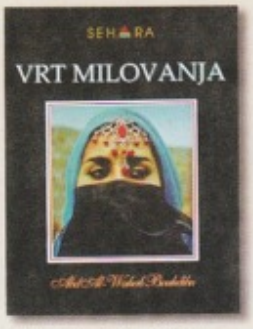

Abdelwehab Bouhdiba
VRT MILOVANJA
cijena 30 DEM

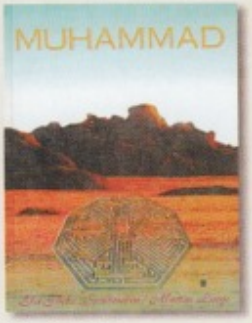

Martin Lings/
Ebu Bekr Siradžuddin
MUHAMMAD
cijena 30 DEM

Dr. Muhsin Rizvić
BOSANSKI MUSLIMANI U ANDRIĆEVU SVIJETU
cijena 40 DEM

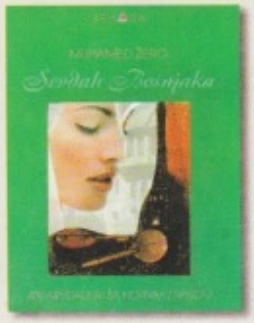

Muhamed Žero
SEVDAH BOŠNJAKA
cijena 40 DEM

Emir Sekib Arslan
ZAŠTO SU MUSLIMANI ZAOSTALI A DRUGI NAPREDOVALI
cijena 20 DEM

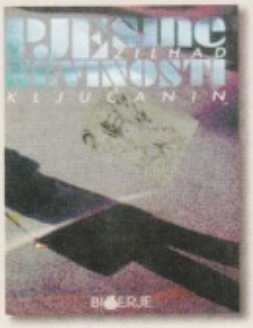

Zilhad Ključanin
PJESME NEVINOSTI
cijena 20 DEM

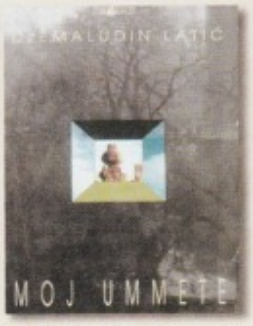

Džemaludin Latić
MOJ UMMETE
cijena 20 DEM

Nedžad Ibrišimović
KNJIGA ADEMA KAHRIMANA NAPISANA NEDŽADOM IBRIŠIMOVIĆEM BOSANCEM
cijena 20 DEM

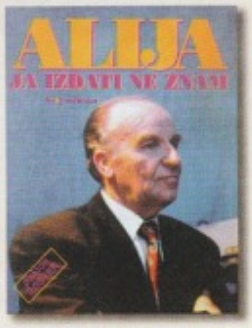

Alija Izetbegović
ALIJA JA IZDATI NE ZNAM
cijena 20 DEM

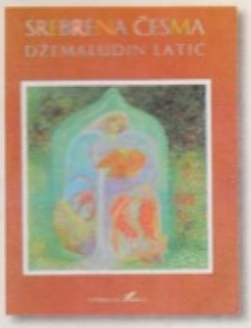

Džemaludin Latić
SREBRENA ČESMA
cijena 20 DEM

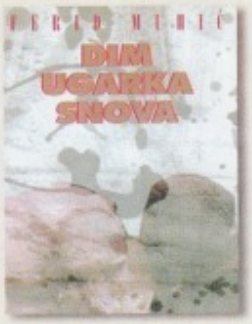

Ferid Muhić
DIM UGARKA SNOVA
cijena 10 DEM

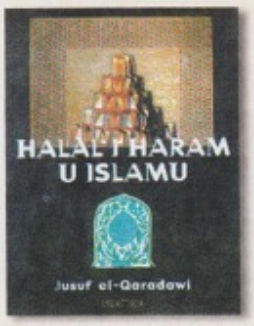

Jusuf el-Qaradawi
HALAL I HARAM U ISLAMU
cijena 20 DEM

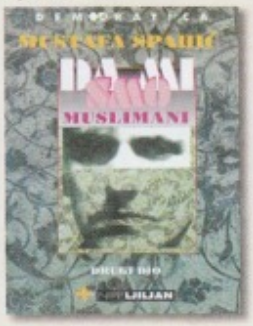

Mustafa Spahić
DA MI SMO MUSLIMANI, I, II (dio)
cijena 20

Philip J. Cohen
SRPSKI TAJNI RAT
cijena 30 DEM

Knjige možete poručiti:

BOSNA I HERCEGOVINA: Redakcija Ljiljana, Ferhadija 2 Sarajevo, tel. **387(71)44 29 93, 66 46 32, fax 44 29 94

NJEMAČKA: Ljiljanovo predstavništvo, tel/fax **49 (06131) 604 890